ประวัติศาสตร์ไทดำ:

รากเหง้าวัฒนธรรม-สังคมไทย และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ยุกติ มุกดาวิจิตร

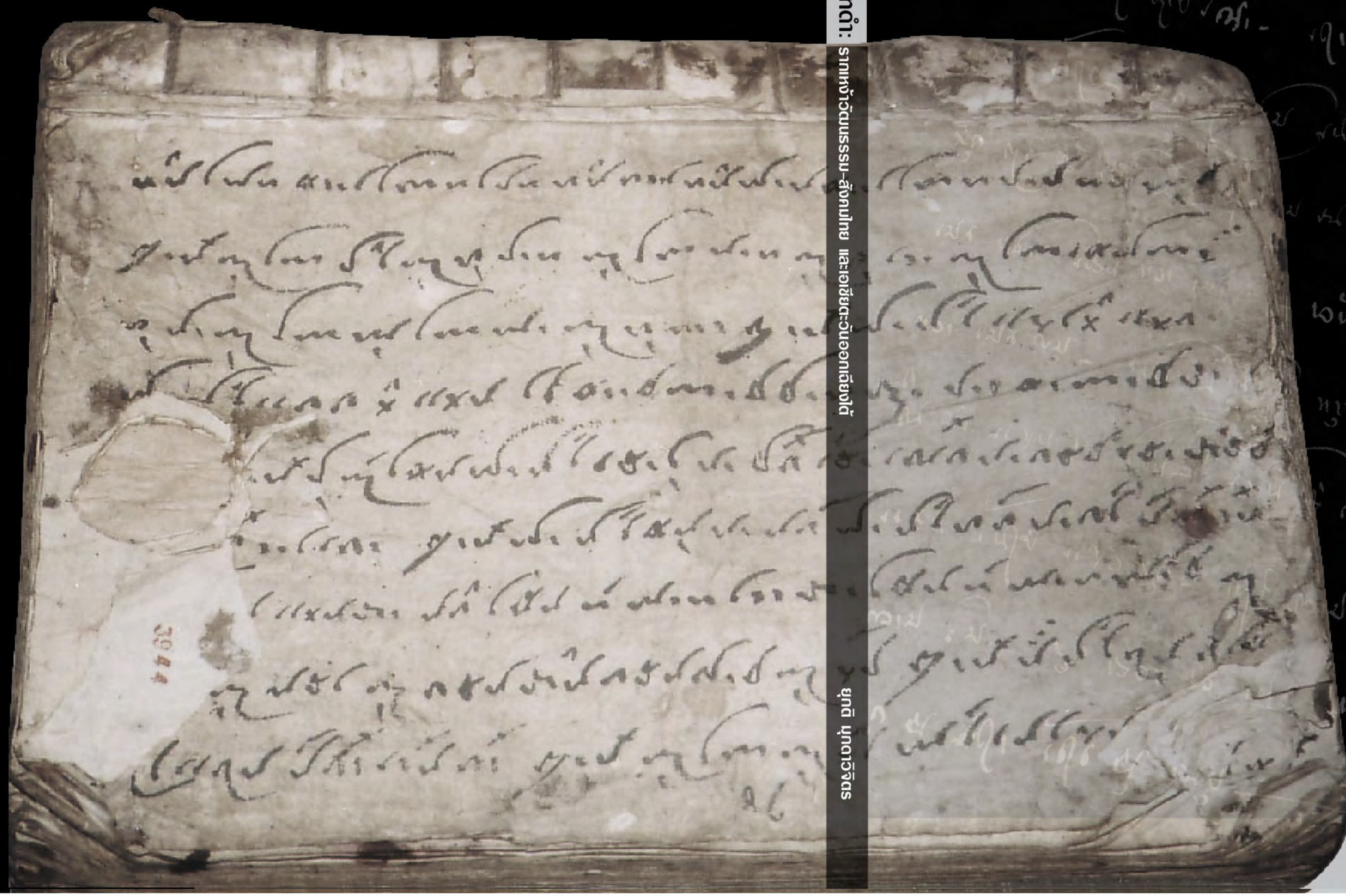

สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย

ประวัติศาสตร์ไทดำ: รากเหง้าวัฒนธรรม-สังคมไทย และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ยุกติ มุกดาวิจิตร

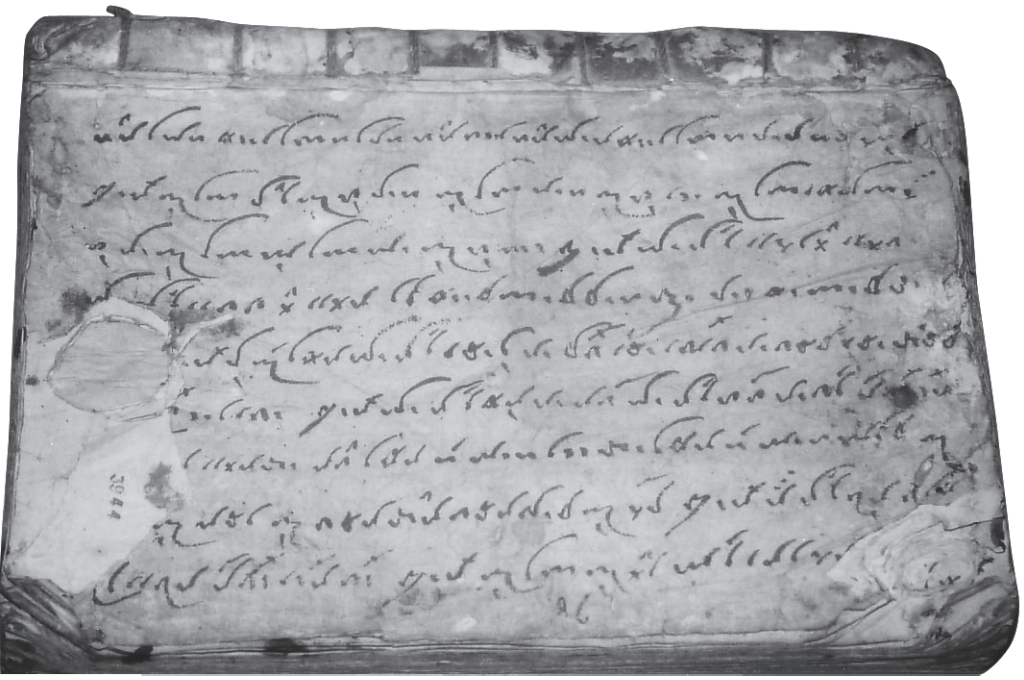

ประวัติศาสตร์ไทดำ :

รากเหง้าวัฒนธรรม–สังคมไทย และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ยุกติ มุกดาวิจิตร

ประวัติศาสตร์ไทดำ : รากเหง้าวัฒนธรรม-สังคมไทยและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
ยุกติ มุกดาวิจิตร

พิมพ์ครั้งแรก	มกราคม 2557
จำนวนพิมพ์	500 เล่ม
ISBN	978-616-543-243-6
จัดพิมพ์โดย	สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย กระทรวงวัฒนธรรม
ออกแบบปกและรูปเล่ม	DREAM CATCHER GRAPHIC CO., LTD. โทรศัพท์ 0 2455 3932, 0 2455 3995
พิมพ์ที่	โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์ โทรศัพท์ 0 2411 1532

ประวัติผู้เขียน

ยุกติ มุกดาวิจิตร จบปริญญาเอกมานุษยวิทยาจากมหาวิทยาลัยวิสคอนซิน-แมดิสัน สหรัฐอเมริกา ปัจจุบันเป็นผู้ช่วยศาสตราจารย์ทางมานุษยวิทยา ประจำคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประเด็นศึกษาที่สนใจได้แก่ ชาติพันธุ์นิพนธ์ มานุษยวิทยาภาษา ชาติพันธุ์วิทยา เวียดนามศึกษา ไทยศึกษา และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา ผลงานสำคัญ ได้แก่ หนังสือ อ่าน "วัฒนธรรมชุมชน": วาทศิลป์และการเมืองของชาติพันธุ์นิพนธ์แนววัฒนธรรมชุมชน (2548) หนังสือ ทบทวนภูมิทัศน์การเมืองไทย (2556) บทความ เช่น "Sử thi Langchuang và không gian chính trị tiền hiện của người Thái Đen Việt Nam" (2010) และ "Contesting imagined communities: Politics of script and Tai cosmopolitanism in upland Vietnam" (2012)

สารบัญ

คำนำ	4
คำนำเสนอ โดย สุจิตต์ วงษ์เทศ	5
คำนำผู้เขียน	16
อ่าน "เล่าความเมือง" ของไทดำในเวียดนาม : ความทรงจำ สถานที่ การเมือง และหนังสือ	21
เล่าความเมือง : สำนวนเมืองลา	53
เล่าความเมือง : สำนวนเมืองหม้วย	95
ความโทเมือง จากเมืองหม้วย (โดย James R. Chamberlain)	137

คำนำ

สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย กระทรวงวัฒนธรรม มีภารกิจหลักในการส่งเสริม สนับสนุนการสร้างสรรค์งานศิลปะร่วมสมัยสาขาต่างๆ เพื่อประยุกต์ใช้ในสังคม โดยเห็นว่าศิลปะเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะใช้เป็นสื่อเสริมสร้างความเข้าใจระหว่างกันและกันของสมาชิกในสังคม ศิลปะนำไปสู่สุนทรียะ ขัดเกลาและหล่อหลอมจิตใจให้อ่อนโยน การใช้ศิลปะโดยเฉพาะผลงานวรรณกรรม สามารถที่จะสื่อสารสังคมนำไปสู่การรู้เขา รู้เรา สร้างการเรียนรู้ให้ต่างเข้าใจถึงวิธีคิด วิธีปฏิบัติของผู้คนหลากหลายที่ต่างวัฒนธรรมให้เกิดความเข้าใจกันและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

นับตั้งแต่ พ.ศ. 2548 จนถึงปัจจุบัน สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย ได้ดำเนินโครงการวรรณกรรมสัมพันธ์กับประเทศต่างๆ ในเครืออาเซียน ได้แก่ กัมพูชา มาเลเซีย ลาว และเวียดนาม ตามลำดับ ในรูปแบบของการคัดสรรวรรณกรรมร่วมสมัย ประเภทเรื่องสั้นและกวีนิพนธ์ นำมาแปลเป็นสามภาษาในเล่มเดียวกัน คือ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาหลักของประเทศนั้นๆ เพื่อเผยแพร่วรรณกรรมไทยสู่ประเทศเพื่อนบ้าน รองรับการก้าวสู่ประชาคมอาเซียนที่จะมาถึง ทั้งนี้เมื่อ พ.ศ. 2555 ได้ดำเนินโครงการวรรณกรรมสัมพันธ์ไทย–เวียดนาม ภายใต้แนวคิดในการรู้เขา รู้เราและเข้าใจกัน เสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศผ่านวรรณกรรมร่วมสมัย ซึ่งแนวทางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันและกันนั้น ยังจำเป็นที่จะต้องให้ความสำคัญกับการเผยแพร่ความรู้ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงอดีตเข้ากับสังคมและวัฒนธรรมร่วมสมัย

การสนับสนุนการจัดพิมพ์หนังสือ *ประวัติศาสตร์ไทดำ : รากเหง้าวัฒนธรรม–สังคมไทยและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้* ของ ดร. ยุกติ มุกดาวิจิตร ซึ่งมีเนื้อหากล่าวถึงการสร้างบ้านเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ไท ที่ปัจจุบันอาศัยอยู่ในประเทศเวียดนามตอนเหนือ การศึกษาบันทึกตำนานและประวัติศาสตร์ของชาวไทดำ ทำให้ทราบว่าในประเทศเวียดนามมีกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ อาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก คนหลากหลายกลุ่มเหล่านี้มีประวัติศาสตร์ร่วมกัน มีความสัมพันธ์กันยาวนาน และเป็นรากเหง้าของวัฒนธรรมและสังคมไทย เวียดนาม และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เนื้อหาในหนังสือดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ทั้งการอ้างอิงทางประวัติศาสตร์จากศึกษาค้นคว้าอย่างถูกต้อง และเชื่อมโยงสร้างความเข้าใจที่แน่นแฟ้นระหว่างวัฒนธรรมดั้งเดิมและวัฒนธรรมของคนในสังคมร่วมสมัย เพื่อการนำพาสังคมไปสู่ความเข้าใจกันและกัน

(นายเขมชาติ เทพไชย)
ผู้อำนวยการสำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย

คนไทย, เมืองไทย กับ ผู้ไทย, เมืองแถน

สุจิตต์ วงษ์เทศ

เล่าความเมือง เป็นชื่อเอกสารโบราณของชาวไทยดำในเวียดนามที่ อ. ยุกติ มุกดาวิจิตร คิดผูกคำขึ้นใหม่ ใช้เรียกแทนชื่อเดิมว่าความโทเมือง, ความโต้เมือง

ไทดำ (ไทย ไม่มี ย) เป็นศัพท์ทางวิชาการ เป็นที่รับรู้และรับรองทั่วไป

แต่ผมไม่บังอาจ ไม่สามารถ และไม่สมัครใจให้ข้อเขียนเป็นวิชาการ จึงสะกดตามความรับรู้ของคนทั่วไปว่า ไทยดำ (ไทย มี ย) และ/หรือ ผู้ไทย ซึ่งเคยเขียนอย่างนี้มาก่อนนานแล้วหลังกลับจากเวียดนามเมื่อ พ.ศ. 2534 คราวเป็นผู้สื่อข่าวติดตามครูบาอาจารย์ผู้ใหญ่หลายท่าน ในคณะเลขาธิการคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ไปสำรวจและศึกษาที่เมืองแถน (เดียนเบียนฟู)

(มีรายงานอย่างละเอียดอยู่ในหนังสือชื่อ *ไทยน้อย ไทยใหญ่ ไทยสยาม* โดย *ศรีศักร วัลลิโภดม* และ *สุจิตต์ วงษ์เทศ* สำนักพิมพ์มติชน รวมพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2534)

เอกสารโบราณของชาวไทยดำในเวียดนาม ที่เรียกเล่าความเมือง เป็นคำบอกเล่าความเป็นมาของภูมิประเทศ, ผู้คน, ชุมชนบ้านเมือง ฯลฯ ของชาวไทยดำ และคนกลุ่มอื่นที่เกี่ยวข้อง

เดิมเป็นคำบอกเล่าปากเปล่าอย่างภาษาพูดในชีวิตประจำวัน ปะปนคำคล้องจองบางช่วงบางตอนซึ่งมาจากความทรงจำและประสบการณ์ มีขนาดไม่ยาว แต่นานไปก็ยาวเพิ่มขึ้นทีละน้อย กระทั่งจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรโดยแต่งเติมให้ยาวอย่างเป็นเอกสาร ทำให้มีลักษณะต่างกันอย่างน้อย 2 ส่วน คือ *ส่วนแรก* เป็นตำนานนิทานกำเนิดโลกและมนุษย์ กับ*ส่วนหลัง* เป็นลำดับความเป็นมาของชุมชนบ้านเมือง

ตำนานนิทานกำเนิดโลกและมนุษย์ในเล่าความเมือง มีลีลาท่าทีต่างๆ คล้ายที่พบในพงศาวดารล้านช้าง เกือบจะเป็นเรื่องเดียวกัน ต่างถ่ายเทให้กันและกัน แต่ผมบอกไม่ได้ว่าฉบับไหนให้ ฉบับไหนรับ?

ลักษณะคำคล้องจองสอดแทรกอย่างนี้เป็นต้นเค้าที่จะก่อรูปเป็นคำประพันธ์เก่าสุด ซึ่งเรียกกันสมัยหลังว่า ร่าย ผมเคยทำคำอธิบายไว้นานแล้ว (ในหนังสือ*ภาษาและวรรณคดีในสยามประเทศ* โดย *สุจิตต์ วงษ์เทศ* สำนักพิมพ์มติชน พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2546) จะสรุปลัดๆ ตัดตอนเฉพาะที่คิดว่าเกี่ยวข้อง แล้วปรับปรุงใหม่ดังนี้

ภาษาพูดเล่านิทาน เป็นวรรณกรรมเก่าสุด

คนทั้งหลายในโลกมีภาษาพูดก่อน อีกนานมากถึงมีภาษาเขียนด้วยตัวอักษร

ภาษาพูดตระกูลไทย–ลาว เป็นตระกูลภาษาเก่าแก่ตระกูลหนึ่งในภูมิภาคอุษาคเนย์ มีอายุไม่น้อยกว่า 3,000 ปีมาแล้ว หลักฐานชัดเจนอยู่ในกลุ่มชนดั้งเดิมบริเวณมณฑลกวางสีที่เมืองจีน

คนที่พูดภาษาตระกูลไทย–ลาว มีหลายกลุ่ม ล้วนตั้งหลักแหล่งกระจัดกระจายปะปนอยู่กับคนที่พูดภาษาตระกูลอื่นๆ ฉะนั้น ถ้อยคำสำนวนภาษาของตระกูลอื่นๆ จึงมีเคล้าคละปะปนอยู่ในภาษาตระกูลไทยด้วย

นอกจากพูดจาตามประสาชีวิตประจำวันแล้ว คนดึกดำบรรพ์ยุคแรกๆ ยังมีเรื่องราวบอกเล่าด้วยภาษาพูดปากต่อปาก ที่ต่อมาเรียกกันว่านิทาน โดยยุคแรกๆ ไม่ยืดยาว มักมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับความเป็น

มาของเผ่าพันธุ์ (ภายหลังต่อมาเรียกว่าประวัติ) อำนาจเหนือธรรมชาติ พิธีกรรมเพื่อความอุดมสมบูรณ์ จนถึงวิถีชีวิตของโคตรตระกูล

ผู้คนทั้งชุมชนเชื่อถือร่วมกันว่าคำบอกเล่าเหล่านั้นล้วนเป็นเรื่องจริง เป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์ ใครจะละเมิดมิได้ จึงแสดงออกร่วมกันด้วยพิธีกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น พิธีขอฝน เพราะมีคำบอกเล่าว่ามีแถนอยู่บนฟ้า เป็นผู้มีฤทธิ์มีอำนาจบันดาลให้เกิดฝนตกลงมาเพื่อความอุดมสมบูรณ์ของชุมชนและเผ่าพันธุ์

ไม่มีใครรู้ และไม่พบหลักฐานคำบอกเล่าครั้งแรกของกลุ่มชนที่พูดตระกูลภาษาไทย-ลาว ว่าด้วยเรื่องอะไร?

แต่มีคำบอกเล่าที่ส่อเค้าเก่าแก่มาก และอยู่ในความทรงจำของกลุ่มชนตระกูลไทยและลาว ที่มีหลักแหล่งบริเวณสองฝั่งโขง ว่าด้วยแถนและกำเนิดโลกและมนุษย์จากน้ำเต้าปุง เป็นเหตุให้ผู้คนตระกูลไทย-ลาวเคารพยำเกรงแถน

ต่อมาอีกนานมีผู้จดบันทึกความทรงจำคำบอกเล่านั้นไว้ แล้วจัดรวมอยู่ต้นเรื่องพงศาวดารล้านช้าง จึงมีความทรงจำเรื่องแถนมาตราบถึงทุกวันนี้ อาจถือเป็นวรรณกรรมเก่าสุด (เท่าที่พบเป็นลายลักษณ์อักษร) ก็ได้

คำบอกเล่าอย่างนี้ ไม่มีตอนจบแน่นอนหรือตายตัว แต่จะต่อเติมเสริมแต่งได้ตามความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชนเผ่าพันธุ์นั้นๆ

น้ำเต้าปุง หมายถึง น้ำเต้าขนาดใหญ่คล้ายภาชนะใส่สิ่งของ (ปุง แปลว่า ภาชนะสานด้วยหวายหรือไม้ไผ่สำหรับใส่สิ่งของเพื่อเดินทาง อาจจะเป็นคำเดียวกับ กระบุง) รูปร่างของน้ำเต้าคล้ายอวัยวะเพศหญิง เรียก มดลูก และลักษณะป่องของน้ำเต้าเหมือนแม่ที่กำลังท้องแก่มีลูกอยู่ในท้อง น้ำเต้ามีเมล็ดมาก ซึ่งเป็นที่ปรารถนาของคนยุคดึกดำบรรพ์ ต้องการมีลูกมากๆ เหมือนเมล็ดน้ำเต้า เพื่อช่วยกันทำการผลิต

คำคล้องจอง

ภาษาพูดในตระกูลไทย-ลาว มีธรรมชาติอยู่อย่างหนึ่ง คือ*คำคล้องจอง* ที่จะมีพัฒนาการเป็นภาษาขับลำทำเพลง หรือเรียกง่ายๆ ว่าภาษาเพลง

คำพูดคล้องจองสอดแทรกอยู่ในภาษาชีวิตประจำวันเป็นธรรมดาๆ เช่น ทำไร่ไถนา, ทำมาหากิน ฯลฯ ฉะนั้น ในคำบอกเล่าทั่วไปจึงมักมีคำคล้องจองสอดแทรกอยู่ด้วยเสมอ ดังพบในคำบอกเล่าเรื่องแถนกับกำเนิดโลกและมนุษย์จากน้ำเต้าปุง ที่เป็นเอกสารเก่าแก่จดจากปากคำชาวบ้านโบราณกาล มีคำคล้องจองสอดสลับเป็นระยะๆ ตามธรรมชาติของคนบอกเล่า เช่น สร้างบ้านเมืองลุ่มกินปลา เฮ็ดนาเมืองลุ่มกินข้าว, กินข้าวให้บอกให้หมาย กินแลงกินงายให้บอกแก่แถน, ได้กินชิ้นให้ส่งขา ได้กินปลาให้ส่งรอย เป็นต้น

ในขณะบอกเล่าเรื่องราวที่มีรายละเอียด จะมีบางตอนต้องเน้นต้องย้ำเป็นพิเศษ เพื่อให้เกิดความขลังและศักดิ์สิทธิ์กว่าตอนอื่น และเพื่อให้เกิดความรู้สึกสะเทือนใจหรือกระทบใจร่วมกันเป็นพิเศษ แล้วจดจำเป็นอาจิณตราบนานเท่านาน ตรงนี้แหละที่ผู้เล่าเรื่องจะผูกเป็นคำคล้องจอง ดังมีตัวอย่างอยู่ในคำบอกเล่าเรื่องแถน ตอนขุนบูลม (ขุนบรม) สั่งสอนลูก แล้วแช่งลูกทั้งเจ็ดให้ประสบภัยพิบัติถ้าไม่ปฏิบัติตามคำสอน ตรงนี้ต้องผูกเป็นคำคล้องจอง มีว่า

"เฮ็ดอันใดอย่าให้เป็น เข็นอันใดอย่าให้ได้ ปลูกไม้อย่าให้ทันตาย ปลูกหวายอย่าให้ทันล่อน ข้อม่อนอย่าให้รี ปีมันอย่าให้กว้าง เที่ยวทางให้ฟ้าผ่า เมือป่าให้เสือกิน ไปทางน้ำให้เงือกท่อเฮือฉก ไปทางบกให้เสือท่อม้ากิน มันแล"

นานเข้า คำคล้องจองก็มีความสำคัญมากขึ้น เพราะในพิธีกรรมที่มีหมอเป็นหัวหน้า(คือ หมอผี หรือหมอพร หรือหมอขวัญ) ต้องท่องบ่นบอกเล่าความเป็นมาของเผ่าพันธุ์แก่โคตรตระกูลทั้งชุมชนฟังเป็นประจำ

ช่างขับ, ช่างแคน, ช่างฟ้อน, หรือหมอลำ, หมอแคน, หมอฟ้อน ราว 3,000 ปีมาแล้ว ในพิธีเลี้ยงผีบรรพชน โดยมีฟ้อนแคนขับลำนำคำคล้องจองเป็นทำนองง่ายๆ นุ่งผ้าปล่อยชายยาว 2 ข้าง แล้วประดับขนนกหรือใบไม้ไว้บนหัว ลายเส้นคัดลอกจากเครื่องมือสัมฤทธิ์ที่พบในเวียดนาม (จากเอกสารวิชาการประวัติศาสตร์โบราณคดีของนักวิชาการฝรั่งเศสและเวียดนาม โดยมีอ้างอิงไว้ในหนังสือร้องรำทำเพลง พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2532 หน้า 113)

อย่างน้อยปีละครั้งในพิธีเลี้ยงผี (บรรพชน) ซึ่งต้องสร้างพลังให้เกิดความขลังและศักดิ์สิทธิ์เพื่อเข้าทรงร่วมกัน

พิธีกรรมอย่างนี้มีขึ้นในโอกาสพิเศษ ย่อมต้องการสิ่งพิเศษ เช่น ภาษามีลีลา สำนวน โวหารพิเศษที่ต่างจากภาษาพูดในชีวิตประจำวัน นั่นก็คือเพิ่มคำคล้องจองเข้ามามากกว่าปกติ แล้วกำหนดทำนองเมื่อทำพิธีกรรมนั้น ทั้งสองอย่างนี้เกื้อหนุนกันอย่างกลมกลืน คือคำคล้องจองทำให้เกิดทำนอง และ/หรือทำนองทำให้ต้องสร้างคำคล้องจอง

ผลอีกอย่างหนึ่งคือช่วยให้จำได้ไม่ลืมถ้อยความ เพราะยังไม่มีตัวเขียน ยังไม่ได้จดเป็นลายลักษณ์อักษร ต้องใช้ความจำเท่านั้น ต่อมาเมื่อมีตัวเขียนแล้วจึงจดเป็นลายลักษณ์อักษร

คนเล่าเรื่องเป็นผู้หญิง

คนทำหน้าที่บอกเล่าเรื่องราวความเป็นมาทั้งปวงต้องเป็นผู้หญิง เพราะผู้หญิงในสังคมดึกดำบรรพ์ได้รับการยกย่องเป็นหัวหน้าพิธีกรรม เพราะผีบรรพชนจะเข้าสิงในร่างทรงของผู้หญิงเท่านั้น มีตัวอย่างพิธีเลี้ยงผีของชุมชนหมู่บ้านทั่วไปในภูมิภาคอุษาคเนย์ เช่น ผีฟ้าของลาว, ผีมดของเขมร, ผีเม็งของมอญ ล้วนมีผู้หญิงเป็นร่างทรงทั้งนั้น ไม่เข้าร่างทรงที่เป็นผู้ชาย

ความรู้ความสามารถพิเศษต่างๆ เป็นของผู้หญิง เช่น ตีหม้อ, ทอผ้า ฯลฯ ดังกรณีภาชนะลายเขียนสีในวัฒนธรรมบ้านเชียง ราว 2,500 ปีมาแล้ว ล้วนเป็นฝีมือผู้หญิง แม้ทุกวันนี้หมู่บ้านในภาคอีสานยังมีประเพณีทำภาชนะด้วยวิธีตีหม้อ ก็ล้วนฝีมือผู้หญิงทั้งนั้น

คนที่มีความรู้พิเศษและรู้หลากหลายรอบด้านมักเรียกกันว่าหมอ และ/หรือช่าง เช่น หมอผี, หมอพร, หมอขวัญ, หมอลำ, หมอแคน, หมอตำแย, หมอดู หรือช่างขับ ช่างฟ้อน ฯลฯ จนถึงช่างสิปป์หมู่ (สิปป์ตรงกับ ศิลป์ แต่ภายหลังความเข้าใจคลาดเคลื่อน เลยเขียนสิบ กลายเป็นช่างสิบหมู่)

คนทำหน้าที่บอกเล่าเรื่องราวความเป็นมาทั้งปวง คงเรียกว่าหมอผี หรือหมอขวัญ ดังจะพบว่าในปัจจุบันยังมีหมอผี กับหมอขวัญ (ปัจจุบันมีเพิ่มเรียก หมอพร) ทำพิธีกรรมเชิญผีและเลี้ยงผี รวมทั้งพิธีสู่ขวัญ แต่ริบจากผู้หญิงให้ผู้ชายทำหน้าที่หลังจากรับศาสนาจากชมพูทวีป

ประเพณีเล่าเรื่องด้วยคำคล้องจองอย่างมีทำนองและมีเครื่องดนตรีประกอบ พบหลักฐานเก่าสุดราว

ขับลำคำคล้องจองเล่าเรื่องความเป็นมาของเผ่าพันธุ์ในพิธีเลี้ยงผีขอฝน แล้วมีรูปสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ เช่น ตะกวด (แลน) ฯลฯ ลายเส้นบนหน้ากลองทอง (มโหระทึก) ราว 3,000 ปีมาแล้ว พบที่เวียดนาม (ภาพคัดลอกของนิตยสารศิลปวัฒนธรรม)

3,000 ปีมาแล้ว เป็นลายเส้นบนหน้ากลองทอง (หรือมโหระทึก) ในวัฒนธรรมดองซอน ทางภาคเหนือของเวียดนาม เป็นรูปหมอแคนทำท่าเป่าแคน แล้วมีหมอลำหรือช่างขับช่างฟ้อน ทำท่าทางเข้าทำนองอยู่ด้วย

นั่นไม่ใช่การแสดงสนุกสนานอย่างทุกวันนี้ หากเป็นการละเล่นศักดิ์สิทธิ์ในพิธีกรรมขอฝนเพื่อความอุดมสมบูรณ์ของเผ่าพันธุ์และชุมชน ซึ่งต้องขับลำด้วยคำคล้องจอง ที่เรียกกันภายหลังว่าคำขับ

แต่เป็นคำขับคล้องจองกันอย่างไร? และขับเรื่องอะไร? รู้ไม่ได้ เพราะไม่มีหลักฐานแน่ชัด ถ้าจะคาดคะเนเอาตามประเพณีที่มีสืบเนื่องอยู่ในชนเผ่าเหล่ากอมาถึงปัจจุบัน ก็อาจบอกได้ว่าลายเส้นหมอแคนกับหมอลำกำลังขับลำเล่าเรื่องความเป็นมาของเผ่าพันธุ์

รากเหง้าเก่าสุดของร้อยกรอง

คำบอกเล่า คือภาษาพูดปกติ เป็นเค้าต้นของสิ่งที่เรียกกันภายหลังว่า*ร้อยแก้ว* ส่วนคำคล้องจอง คือภาษาพูดพิเศษ คล้ายภาษาเพลง เป็นเค้าต้นของสิ่งที่เรียกกันภายหลังว่า*ร้อยกรอง*

เค้าต้นของทั้งสองอย่างในยุคแรกไม่แยกกัน แต่คลุกเคล้าสอดผสมกลมกลืนอยู่ด้วยกันในภาษาชีวิตประจำวันของบรรดาชนเผ่าชาวบ้านทุกตระกูล ทั้งตระกูลมอญ-เขมร และตระกูลไทย-ลาว ฯลฯ

ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้บอกเล่า และความจำเป็นของพิธีกรรม ว่าตรงไหนจะเป็นภาษาพูดตามปกติ แล้วช่วงไหนจะเป็นภาษาพูดพิเศษมีคำคล้องจองหรือภาษาเพลงสอดแทรกส่งเสริมเข้าไปเป็นครั้งคราว แต่อยู่ในเนื้อความและอารมณ์เดียวกัน

ทำไมต้องมีภาษาพิเศษเป็นคำคล้องจอง?

เรื่องนี้มีเหตุมาจากลักษณะสังคมชาวนาชาวไร่ที่จำต้องพึ่งพาธรรมชาติเป็นสำคัญที่สุด แต่ธรรมชาติคือความไม่แน่นอนอันเป็นต้นเหตุของความวิบัติฉิบหาย ดังนั้น มนุษย์จึงมีสำนึกร่วมกันว่าจะต้องแสดงความอ่อนน้อมต่ออำนาจเหนือธรรมชาติ เพื่อวิงวอนร้องขอความอุดมสมบูรณ์หรือความมั่งคั่งและความมั่นคงอยู่ตลอดเวลา และทุกระยะของการทำมาหากิน

โดยทั่วไปผู้คนในตระกูลไทย-ลาวเชื่อว่าอำนาจเหนือธรรมชาติ คือผีที่อยู่บนฟ้า จึงมักเรียกกันว่าผีฟ้า หรือ ผีแถน (มีความหมายเท่ากับเทวดา) และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายก็น่าจะมีอำนาจไม่น้อยที่จะดลบันดาลสิ่งใดๆ ได้

แต่ผี เทวดา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้นไม่ใช่คน

เมื่อไม่ใช่คน ก็สื่อสารกันด้วยภาษาธรรมดาที่คนพูดและร้องเพลงกันทั่วๆ ไปไม่ได้ จึงต้องสร้างภาษาและท่วงทำนองพิเศษเพื่อใช้สื่อสารกับผี เทวดา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์โดยเฉพาะ คือภาษาร่าย เป็นภาษาก้ำกึ่งระหว่างร้อยแก้วกับร้อยกรอง และอาจนับเป็นร้อยกรองเก่าสุดก็ได้ เรื่องนี้อาจารย์นิธิ เอียวศรีวงศ์ เคยอธิบายไว้นานแล้วว่า

โดยทั่วไปมักแบ่งภาษาเป็นประเภทร้อยแก้วกับร้อยกรอง หรือภาษาพูดกับภาษาเพลงซึ่งต่างก็มีลักษณะสุดโต่งไปคนละขั้ว แต่กึ่งทางของภาษาพูดกับภาษาเพลงคือภาษาร่าย และแม้ว่าร่ายและความเรียงจะก้ำกึ่งกัน แต่ก็แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดแก่ผู้ฟัง (หรืออ่าน) ภาษาร่ายจึงเหมาะที่จะใช้ในสถานการณ์พิเศษ เช่นกรณีที่จะสื่อสารกับผี เทวดา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (*ปากไก่และใบเรือ* อมรินทร์การพิมพ์ พ.ศ. 2527)

แต่การสื่อสารกับผี เทวดา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีพิธีกรรมและจุดมุ่งหมายแตกต่างกัน 2 อย่าง เป็นเหตุให้ทำนองการใช้ภาษาคำคล้องจองต้องแตกต่างกันไปด้วย คือพิธีกรรมที่สื่อสารด้วยคนคนเดียว ใช้ทำนอง *สวด* (แล้วเป็นเทศน์มหาชาติ, เจรจาโขน, ฯลฯ) ส่วนพิธีกรรมที่สื่อสารด้วยกลุ่มคนหลายคน ใช้ทำนอง *เซิ้ง* (แล้วเป็นการละเล่นในราชสำนักยุคต้นอยุธยา เรียก ระเบ็ง)

ครั้นกาลเวลาผ่านไปนานนักหนา ภาษาพูดกับภาษาเพลงก็แยกกันอย่างช้าๆ จนถึงที่สุดก็แยกออกจากกันอย่างเด็ดขาด แต่หมอผีหรือหมอขวัญผู้เล่าด้วยภาษาสองอย่างยังเป็นคนเดียวกันได้ เพราะมีความสามารถทั้งสองอย่างในคราวเดียวกัน

คำคล้องจอง เป็นต้นเค้าของกลอน หรือในทางกลับกันจะเห็นว่ากลอนมีกำเนิดมาจากคำคล้องจองในภาษาชีวิตประจำวันของตระกูลไทย-ลาว แล้วมีคำเปรียบเทียบสมัยหลังว่า “ไทยเป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอน” หรือ “คนไทยเป็นชาตินักกลอน”

กลอน ในที่นี้เป็นคำเดิมแท้มาแต่ดึกดำบรรพ์ เป็นคำรวมเรียกคำประพันธ์ประเภทร้อยกรองทั้งหมดของตระกูลไทย-ลาว แต่จำแนกตามท่วงทำนองลีลาขับลำอย่างกว้างๆ ได้ 3 พวก (สรุปจากหนังสือ *โองการแช่งน้ำ* ของ *จิตร ภูมิศักดิ์* สำนักพิมพ์ดวงกมล พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2524) คือ

1. *กลอนร่าย* ใช้ในพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์อย่างพิธีเลี้ยงผี เมื่อใช้เซิ้งเรียกกลอนเซิ้ง ใช้สวดเรียกกลอนสวด ใช้เทศน์ก็เรียกกลอนเทศน์
2. *กลอนลำ* ใช้งานทั่วไป ต่อมามีแบบแผนกำหนดเรียกโคลง เช่น โคลงสอง โคลงสาม โคลงสี่ โคลงห้า
3. *กลอนเพลง* ใช้งานทั่วไป ต่อมามีชื่อเรียกเป็น กลอนหก กลอนแปด หรือ กลอนบทละคร กลอนเสภา ฯลฯ แต่นิยมเรียกกลอนอย่างรวมๆ เท่านั้น

เล่าความเมืองของไทยดำในเวียดนาม เป็นหลักฐานว่ามีร่องรอยสำคัญหรือเก่ามากเกี่ยวกับคำคล้องจองที่จะมีพัฒนาการเป็นกลอนของคนไทย ทั้งลุ่มน้ำโขงและลุ่มเจ้าพระยา

คนไทยเมืองไทย กับ ผู้ไทยเมืองแถน

คำคล้องจอง ต้นเค้าร่าย ซึ่งควรเป็นร้อยกรองเก่าสุดที่พบในวรรณกรรมคำบอกเล่าของไทยดำ หรือผู้ไทยเมืองแถน จะส่งแบบแผนให้คนไทยเมืองไทย

คนไทยเรียกตัวเองว่าไทย เรียกเมืองของตัวเองว่าไทย

ตรงนี้บางทีจะเกี่ยวดองถึง ผู้ไทย เมืองแถนในเวียดนาม ซึ่งต้องพิจารณาเป็นพิเศษ เพราะออกเสียงว่า ไท ไม่ออกว่า ไต มีร่องรอยทางภาษาอยู่ในคำอธิบายของจิตร ภูมิศักดิ์ (*ความเป็นมาของคำสยามฯ* สำนักพิมพ์ศยาม พิมพ์ครั้งที่สาม พ.ศ. 2535) จะคัดมาไว้ให้เห็นดังนี้

“ในภาษาตระกูลไทนั้นออกเสียงคำนี้เป็นสองสำเนียงคือ ไท สำเนียงหนึ่ง และไต อีกสำเนียงหนึ่ง

ชาวไทยภาคกลาง ภาคอีสาน ภาคใต้, ชาวลาวเหนือ, ลาวกลาง, ลาวใต้; ผู้ไททางเขตสิบสองจุไท รวมทั้งผู้ไทในเขตเวียดนามเหนือ, ออกเสียงคำนี้ว่า ไท (ใช้เสียง ท)

ชาวไทยภาคเหนือ, ไตลื้อ สิบสองปันนาในสาธารณรัฐประชาชนจีน, ไตลื้อทางเหนือสุดของประเทศลาวคือในแขวงพงสาลี, ไตโหลงหรือไทใหญ่แห่งรัฐชานของพะม่ารวมทั้งไตคำตี่, ออกเสียงคำนี้ว่า ไต (ใช้เสียง ต)

สำหรับพวกหลังที่ออกเสียง ไต นี้, ภาษาของเขาใช้ ต (non-aspirated หรือสิถิล) แทนเสียง ท (aspirated หรือ ธนิต) หมดเกือบทุกคำ เช่น ทาง เป็น ตาง, ทาน เป็น ตาน, ท้าว เป็น ต้าว ฯลฯ" (หน้า 356)

แล้วมีอีกตอนหนึ่ง จิตรบอกว่าพวกผู้ไทยเรียกบ้านเมืองของตนว่า เมืองไทย

"เมื่อหลายสิบปีก่อน เราได้พบว่าพวกผู้ไทแห่งอำเภอกุ๋ยเจาในเขตเหง่อานของตังเกี๋ย (เวียดนามเหนือ) เรียกบ้านเมืองของคนในบริเวณนั้นว่า 'เมืองไท' เหมือนกัน

(พบในตัวอย่างอักษรผู้ไทกุ๋ยเจา ซึ่งเขียนเล่าพิธีบูชายัญควาย ซึ่งศาสตราจารย์หลุยส์ ฟินโตนำมาพิมพ์ไว้ในเรื่อง location Writings, สัมพาดราชอาณาจักรลาว, Kingdom of laos, France-Asie, 1959)

ความหมายของเมืองไทในที่นั้นคือ เมืองของคนเผ่าไทดำ" (หน้า 393)

ประเด็นนี้ อ. ยุกติ มุกดาวิจิตร บอกผมเป็นส่วนตัวว่ามีข้อมูลแตกต่างจาก จิตร ภูมิศักดิ์ จะยกมาบันทึกไว้ให้พิจารณากันต่อไปภายหน้า ดังนี้

"ที่จิตร ภูมิศักดิ์กล่าวว่า ภาษาตระกูลไทออกเสียงคำว่าไทเป็นสองสำเนียง แล้วรวม 'ผู้ไทในเขตสิบสองจุไท' อยู่ในกลุ่มที่ 'ออกเสียงนี้ว่า ไท (ใช้เสียง ท)' นั้น ผมว่าคลาดเคลื่อนครับ อย่างน้อยก็ไม่ถูกต้องตามข้อเท็จจริงในระหว่างที่ผมทำวิจัยอยู่ เพราะเสียงเรียกชื่อตนเองของคนไทในสิบสองจุไทนั้น ออกเสียงว่า ไต ใช้เสียง ต อย่างแน่นอน นอกจากนั้น คำใดที่ไทยสยามออกเสียง ท เช่น ทาง เท้า ไม้เท้า ท่าน้ำ คนไทในสิบสองจุไทมักใช้เสียง ต เป็น ตาง ต้าว ไม้เต้า ตาน้ำ จะมีบางคำที่ไทยสยามใช้เสียง ต แล้วไทสิบสองจุไทก็ใช้ ต เช่นกัน อย่างคำว่า ตีน ตา ตับ ต่าง"

คนไทย

คนที่เรียกตัวเองว่า ไท หรือ ไทย (ออกเสียง ท เหมือนกัน แต่ไม่ ต) เพิ่งพบหลักฐานตรงๆ ราว พ.ศ. 2000 ในสมุทรโฆษคำฉันท์ และในจดหมายเหตุของลาลูแบร์ (ราชทูตฝรั่งเศส) ก่อนหน้านี้ไม่เคยพบหลักฐาน แต่มักเหมากันเองว่านั่นไทย นี่ไทย โน่นก็ไทย

ส่วนคำว่า ไต, ไท ไม่ใช่ชื่อเรียกตัวเอง แต่เป็นคำนาม แปลว่า คน มีใช้ทั่วไปทุกเผ่าพันธุ์ ทั้งไท-ลาว และมอญ-เขมร

เมืองไทย

หลักแหล่งของคนที่เรียกตัวเองว่าไท, ไทย เมื่อเรือน พ.ศ. 2000 เรียกเมืองไทย อยู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ทั้งตอนบนเหนือสุด ราว จ. อุตรดิตถ์ และตอนล่างใต้สุด ราว จ. เพชรบุรี

อันเป็นขอบเขตของรัฐอยุธยาที่มีพระนครศรีอยุธยาเป็นศูนย์กลาง ซึ่งคนยุคนั้นเรียกเมืองไทย (ออกเสียง ท ไม่ ต)

ไทยน้อย, ไทยใหญ่

คนไทยในเมืองไทย (กรุงศรีอยุธยา) บอกว่าตัวเองเป็นไทยน้อย (ไม่ไทยใหญ่)

ไทยน้อยอยู่ทางลุ่มน้ำโขง (ตะวันออก) เชื่อมโยงถึงลุ่มน้ำดำ-แดง ในเวียดนาม แล้วต่อเนื่องถึงกวางสีและกวางตุ้งในจีน ส่วนไทยใหญ่อยู่ทางลุ่มน้ำสาละวิน (ตะวันตก) ในพม่า มีคำอธิบายดังนี้

ไทยน้อย

เป็นชื่อที่คนในพระนครศรีอยุธยา ราวเรือน พ.ศ. 2000 ผูกขึ้นเรียกพวกลาว หรือชาติพันธุ์ในวัฒนธรรมลาวบริเวณสองฝั่งโขง ทั้งฝั่งขวา (คือบริเวณอีสานในประเทศไทยทุกวันนี้) และฝั่งซ้าย (คือดินแดนลาวปัจจุบัน) ต่อเนื่องไปทางทิศตะวันออกถึงกลุ่มชาติพันธุ์พูดตระกูลไทย-ลาว ลุ่มน้ำดำ-แดง (ในเวียดนาม), กวางสี-กวางตุ้ง (ในจีน)

ลาวสองฝั่งโขง ถูกเรียกสมัยหลังว่า ลาวพุงขาว เพราะไม่สักลายตามตัวเหมือนพวกไทยใหญ่ คนพวกนี้ออกเสียงตรงตามรูปอักษร คือ ท เป็น ท และ พ เป็น พ

ไทยใหญ่

เป็นชื่อที่คนในพระนครศรีอยุธยา ราวเรือน พ.ศ. 2000 ผูกขึ้นเรียกพวกลาว บริเวณลุ่มน้ำสาละวินตอนเหนือ (ในพม่า) ต่อเนื่องถึงลุ่มน้ำพรหมบุตร (ในอัสสัมของอินเดีย)

ลาวลุ่มน้ำสาละวิน ถูกเรียกสมัยหลังว่า ลาวพุงดำ เพราะสักลายด้วยหมึกสีคล้ำตามตัวตั้งแต่บั้นเอวลงไปถึงแข้ง (ขา) คนพวกนี้ออกเสียง ท เป็น ต และ พ เป็น ป

ไทยใหญ่ยังถูกเรียกจากชาติพันธุ์อื่นๆ อย่างดูถูกเหยียดหยามเป็นสัตว์เลื้อยคลานว่า เงี้ยว แปลว่า งู (เหมือนคำว่า เงือก, งึม)

เหตุที่ได้นามไทยใหญ่ มีผู้เชี่ยวชาญเคยอธิบายว่าหมายถึงดินแดนและผู้คนที่รับศาสนาจากชมพูทวีป แล้วเติบโตเป็นบ้านเมืองเป็นรัฐก่อนพวกอื่น (คือ ไทยน้อย) ที่เพิ่งรับศาสนาในภายหลัง

แม่น้ำสาละวินเป็นชื่อในภาษาพม่า แต่พวกลาวเรียก น้ำแม่คง หรือแม่น้ำคง

คำว่า คง ในชื่อแม่น้ำคง มีที่มาและความหมายเดียวกับคำว่า ของ ในชื่อน้ำแม่ของ หรือแม่น้ำโขง มีรากจากภาษามอญว่า โคลุ้ง แปลว่า ทาง, เส้นทางคมนาคม

ไทยน้อย จากเมืองแถน

ไทยน้อยเป็นที่รู้จักทั่วไปว่าคือลาวสองฝั่งโขง เคลื่อนย้ายมาจากเมืองแถน ลุ่มน้ำดำ-แดง ในเวียดนาม (ทางภาคตะวันตกเฉียงเหนือ) ติดพรมแดนลาวทุกวันนี้

เรื่องนี้มีในตำนานขุนบรม กับนิทานกำเนิดโลกและมนุษย์ในพงศาวดารล้านช้าง

เมืองแถน หลักแหล่งลาวเก่า

เมืองแถน เป็นเมืองลาวเก่า มีร่องรอยบอกไว้ในนิทานเรื่องขุนบรม (อยู่ในพงศาวดารเมืองล้านช้าง) ตอนหนึ่งมีความว่า

"-----พระยาผีแถน จักให้ท้าวขุนบรมลงมาเกิดในเมืองลาวเก่า-----"

เท่ากับเป็นร่องรอยว่าบรรพชนลาวล้านช้าง (หลวงพระบาง) เป็นลาวเก่า มีหลักแหล่งอยู่ทางเมืองแถน

นิทานกำเนิดมนุษย์ในพงศาวดารล้านช้าง มีศูนย์กลางอยู่นาน้อยอ้อยหนู ต่อมาเรียกเมืองแถน (สำเนียงบางแห่งว่า เมืองแถง ถือเป็นเรื่องปกติ เพราะเสียง ง กับเสียง น เลื่อนสลับกันได้ ไม่ผิดหลักภาษา) ปัจจุบันคนเวียดนามเรียก เดียนเบียนฟู จิตร ภูมิศักดิ์ อธิบายไว้ในหนังสือสังคมไทยลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ก่อนสมัยศรีอยุธยา (พิมพ์ครั้งที่ 3 สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน พ.ศ. 2547 หน้า 317) มีความว่า

"เมืองแถน คือเมืองที่มักเรียกตามภาษาเวียดนามว่า เดียนเบียนฟู อยู่ในเขตเวียดนามเหนือติดชายแดนลาวแขวงซำเหนือ (หัวพัน) และเป็นที่อยู่ของไทดำ หรือ ผู้ไทดำบัดนี้

(คำว่า แถน นี้ ไม่ว่าจะเป็นชื่อเมือง หรือเป็นชื่อปู่แถนย่าแถน หรือพญาแถน พวกฝรั่งรุ่นเก่าเรียกเพี้ยนเป็น Thaeng-แถง หมดทุกแห่ง. ไทยเราเรียนเรื่องของไทยและลาวจากตำราฝรั่ง จึงพลอยเรียกเป็นเมืองแถงไปด้วย ทั้งๆ ที่ในภาษาลาวและไทดำที่แท้จริงนั้นเรียกว่า แถน.)"

แต่ อ. ยุกติ มุกดาวิจิตร บอกผมเป็นส่วนตัวว่าเห็นต่างไป จะยกมาบันทึกไว้ให้ร่วมกันพิจารณาต่อ

ไปอีก ดังนี้

"ที่จิตร ภูมิศักดิ์บอกว่า 'พวกฝรั่งรุ่นเก่าเรียกเพี้ยนเป็น Thaeng-แถง หมดทุกแห่ง. ไทยเรา...จึงลอยเรียกเป็นเมืองแถง ไปด้วย' นั้น ผมว่าอาจจะคลาดเคลื่อนเช่นกัน คนไทในเวียดนามเรียกเมืองนี้ทั้งชื่อเมืองแถงและเมืองแถน ไทบางเมืองเรียกเมืองนี้ว่าเมืองแถน แต่ไทดำเท่าที่ผมพบที่เวียดนามก็ล้วนเรียกเมืองนี้ว่าเมืองแถง ในเอกสารไทดำลายมือเก่าๆ เท่าที่ผมตรวจสอบได้ ก็เรียกเมืองนี้ว่าเมืองแถง"

เชื้อสายแถนในไทย

นิทานกำเนิดโลกและมนุษย์และเรื่องขุนบรม บอกตรงกันว่าขุนบรมเป็นเชื้อสายแถน มีหลักแหล่งอยู่เมืองแถน แล้วขยายไปไทย

ขุนบรมให้ลูกชาย 7 คน (เชื้อสายแถน) แยกย้ายยกครัวไปสร้างบ้านแปลงเมืองตามที่ต่างๆ ในเขตไทยทุกวันนี้ มี 2 คน คือ ไสผงกับงัวอิน

ไสผง สร้างเมืองโยนก ในล้านนา (ไส แปลว่า ลูกชายคนที่สี่)

งัวอิน สร้างเมืองอโยธยา ในลุ่มน้ำเจ้าพระยา (งัว, งั่ว แปลว่า ลูกชายคนที่ห้า)

ต่อมา ผู้คนในวัฒนธรรมลาวจากดินแดนโยนก เคลื่อนย้ายลงทางทิศใต้ ผ่านเมืองพะเยา เมืองแพร่ เมืองน่าน ทางแม่น้ำน่าน (มีในตำนานสิงหนวัติกุมาร แต่นักปราชญ์บางท่านอธิบายว่า การเคลื่อนไหวครั้งนี้ผ่านไปถึงแม่น้ำปิง เมืองกำแพงเพชร) ถึงเมืองอุตรดิตถ์ แล้วสร้างบ้านแปลงเมืองบริเวณลุ่มน้ำโพ (ไหลลงแม่น้ำน่าน) ทาง ต. ทุ่งยั้ง มีพัฒนาการต่อไปเป็นประชากรรัฐสุโขทัยและรัฐอยุธยา (มีคำอธิบายอย่างละเอียดอยู่ในหนังสือ *เมืองราด ของพ่อขุนผาเมืองกรุงสุโขทัย และรอยเชื่อมในประวัติศาสตร์ไทย* ของ *พิเศษ เจียจันทร์พงษ์* กรมศิลปากร พิมพ์เผยแพร่ครั้งแรก พ.ศ. 2555)

แถน คือขุนแผน

บริเวณภาคกลาง ลุ่มน้ำเจ้าพระยา เรียกแถนด้วยสำเนียงกลายเป็นไทยลุ่มน้ำเจ้าพระยาว่าขุนแผน หมายถึงพระพรหม มีในโองการแช่งน้ำ ตอนพระพรหมตรวจภูมิสถานเมื่อมีแผ่นดินเกิดใหม่หลังไฟบรรลัยกัลป์ล้างโลก ดังนี้

	แลเป็นแผ่น	*เมืองอินทร์*
	เมืองธาดา	*แรกตั้ง*
ขุนแผน	*แรกเอาดิน*	*ดูที่*
	ทุกยั้งฟ้า	*ก่อคืน ฯ*

จิตร ภูมิศักดิ์ อธิบายไว้ในหนังสือโองการแช่งน้ำ ว่ายุคแรกๆ พวกไทยยังไม่คุ้นชื่อเทวดาที่เรียกด้วยภาษาสันสกฤต จึงเอาคำลาวดั้งเดิมที่คุ้นเคยมาใช้เรียกแทน

แถน หมายถึง อำนาจเหนือธรรมชาติ (คือผี) ซึ่งถือเป็นบรรพชนของผู้ไทย (ลาวเก่า) และคนในตระกูลลาวทั้งหลาย บางทีเรียกผีฟ้า, เจ้าฟ้า เพราะเชื่อว่าสิงอยู่บนฟ้า เป็นเจ้าใหญ่ของท้องฟ้า

แล้วเชื่ออีกว่าเป็นผู้ควบคุมน้ำที่มีบนฟ้า ซึ่งปล่อยให้ตกลงมาเป็นฝน จึงมีนิทานจุดบั้งไฟขอฝนบนฟ้าจากแถน

ตำแหน่งราชการแบบผู้ไทย

ตำแหน่งราชการที่มีในกฎมณเฑียรบาลและกฎหมายยุคต้นอยุธยา ส่วนหนึ่งได้จากเขมรยุคนครวัด แต่อีกส่วนหนึ่งเป็นมรดกสืบทอดจากผู้คนในตระกูลลาว-ไทย เช่น ผู้ไทย (*โองการแช่งน้ำ* ของ *จิตร ภูมิ*

แผนที่แสดงทิศทางการเคลื่อนย้ายไปมาของคนและภาษาไทย จากแหล่งเดิมทางทิศตะวันออกของลุ่มน้ำโขง เข้าสู่บริเวณประเทศไทย

ศักดิ์ สำนักพิมพ์ดวงกมล พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2524 หน้า 307-379)

การนับยศจากที่นา (ซึ่งจะเป็นต้นทางของระบบศักดินา) มีในกฎหมายลักษณะอาญาหลวง พ.ศ. 1974 มีร่องรอยนับยศจากจำนวนที่นาอย่างดั้งเดิมอยู่ชัดเจน จิตร อธิบายว่า

"ดังในตอนหนึ่งมีว่า; 'อนึ่ง ผู้เกษตราธิบดี แสร้อยนา, พันนา, หมื่นนา, แสนนา, กำนันนา แลบังอาจบังพระราชทรัพย์ เบ่ยเงิน เข้าของของหลวงก็ดี' (อาญาหลวง ม.38)

จะเห็นได้ว่านี่คล้ายคลึงกับ สิบนา, ฮ้อยนา, พันนา, หมื่นนา (เจ้าหมื่น), แสนนา (แสน) และล้านนา (ล้าน) ของพวกไทยดำอย่างยิ่ง."

กว่าจะเป็นคนไทยและเมืองไทย

ตระกูลไทย-ลาว เคลื่อนย้ายไปมาจากกวางสี-กวางตุ้ง (แหล่งภาษาไทย-ลาว เก่าสุด) กับลุ่มน้ำโขง-เจ้าพระยา ทั้งทางบกและทางทะเล ไม่น้อยกว่า 3,000 ปีมาแล้ว ผมเคยเขียนเล่าไว้นานแล้วในหนังสือ *คนไทยอยู่ที่นี่ ที่อุษาคเนย์* (มหาวิทยาลัยศิลปากร ร่วมกับสำนักพิมพ์ศิลปวัฒนธรรม พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2537)

กรณีคนไทยกับผู้ไทย ไม่ได้หมายความว่าบรรพชนคนไทยในไทย เคลื่อนย้ายมาจากเมืองแถนในเวียดนาม

แต่เมืองแถน อยู่บนเส้นทางคมนาคมภายในระหว่างกวางสี-กวางตุ้ง กับลุ่มน้ำโขง-เจ้าพระยา ซึ่งเป็นตระกูลไทย-ลาว พวกออกเสียง ท ว่า ท (ไม่ ต) แล้วเรียกตัวเองว่า ไท ที่ภายหลังสะกดว่า ไทย

พวกพูดภาษาไทย-ลาว เป็นพลเมืองมีหลักแหล่งถาวรในรัฐทวารวดีแถบลุ่มน้ำเจ้าพระยาแล้วตั้งแต่ราวหลัง พ.ศ. 1000 (ดูในหนังสือ *(ศรี) ทวารวดี* ของ *ธิดา สาระยา* สำนักพิมพ์เมืองโบราณ พิมพ์ครั้งที่สาม พ.ศ. 2538 หน้า 180)

ผู้ไทย จากเมืองแถน อาจมีส่วนเกี่ยวข้องการเคลื่อนย้ายครั้งใหญ่ลงไปลุ่มน้ำเจ้าพระยา ด้วยเหตุผลทางการเมืองการค้าภายใน และอื่นๆ เมื่อราวหลัง พ.ศ. 1500 (ดูใน *ประวัติศาสตร์แห่งชาติ* โดย *นิธิ เอียวศรีวงศ์* พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2549)

นับแต่นี้ไปจึงพบหลักฐานว่ามีพวกสยาม พูดภาษาไทย อยู่ทางดินแดนฟากตะวันตกของลุ่มน้ำเจ้าพระยา แล้วต่อเนื่องลงไปถึงภาคใต้ หลังจากนั้นมีอักษรไทย เรียกตัวเองว่า ไทย เรียกเมืองว่า ไทย

แต่ยังบอกตรงๆ ไม่ได้ว่า ชื่อ ไทย มาจากไหน? เกี่ยวดองกับผู้ไทยหรือไม่? อย่างไร?

ความรู้ทางทิศตะวันออก

สถาบันทางการศึกษาค้นคว้าวิจัยศิลปวิทยาการในไทย โดยเฉพาะด้านมานุษยวิทยา กับประวัติศาสตร์ศิลปะและโบราณคดี ยังผิวเผินต่อพื้นฐานวัฒนธรรมสุวรรณภูมิและอุษาคเนย์

ทั้งนี้เพราะมีเหตุหนึ่งซึ่งสำคัญมาก คือตกหลุมดำอำมหิตของประวัติศาสตร์แห่งชาติของไทย จึงพากันเลื่อมใสให้ความสำคัญความรู้จากทิศตะวันตก คืออินเดียและลังกา แล้วมองข้ามอย่างเหยียดๆ ในความรู้จากทิศตะวันออก ไปทางเวียดนามและจีน

อ. ยุกติ มุกดาวิจิตร เป็นผู้หนึ่ง (ในจำนวนไม่กี่คน) ซึ่งมีคุณูปการอย่างยิ่ง ต่อวงการมานุษยวิทยากับประวัติศาสตร์ศิลปะและโบราณคดีในไทย ทางความรู้ด้านทิศตะวันออก ดังงานศึกษาค้นคว้าเอกสารโบราณของไทยดำในเวียดนาม ชื่อ เล่าความเมือง ที่เชื่อมโยงเกี่ยวดองถึงภาษาและวรรณกรรมตระกูลไทย-ลาว ตั้งแต่ลุ่มน้ำแดง-ดำ ในเวียดนาม ผ่านลุ่มน้ำโขงถึงลุ่มน้ำเจ้าพระยา ยุคก่อนกรุงศรีอยุธยา (และก่อนกรุงสุโขทัย)

งานวิชาการชุดนี้ อ. ยุกติทยอยทำไว้นานแล้ว ผมเคยอ่านหลายปีแล้วเมื่อพิมพ์เผยแพร่ในที่ประชุมวิชาการแวดวงแคบๆ จึงเห็นว่าสำคัญอย่างยิ่งต่อการศึกษาค้นคว้าด้านต่างๆ ซึ่งควรมีสถาบันวิชาการในไทยรวมพิมพ์เป็นเล่ม เพื่อแบ่งปันสู่วงกว้าง เพราะยังไม่เคยมีใครทำได้ลึกซึ้งและกว้างขวางอย่างนี้มาก่อน

เมื่อมีคนที่รู้ค่า กับมีหน่วยงานทางการที่รู้คุณ แล้วลงทุนสนับสนุนอย่างให้เกียรติดีเยี่ยม จนพิมพ์สำเร็จเป็นเล่มแล้วดังนี้ ก็เท่ากับโลกทางวิชาการด้านนี้ของไทยยังมีทางเลือกอ่อนหวานอันควรคารวะ

23 ตุลาคม 2556
บ้านช่างหล่อ กรุงธนบุรี

คำนำผู้เขียน

หนังสือ **ประวัติศาสตร์ไทดำ : รากเหง้าวัฒนธรรม–สังคมไทยและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้** เล่มนี้ เป็นผลพลอยได้ส่วนหนึ่งจากการวิจัยภาคสนามและเก็บข้อมูลเอกสารในเวียดนาม ปี พ.ศ. 2545–2548 ในระหว่างนั้น ผู้เขียนกำลังทำวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกอยู่ เมื่อต้องทำความเข้าใจประวัติศาสตร์การเมืองและประวัติศาสตร์นิพนธ์ของคนไทในเวียดนาม ผู้เขียนจึงเขียนบทความและแปลเอกสาร "เล่าความเมือง" เพื่อให้ตนเองเข้าใจประเด็นดังกล่าวมากขึ้น อย่างไรก็ดี เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้แทบไม่ได้ปรากฏในวิทยานิพนธ์ ซึ่งให้ความสำคัญกับเรื่องอื่นๆ มากกว่า ด้วยความเสียดาย เกรงว่าจะสูญเปล่า ผู้เขียนจึงพยายามปรับปรุงเพื่อการตีพิมพ์ในครั้งนี้

ประเด็นสำคัญที่จะต้องพิจารณาก่อนคือ ชื่อของเอกสารโบราณของชาวไทดำในเวียดนาม ในที่นี้ผู้เขียนเรียกเอกสารประวัติศาสตร์ของชาวไทดำชุดนี้ว่า "เล่าความเมือง" อย่างไรก็ดี ผู้เขียนเคยถ่ายเสียงคำว่า "โต๊" ในภาษาไทดำเป็นภาษาไทยสยามว่า "โต้" เนื่องจากเห็นว่า คำนี้ อักษรไทดำใช้ ตัว "ต" สูง และ "ไม้โก" อ่านเทียบเสียงภาษาไทยว่า "โต๊" แปลเป็นไทยว่า "การบอกเล่าเรื่องราว" อันที่จริงหากจะใช้คำที่มีเสียงและความหมายใกล้เคียง อาจจะใช้คำว่า "ถก" ก็ได้ หากแต่เพื่อคงรูปสระและพยัญชนะไว้ จึงอนุโลมใช้คำว่า "โต้" ที่มาจาก "โต้เถียง" ในภาษาไทยแทน ฉะนั้นภาษาไทยสามารถเรียกว่า "ความโต้เมือง" แทนที่จะเป็น "ความโทเมือง" "ความโตเมือง" หรือ "ความตัวเมือง" อย่างที่นักวิชาการหลายท่านเคยใช้กันมา แต่ในการเผยแพร่ครั้งนี้ เพื่อให้ง่ายแก่การเข้าใจ จึงเลือกที่จะเรียกเอกสารชุดนี้ว่า "เล่าความเมือง" แทน

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้แบ่งออกเป็น 3 ส่วนด้วยกัน ทั้ง 3 ส่วนมีความเกี่ยวข้องกัน อ้างอิงถึงกันและกัน หากแต่ผู้อ่านสามารถเลือกเริ่มอ่านจากส่วนใดก่อนก็ได้

ส่วนแรก คือบทความ **"อ่าน 'เล่าความเมือง' ของไทดำในเวียดนาม : ความทรงจำ สถานที่ การเมือง และหนังสือ"** ที่ผู้เขียนสังเคราะห์จากการอ่านและทำความเข้าใจเอกสาร "เล่าความเมือง" สำนวนต่างๆ ส่วนหนึ่งของบทความนี้เคยนำเสนอในภาษาเวียดนาม อันเนื่องมาจากการประชุมวิชาการเรื่อง "มหากาพย์เวียดนามในบริบทของมหากาพย์เอเชีย" ที่ประเทศเวียดนาม ปี 2552 บทความนั้นตีพิมพ์ในชื่อ "Sử thi Langchuang và không gian chính trị tiền hiện của người Thái Đen Việt Nam" (มหากาพย์ล่างเจื้องและพื้นที่ทางการเมืองก่อนสมัยใหม่ของคนไทดำในเวียดนาม) แปลจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาเวียดนามโดย Nguyễn Kim Hoa พิมพ์อยู่ในหนังสือ Sử thi Việt Nam trong bối cảnh sử thi châu Á. จัดพิมพ์โดย Viện khoa học xã hội Việt Nam và Uỷ ban nhân dân Tỉnh Đắc Lắc ค.ศ. 2010 อย่างไรก็ดี บทความในหนังสือนี้มีเนื้อหาบางประการที่นอกเหนือจากบทความดังกล่าว และนี่เป็นการพิมพ์บทความนี้ในภาษาไทยเป็นครั้งแรก

ส่วนที่ 2 คือบทแปลเอกสารเล่าความเมืองจาก 2 สำนวน คือ **"เล่าความเมือง : สำนวนเมืองลา"** และ **"เล่าความเมือง : สำนวนเมืองหม้วย"** สำนวนเมืองลา เรียบเรียงจากเอกสารเล่าความเมืองที่อาจารย์เกิ่มจ่อง (Cầm Trọng) ซึ่งเป็นนักวิชาการไทดำสัญชาติเวียดนาม ท่านแปลจากภาษาไทดำเป็นภาษาเวียดนามไว้แล้ว อย่างไรก็ดี ผู้เขียนเลือกเฉพาะส่วนเนื้อหาหลัก ไม่ได้นำเอาเนื้อความที่เป็นเชิงอรรถและอรรถาธิบายที่มีรายละเอียดมากมายมาด้วย ส่วนสำนวนเมืองหม้วย ผู้เขียนแปลจากเอกสารต้นฉบับ

ลายมือภาษาและอักษรไทดำ ซึ่งเป็นสมบัติส่วนตัวของอาจารย์เกิ่มจ่อง ในส่วนนี้ ผู้เขียนได้พิมพ์ภาษาไทดำด้วยฟอนต์ไทดำของ Summer Institute of Linguistics (SIL) เพื่อให้ผู้รู้สอบทานกับการถ่ายคำมาเป็นภาษาไทย และสอบทานกับ "เล่าความเมือง" สำนวนอื่นๆ

ส่วนที่ 3 คือบทความ **"ความโทเมือง จากเมืองหม้วย"** ของ เจมส์ อาร์. แชมเบอร์เลน (James R. Chamberlain) ที่พิมพ์ครั้งแรกในวารสารรวมบทความประวัติศาสตร์ ฉบับ 8 (ก.พ. 2529) บทความดังกล่าววิเคราะห์เอกสาร "เล่าความเมือง" ในทางภาษาศาสตร์ และ ดร. แชมเบอร์เลนยังได้แปลส่วนต้นของเล่าความเมืองที่ว่าด้วยตำนานกำเนิดโลกและมนุษย์เอาไว้ ผู้เขียนนำมารวมพิมพ์ครั้งนี้ตามคำแนะนำของคุณสุจิตต์ วงษ์เทศ เนื่องจากบทความนี้ถือได้ว่าเป็นบทความที่บุกเบิกการวิเคราะห์และแปลเอกสารเล่าความเมือง การตีพิมพ์ครั้งนี้ได้รับอนุญาตจาก ดร. แชมเบอร์เลน ผู้เขียนบทความดังกล่าว และได้รับอนุญาตจากสมาคมประวัติศาสตร์ในพระบรมราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ขอขอบคุณ ดร. แชมเบอร์เลนและสมาคมประวัติศาสตร์ฯ ไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบคุณอาจารย์เกิ่มจ่อง ที่ได้สั่งสอนให้ผู้เขียนได้เข้าใจเนื้อหาต่างๆ ของ "เล่าความเมือง" โดยละเอียด การศึกษาเอกสารชิ้นนี้ไม่ได้เพียงรู้ความหมายตามตัวอักษร หากแต่ยังเข้าใจภาพรวมของประวัติศาสตร์ไทดำไปพร้อมๆ กับประวัติศาสตร์เวียดนาม นอกจากนั้นผู้เขียนยังได้ความเข้าใจและความซาบซึ้งกับภาษาไทดำจากการอ่านเอกสารชิ้นนี้เป็นอย่างยิ่ง พร้อมกันนี้ ขอขอบคุณอาจารย์เกิ่มจ่องที่ยินดีให้ผู้เขียนเผยแพร่เอกสารดังกล่าว เนื่องจากท่านประสงค์ที่จะให้ชาวโลกได้รู้จักและเข้าใจประเทศเวียดนามและเข้าใจชาวไทให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ที่มาจากมุมมองของพวกเขาเองที่แสดงออกอยู่ในเอกสารเล่าความเมืองนี้ อย่างไรก็ดี ความบกพร่องผิดพลาดทั้งหมดย่อมเป็นของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว

ตลอดกระบวนการของการศึกษาเอกสารนี้ ฆัสรา ขมะวรรณ มุกดาวิจิตร เป็นทั้งเพื่อนคู่คิด ผู้ดูแลความเป็นอยู่ และผู้ร่วมเรียนรู้ ผู้เขียนจะขาดความรู้ความเข้าใจต่อเอกสารชุดนี้ ต่อประวัติศาสตร์ ภาษา และวัฒนธรรมไทดำและเวียดนามไปอย่างไม่น่าให้อภัย หากไม่ได้ฆัสราคอยตั้งคำถาม คอยแทรกคำอธิบาย และคอยจับใจความสำคัญ ทั้งความรู้และความคิดเห็นที่แหลมคม ตลอดจนความเอาใจใส่อย่างดีของฆัสรา มีส่วนสำคัญแก่การศึกษาของผู้เขียน หากแต่ความผิดพลาดบกพร่องทั้งหมดย่อมเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว

หนังสือเล่มนี้ปรับปรุงจากรายงานการวิจัยเรื่อง "การรู้หนังสือ สถานที่ และการก่อตัวของเมืองไทดำ : บททดลองเสนอประวัติศาสตร์การเมือง ไทดำในเวียดนามยุคก่อนสมัยใหม่ (มุมมองจากเอกสาร 'ความโตเมือง')" ที่เสนอต่อศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) ผู้เขียนขอขอบคุณศูนย์มานุษยวิทยาฯ ที่จัดสรรทุน สถานที่ทำงาน และห้องสมุดให้สำหรับการค้นคว้าเพิ่มเติมและเขียนรายงานการวิจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้เขียนขอบคุณในความเมตตาและวิสัยทัศน์ที่ให้ความสำคัญต่อความรู้เกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านของ ดร. ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกูล อดีตผู้อำนวยการศูนย์มานุษยวิทยาฯ ผู้สนับสนุนให้ผู้เขียนได้รับทุนวิจัยจากศูนย์มานุษยวิทยาฯ เพื่อทำงานวิจัยชิ้นนี้เมื่อปี 2547 ขอขอบคุณ คุณกฤช เหลือลมัย ที่ให้ชื่อ "เล่าความเมือง" ให้สอดคล้องกับความหมายของชื่อวรรณกรรมชุดนี้ในภาษาไทดำ ขอบคุณ คุณสุจิตต์ วงษ์เทศ ที่กระตุ้นให้ผู้เขียนปรับปรุงต้นฉบับเพื่อการตีพิมพ์ และขอบคุณสำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย กระทรวงวัฒนธรรม ผู้สนับสนุนทุนในการจัดพิมพ์

ยุกติ มุกดาวิจิตร
คลองขวาง
ต้นฤดูฝนปี 2556

ประวัติศาสตร์ ไทดำ :

รากเหง้าวัฒนธรรม–สังคมไทย และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ยุกติ มุกดาวิจิตร

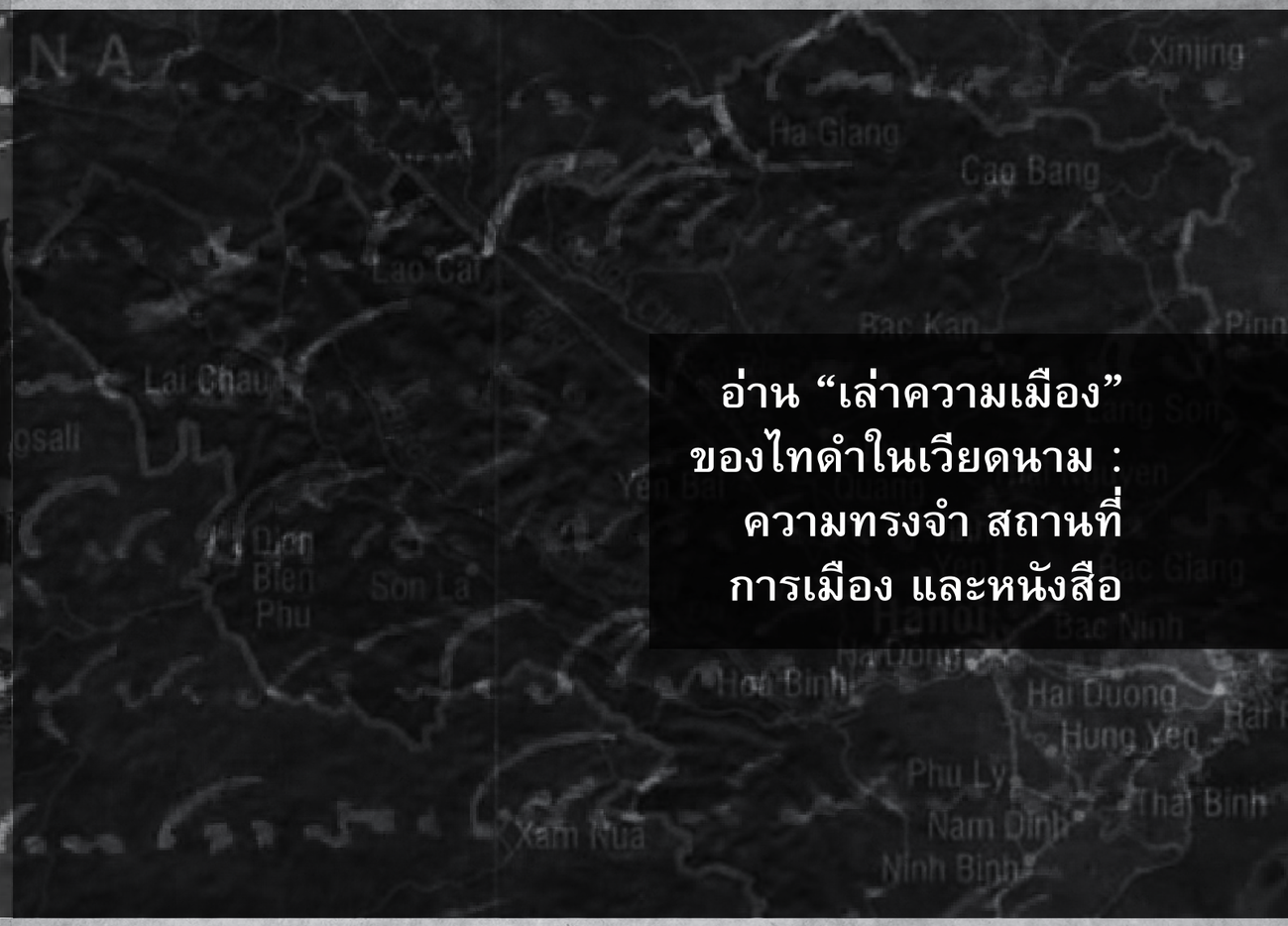

อ่าน “เล่าความเมือง” ของไทดำในเวียดนาม : ความทรงจำ สถานที่ การเมือง และหนังสือ

แผนที่เวียดนามเหนือ

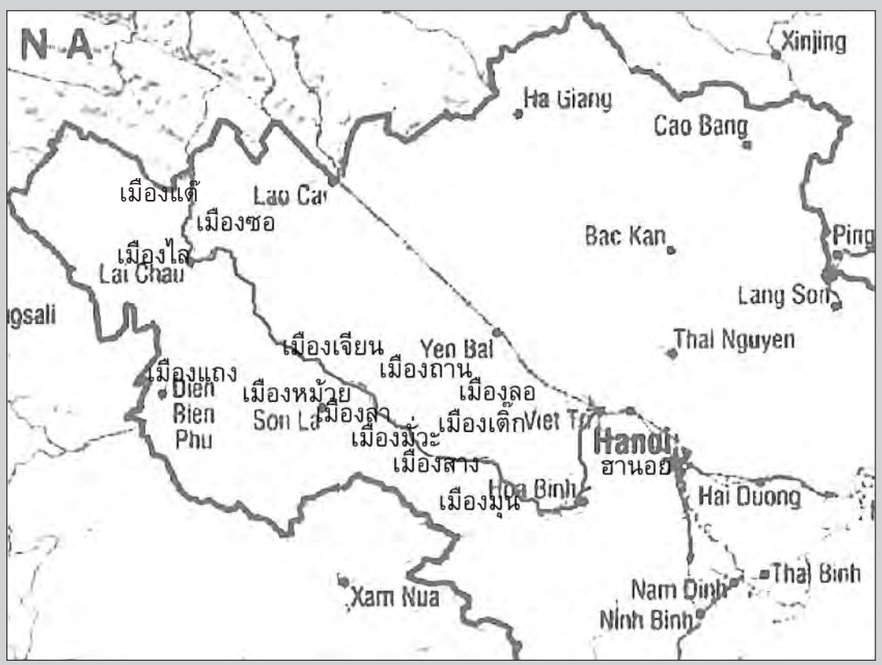

แผนที่เมืองไทในเวียดนามตะวันตกเฉียงเหนือ

อ่าน “เล่าความเมือง” ของไทดำในเวียดนาม : ความทรงจำ สถานที่ การเมือง และหนังสือ[1]

บทความนี้ต้องการเสนอภาพความสัมพันธ์ทางการเมืองของกลุ่มชนไทดำในภาคตะวันตกเฉียงเหนือของเวียดนามก่อนยุคปฏิวัติ โดยอ่านจากเอกสารเล่าความเมืองเป็นหลัก ผู้เขียนพบว่าเอกสารทางประวัติศาสตร์ของไทดำมักกล่าวถึงความผูกพันที่ไทดำมีกับสถานที่ เช่น การเน้นความสำคัญของเมืองบางเมืองโดยเฉพาะเมืองลอและเมืองแถง หรือเส้นทางการส่งผีกลับไปเมืองฟ้าผ่านบ้านเกิดของไทดำที่เมืองลอ แม้ไทดำจะอพยพห่างไกลจากถิ่นฐานทางวัฒนธรรมมาถึงจังหวัดเพชรบุรีในประเทศไทย ความทรงจำของไทดำที่มีต่อสถานที่ยังคงสืบทอดมา นอกจากบันทึกในหนังสือเองโดดๆ แล้ว ผู้เขียนยังพบอีกว่า การสร้างและสืบทอดความทรงจำที่ผูกพันกับสถานที่ดังกล่าวอาศัยบริบททางพิธีกรรมของการใช้หนังสือ (textual practices) เป็นเครื่องมือที่สำคัญ

ในแง่ของความทรงจำกับสถานที่และการใช้หนังสือ ผู้เขียนเสนอว่า

ประการแรก แม้ว่าบริเวณใกล้ปากแม่น้ำแดงสบกับแม่น้ำดำ (ห่างจากฮานอยไปทางทิศตะวันตกประมาณ 80 กิโลเมตร) ดินแดนนี้ (โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “เมืองล้อ” หรือออกเสียงแบบไทยสยามได้ว่า “เมืองลอ”) ถูกใช้เป็นแหล่งอ้างอิงว่าเป็นบ้านเกิดเมืองนอนของไทดำตั้งแต่ยุคดึกดำบรรพ์ก่อนอพยพมาทางตะวันตก (เมืองแถง) แต่ในยุคที่ทรงอิทธิพลที่สุดคือราวคริสต์ศตวรรษที่ 15 เป็นต้นมานั้น ชนไทดำบันทึกว่าตนเองแผ่อิทธิพลจากฝั่งตะวันตกของแม่น้ำดำ (เมืองแถง) กลับไปยังฝั่งตะวันออกเกือบถึงแม่น้ำแดง (เมืองลอ) เช่นกัน กล่าวอีกอย่างหนึ่งได้ว่า สำหรับกลุ่มชนไทดำมีหลักฐานบันทึกการเคลื่อนย้ายหรือแผ่อิทธิพลขนานใหญ่ ทั้งจากทิศตะวันออกหรือแม่น้ำแดงและเมืองลอสู่ทิศตะวันตกหรือแม่น้ำดำและเมืองแถง และในยุคถัดมามีการเคลื่อนย้ายหรือแผ่อิทธิพลจากทิศตะวันตกกลับไปยังทิศตะวันออก

ประการที่ 2 เกี่ยวเนื่องจากประการแรก เราอาจตั้งเป็นสมมุติฐานได้ว่า การแผ่อิทธิพลจากทิศตะวันตก (ใกล้ลาว) กลับไปยังฝั่งตะวันออก (ใกล้เวียด) ส่อให้เห็นถึงการที่ไทดำรับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากกลุ่มคนใช้ภาษาตระกูลไท-ไตทางทิศตะวันตก ไม่น้อยเช่นกัน หรืออาจกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่า ไทดำในยุคที่ทรงอำนาจตั้งแต่ราวคริสต์ศตวรรษที่ 15 จนถึงก่อนการปฏิวัติในเวียดนามเมื่อ ค.ศ. 1945 อาจได้รับอิทธิพลของวัฒนธรรมไท-ไตที่อยู่ในกระแสวัฒนธรรมฮินดู-พุทธผ่านเพื่อนบ้านคือชาวลาวและชาวลื้อมากกว่าที่เรามักเข้าใจกัน

ประการที่ 3 การศึกษาถึงการถ่ายทอดความทรงจำของประวัติศาสตร์นิพนธ์ไม่ควรจำกัดอยู่เพียงตัวเอกสาร หากแต่บริบทการใช้เอกสารเหล่านั้นก็มีความสำคัญเช่นกัน เมื่อหนังสือแยกไม่ขาดออกจากการใช้หนังสือ หรือวรรณกรรมอักขระ และวรรณกรรมมุขปาฐะต่างก็เป็นส่วนเสริมกันและกันแล้ว การศึกษาความทรงจำทางประวัติศาสตร์จึงควรให้ความสนใจวรรณกรรมมุขปาฐะที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมอักขระให้มากขึ้น

เนื้อหาในบทนี้แบ่งออกเป็น 4 ส่วน **ส่วนแรก** เราควรทำความเข้าใจก่อนว่าประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทดำน่าจะอยู่ในลักษณะใดเมื่อเปรียบเทียบกับประวัติศาสตร์นิพนธ์ไท-ไตกลุ่มอื่นๆ ในยุคเดียวกัน **ส่วน**

---

[1] ในที่นี้ขอเรียกเอกสารประวัติศาสตร์ของชาวไทดำชุดนี้ว่า “เล่าความเมือง”

เมืองมุน จังหวัดหว่าบิ่ง แสดงตัวอย่างการตั้งถิ่นฐานทำนาบนที่ราบของชาวไท

ถัดมา ผู้เขียนจะอภิปรายลักษณะเฉพาะของประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทดำที่เลือกมาเสนอในที่นี้ คือ "กว้ามโต้เมื้อง" ที่อาจแปลเป็นไทยตามตัวอักษรได้ว่า "เล่าความเมือง"[2] **ส่วนที่ 3** อภิปรายว่าเล่าความเมืองเสนอภาพประวัติศาสตร์การเมืองไทดำก่อนยุคเปลี่ยนแปลงการปกครองอย่างไร **ส่วนสุดท้าย** จะพิจารณาเล่าความเมืองในฐานะที่เป็นทั้งบันทึกอดีตและการเป็นส่วนประกอบสำคัญในพิธีศพ ส่วนนี้จะชี้ให้เห็นว่า สำนึกถึงสถานที่เป็นสิ่งที่แสดงออกมาในการใช้ประวัติศาสตร์นิพนธ์ของไทดำ

คนไทในเวียดนาม

ปัจจุบันข้อถกเถียงว่าด้วยการแบ่งแยกกลุ่มชาติพันธุ์ไทไปไกลถึงขั้นการวิพากษ์ว่า ความเป็นไทถูกสร้างขึ้นในรัฐชาติสมัยใหม่และไม่ได้มีอัตลักษณ์ที่ตายตัวเหมือนกันไปหมดในทุกถิ่นฐาน[3] กระนั้นก็ตามในถิ่นที่อยู่บนที่สูงของภาคตะวันตกเฉียงเหนือของเวียดนามปัจจุบัน ดินแดนนี้เคยถูกเรียกว่า "สิบสองจุไท" โดยชาวสยาม คำว่า "จุ" มีที่มาจากคำว่า "จู" หรือ "เจา" หรือ "เจิว" (châu) ซึ่งเป็นคำในภาษาเวียดนามที่ใช้เรียกเมืองของชาวไทในถิ่นนี้ ส่วนสิบสอง หมายถึงจำนวนเมืองสำคัญ ๆ ซึ่งไม่จำเป็นว่าต้องมีเพียง 12 อาจมากกว่าหรือน้อยกว่านั้น แล้วแต่ช่วงเวลาในประวัติศาสตร์ หากยึดตามเอกสารของทางการเวียดนาม ชาวไท (Thái) ในเวียดนามปัจจุบันถูกนับว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนน้อย ซึ่งมีประชากรราว 14% ของประชากรทั้งประเทศ ในจำนวนกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนน้อยนั้น ชาวไทมีประชากร 1,444,000 คน[4] นับเป็นอันดับ 2 รองจากชาวไต่ (Tày)[5] หากแบ่งเป็นกลุ่มย่อยตามภาษาพูดและลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมบางประการ จำนวนประชากรไทขาว (ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือของดินแดนนี้) มี 490,000 คน ประชากรไทดำ (ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ตอนกลางของดินแดนนี้) มี 764,000 คน ประชากรไทแดง (ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้ของดินแดนนี้) มี 190,000 คน[6]

คนไทอาศัยอยู่ร่วมกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ อีกหลากหลายชาติพันธุ์ เช่น ชาวเย้า ชาวม้ง ชาวขมุ เป็นต้น โดยทั่ว ๆ ไป คนไทมักครองพื้นที่ราบลุ่มในหุบเขา ส่วนกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ มักอาศัยอยู่บนที่สูง คนไทส่วนใหญ่จึงปลูกข้าวด้วยการดำนา ซึ่งได้ผลผลิตสูงและสามารถสะสมส่วนเกินทางเศรษฐกิจได้มากกว่าชนบนที่สูง ทำให้ในอดีต คนไทสามารถสร้างองค์กรทางการเมืองและขยายอำนาจทางการเมืองได้ค่อนข้างมั่นคงกว่ากลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ

ประวัติศาสตร์นิพนธ์กลุ่มชนไท

การฉายภาพประวัติศาสตร์นิพนธ์กลุ่มชนไทที่ได้รับการอ้างถึงมากที่สุดเห็นจะได้แก่งานของเดวิด วัยอาจ ชื่อ "Chronicle Traditions in Thai Historiography" วัยอาจทบทวนให้เห็นภาพรวมของเอกสาร

---

[2] "เล่าความเมือง" เป็นเอกสารคนละชิ้นกันกับ "สานโสง" ที่อาจแปลเป็นไทยตามตัวอักษรว่า "สารส่ง" ที่ต้องกล่าวไว้ตรงนี้ก่อนเพราะมีความเข้าใจที่คลุมเครือในบรรดานักวิชาการไทยสยามว่า เล่าความเมืองและสารส่งเป็นเอกสารชิ้นเดียวกัน เนื่องจากเอกสารทั้งคู่ใช้อ่านในที่สาธารณะในพิธีศพเช่นเดียวกัน และมีความสับสนว่าใครกันแน่ ระหว่าง "หมอ" "เขยคนโต" หรือลูกชายคนโต กันแน่ที่เป็นคนอ่าน (ดังเช่นที่กล่าวไว้ใน สุมิตร ปิติพัฒน์ 2545 : 39) หากไม่ใช่การที่ความรู้เกี่ยวกับเล่าความเมืองยังไม่เป็นที่แพร่หลายของนักวิชาการนอกภาษาไทดำและเวียดนาม ความเข้าใจที่คลุมเครือนี้อาจมาจากสาเหตุที่ปัจจุบันนี้คนไทดำเองน้อยคนที่จะรู้จักเล่าความเมือง ในขณะที่สารส่งเป็นบันทึกที่ยังถูกใช้แพร่หลายอยู่ในพิธีศพ นักวิชาการที่ไปศึกษาจึงอาจได้รับคำอธิบายที่ไม่ครบถ้วนมาจากปากของคนไทดำเองในปัจจุบัน

[3] โปรดดู Keyes (1996) และ ยุกติ (2551)

[4] ข้อมูลจาก Ethnologue (2010 [2002])

[5] ข้อมูลจาก Asian Development Bank (2008 : 1)

[6] ข้อมูลจาก Ethnologue (2010 [2002])

ประเภทตำนานและพงศาวดาร ที่ถูกบันทึกโดยรัฐหรือกลุ่มการเมืองของคนที่ใช้ภาษาตระกูลไท โดยเลือกกล่าวถึงเอกสารที่สำคัญๆ และแบ่งเอกสารดังกล่าวออกเป็นสามกลุ่ม ตามเนื้อหา กล่าวคือ หนึ่ง ตำนานของอดีตอันไกลโพ้น สอง ประวัติศาสตร์สากล สาม พงศาวดาร[7] เอกสารเหล่านี้มีทั้งที่เขียนด้วยภาษาไทล้วน ไทปนบาลี และบาลีล้วน ทั้งนี้อักษรที่ใช้บันทึกเป็นอักษรไทของแต่ละท้องถิ่น และอักษรเขมร เอกสารเหล่านี้บันทึกบนใบลาน

"ตำนานของอดีตอันไกลโพ้น" ว่าด้วยการก่อตั้งอาณาจักรไททางเหนือของประเทศไทยเมื่อก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 13 ไม่ระบุปีที่บันทึก ไม่มีศักราชของเหตุการณ์ที่ถูกบันทึก รวมทั้งไม่มีชื่อผู้เขียน ส่วน "ประวัติศาสตร์สากล" มีความสากลที่บรรจุประวัติศาสตร์พุทธศาสนา หรือมีเรื่องราวเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาเป็นสำคัญ รวมทั้งบรรดาตำนานโบราณสถาน โบราณวัตถุที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา "พงศาวดาร" ผิดกับเอกสารสองประเภทแรกอย่างชัดเจนตรงที่มีการระบุศักราชและอาจจะระบุชื่อผู้บันทึก นอกจากนั้นผู้บันทึกพงศาวดารยังเป็นฆราวาสที่ทำงานกับราชสำนัก ไม่ใช่ภิกษุ อย่างไรก็ดี วัยอาจย้ำว่าการแบ่งแยกดังกล่าวเป็นการแบ่งแยกในด้านแนวการประพันธ์มากกว่าที่จะแยกแยะอย่างชัดเจนได้ ว่าเอกสารชิ้นใดเป็นตำนานหรือพงศาวดารประเภทไหน เพราะเอกสารบางชิ้นอาจประกอบไปด้วยแนวการประพันธ์ทั้ง 3 แนว

สำหรับเอกสารที่มีความเกี่ยวข้องกับเอกสารประวัติศาสตร์ไทดำมากที่สุดเห็นจะได้แก่ตำนาน "ขุนบูลม" หรือ "ขุนบรม" ที่ปรากฏอยู่ในประวัติศาสตร์ลาวและเป็นส่วนหนึ่งของพงศาวดารเมืองน่าน สำหรับวัยอาจ เรื่องขุนบรมเป็นตัวอย่างเรื่องเล่าท้องถิ่น (local oral traditions) ที่รู้จักกันดีที่สุด กล่าวถึงการอุบัติขึ้นมาของโลกและสิ่งต่างๆ (origin legends and myths) โดยเฉพาะการที่กลุ่มชนไทถือกำเนิดมาจากน้ำเต้า วัยอาจกล่าวว่า นี่แสดงให้เห็นที่มาอันหลากหลายของตำนานและพงศาวดารของกลุ่มไท[8]

อย่างไรก็ดี ข้อจำกัดสำคัญของบททบทวนดังกล่าวได้แก่ **ประการแรก** วัยอาจสนใจเฉพาะเอกสารที่เป็นทางการของราชสำนักท้องถิ่นต่างๆ หรือเอกสารทางพุทธศาสนาท้องถิ่นต่างๆ แต่มีเอกสารพื้นเมืองชิ้นสำคัญๆ อีกมากที่วัยอาจยังไม่ได้นำมาพิจารณา เช่น ตำนานพระยาเจือง **ประการที่ 2** วัยอาจไม่ได้ให้ความสำคัญกับเอกสารที่เน้นเรื่องเล่าท้องถิ่นที่ไม่ได้เกี่ยวกับพุทธศาสนา ตำนานสถานที่หรือโบราณวัตถุที่อาจถูกบันทึกไว้โดยไม่เกี่ยวข้องกับสถานที่ทางพุทธศาสนา เช่น ตำนานน้ำเต้าปุงและความสารส่งของไทดำ จึงไม่ได้รับการพิจารณาเทียบเท่าตำนานที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา **ประการที่ 3** วัยอาจยังไม่ได้กล่าวถึงเอกสารประวัติศาสตร์ที่บันทึกโดยรัฐหรือกลุ่มการเมืองย่อยๆ ลงมา และเอกสารที่บันทึกโดยคนไทนอกประเทศไทย อย่างคนไทกลุ่มต่างๆ ในประเทศเวียดนาม ตัวอย่างเอกสารที่สำคัญดังกล่าวได้แก่เล่าความเมืองของไทดำ

ลักษณะทั้ง 3 ประการที่วัยอาจมองข้ามไปดังกล่าว มีอยู่ครบในเอกสารประวัติศาสตร์ของไทดำในเวียดนาม โดยเฉพาะเอกสารเล่าความเมือง ที่ยังไม่เคยมีการศึกษากันอย่างเป็นระบบนอกวงวิชาการภาษาเวียดนาม

วรรณกรรมของคนไทในเวียดนามที่เก็มเกื่องและเก็มจ่อง[9] จัดเป็นประวัติศาสตร์นิพนธ์ และนักวิชาการเวียดนามนำมาใช้เป็นอ้างอิงทางประวัติศาสตร์ มี 5 ประเภทด้วยกันกล่าวคือ (1) เล่าความเมือง (2) ความไต่ปู่ศึก (3) ความแฝงเมือง (4) เกร็ดประวัติศาสตร์ของแต่ละเมือง (5) เล่าความเมืองที่สรุปย่อ

[7] โปรดดู David Wyatt (1976 : 111)

[8] โปรดดู David Wyatt (1976 : 110)

[9] ทั้งสองเป็นนักวิชาการเวียดนามที่เป็นชาวไทดำ ชื่อเก็มจ่อง ถ่ายเสียงจากภาษาเวียดนาม นักวิชาการไทยรู้จักเก็มจ่องในชื่อ "คำ จอง" ดูการศึกษาชีวิตและงานของคำ จอง ได้ในหนังสือของฉัตรทิพย์และพิเชฐ 2553

ไว้หน้ากฎหมายของเมือง[10] ในแง่เนื้อหา หากจะกล่าวให้เข้าใจสั้นๆ แล้ว เล่าความเมืองจะเน้นที่เรื่องราวการจัดการบ้านเมืองและเหตุการณ์สำคัญๆ ที่เกิดขึ้นในแต่ละเมือง เมื่อเปรียบเทียบกับความแฝงเมืองแล้ว ลักษณะที่สำคัญอย่างหนึ่งของเล่าความเมืองคือ การบันทึกทั้งเรื่องดีและร้ายที่เกิดแก่เจ้าเมือง ในขณะที่ความแฝงเมืองจะเน้นแต่เรื่องดีหรือการสรรเสริญเจ้าเมือง ส่วนความไต่ปู่ศึกนั้น ก็มีส่วนที่กล่าวถึงการจัดการบ้านเมือง แต่จะเน้นที่การทำศึกมากกว่า สำหรับเกร็ดประวัติศาสตร์ของแต่ละเมือง เน้นรายละเอียดเฉพาะเหตุการณ์ที่เจ้าเมืองเข้าไปมีส่วนร่วม เช่น เหตุการณ์ที่เจ้าเมืองเมืองมั่วะเดินทางไปศึกฮ่อ ส่วนเล่าความเมืองสั้นๆ ที่อยู่หน้ากฎหมายของเมือง เป็นลักษณะสรุปสั้นๆ ถึงการสืบทอดวงศ์ตระกูลของเจ้าเมือง

นอกจากนั้น ความแตกต่างของเอกสารทั้ง 5 ประเภทดังกล่าวยังอยู่ที่วิธีการใช้ และลักษณะการจดบันทึก กล่าวคือเล่าความเมืองเป็นเอกสารฉบับหนึ่งที่ใช้อ่านในพิธีศพ โดยเฉพาะของชนชั้นนำ[11] ความไต่ปู่ศึกเป็นบทกวีที่ใช้ขับในพิธีเซ่นผีระดับเมือง โดยเฉพาะในพิธี "เสนจา" ของเมืองหม้วย[12] ความแฝงเมืองเป็นบทกวีที่ใช้ขับในงานรื่นเริงเช่นงานแต่งงาน[13] ส่วนเกร็ดประวัติศาสตร์ของเมืองและเล่าความเมืองฉบับย่อ ไม่พบว่ามีการใช้ในพิธีกรรมอย่างไร เข้าใจว่าจะเก็บไว้ใช้เป็นเอกสารอ้างอิงของเมือง[14]

อย่างไรก็ดี เอกสารบางชิ้นที่เก็มเกื่องและเก็มจ่องจัดไว้นอกกลุ่มเอกสารทางประวัติศาสตร์ ก็อาจนำมาใช้ศึกษาในทางประวัติศาสตร์ได้ เช่น ความเจืองหาน เก็มเกื่องและเก็มจ่องจัดความเจืองหานไว้เป็นประเภทวรรณกรรมที่ใช้ขับประกอบการแสดง เก็มจ่องกล่าวว่า เนื้อหาความเจืองหานเป็นเรื่องเล่าถึงวีรบุรุษที่ลงมาจากฟ้า แผ่ขยายอำนาจด้วยไพร่พล จนกระทั่งตายไปแล้วยังขึ้นไปรบกับเทพเจ้าบนฟ้า ใช้ขับในการแสดง "แซ้ดั้งแซ้แป๊น" (หรือระบำโล่เหลี่ยมโล่กลม) การแสดงและขับความเจืองหานนี้เป็นส่วนหนึ่งของพิธี "เสนเมื้องเสนจา" และพิธีศพของบรรดาเจ้าเมือง เต็มไปด้วยความขึงขัง แสดงพลังของกำลังทหารผู้นำชัยชนะ หากแต่ว่า เมื่อเปรียบเทียบกับสำนวนต่างๆ ของความเจืองหาน หรือที่รู้จักกันดีในเอกสารภาษาไทยว่าตำนานท้าวฮุ่งขุนเจืองหรือตำนานพระยาเจือง[15] กล่าวได้ว่าเป็นเรื่องเล่าเรื่องเดียวกัน เพียงแต่ต่างสำนวน ต่างภาษา และต่างอักษรกัน ที่สำคัญคือ นอกจากจะแสดงให้เห็นการแลกเปลี่ยนวรรณกรรมซึ่งกันและกันระหว่างกลุ่มชนแล้ว[16] ความเจืองหานยังอาจนำมาใช้เพื่อการศึกษาทางประวัติศาสตร์ เนื่องจากระบุถึงดินแดนที่มีอยู่จริง สอดคล้องกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี[17]

[10] สรุปจาก Cầm Cường (1993) และ Cầm Trọng (1978) ผู้เขียนได้เคยสรุปการศึกษาวรรณกรรมคนไทในเวียดนามไว้แล้ว ในเอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการทางมานุษยวิทยาประจำปี พ.ศ. 2547 ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (ยุกติ 2547 : 8-9) อย่างไรก็ดีเนื่องจากในการนำเสนอครั้งก่อน ยังไม่ได้มีโอกาสเสนอรายละเอียดของเอกสารประวัติศาสตร์ไทดำมากนัก จึงขอกล่าวเพิ่มเติมในที่นี้อีก

[11] Ngô Đức Thịnh và Cầm Trọng (1999 : 839) งานหนากว่า 1,200 หน้าชิ้นนี้เป็นการรวบรวมเอกสารไทดำเก่าและใหม่ที่บันทึกหรือเขียนไว้โดยปราชญ์ไทดำไทขาวหลายๆ ท่าน หลายๆ รูปตัวอักษรต่างถิ่นต่างสมัย ทั้งที่ระบุนามและไม่ระบุนาม บทบาทของโงดิ๊กถิ่ญและเก็มจ่องจึงเป็นการแปล และคัดลอกเอกสารให้เป็นภาษาเวียดนามและอักษรไทดำภาษาสำเนียงไทดำ (สำเนียงลา-หม้วย-มั่วะ) ทั้งหมด กล่าวได้ว่างานชิ้นนี้เป็นชาติพันธุ์วรรณนาในภาคภาษาไทดำที่น่าทึ่งที่สุด

[12] สัมภาษณ์ Cầm Trọng กรกฎาคม 2545

[13] สัมภาษณ์ Cầm Trọng ธันวาคม 2545

[14] สัมภาษณ์ Cầm Trọng ธันวาคม 2545

[15] มีหลายสำนวน เช่น สำนวนภาษาลาว ชำระโดย มหาสิลา วีระวงส์ (ดู *ท้าวฮุ่งหรือเจือง*) ภาษาไทโยนกที่เขียนปนภาษาบาลี (อานันท์และคณะ 2524) และสำนวนภาษาและอักษรไทดำ (Sở văn hóa Sơn La 1997) นอกจากที่บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ยังมีสำนวนต่างๆ ของตำนานพระยาเจืองที่แพร่หลายในกลุ่มชนที่ไม่ได้พูดภาษาตระกูลไท-ไต เช่น ขมุ โปรดดู Frank Proschan (2001) สำหรับความเจืองหานของไทดำ โปรดดู ยุกติ (2553)

[16] ในสำนวนไทดำ มีคำศัพท์จำนวนมากที่เป็นศัพท์บาลี-สันสกฤตและภาษาเขมร เช่น คำว่า ธำมรงค์ สนม เสวย ทำให้ในปัจจุบันนี้นักวิชาการไทดำในเวียดนามถือว่าเอกสารชิ้นนี้เป็นเอกสารที่อ่านยากที่สุดชิ้นหนึ่ง

[17] ดู จิตร ภูมิศักดิ์ (2519); อานันท์และคณะ (2524); นาริสา เดชสุภา (2538); สุจิตต์ (2538)

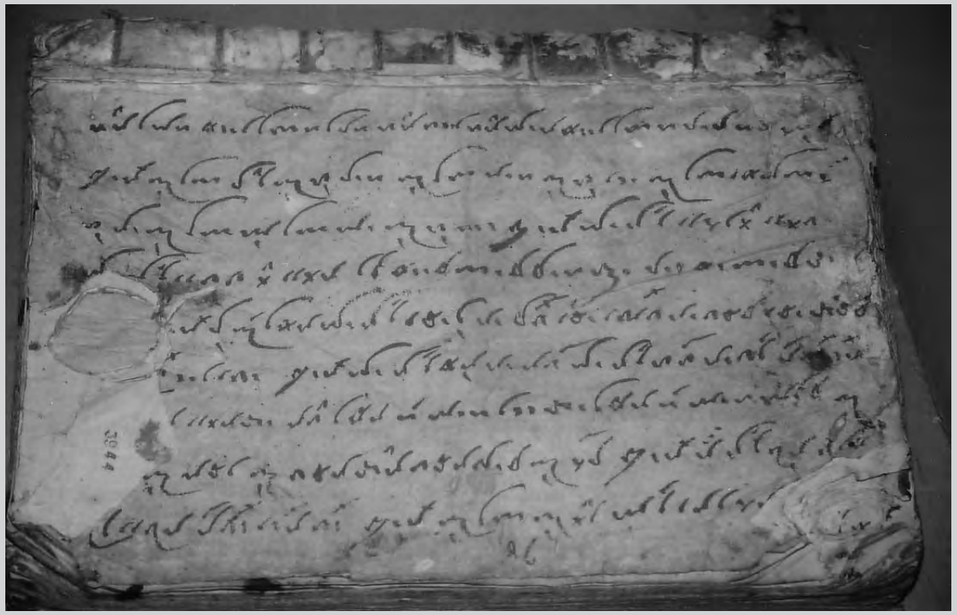

เล่าความเมือง จัดแสดงที่พิพิธภัณฑ์กลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดถายเงวียน (Thái Nguyên)

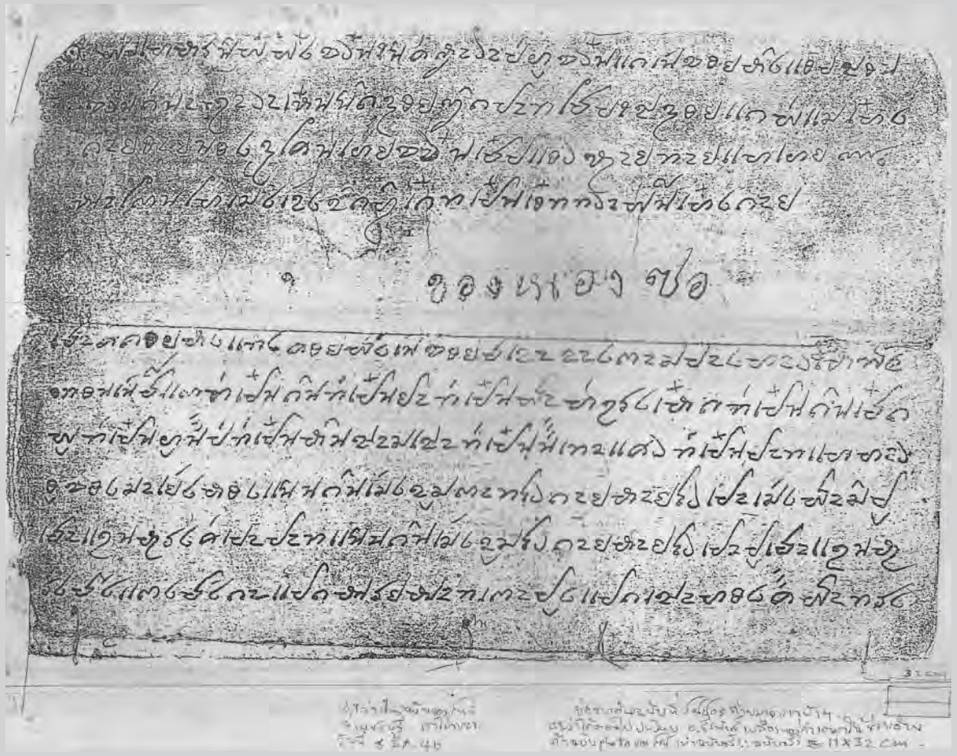

เล่าความเมือง ฉบับลาวโซ่ง ถ่ายสำเนาจากสำเนาของอาจารย์เกิ่มจ่อง

ดังนั้น ที่สำคัญคือ ผู้เขียนเสนอว่าเราอาจรวมเอกสารบางชิ้น เช่น “สารส่ง” เข้ามานับว่าเป็นเอกสารบันทึกทางประวัติศาสตร์หรือตำนาน แม้ว่านักวิชาการวรรณกรรมไทดำในเวียดนามคนสำคัญอย่างเกิ่มเกื่องและเกิ่มจ่องจะจัดเอกสารเหล่านั้นไว้เป็นประเภทอื่นที่ไม่ใช่เอกสารทางประวัติศาสตร์ แม้ว่าเอกสารบางอย่างไม่ได้อยู่ในระบบที่ปัจจุบันนี้เรียกว่าประวัติศาสตร์นิพนธ์ (รวมทั้งตำนานและพงศาวดาร) หากศึกษาเนื้อหาให้ละเอียดแล้ว เราอาจพบว่าเอกสารดังกล่าวสามารถนำมาใช้ศึกษาทางประวัติศาสตร์ได้ ในทางกลับกัน เอกสารที่มีลักษณะ “เชิงประวัติศาสตร์” ก็อาจเคยถูกใช้เป็นเอกสารประกอบพิธีกรรมหรือเป็นความขับ ดังนั้น โดยหลักการแล้ว หากเราพิจารณาเนื้อหาของเอกสารโดยไม่จำกัดเฉพาะที่วิธีใช้เอกสารหรือกีดกันเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหรือมีที่มาจากวรรณกรรมมุขปาฐะออกไป ด้วยวิธีนี้จึงยังมีเอกสารอีกมาก โดยเฉพาะในกลุ่มชนไทดำ ที่จัดได้ว่าเป็นเอกสารที่บันทึกเรื่องราวในประวัติศาสตร์ เล่าความเมืองก็มีลักษณะเดียวกันนั้น

เล่าความเมือง

เล่าความเมืองเป็นเอกสารที่ประพันธ์ด้วยร้อยแก้ว อ่านง่ายแม้จะมีคำคล้องจองแทรกอยู่บ้าง เล่าความเมืองมีรายละเอียดของเรื่องราวต่างๆ ของเมืองชนไทดำ มีความหลากหลายของต้นฉบับ เนื่องจากเล่าความเมืองเป็นเอกสารที่แต่ละเมืองเขียนขึ้นมาเพื่อเล่าเรื่องราวของการจัดการบ้านเมืองของเจ้าเมืองสมัยต่างๆ และเหตุการณ์สำคัญๆ ของเมืองต่างๆ ส่วนหนึ่งของเรื่องราวที่ถูกเล่าไว้ในเล่าความเมืองของแต่ละเมืองจึงแตกต่างกัน เล่าความเมืองจึงเป็นบันทึกประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของคนไทในเวียดนาม ยิ่งกว่านั้น เล่าความเมืองของแต่ละเมืองยังอาจให้รายละเอียดเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่างๆ แตกต่างกันออกไป ตามแต่มุมมองของเมืองนั้นๆ

ปัจจุบัน เล่าความเมืองที่ได้รับการตีพิมพ์แล้วมีหลายฉบับ มีฉบับที่แปลจากเอกสารไทดำโบราณเป็นภาษาเวียดนามโดยเกิ่มจ่อง[18] เกิ่มกวิ่งและเกิ่มจ่อง[19] ฉบับที่ตัดส่วนตำนานกำเนิดโลกมาถ่ายเสียงและแปลเป็นภาษาอังกฤษ[20] และฉบับที่ตีพิมพ์เป็นอักษรไทดำ[21] กระนั้นก็ตาม จนถึงปัจจุบันนี้ ฉบับที่กล่าวได้ว่ามีการศึกษาเปรียบเทียบเอกสารต่างๆ ได้อย่างครอบคลุมกว้างขวางที่สุดคือฉบับที่เกิ่มจ่องแปลดังกล่าว อย่างไรก็ดี น่าเสียดายที่เล่าความเมืองฉบับที่ได้รับการศึกษาเปรียบเทียบต้นฉบับเล่าความเมืองจากเมืองต่างๆ อย่างกว้างขวางและเป็นระบบดีที่สุดฉบับนี้ กลับไม่ได้มีอักษรไทดำตีพิมพ์ไว้ด้วย จึงไม่สามารถอ้างอิงและค้นคว้ากลับไปสู่ภาษาไทดำได้ สำหรับฉบับที่ผู้เขียนใช้ศึกษาในที่นี้ ได้แก่

– “เล่าความเมือง : สำนวนเมืองลา” ซึ่งนำมาพิมพ์พร้อมกันนี้ สำนวนนี้เป็นฉบับของเมืองลาที่เกิ่มจ่องใช้เป็นฉบับหลักแปลออกเป็นภาษาเวียดนามเมื่อปี ค.ศ. 1977 ฉบับเมืองลานี้ไม่มีต้นฉบับภาษาไทดำ เกิ่มจ่องแปลมาจากต้นฉบับไทดำที่น่าจะมีอายุเก่าแก่ก่อนปี ค.ศ. 1950 ผู้เขียนเรียบเรียงสำนวนภาษาเวียดนามนี้เป็นภาษาไทย[22]

---

[18] ใน Đặng Nghiêm Vạn (1977 : 19–198)

[19] Cầm Quỳnh và Cầm Trọng (1960)

[20] ได้แก่ Chamberlain (1992) และ Hartman (2013) สำนวนภาษาไทยของบทความของแชมเบอร์เลนชิ้นนี้ได้นำมารวมไว้ในหนังสือเล่มนี้แล้ว

[21] Tai Studies Center (1986) พิมพ์โดยศูนย์ไทศึกษา จัดตั้งโดยคนไทที่ย้ายไปอยู่มลรัฐไอโอวา ประเทศสหรัฐอเมริกา

[22] ขณะที่สำนวนเมืองลาน่าจะเป็นฉบับหลวง หรือฉบับที่ใกล้เคียงฉบับทางการของเมืองลา สำนวนเมืองหม้วยที่ผู้เขียนศึกษาไม่น่าจะใช่ฉบับทางการของเมืองหม้วย ทั้งนี้เพราะฉบับเมืองลานี้มีรายละเอียดมากกว่า และถ้อยคำสำนวนพิสดารกว่าหลายตอน ส่วนฉบับเมืองหม้วยลดทอนรายละเอียดและความสละสลวยของภาษาลงไปกว่ามาก

– “เล่าความเมือง : สำนวนเมืองหม้วย” ซึ่งนำมาพิมพ์พร้อมกันนี้ สำนวนนี้ต้นฉบับเขียนด้วยฉบับภาษาและอักษรไทดำ เป็นสมบัติส่วนตัวของเกิ่มจ่อง ท่านเก็บมาจากผู้รู้พื้นบ้านเมืองหม้วย ผู้คัดลอกบันทึกปีไว้ว่าคัดลอกปี ค.ศ. 1965 และ 1967

– ฉบับอักษรลาวโซ่งที่เกิ่มจ่องได้มาจากการมาทำงานและทัศนศึกษาในประเทศไทยราวปี ค.ศ. 2000 ฉบับนี้เขียนไว้ว่าเป็นของ “หนองซอ” แต่ไม่ได้ระบุอำเภอและจังหวัด อย่างไรก็ดีในที่นี้จะใช้ฉบับลาวโซ่งอย่างจำกัด เนื่องจากผู้เขียนยังไม่ได้มีโอกาสศึกษาเท่าสองฉบับแรก

ในฐานะบันทึกทางประวัติศาสตร์ มีคำถามว่า เล่าความเมืองถูกบันทึกขึ้นเมื่อใด น่าเชื่อถือแค่ไหน สำหรับเรื่องสมัยที่มีการบันทึก จากการศึกษาเปรียบเทียบรูปพรรณสัณฐานตัวอักษรไทดำ มีข้อเสนอว่าน่าจะมีอายุราว 500 ปี[23] อย่างไรก็ดี ไม่ควรระบุว่าอายุเล่าความเมืองเท่ากับอายุอักษร ในแง่นี้การนำเล่าความเมืองฉบับหนองซอของลาวโซ่งในประเทศไทยมาพิจารณาจึงน่าสนใจหลายประการ

ประการแรก เมื่อเปรียบเทียบรูปแบบตัวอักษรระหว่างอักษรลาวโซ่งและอักษรไทดำแล้ว แม้จะมีความคล้ายคลึงกัน จะเห็นว่ามีความแตกต่างอย่างสำคัญหลายตัวอักษร ความแตกต่างบางประการ เช่น อักษรลาวโซ่งเน้นหัวมากกว่าอักษรไทดำที่เน้นการตวัดหาง และอักษรลาวโซ่งบางตัวคล้ายอักษรไทยและอักษรลาว เช่นตัว “ซอ” (ออกเสียงแบบอักษร Z ในภาษาอังกฤษ) ทั้งสูงและต่ำคล้ายตัว “ย” ในภาษาไทย ที่ถูกทำให้หางสั้นและยาว รวมทั้งตัว ม และ น ที่ลาวโซ่งแยกแยะกันชัดเจนคล้ายอักษรไทยและลาว ขณะที่ไทดำไม่แยกแยะ นอกจากนั้นอักษรลาวโซ่งยังมีสัณฐานมนเหลี่ยมมากกว่าอักษรไทดำที่มนเรียว[24] ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าหากอักษรทั้งสองมีรากมาจากที่เดียวกัน ไม่อักษรชุดใดชุดหนึ่งหรือทั้ง 2 ชุดก็ต้องมีการคลี่คลายจากรูปลักษณ์ดั้งเดิมของมัน

ประการที่ 2 สำนวนภาษาเล่าความเมืองไทดำกับลาวโซ่งเหมือนกันอย่างน่าประหลาดใจ ว่าตัวอักษรที่ดูต่างกันและพื้นเพของเอกสารที่ห่างไกลกันหลายร้อยจนอาจเป็นพันกิโลเมตร จะบันทึกเรื่องราวด้วยสำนวนที่คล้ายคลึงกันมาก ผู้เขียนเคยได้พยายามอ่านเอกสารประเภทบันทึกประวัติศาสตร์ของเมืองในกลุ่มไทขาวและไทแดง พบว่าเอกสารไทขาวอ่านคล้ายกับเอกสารไทแดงมากกว่า แต่เมื่อเปรียบเทียบกับเล่าความเมืองลาวโซ่งแล้ว หลายสำนวนและถ้อยคำ ราวกับว่าเป็นเอกสารฉบับเดียวกับที่ผู้เขียนคุ้นเคยในสำนวนเมืองหม้วย ในแง่นี้จึงเป็นไปได้อย่างยิ่งว่า เล่าความเมืองลาวโซ่งจะตกทอดมาหรือคัดลอกมาจากต้นฉบับไทดำในเวียดนาม หากสันนิษฐานว่าเป็นการคัดลอกมาตั้งแต่ก่อนลาวโซ่งจะถูกให้อพยพมาประเทศไทย แล้วคัดลอกต่อๆ กันมาในประเทศไทยจนแม้ว่ารูปอักษรจะเปลี่ยนแปลงไปแล้ว แต่สำนวนภาษา ถ้อยคำยังเกือบเหมือนของดั้งเดิม หรือคงความดั้งเดิมไว้ได้มากกว่าฉบับที่ตกทอดมาถึงปัจจุบันในเวียดนาม เล่าความเมืองลาวโซ่งก็น่าจะมีอายุไม่ต่ำกว่า 150 ปี

ประการที่ 3 เนื้อหาที่บันทึกไว้ เรื่องล่าสุดก่อนจะจบเป็นเรื่องราวของชาวเวียดนามผู้หนึ่ง ชื่อหว่างกงเจิ๊ด (Hoàng Công Chất) หว่างกงเจิ๊ดเป็นคนเวียดนามที่ก่อกบฏต่อราชสำนัก ภายหลังย้ายถิ่นไปสร้างอิทธิพลอยู่ ณ เมืองแถง และขยายอำนาจไปเกือบทั่วทั้งเขตอิทธิพลของไทดำ เล่าความเมืองแทบทุกฉบับจึงบันทึกเรื่องของหว่างกงเจิ๊ดไว้ หว่างกงเจิ๊ดเป็นบุคคลที่น่าจะมีตัวตนจริงในประวัติศาสตร์ เพราะ

[23] โปรดดู Hartman (1985) และ Penth (1986) อักษรไทในเวียดนามมีหลายชุด ความแตกต่างของอักษรแต่ละชุดเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์การก่อตัวของพื้นที่ทางการเมืองในแต่ละยุคสมัย ดู Yukti (2011)

[24] การศึกษาอักษรลาวโซ่งที่เป็นระบบที่สุดเท่าที่ผู้เขียนพบขณะนี้ได้แก่งานของ วิศรุต สุวรรณวิเวก (2524) อย่างไรก็ดี ผู้เขียนไม่เห็นด้วยกับวิศรุตในงานชิ้นนี้หลายจุด ที่สำคัญที่สุดคือการที่วิศรุตใช้หลักการจัดลำดับอักษรแบบฐานกรณ์ของอินเดียและตกทอดมาเป็นแนวทางการศึกษาอักษรไทย เขมร และอาจรวมทั้งมอญ ทำให้วิศรุตสำรวจไม่ถ้วนถึงตัวอักษรอีกหลายตัว ทั้งนี้เพราะระบบการจัดอักษรของไทดำไม่ได้จัดตามนั้น หากแต่จัดตามตัวต่ำและตัวสูง โปรดดู Hartman (1985)

เอกสารที่น่าเชื่อถืออย่างบันทึกประวัติศาสตร์เวียดนามก็บันทึกเรื่องหว่างกงเจิ๊ดไว้ ตามจารีตการเขียนเล่าความเมืองที่ผู้อ่านประสบ เล่าความเมืองมักบันทึกเหตุการณ์จนถึงสมัยล่าสุดของผู้บันทึก เช่น ฉบับเมืองลาหยุดบันทึกเมื่อยุคที่ฝรั่งเศสเข้ามาปกครองเวียดนาม แต่ฉบับเมืองหม้วยบันทึกต่อไปถึงหลังการปฏิวัติ หว่างกงเจิ๊ดมีอายุอยู่ช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าเล่าความเมืองฉบับลาวโซ่งคัดลอกเล่าความเมืองที่บันทึกไว้ไม่ต่ำกว่า 200 ปีมาแล้ว

สรุปแล้วหากยึดถือเอาตามข้อสันนิษฐานต่างๆ ดังกล่าว เล่าความเมืองจึงน่าจะมีการบันทึกกันมาไม่ต่ำกว่า 200 ปีมาแล้ว แต่ไม่ควรเกินอายุของอักษรไทดำคือราว 500 ปี ไม่ใช่กว่า 700 ปี คือตั้งแต่สมัยปู่เจ้าล้อแล่ด ดังที่นักวิชาการเวียดนามบางท่านเสนอ[25] หรือถูกเขียนขึ้นเพียงไม่ถึง 100 ปี เพื่ออ้างสิทธิ์ในการปกครองเมืองต่อฝรั่งเศส ดังที่นักวิชาการญี่ปุ่นบางท่านคิด[26]

ส่วนในแง่ของความน่าเชื่อถือ แน่นอนว่าเล่าความเมืองเต็มไปด้วยปรัมปรานิทาน ตำนานต่างๆ เช่นเดียวกับเอกสารประวัติศาสตร์ต่างๆ ที่เดวิด วัยอาจกล่าวถึงในประเทศไทย (ดังกล่าวข้างต้น) นอกจากนั้นในแง่ความน่าเชื่อถือ เล่าความเมืองยังเป็นประวัติศาสตร์ที่เขียนจากอคติ กล่าวคือเป็นมุมมองของชนชั้นสูงและยังเลือกหยิบมานำเสนอจากขอบเขตเท่าที่แต่ละเมืองเห็น อย่างไรก็ดี นอกจากเอกสารประวัติศาสตร์ใดๆ ก็เป็นเอกสารที่มีมุมมองแล้ว การมีมุมมองที่เฉพาะจากขอบเขตเล็กๆ เพียงขนาดเทียบได้แค่อำเภอหนึ่งของจังหวัดในปัจจุบัน ทำให้เล่าความเมืองยิ่งน่าสนใจ และน่าเชื่อถืออีกทางหนึ่ง เนื่องจากไม่ได้มีเพียงสำนวนเดียว และยังสามารถตรวจสอบกับสำนวนอื่นๆ ได้ นอกจากนั้นเนื้อหาที่หลากหลายของเล่าความเมืองน่าจะเป็นส่วนสำคัญอีกประการหนึ่งในการยืนยันว่า เล่าความเมืองไม่ใช่เอกสารที่เพิ่งเขียนขึ้นมาจากความทรงจำเมื่อไม่นานมานี้

เนื้อหาเล่าความเมืองฉบับต่างๆ มีโครงสร้างคล้ายๆ กัน กล่าวคืออาจแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน ส่วนที่ 1 เป็นตำนานการก่อเกิดโลก ส่วนที่ 2 เรื่องราวขนาดยาวว่าด้วยการก่อร่างสร้างบ้านเมือง การจัดการบ้านเมือง และการสืบทอดอำนาจของเจ้าเมือง โดยเฉพาะเมืองที่เป็นผู้บันทึกเล่าความเมือง

ตำนานการก่อเกิดโลก

ตำนานการก่อเกิดโลกในฉบับเมืองหม้วยกล่าวไว้สั้นๆ ดังนี้[27]

ก่อเป็นดินเป็นหญ้า ก่อเป็นฟ้าดั่ง “ทวง” (ดอก) เห็ด
ก่อเป็นดินเจ็ดก้อน ก่อเป็นหินสามเส้า
ก่อเป็นน้ำเก้าแคว ปากแต๊ ตาว
ยามนั้นแถนจึงให้เจ็ดปู่ “สะกง” ลงมาแต่งแผ่นดินเมืองลุ่ม
มีทุกอันทุกสิ่ง มีทุกตัวทุกตน
แถนจึงให้เจ็ดปู่มาแต่งเมืองลุ่มเป็นบ้านเป็นเมือง
ยามนั้น ปู่ทำแหลูกเหล็กลูกทอง (ทองแดงหรือสำริด) กินก้อยกินลาบ
ขว้าง (แห) ตกน้ำ กินปลาแข่ กินปลาปก
ขว้างตกบก กินกวางกินเก้ง

[25] เช่น เกิ่มจ่อง จากบทสนทนาส่วนตัว

[26] เช่น คาชินากะ มาซาว (Kashinaga Masao) จากบทสนทนาส่วนตัว

[27] ผู้เขียนคงการแบ่งบรรทัดตามที่เขียนในต้นฉบับเดิม ต้นฉบับเขียนด้วยปากกาคอแร้ง ด้วยหมึกสีม่วง บนกระดาษสมุดจดงานขนาดประมาณ A4 ผู้เขียนศึกษาความหมายกับเกิ่มจ่องร่วมกับ ฆัสรา ขมะวรรณ มุกดาวิจิตร อย่างไรก็ดี สำหรับสำนวนคำแปลเป็นภาษาไทยเป็นของผู้เขียนเอง

ขว้างตกบ้าน กินลูกคน
ยามนั้น ทุกตัวทุกสิ่ง ณ เมืองลุ่มรู้พูด
ทุกตัวนากต่างรู้กล่าว ทุกตัวเค้าแมวตัว "ล้ำ" ต่างรู้เจรจา
ทุกตัวหมูตัวหมาต่างรู้กล่าว
ยามนั้น ฟ้าจึงแล้งสีแสด ฟ้าจึงแดดสี่แสน
วัวควายตายอยากหญ้า บ่าวค้าตายห่างกลางทาง
ยามนั้นปู่สะกงฟ้าจึงเอางูมาเหยียด
เอาเขียดมา "ดอย" (วางนอน) เอาหอยมาทำ "วางเหล้า" (เครื่องสังเวย)
ยามนั้น ฟ้าจึงคุ้มมามืด ฟ้าจึงฮึดมาหลั่ง
มื้อเดียววันเดียวฝนแสนห่า เม็ดฝนเท่าหน่วยมะหว้า ห่าฝนเท่าหน่วยมะหม้วย
ทุกห้วยน้ำต่างนอง ทุกดอนหินดอนทรายต่างท่วม
ยามนั้นน้ำจึงถมท่วมถึงแถน มื้อเดียววันเดียว
ยามนั้นทุกสิ่ง ณ เมืองลุ่มตายหมด
ยามนั้นแถนจึงปลูกพันธุ์คนลงเมืองลุ่มใหม่
มีแปดหน่วยมะเต้าปุง แปดเสาทองค้ำฟ้า[28]
ในหน่วยมะเต้าปุงมีทุกอันทุกสิ่ง
มีสามร้อยสามสิบพันธุ์ข้าวในนา มีสามร้อยพันธุ์เมืองลุ่ม
ยามนั้นแถนจึงให้ปู่เจ้าท้าวสวงท้าวเงิน
เอามะเต้าปุงลงมายังเมืองโอมเมืองอายนอกฟ้า
จึงให้ปู่เจ้าท้าวเงินผู้เป็นลูก เอามะเต้าปุงลงมายังเมือง "ล้อ" (ลอ) นอกฟ้า
จึงมีลูกชื่อปู่เจ้าท้าวลอ
ยามนั้นปู่เจ้าท้าวเงินจึงแต่งแผ่นดินเมืองลอ
ปู่เจ้าท้าวเงินจึงปันมะเต้าปุง จ่ายไปทุกแห่ง แต่งไปทุกแผ่นดินเมืองลุ่ม
ยามนั้นเอาขึ้นเมืองบ๋อ-แต๊หกหน่วยมะเต้าปุง หกเสาทองค้ำฟ้า
เอาไปเมือง "โซ้น" กับเมืองลาว
เมืองโกย[29] กับเมือง "ลี้" เมือง "ซ้อ" สองหน่วยมะเต้าปุง สองเสาทองค้ำฟ้า
ยามนั้นปู่เจ้าท้าวเงินจึงให้ปู่เจ้าท้าวลอกินเมืองลอ
จึงให้ปู่เจ้าขุนเลืองเป็นหมอ ปู่เจ้าท้าวลอเป็นท้าว
ยามนั้นปู่เจ้าท้าวเงินจึงกลับคืนไปกินเมืองโอมเมืองอายเยี่ยงเก่า

เมื่ออ่านเปรียบเทียบสำนวนข้างต้นกับสำนวนเมืองลาในบทที่ 1 จะเห็นว่าสำนวนเมืองหม้วยข้างต้นสั้นกว่า ตัดรายละเอียดออกไปมากกว่า ส่วนสำนวนลาวโซ่งยิ่งสั้นกว่านี้มาก แต่ทั้ง 3 สำนวนก็ยังคงโครง

[28] สำนวนที่ถ่ายทอดด้วยอักษรไทยในงานของ สุมิตร ปิติพัฒน์ (2545 : 37) แบ่งวรรคตอนและจัดประโยคแบบที่ทำให้เข้าใจไปว่า แถนให้นำ "เสาทองคำ" ลงมา แล้ว "ฟ้า" กลับกลายเป็นประธานในประโยคถัดไป ผู้เขียนเห็นว่า คำว่า "ทอง" และ "คำ" ในที่นี้เป็นคนละคำ ไม่ใช่ทองคำ ภาษาไทดำ "ทอง" หมายถึงทองแดง ส่วนทองคำจะใช้คำว่า "คำ" เท่านั้น "คำ" ในที่นี้จึงแปลได้เป็น เสาทองแดงค้ำฟ้า

[29] สันนิษฐานว่า เมืองโกย คือเมืองสยาม คนไทดำเรียกชาวสยามว่า "บ่าโกย" แปลว่า "ไอ้โกย" คำว่า "บ่าโกย" ยังเป็นคำที่ติดปากชาวโซ่ง (ไทยทรงดำ) ที่เพชรบุรี ใช้เรียกชาวไทยสยามอย่างรังเกียจอยู่จนทุกวันนี้

เรื่องหลักไว้ กล่าวคือเรื่องการก่อเกิดของโลก ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์ยุคแรกกับแถนเจ้าครองฟ้า และการส่งคนลงมาเป็นผู้ปกครองบนโลกเป็นคนตระกูลลอ

แน่นอนว่าส่วนนี้เป็นเรื่องเล่าที่น่าจะมีที่มาจากวรรณกรรมมุขปาฐะ ในทำนองเดียวกับที่ เดวิด วัยอาจ กล่าวถึงตำนานขุนบรมในพงศาวดารล้านช้างและพงศาวดารเมืองน่าน ที่น่าสนใจอย่างยิ่งคือ หากนำมาเปรียบเทียบทั้งเรื่องเล่าและถ้อยคำสำนวนแล้ว จะเห็นความคล้ายคลึงกันหลายประการของพงศาวดารล้านช้าง[30] และเล่าความเมืองไทดำ (ส่วน "พงศาวดารน่าน" ผู้เขียนยังไม่มีโอกาสตรวจสอบ) สาระที่ควรพิจารณาเปรียบเทียบกันได้แก่

- ประโยคแรกสุดที่เล่าความเมืองเมืองหม้วยกล่าวว่า "ก่อเป็นดินเป็นหญ้า" พงศาวดารล้านช้างก็เริ่มต้นตำนานกำเนิดโลกว่า "ก็เป็นดินเป็นหญ้า"[31]
- ความสัมพันธ์ที่ขัดแย้งกันระหว่างแถนเจ้าครองฟ้ากับมนุษย์เป็นสิ่งที่ทั้งพงศาวดารล้านช้างและเล่าความเมืองต่างก็ให้ความสำคัญ แถนกับมนุษย์ขัดแย้งกันจนที่สุดแถนบันดาลให้น้ำท่วมโลก เป็นจุดหักเหของเรื่องที่มีในทั้ง 2 สำนวน
- จากนั้นการถือกำเนิดใหม่ของโลกและมนุษย์มาจากน้ำเต้า
- ทั้งสำนวนพงศาวดารล้านช้างและเล่าความเมืองกล่าวถึงมนุษย์ที่ออกมาจากน้ำเต้า ว่ามีตระกูลต่างๆ สำนวนเมืองลากล่าวว่า "มีบรรดาตระกูลลอ เลือง กว่าง ต่ง แลว บรรดาตระกูลเหล่านี้ยอมรับให้ตระกูลลอเป็นเจ้านาย" (ดู "เล่าความเมือง : สำนวนเมืองลา") ส่วนสำนวนพงศาวดารล้านช้างระบุถึงคนที่ออกมาจากน้ำเต้า ว่ามี "ไทยลม ไทยลี ไทยเลิง ไทยลอ ไทยควาง" (หน้า 391)
- ท้ายสุดจึงมีผู้มีอำนาจวิเศษ หรือที่ศรีศักร วัลลิโภดม นิยมเรียกว่า "วีรบุรุษทางวัฒนธรรม" มาเป็นผู้ชี้นำให้ทำมาหากิน สร้างสังคม ในสำนวนพงศาวดารล้านช้าง วีรบุรุษดังกล่าวผลัดเวียนกันมาดูแลปกครองคนถึง 4 รุ่น จนถึงรุ่นขุนบูลมมหาราชาธิราช จึงสามารถจัดการบ้านเมืองได้สำเร็จ แต่สำนวนของเล่าความเมืองนั้น เพียงหนึ่งหรือสองชั่วคนคือ ท้าวตุมฮวาง และท้าวสวงกับท้าวเงิน ก็จัดการบ้านเมืองได้แล้ว
- ขุนบูลมของล้านช้างตั้งเมืองขึ้นที่นาน้อยอ้อยหนู บริเวณ "เมืองแถน" (สะกดด้วยตัว น แต่หลายท่านสันนิษฐานว่าคือชื่อเดิมของเมืองแถง หรือ Điện Biên Phủ หรือเดียนเบียนฟูอย่างที่คนไทยมักเรียก) ส่วนท้าวสวงท้าวเงินของไทดำตั้งเมืองบริเวณเมืองลอ (ภาษาเวียดนามเรียก Nghĩa Lộ (เหงี้ยะ โหละ) จังหวัด Yên Bái (เอียน บ๋าย)) ใกล้ "ปากแต๊ตาว" หรือปากแม่น้ำดำกับแม่น้ำแดงสบกัน
- จากนั้นทั้งขุนบูลมและท้าวสวงหรือท้าวเงินก็ให้กำเนิดลูกชื่อเดียวกันคนหนึ่ง คือขุนลอ ขุนบูลมมีลูก 7 คน มีขุนลอเป็นลูกคนโต
- เมื่อจ่ายให้ลูกทั้งเจ็ดไปเป็นเจ้าเมือง ขุนลอไปสร้างเมืองซวา ลูกคนอื่นๆ ให้ไปหัวแต (หัวน้ำแต๊หรือน้ำดำ) เมืองแกว (เวียดนาม) ยวนโยนก (ล้านนา) อโยทธยา (อยุธยา) เมืองเชียงคม เมืองพวน ส่วนท้าวลอในเล่าความเมืองสร้างเมืองลอ

ความคล้ายคลึงกันดังกล่าวชวนให้สันนิษฐานว่า หากตำนานขุนบรมของพงศาวดารล้านช้างไม่นำมาจากเล่าความเมืองของไทดำ ไทดำเองนั่นแหละที่นำตำนานนี้มาจากพงศาวดารล้านช้าง หรือไม่เช่นนั้นทั้งล้านช้างและไทดำต่างก็ร่วมกันสร้างตำนานนี้ หากแต่จุดเน้นทางภูมิศาสตร์ของล้านช้างและไทดำ โดยเฉพาะในเรื่องกำเนิดโลกและจุดเริ่มต้นสร้างบ้านเมืองแตกต่างกัน

[30] โปรดดู พงศาวดารเหนือ (2499 : 389-400)

[31] เป็นไปได้อย่างยิ่งว่า แทนที่จะเป็น "ก็" คำนี้อาจเป็นคำว่า "ก่อ" ในต้นฉบับภาษาลาว หากเป็นดังนั้นยิ่งทำให้เห็นว่าสำนวนของพงศาวดารใกล้ชิดกับสำนวนในเล่าความเมืองยิ่งขึ้น

แต่หากมองว่าตำนานลักษณะนี้เป็นตำนานที่หลายๆ กลุ่มชนหลายๆ ภาษาเล่าร่วมกันแล้ว "ประวัติศาสตร์นิพนธ์" ลักษณะนี้ก็อาจเรียกได้ว่าเป็น "ประวัติศาสตร์สากล" (universal histories) ดุจเดียวกับที่วัยอาจกล่าวถึงตำนานทางพุทธศาสนาในประเทศไทยได้เช่นกัน แม้ว่าเมื่อมองแบบภูมิศาสตร์สมัยใหม่ ขอบเขตความเป็นสากลจำกัดอยู่แคบกว่าของพุทธศาสนา แต่สำหรับมนุษย์ที่ออกมาจากน้ำเต้า ภูมิศาสตร์ของเรื่องเล่าแถน น้ำเต้า และขุนลออาจจะเทียบได้กับประวัติศาสตร์การกำเนิดจักรวาลในมุมมองภูมิศาสตร์สมัยใหม่เลยทีเดียว

อย่างไรก็ดี เรื่องเล่ากำเนิดโลกชวนให้สันนิษฐานได้ว่า ไทดำน่าจะเขียนเล่าความเมืองขึ้นเมื่อมีความเกี่ยวข้องใกล้ชิดกับกลุ่มชนในแถบแม่น้ำโขง ภาคเหนือของลาว หรือบริเวณเมืองแถง มากกว่าที่จะเขียนสืบทอดกันมาตั้งแต่เมืองลอ หรือกล่าวได้ว่า ถิ่นฐานทางวัฒนธรรมที่สำคัญของไทดำในยุคบันทึกเอกสารเป็นลายลักษณ์อักษรอยู่ใกล้กับประเทศลาว

การก่อร่างสร้างบ้านเมือง

เนื้อหาเรื่องการก่อร่างสร้างบ้านเมือง การจัดการบ้านเมือง และการสืบทอดอำนาจของเจ้าเมืองเป็นส่วนที่ยาวที่สุดของเอกสาร กินเนื้อที่เกือบจะทั้งหมดของเอกสาร ตัวอย่างตอนที่กล่าวถึงขุนลอสร้างบ้านเมืองเมืองลอ หลังยุคที่ท้าวสวงท้าวเงินกลับไปเมืองโอมเมืองอายแล้ว สำนวนเมืองหม้วยเขียนไว้ว่า

ปู่เจ้าท้าวลอจึงมีลูกชื่อปู่ "ตาเด๊ก" "ตาเด่า" มี
ปู่ "ลับลี้" มีปู่เจ้า "ลี้ล้อม" มีปู่เจ้า "ล่างง่าง" มีปู่
เจ้า "ล่างกว่าง" ปู่เจ้าท้าวลอมีลูกเจ็ดชาย
ยามนั้น ปู่เจ้าท้าวลอจึงมาปันบ้านปันเมืองให้
ลูกชาย จ่ายเมืองให้ลูกท้าว ปู่เจ้าตาเด๊กมา
กินลอหลวง ปู่เจ้าตาเด่ามากินลอจา ปู่เจ้า
ลับลีกินลอซา ปู่เจ้าลี้ล้อมกินเมืองมิ้น
ปู่เจ้าล่างง่างกิน "สีส่าวนาฮ่อน" ปู่เจ้าล่าง
กว่างไปกินเมืองปุกกับเมืองแหมง ปู่เจ้า
ท้าวลอจึงให้แสนกางเป็นพัน ปู่เจ้าขุนเลืองเป็นหมอ คอเคียงปู่เจ้า
ยามนั้น ปู่เจ้าตาตุ๊กมีลูกสองเก้า
ปู่ตาเด่ามีลูกยี่สิบชาย ยามนั้นปู่เจ้า
ตาเด๊กตาเด่าจึงมาปันบ้านปันเมืองให้ลูกชาย จึงจ่ายไปกินยังน้ำตาวน้ำแดงหมด

การก่อสร้างบ้านเมืองเป็นการส่งลูกๆ ของท้าวเจ้าเมืองไปกินเมืองต่างๆ ที่อยู่รายล้อมเมืองลอ ในแง่ภูมิศาสตร์ เล่าความเมืองเน้นว่าเมืองลอและเมืองรายล้อมเมืองลอตั้งอยู่บริเวณ "น้ำตาวน้ำแดง" อย่างไรก็ดี ลูกคนเล็กใน 7 คน ชื่อ ล่างเจื้อง[32] ไม่ได้กินเมืองบริเวณน้ำแดง แต่กลับนำทัพไปทางตะวันตก กล่าวคือ

ยังเพียงปู่เจ้า "ล่างเจื้อง" ผู้เป็นน้อง

[32] ไม่น่าจะเป็นเรื่องบังเอิญที่ชื่อ "ล่างเจื้อง" ของไทดำไปคล้ายกับชื่อ "ลางเซิง" วีรบุรุษในตำนานของพงศาวดารล้านช้าง ในพงศาวดาร ลางเซิงเป็นผู้เจาะรูน้ำเต้าและสอนผู้คนให้รู้จักทำมาหากินและอยู่เป็นสังคม อันที่จริงเสียง "จอสูง" ในภาษาไทดำแปลงเป็นเสียง "ซอ" ในภาษาลาว และเสียง "ซ" ในภาษาไทย เช่น คำว่า "จ้าง" เป็น "ซ้าง" ภาษาลาว และ "ช้าง" ภาษาไทย ชื่อดังกล่าวจึงอาจเป็นที่นิยมแพร่หลายระหว่างกลุ่มชนที่ติดต่อกันใกล้ชิด ทำนองเดียวกับตำนานน้ำเต้าและชื่อขุนลอ

หล้าน้องปลาย แต่ว่าหาที่หมากที่กิน
ไม่ได้ ยามนั้นปู่เจ้าล่างเจื้องจึงมาต่อ
เมือง จึงเอาโล่เอาเหลี่ยมโล่แป้นโล่ทหาร
แสนทหารพัน ปู่เจ้าขึ้นม้าเข้าภูเขา
ก้า มายังเมือง "เจียน" ท้าวเจียนก็เกิดหวาด
เกิดกลัว จึงเอานางมานบ (มอบ) ให้ปู่เจ้า จึงเอาทำลุงทำตา (ทำเมีย) ดี
งาม แล้วปู่เจ้าจึงผ่านมายังเมืองจาย ท้าว
จายจึงเอาความถึงควายแม่มานบ ปู่เจ้า
จึงเอา ปู่เจ้าผ่านมายัง "ส่าจ๊าย" คางลาย
แล้วจึงเอาเครื่องควายมานบมาต้อนมารับ
โล่เหลี่ยมโล่แป้นทหารแสนทหารพันเคียงปู่เจ้า
ล่างเจื้อง เขาจึงฟันแพสู่ทหารแสนทหารพัน
ปู่เจ้าล่างเจื้องจึงเลียบน้ำแต๊ (น้ำดำ) ลงมายังน้ำบู๋
จึงเลียบน้ำบู๋ขึ้นเหนือ จึงได้เมืองบู๋ หากว่า
เมืองเล็กไม่พอครอง เมืองน้อยไม่พอกิน
ปู่เจ้าจึงซ้อนทหารแสนทหารพันขึ้นน้ำบู๋ผินสาก
ขึ้นเขาผา มายังเมืองลา ปู่เจ้าล่างเจื้องจึงฆ่าได้ขุนกว่างเมืองลา หากว่า
เมืองเล็กไม่พอครอง เมืองน้อยไม่พอกิน
ปู่เจ้าจึงเอาทหารย้ายโล่ย้ายโล่เหลี่ยมโล่แป้น
ทหารแสนทหารพัน ข้ามเขาฮ้าวมายังเมืองหม้วย

ปู่เจ้าล่างเจื้อง จึงฆ่าได้ปู่เจ้า "อำปอย"
ได้ทั้งน้ำทั้งปลาได้ทั้งนาทั้งข้าว ได้
ทั้งเหน้านางสาว หากว่า เมืองหม้วยเมือง
ยาวกิ่วเมืองกิ่วกลาง เมืองเป็นหินเป็น
ฝา ยาวรายเรียบน้ำ ปู่เจ้าก็ว่า ม้าน้อย
ไม่พอขี่ ที่น้อยไม่พอกิน
ไม่พอทหารแสนทหารพันปู่ได้ ปู่เจ้า
จึงสวมโล่เหลี่ยมโล่แป้น ทหารแสนทหารพัน
ข้ามเขา "ฮ้าง" เขา "ก้า" ไปยังเมืองควาย หาก
ว่า เมืองเล็กไม่พอครอง เมืองน้อยไม่พอกิน
ปู่เจ้าจึงให้ทหารหมื่นยกแป้น ให้ทหาร
แสนทหารพันยกเหลี่ยม ปู่เจ้าจึงข้ามเขา
บ่าย ขึ้นไปยังนางามเมืองฟัง หากว่า เมือง
ฟังเมืองทุ่งเย็นน้ำหลาก เมืองปากฟ้าหนาว
หลาย ปู่เจ้าจึงว่า เมืองแถงกว้างเป็นนาสอง
ฟาก เมืองดีสู่ทหารแสนทหารพันปู่ได้
ปู่เจ้าล่างเจื้องจึงผ่านไปยังเมืองแถง

ชาวฮาหยี่ เมืองแต๊ จังหวัดลายเจิว ถ่ายโดย ยุกติ มุกดาวิจิตร ปี พ.ศ. 2546

ชาวม้ง เมืองควาย จังหวัดเดียนเบียนฟู ถ่ายโดย ยุกติ มุกดาวิจิตร ปี พ.ศ. 2546

เมืองแถงเมืองมนดั่งขอบ (กระ) ดัง เมือง
คดโค้งดั่งเขาควาย เมืองใหญ่ปู่เจ้า
จึงสร้าง เมืองกว้างปู่เจ้าจึงกิน

การเดินทัพของล่างเจื้องมีเนื้อหาที่น่าสนใจ 2 ประเด็น ประเด็นแรกเรื่อง**ภูมิศาสตร์** หลักๆ แล้วสำนวนเมืองหม้วยกล่าวว่าล่างเจื้องเดินทางจากเมืองเจียน เมืองจาย ซึ่งล้วนเป็นเมืองที่อยู่ทางทิศตะวันตกของเมืองลอ และอยู่เหนือน้ำแต๊ (แม่น้ำดำ) จากนั้นท่านล่องแพ เลียบน้ำแต๊ มายังน้ำบู๋ ถึงเมืองบู๋ แล้วจึงมาเมืองลา ซึ่งอยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำดำ จากนั้นล่องมาทางตะวันตกผ่านเมืองหม้วย เมืองควาย เมืองฟัง มายังเมืองแถง สำนวนลาวโซ่งและสำนวนเมืองลาก็เดินทางบนเส้นทางเดียวกันนี้ แต่มีรายละเอียดแตกต่างกันออกไปบ้าง ดังนั้นกล่าวได้ว่าวีรบุรุษยุคต่อมา คือยุคแผ่อิทธิพลไปทั่วดินแดนระหว่างแม่น้ำแดงและแม่น้ำดำนั้น เป็นการเคลื่อนย้ายจากทางตะวันออกไปยังตะวันตก

ประเด็นที่ 2 เรื่อง**ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์** ล่างเจื้องในทั้ง 3 สำนวนสู้รบ ชิงเมืองกับเจ้าเมืองเก่าหลายเมือง โดยเฉพาะเมืองที่อยู่กลางระหว่างแม่น้ำแดงและแม่น้ำดำ คือเมืองลาและเมืองหม้วย สำนวนเมืองลาระบุชัดเจน ว่าการสู้รบดังกล่าวเป็นการชิงเมืองจาก "ผู้ส่า" หรือชนกลุ่มน้อยกลุ่มอื่นๆ ที่ไม่ใช่ไทดำ สันนิษฐานโดยนักวิชาการเวียดนามว่า คนส่าดังกล่าวเป็นกลุ่มคนใช้ภาษาตระกูลกะได (Kadai) และตระกูลมอญ-ขแมร์ ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ก่อนที่คนไทดำจะเคลื่อนย้ายเข้ามา ดังนั้น หากเราไม่มองว่าส่วนนี้ของเล่าความเมืองเป็นตำนานเหลวไหล เราก็จะได้สมมุติฐานทางภูมิศาสตร์กลุ่มชนและตระกูลภาษาที่น่าสนใจ[33]

อย่างไรก็ดี เล่าความเมืองไม่ได้บันทึกเรื่องราวเหตุการณ์ทุกยุคสมัยของเจ้าเมืองอย่างละเอียดทัดเทียมกัน บางครั้งหลายชั่วคนถูกบันทึกไว้สั้นๆ เพียงการสืบเชื้อสายและการสืบตำแหน่งเจ้าเมือง เช่น ถัดจากล่างเจื้องมา 9 รุ่น ถึงยุคเจ้าล้อแล่ด จึงมีรายละเอียดเกี่ยวกับล้อแล่ด การเล่าผ่านหลายชั่วอายุคนอย่างผ่านๆ ไป ในลักษณะดังนี้

ปู่เจ้าไสจ้างจึงเอาเมียมีลูก
ชื่อท้าว "กาน" ท้าว "ก๊ำ" พวกเจ้าพี่น้องพ่อเดียวกัน
ปู่เจ้าท้าวป๊าน มาตาย ยามนั้น ปู่เจ้า
ท้าวกานจึงเอาเมีย จึงมีลูกชื่อท้าว "เจี่ยว"
ท้าวก๊ำ พวกเจ้า "อาว" หลานกัน แล้วท้าวก๊ำผู้
เป็นน้องจึงเอาเมียชื่อนาง "ก๊ำ" จึงมีลูกชื่อ ท้าว "โจง" แล้วปู่เจ้าไสจ้างก็ตาย

หลังยุคล่างเจื้องแล้ว เล่าความเมืองบันทึกเหตุการณ์ต่างๆ ที่ไทดำแต่ละเมืองประสบ ทั้งเหตุการณ์ภายในแต่ละเมืองเอง เหตุการณ์ในลาวหรือเวียดนามที่มามีผลกระทบกับเมืองไทดำ หรือการเข้ามามีอิทธิพลชั่วครั้งชั่วคราวของอำนาจที่ไม่ใช่ศูนย์กลางอย่างหลวงพระบางและเวียดนาม เช่น กรณีหว่างกงเจิ๊ดที่กล่าวถึงข้างต้น กรณีฮ่อธงเหลืองและฮ่อธงดำ รวมถึงการเข้ามาของสยามและฝรั่งเศส เป็นต้น ยิ่งเมื่อเข้าใกล้ประวัติศาสตร์ยุคหลัง ไม่ไกลไปกว่าร้อยปีนัก บทบรรยายในเล่าความเมืองยิ่งเร้าใจและ

[33] อันที่จริง โดยที่ไม่ได้มีการอ้างอิงตำนานล่างเจื้องอย่างชัดเจน ทั้ง คีท เทย์เลอร์ (Keith Taylor 1978 : 1-9) และ เจมส์ แชมเบอร์เลน (James Chamberlain 1995 : 3-7) ต่างก็สรุปจากมุมมองทางประวัติศาสตร์เวียดนามและภาษาศาสตร์ตามลำดับด้วยข้อเสนอทำนองเดียวกัน

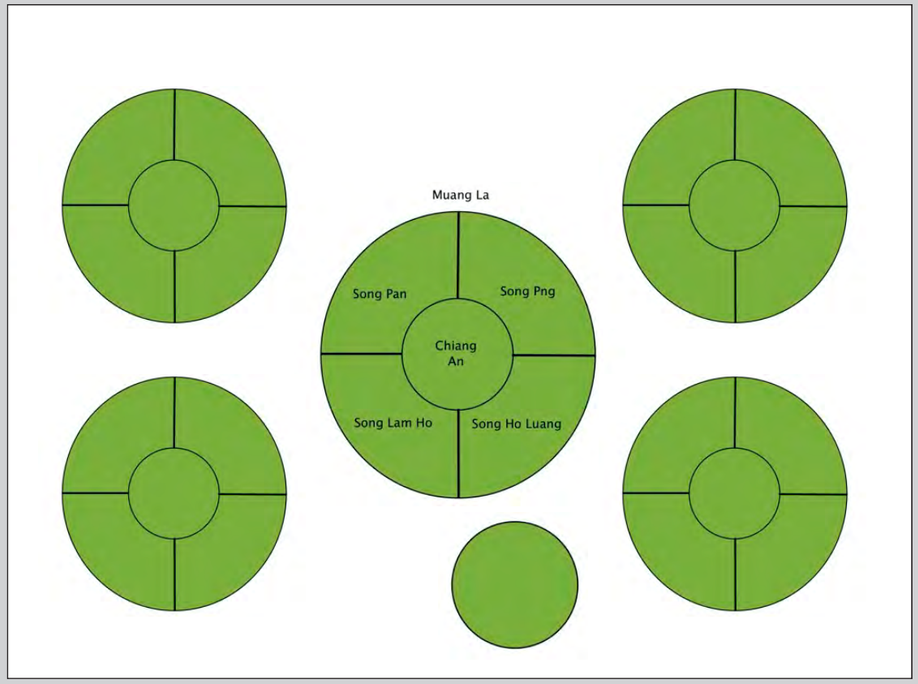

แผนผังแสดงการจัดองค์กรของเจิวเมืองลา

คำบุนอวาย เจ้าเมืองเมืองมั่วะในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 และครอบครัว
ถ่ายจากภาพที่ครอบครัวคำบุนอวายสะสมไว้

เต็มไปด้วยความรู้สึก เช่น ตอนหนึ่งของเล่าความเมืองเมืองลากล่าวถึงช่วงเวลาทุกข์เข็ญที่ฮ่อธงเหลืองเข้ามามีอิทธิพลในดินแดนไทดำว่า

> หลังจากยึดเมืองลอ "สิบต่าย" (หัวหน้าฮ่อธงเหลืองซึ่งไทดำถือเป็นฝ่ายตรงข้ามกับกลุ่มตนและเวียดนาม-ผู้แปล) ขับทหารยึดเมืองเจียน และสั่งคนขึ้นไปรายงานคำหง็อกเอียวเจ้าเมืองลาให้ออกมายอมแพ้ บุนเอียวรู้ส่งทหารกับองลามฮอ พาทหารเตรียมพร้อมอยู่ ณ เขาสามสิบ ตรงชายแดนระหว่างเมืองเจียนกับเมืองลา ทหารทำตามคำสั่งบุนเอียว สร้างกำบังหินจำนวนมากตรงบริเวณต่างๆ ที่เป็นจุดยุทธศาสตร์ เพื่อป้องกันศึกสิบต่าย
>
> ทั้ง 2 ฝ่ายรบกันอย่างรุนแรง ทหารไทแพ้ต้องถอยกลับมารายงานบุนเอียว บุนเอียวพากองทหารของตนทั้งหมดออกป้องกันกำลังทหารสิบต่ายที่เมืองบู๋ ไปถึงนั่น บุนเอียวพบกับทหารของกษัตริย์ (เวียดนาม-ผู้แปล) ที่ถูกส่งมาช่วยท่าน ทหารกษัตริย์ระดับนายพลเป็นนายทัพ ทหารไทกับทหารแกวอย่างละครึ่งรวมเป็นหนึ่ง เคลื่อนผ่านน้ำแต๊ ข้ามอิดอองแล้วจึงพบกับทหารจีน สองฝ่ายรบกันอย่างหนัก คนจีนยิงเข้าตรงนายทัพ ตกม้าตาย ม้าท่านบุนเอียวก็ถูกกระสุนยิงล้มหัวฟาดพื้น บุนเอียวทิ้งม้าวิ่งหนี ทหารแกว ทหารไท แตกกระเจิง ทั้งหมดถอนกำลังออกจากเมืองลา ตามคำสั่งบุนเอียว ให้พวกเขาทั้งหมดหนีเข้าป่าแอบซ่อนอยู่ในถ้ำในเขา
>
> บุนเอียวล่องลงมาจังหวัดฮึงเพื่อรายงานกษัตริย์ คนจีนจ้างคนวางยาฆ่าบุนเอียว เฟี้ยหลีพาบุนฮวาน (ลูกบุนเอียว-ผู้แปล) หนีไปเชียงก้อดินแดนเมืองลาว ดินเมืองลาถูกทิ้งให้ทหารจีนครอง
>
> คนจีน ข่มเหง ข่มขืนหญิงแก่สาว สังหารหมู่อย่างหยาบช้า ปล้นเงิน ปล้นผ้า ประชาชนแค้นลำเค็ญ ชะตากรรมพวกเขาขณะนั้นราวกับปลาตกลงไปในร่างแห[34]

ในแง่นี้เราจึงอาจใช้เล่าความเมืองเพื่อตรวจสอบเหตุการณ์ต่างๆ ที่มีผลกระทบในภูมิภาคที่เป็นถิ่นอาศัยของไทดำได้ จะเห็นว่า ถึงแม้เล่าความเมืองจะบันทึกเรื่องราวปรัมปราและระบุไม่ได้แน่ชัดว่าถูกบันทึกขึ้นเมื่อไหร่ เล่าความเมืองก็มีสาระที่สามารถใช้เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้หลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักฐานการเคลื่อนย้ายและการก่อสร้างสังคมทางการเมืองของไทดำ

การเมืองของชนชั้น เครือญาติ และบรรณาการ

นอกเหนือไปจากเรื่องราวเหตุการณ์ต่างๆ ที่ส่งอิทธิพลต่อไทดำ เล่าความเมืองเป็นเรื่องของการขยายอำนาจทางการเมืองของตระกูลลอ ที่อ้างว่าสืบเชื้อสายมาจากท้าวลอและท้าวสวงท้าวเงินจากเมืองฟ้า การเมืองของไทดำอ่านจากเอกสารเล่าความเมืองมี 3 ระดับ ระดับ "เจาเมือง" (แต่ละเมืองของพวกไท) ระดับระหว่างเจาเมือง และการเมืองกับศูนย์กลางอำนาจ

เจาเมืองมีขนาดใหญ่ประมาณอำเภอ 1 อำเภอ หากวัดจากขอบอำนาจด้านหนึ่งไปจนสุดอีกด้านหนึ่ง ขนาดของเจาเมืองน่าจะมีเส้นผ่าศูนย์กลางไม่เกิน 100 กิโลเมตร เจาเมืองประกอบด้วย "เมืองเฟี้ย" 2 ประเภท คือ "เมืองในเมือง" และ "เมืองนอกเมือง" เช่น เจาเมืองหม้วย (อย่างน้อยก็ในสมัยฝรั่งเศสปกครอง) ประกอบด้วยเฟี้ย 5 เมือง เมืองในเมืองชื่อเมืองหม้วย และเมืองนอกเมือง 4 เมือง ชื่อเมืองล้ำ

---

[34] แปลจาก Đặng Ngiêm Vạn (1977 : 152) โดย ยุกติ มุกดาวิจิตร

เมืองซ่าย เมืองเปี๊ยง และเชียงเปิ๊ก แต่ละเมืองเฟี้ยแบ่งออกเป็น “เชียง” อยู่กลางเมืองเฟี้ย และบรรดา “โซ่ง” อยู่รอบเมืองเฟี้ย กรณีเมืองหม้วย เมืองในเมืองหม้วยมี 4 โซ่ง เมืองนอกเมืองมี 3 โซ่ง โซ่งประกอบขึ้นมาจากหลาย “บ้าน” ที่มีหลายครัวเรือน

ตำแหน่งสำคัญๆ ในแต่ละเจาเมืองได้แก่ “อ๋านย้า” เป็นเจ้าเจาเมืองทั้งหมด แต่ละเมืองนอกเมืองมี “เฟี้ยหลี” ปกครอง ตามทฤษฎีแล้ว สองตำแหน่งนี้ตกเป็นของคนตระกูลล้อก๊ำ (ลอคำ) ส่วนโซ่งมี “อง” ต่างๆ ปกครอง องเป็นคนในตระกูลใดก็ได้ยกเว้นลอคำ นอกจากนั้น ตำแหน่ง อง ที่สำคัญไม่แพ้บรรดาองที่ปกครองโซ่งคือ “องหมอ” ตามทฤษฎีแล้วเป็นตำแหน่งของคนตระกูลเลือง องหมอไม่ได้ปกครองโซ่ง แต่เป็นผู้รู้และเป็นหัวหน้าของฝ่ายพิธีกรรมและเอกสารทั้งมวลของเจาเมือง[35] ดังนั้นบรรดาอ๋านย้าและเฟี้ยจึงเป็นตำแหน่งของคนชนชั้นสูงสุดและอ้างอิงอำนาจจากฟ้า โดยมีตำแหน่งองหมอและองต่างๆ รวมเรียกว่า “เถ้าแก่รั้งเมือง” ที่เป็นสามัญชนที่อยู่ในชนชั้นสูงในเล่าความเมือง เมื่อมีการจัดการบ้านเมืองหลังการสืบทอดอำนาจแล้ว ต้องกล่าวถึงการแต่งตั้งคนดำรงตำแหน่งต่างๆ ข้างต้น เช่น กรณีเมืองลอยุคของท้าวลอ ดังที่เสนอไปข้างต้น

อย่างไรก็ดี ก่อนการจัดการบ้านเมืองหรือจัดสรรอำนาจภายในเจาเมือง หลังได้รับเลือกให้สืบทอดอำนาจแล้ว อ๋านย้าต้องแต่งงานก่อน เล่าความเมืองจึงมักระบุชื่อ “นาง” ที่มาแต่งกับ “ท้าว” ผู้จะสืบทอดตำแหน่งอ๋านย้า พร้อมทั้งส่วนใหญ่ยังระบุว่า เป็นนางจากเมืองใด เช่น

ตาเงิน ณ เมืองล้ำมากินเมืองหม้วย หากว่า
ปู่เจ้าตาเงินก็ไป่สู่ไป่มัก ก็เพราะเมืองต้อง
เซ่นต้องฟ้อนขึ้นฟ้าถึงแถน ยามนั้น ใต้ถุน
หลวงไป่มีช้าง ข้างท้าวไป่มีนาง จึงมีความ
ไหว้บอกยังปู่เจ้าตาคำ จึงคิดจึงจัดการ จึง
แต่งจึงตั้ง ให้ขุน “ฮู้” กับกวาน “ฮ้าย” ส่งความ
รักความแพง ความบ้านความเมือง ไปกล่าวไปหมาย
ขอดสานยังปู่เจ้า “แป้ด ล่าน แกง ซอ เมิย กา” เมืองไล
ก็ไม่ขัดไม่ขืน จึงมอบลงปลงให้ ย่าเจ้า
นาง “แสนเมือง” มาพับมาแฝงปู่เจ้าตาเงิน ยามนั้น
ปู่เจ้าตาเงินจึงมาแต่ง (ปกครอง) แผ่นดินเมืองหม้วย

ในสังคมไทดำ การสืบเชื้อสายทั้ง 2 ฝ่ายมีความสำคัญ แม้ว่าการตั้งถิ่นฐานและการสืบสกุลจะตามฝ่ายสามี ญาติๆ โดยเฉพาะพี่น้องผู้ชายฝ่ายภรรยาก็มีบทบาทสำคัญ ไทดำเรียกความสัมพันธ์นี้ว่าเป็นความสัมพันธ์ระหว่าง “หญิงสาว” ได้แก่ญาติโดยเฉพาะผู้ชายฝ่ายปู่ ลุงและอาข้างพ่อ พ่อ สามี ลูกชายและหลานชาย กับ “ลุงตา” ได้แก่ญาติโดยเฉพาะผู้ชายฝ่ายตา ลุงข้างแม่และน้า ภรรยา ภรรยาลูก ภรรยาหลาน[36] อย่างไรก็ดีตัวภรรยาเองเมื่อแต่งงานแล้วจะกลายเป็นฝ่ายหญิงสาว ไม่ใช่ฝ่ายญาติตนเองอีกต่อไป

[35] ดูรายละเอียดใน Ngô Đức Thịnh và Cầm Trọng (1999 : 70-73)

[36] คำศัพท์ 2 คำนี้ฟังดูไม่น่าเป็นไปได้ ที่จะใช้คำว่า หญิงสาว ระบุฝ่ายสามี ผู้เขียนเองยังไม่ได้ศึกษาที่มาของคำศัพท์นี้และยังไม่เคยพบคำอธิบายที่ใด แต่ยืนยันได้ว่าไทดำใช้คำศัพท์ 2 คำนี้ ในหนังสือของเกิ่มจ่อง งานชาติพันธุ์วรรณนาไทดำที่สมบูรณ์ที่สุดเล่มหนึ่ง ใช้อักษรเวียดนามถ่ายคำ 2 คำนี้ว่า nhýnh xao และ lúng ta เทียบเสียงเป็นไทยที่ใกล้เคียงที่สุดได้ว่า “ยิ้งสาว” และ “ลุ้งตา” ดังกล่าว (Cầm Trọng 1978 : 285) อย่างไรก็ดี สุมิตร ปิติพัฒน์ บันทึกไว้ว่าคู่ตรงข้ามนี้คือ “ญิง-ชาย” และ “ลุง-ตา” (2545 : 18)

เพราะไปรับสกุลฝ่ายหญิงสาว

จุดเริ่มต้นของการแลกเปลี่ยนกันระหว่างหญิงสาวกับลุงตาที่สำคัญได้แก่ การ “อยู่เขย” เป็นการที่ลูกเขยไปทำงานรับใช้พ่อตา “แม่นาย” (หมายถึงแม่ยายในภาษาไทยสยาม) ที่เรือนฝ่ายหญิงระยะหนึ่ง อาจนานหลายเดือนหรือหลายปี หลังจากทั้งสามีภรรยาย้ายมาอยู่เรือนสามีแล้ว ในทางทฤษฎีไทดำเชื่อว่า การอยู่เขยยังไม่จบสิ้น การอยู่เขยเป็นกระบวนการตลอดชีวิต จนกระทั่งอย่างน้อยที่สุดพ่อตาแม่นายตาย ลูกเขยมาทำหน้าที่อยู่เขยครั้งสุดท้ายในพิธีศพ เมื่อยังไม่ตายจากกัน ยามที่ลูกเขยมาเรือนพ่อตาแม่นาย หรืออยู่ต่อหน้าพ่อตาแม่นาย ก็ยังต้องปรนนิบัติพ่อตาแม่นายดุจยังอยู่เขย ในทางกลับกัน การอยู่เขยแลกมาด้วยการที่ฝ่ายลุงตาถือว่าเป็นผู้ให้ชีวิตแก่ฝ่ายหญิงสาวตลอดไปหลังจากความสัมพันธ์เริ่มขึ้นเช่นกัน เริ่มตั้งแต่ลุงตาจะมอบหมูเป็ดไก่วัวควายตัวเมีย ให้คู่สามีภรรยาที่ย้ายไปอยู่เรือนสามี กฎการให้ของลุงตาสำคัญขนาดที่ว่า เนื่องจากลุงตาต้องเป็นผู้ให้ ยามใดที่หญิงสาวไปเรือนลุงตา หากประสงค์สิ่งใด ลุงตาก็ต้องปฏิบัติให้ ยิ่งกว่านั้นหญิงสาวถูกห้ามไม่ให้มอบสิ่งของให้แก่ลุงตา ตลอดความสัมพันธ์นี้ลุงตาจึงได้รับสิ่งแลกเปลี่ยนเป็นการยกย่องทางสังคมและอาจจะรวมทั้งการเมืองอย่างสูงจากฝ่ายหญิงสาว เช่น ผีขวัญของลุงตาจะเป็นผีขวัญที่ใหญ่ที่สุดในการพบกันระหว่างลุงตาและหญิงสาว ทั้งนี้โดยไม่จำเป็นต้องนับอาวุโสตามอายุ

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างเมืองและเจาเมือง การแลกเปลี่ยน “นาง” จึงเป็นเครื่องมือทางการเมืองที่สำคัญของทั้งฝ่ายให้และฝ่ายรับ ในประวัติศาสตร์ที่บันทึกไว้ยาวนานถึง 33 ชั่วคนกรณีเล่าความเมืองเมืองลา 34 ชั่วคนกรณีเล่าความเมืองเมืองหม้วย เราจะเห็นบทบาทของการแต่งนางจากเมืองอื่นโดยเฉพาะจากเจาเมืองอื่น ในฐานะที่เป็นการสถาปนาหรือตอบแทนการมีความสัมพันธ์ระหว่างเจาเมือง เช่น รุ่นที่ 18 เงินพันนาแห่งเมืองหม้วย เคยไปหนีภัยอำนาจการเมืองภายในไปพึ่งเมืองสาง ภายหลังรับนางจากเมืองสางเป็น “พระนาง”

อย่างไรก็ดี นั่นเป็นในทางทฤษฎี แต่ในทางปฏิบัติ แน่นอนว่าสายสัมพันธ์ดังกล่าวใช่ว่าจะมั่นคงเสมอไป เช่น กรณีหนึ่งที่หลังจากเจ้าตาคำตาย ลูกชายตาคำเกิดผิดใจกัน ไปขอท้าวเมืองไล นำทหารเมืองไลมาขับตาเงิน ทว่าเจ้าเมืองไลเป็นพ่อตาของพระนางท่าน เจ้าเมืองไลจึงมีฐานะในขณะนั้นเป็นลุงตาของตาเงินมา ในทางทฤษฎีจึงเป็นความผิดมหันต์ เล่าความเมืองเมืองหม้วยบันทึกว่า พระนางของตาเงินผู้เป็นลูกสาวเจ้าเมืองไล ต่อว่าทหารเมืองไลที่นำทหารมาดังกล่าว

พวกเจ้าพี่น้องมีใจคดใจโกงเสียปู่เจ้าตาเงิน จึงเอา
ทหาร (เมือง) ไล ทหาร (เมือง) ลา มาแวดมาล้อมเมืองหม้วย ยามนั้น
เขาจึงได้สองขวัญ ยามนั้น ย่าเจ้านางแสนเมือง
จึงต่อว่าให้ทหารไล จึงพ่าย

สำนวนเมืองลาให้รายละเอียดที่เผ็ดร้อนกว่านั้นว่า

พระนางแสนเมืองเมียตาเงิน (พระนางของเจ้าตาเงิน นางเป็นลูกสาวท้าวเมืองไล-ผู้แปล) โกรธ วิ่งออกจากเรือน ตะคอกใส่ทหารเมืองไล เมืองลาว่า “พ่อผัวกูเพิ่งตาย พวกมึงไม่รู้หรือไง? คิดดูว่ากำลังโศกเศร้า พวกมึงต้องกลับมาเอาอกเอาใจลูกสาวท้าวถึงจะถูก นี่มึงกลับมาปล้นทำลายบ้านเมือง เพิ่มความตายกับความทุกข์โศกเข้าไปอีก ทำให้เรือนช่องสูญเสียมากขึ้นอีก พวกมึงปลูกต้นไม้ไปแล้ว แต่จะกลับมาถอนมันขึ้นมาเสียเอง ปลูกสะใภ้ ตอนนี้กลับจะมาตัดเสียเอง ดินแดนฝ่ายลุงตาแต่มาทำเรื่องไร้สาระเสียอย่างนั้นหรือ?” ได้ยินดัง

นั้นทหารเมืองไล เมืองลาอับอายจึงล่าถอยกลับไป[37]

ในความสัมพันธ์ที่ไทดำมีต่อศูนย์กลางอำนาจสำคัญอย่าง "ลาว" หรือหลวงพระบาง "แกว" หรือเวียดนาม การแต่งงานไม่ได้ถูกใช้เป็นเครื่องมือหลัก แต่เป็นการไม่ขัดผลประโยชน์กับกษัตริย์ทั้ง 2 ฝ่าย การไปช่วยรบ และการส่งบรรณาการ ความสัมพันธ์กับบทบาทศูนย์กลางของอำนาจเหล่านั้น ปรากฏในประวัติศาสตร์ไทดำอย่างสม่ำเสมอ จนกล่าวได้ว่าเมืองไทดำผูกพันลึกซึ้งกับอำนาจของศูนย์กลางในภูมิภาคขณะนั้น หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งได้ว่า ไทดำไม่ได้แยกขาดออกจากอำนาจเหล่านั้น ยกตัวอย่างเช่น เจ้างูเห่าและบิดาได้สร้างความขัดเคืองใจให้แก่กษัตริย์เวียดนาม ในที่สุดจึงต้องหนีไปพึ่งกษัตริย์ลาว ดังนี้

ท้าวกว่ากกับปู่เจ้างูเห่าคิดไม่
แม่นใจกษัตริย์ใจราชสำนัก จึงเอาท้าวกว่ากไป
คุมไว้กลางพระนครกลางโรง ท้าวกว่าก มา
ตาย ณ เมืองปัวะ ยามนั้น เมืองหม้วยปู่
เจ้างูเห่ากิน เมืองไลท้าวกังกินฟ้า
ฮุ่งกินเมืองหลวงเมืองซ้า เมืองไลท้าวกังตาย
ปู่เจ้าลมแล้ง กินเมืองไล
. . .
พระเจ้าโฝงคำ
จึงกล่าวกับนับต่อปู่เจ้างูเห่าเอาทัพเอาทหาร
ไปซ้อนไปปราบสู้จึงร่นชนจึงชนะ จึงได้
นาง "ถลีนาดแก่วจวงเงิน" กับนาง "ถลีนาดแก่วจวงคำ" พวกเจ้าแม่ลูกกัน
ได้ช้างปู่ก็ไม่เถือ ได้เสือปู่ก็ไม่แล่น ได้
นางปู่ไม่เข้า ได้เหน้าปู่ไม่นอน ปู่เจ้างูเห่าจึง
กลับจึงคืน ได้ช้างกล้าปู่เจ้าจึงมาวาง ได้
นางสาวปู่เจ้าจึงมานบ พระเจ้าโฝงคำจึงได้
ยินชื่นยินดี

ยุคที่นำเสนอภาพอำนาจที่รุ่งเรืองที่สุดของเจ้าเมืองไทดำในเล่าความเมือง ได้แก่ยุคเจ้าตาเงิ้น (ตาเงิน) หากแต่ความรุ่งเรืองของตาเงินกลับไม่ได้มาจากอำนาจภายใน แต่เป็นการสวามิภักดิ์อย่างชาญฉลาดกับอำนาจจากภายนอก วีรกรรมอันยิ่งใหญ่ของตาเงินคือการส่งน้องชายและลูกชายไปช่วยกษัตริย์ลาวรบชนะทั้ง 3 ครั้ง ในที่สุดกษัตริย์ลาวจึงตอบแทนด้วยของกำนัลมากมายรวมทั้งช้างเชือกหนึ่ง ตาเงินพาช้างเชือกนั้นล่องลงไปถวายแด่กษัตริย์เวียดนาม กษัตริย์เวียดนามพอพระทัยมาก จึงตอบแทนตาเงินเป็นดินแดนมากมาย ดังสำนวนเมืองหม้วยว่า

ยามนั้น กษัตริย์ถายโตงก็จึงรักจึง
แพง จึงให้ดินบ้านเขตเมือง นับแต่ (ดินแดน) เรือน
มีร้าน พื้นมีเสา น้ำเก้าแควปาก
แต๊ตาว น้ำ "ซ้อย" "จ๊อย ปู้" "สองหนาด" "ต้าดแต๊"

[37] แปลจาก Đặng Ngiêm Vạn (1977 : 73-74) โดย ยุกติ มุกดาวิจิตร

แต่ "หน้อยน้าง" ถึง "ลี แซ้ง" เหนือมาสู่น้ำตาว
มาสู่น้ำตาวน้ำแดง เซียง "ด๊าน" เซียง "ล้วง"
"จู๊ยี้" "จี๊ฟุ้ง" "ซอล้า" "แหยตอง" หัวแต๊ หัวมา
หัวอู ภู "ฝ่าง" ปู่เจ้าตาเงินได้แต่นั้นมากับ
แผ่นดินเมืองหม้วย

หลังจากนั้นทางฝ่ายลาวเองจึงมอบดินแดนให้บ้าง อย่างไรก็ดี เล่าความเมืองบันทึกไว้ว่า การได้ดินแดนดังกล่าวคือการได้สิทธิ์ในการเก็บส่วย ไม่ใช่การครอบครองดินแดนในแบบที่เข้าใจกันในระบอบรัฐสมัยใหม่ หลังยุคตาเงิน ดูเหมือนว่าไม่มีเจ้าเจาเมืองไทดำคนใดสถาปนาอำนาจได้ยิ่งใหญ่เท่าตาเงิน ยิ่งกว่านั้นหลายครั้งที่มีปัญหาขัดแย้งกันระหว่างพี่น้องท้าว หรือระหว่างเจาเมือง ทำให้กษัตริย์ลาวหรือเวียดนามเข้ามาช่วยไกล่เกลี่ย หรือนำทหารขึ้นมาช่วยยึดเมืองให้ฝ่ายที่เวียดนามหรือลาวเห็นว่าถูกต้องสมควรได้ครองเมือง อย่างไรก็ดี น่าแปลกที่ในความสัมพันธ์หลายเส้าดังกล่าวกลับไม่เคยมีบันทึกไว้เลยว่า ลาวกับเวียดนามต้องรบกันเพื่อยุติศึกระหว่างไทดำหรือคนไทกลุ่มที่แตกต่างกัน

ปฏิบัติการของตัวบทและความสำนึกต่อพื้นที่

จะเห็นได้ว่า หลังยุคล่างเจื้อง เล่าความเมืองบันทึกการก่อร่างสร้างสังคมการเมืองไทดำขึ้นมาจากเครื่องมือที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ การจัดระบบความสัมพันธ์ในเจาเมือง การสร้างเครือข่ายระหว่างเจาเมืองผ่านสายสัมพันธ์แบบเครือญาติ และการแลกเปลี่ยนทางการเมืองด้วยอำนาจทางการทหาร สัญลักษณ์แสดงอานุภาพ และการให้อำนาจเก็บส่วยในบริเวณกว้าง อย่างไรก็ดี เครื่องมืออีกประการหนึ่งในการขยายฐานอำนาจของไทดำหลังยุคล่างเจื้องคือ การส่งน้องชายหรือลูกชายไปยึดดินแดนเจาเมืองต่างๆ ดุจเดียวกับที่ล่างเจื้องเคยกระทำ แต่เป็นการแผ่อิทธิพลสวนล่างเจื้อง กลับไปทางตะวันออก

จากแผนผังการสืบทอดอำนาจ 33-34 ชั่วคนที่ผู้เขียนสรุปมาจากเล่าความเมืองฉบับเมืองลาและฉบับเมืองหม้วย นับจากเมืองแถงในรุ่นที่ 7 ไทดำจึงกลับมากินเมืองหม้วย อย่างไรก็ดี ระหว่างนั้นอำนาจยังไม่มั่นคง ยังคงต้องพึ่งพิงหลวงพระบาง จนกระทั่งรุ่นที่ 13 ยุคเจ้าลอแล่ด ที่หลังจากกระหกระเหินไปพำนักอยู่เมืองลาวพักหนึ่ง จนเกือบเฒ่าแล้วจึงได้รับการสนับสนุนให้กลับมากินเมืองหม้วย กระทั่งแม้แต่ถึงยุคที่รุ่งเรืองที่สุดของเมืองหม้วย คือยุคตาเงิน รุ่นที่ 15 ฐานอำนาจสำคัญระยะแรกก็ได้รับมาจากการเป็นพันธมิตรที่ลึกซึ้งกับหลวงพระบาง ในการไปช่วยศึกที่สำคัญขนาดทัพลาวเองไม่สามารถกำราบเองได้ในเมืองลาวถึงสามศึก

ถัดจากเมืองหม้วย รุ่นที่ 16 และ 19 จึงได้มาครองเมืองลาและเมืองมั่วะอย่างสมบูรณ์ ถัดจากนั้นมาอีกนานถึงรุ่นที่ 29 ชื่อเมืองลอ เมืองที่อยู่ในตำนานว่าเป็นถิ่นกำเนิดของไทดำ จึงได้รับการยึดคืนมา จากที่ขาดช่วง ถูก "กบฏฮ่อกบฏซาง" 3-4 ชั่วอายุคนแล้ว[38] หากแต่ว่าก่อนหน้านี้ เมืองลอไม่ได้อยู่ในบันทึกของเล่าความเมืองเมืองลาเลย

สาระสำคัญดังกล่าวทำให้ตั้งข้อสังเกตได้ว่า

ประการแรก เจาเมืองไททั้ง 16 เจา ที่เกิ่มจ่องกล่าวถึง[39] เป็นเจาเมืองไทดำเองเพียงไม่กี่เมือง ที่สำคัญเห็นจะได้แก่ เมืองแถง เมืองหม้วย เมืองลา เมืองมั่วะ และเมืองลอ กล่าวคือ เพียง 5 ใน 16 เจาเมือง ยิ่งเมื่อพิจารณากลับไปดูว่า ความสัมพันธ์กับเมืองแถงหลังยุคตาเงินเป็นอย่างไร ปรากฏว่าเมืองแถงค่อยๆ

[38] โปรดดู Đặng Ngiêm Vạn (1977 : 131)
[39] ดูรายละเอียดใน Cầm Trọng (1978 : 327)

ส่าวันมิง เจ้าเมืองเมืองสาง ลูกเขยคำบุนอวาย มาร่วมพิธีศพของพ่อตา
ถ่ายจากภาพที่ครอบครัวคำบุนอวายสะสมไว้

ขาดหายไปจากบันทึก ในขณะที่เมืองลอก็เพิ่งมาอยู่ใต้อิทธิพลไทดำเมื่อไม่เกิน 200 ปี กลุ่มเจาเมืองที่ทรงอิทธิพลสืบเนื่องยาวนานที่สุดของไทดำจึงได้แก่เมืองหม้วย เมืองลา และเมืองมั่วะ

ประการที่ 2 ก่อนและหลังอิทธิพลของไทดำ เจาเมืองต่างๆ คงมีกลุ่มชนต่างๆ หรือคนพูดภาษาและมีวัฒนธรรมไทที่ใกล้เคียงกับไทดำ ผลัดเปลี่ยนกันเข้าช่วงชิงอำนาจ หากแต่อำนาจเหล่านั้นไม่ได้รับการเชื่อมโยง ทำให้เห็นเป็นปึกแผ่นเท่ากรณี "ไทดำ" เจาเมืองที่อยู่นอกอิทธิพลไทดำจึงไม่ได้ว่างเปล่า ที่เห็นได้ชัดคือการที่เจาเมืองต่างๆ ก่อนที่ไทดำมายึดครอง มักถูกยึดครองโดยคนกลุ่มอื่นอยู่ก่อนแล้ว ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มคนต่างภาษาต่างวัฒนธรรมกับไทดำ เช่น เมืองหม้วยก่อนยุคล่างเจื้องและเมืองลอก่อนไทดำมา "ยึดคืน" ก็ยังอยู่ใต้อิทธิพลของคนต่างภาษาต่างวัฒนธรรมกับไทดำ หรือไม่เจาเมืองเหล่านั้นก็อยู่ใต้อิทธิพลของกลุ่มคนที่ภาษาวัฒนธรรมคล้ายกับไทดำแต่ไทดำยึดไม่ได้ เช่น เจาเมืองไล เจาเมืองวาด เจาเมืองสาง และเจาเมืองเติ๊ก ก็อยู่ใต้อิทธิพลของไทขาวหรือไทแดง

ประการที่ 3 ดังนั้นไทดำจึงค่อยๆ ขยายอำนาจมาจนชนกับ หรือถูกยันไว้โดยกลุ่มอำนาจท้องถิ่นที่แข็งแกร่งในแต่ละด้าน ในที่สุดเมื่อเผชิญหน้ากับขอบอำนาจตนเองเช่นนี้ ไทดำจึงอาศัยสายสัมพันธ์ได้เฉพาะด้วยการแลก "นาง" เพื่อรักษาความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนไว้โดยที่ทั้ง 2 ฝ่ายไม่ได้เสียฐานอำนาจของตนไป เนื่องจากการขยายอำนาจโดยส่ง "ท้าว" ไปปกครอง หรือการอ้างอำนาจของศูนย์อำนาจอย่างเวียดนามหรือหลวงพระบางเป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้

ในที่สุดแล้ว ไทดำจึงค่อยๆ สร้างและเล่าเรื่องราวผ่านประวัติศาสตร์นิพนธ์แบบต่างๆ ในวิธีการนำเสนอแบบต่างๆ เพื่อแสดงความผูกพันอันยาวนานต่อพื้นที่ เมืองแถง เมืองหม้วย เมืองลา เมืองมั่วะ และเมืองลอ กล่าวเฉพาะเล่าความเมือง ดังที่ผู้เขียนย้ำเสมอว่า เล่าความเมืองมีไว้อ่านในบริบทเฉพาะ ดังที่เนื้อหาสำคัญส่วนแรกสุดของเล่าความเมืองได้แสดงไว้ในส่วนเปิดฉบับของฉบับเมืองหม้วยว่า

เจ้าถือกุ๊บ (หมวก) ลงเมืองลุ่มจนเฒ่า
ถือไม้เท้าลงเมืองลุ่มจนยืน ก็ยืน
หลายปีดีหลายข้าว เฒ่าสู่ท้าวเมืองลุม
แสนชีวิต สุดชั่วไม้เจ้าจึงดิ่งขึ้นบน
สุดชั่วคนเจ้าจึงดิ่งขึ้นฟ้า เจ้ากลับรัก
เมืองฟ้าเกินกว่าเมืองคน รักเมืองบนเกิน
กว่าเมืองลุ่ม เจ้าจึงถือหมวกแล่นขึ้นฟ้า
ขี่ม้าแล่นขึ้นบน เป็นคนได้แสนชั่ว
แสนชีวิตแล้วสุด ชั่วตามรุ่นแก่ตาย
ตามไม้ สุดหอกรีถึงหอกเท้า (ไม้เท้า?)
สุดผู้เฒ่าถึงผู้หนุ่ม
หมดดงจึงถึงป่า หมดเขาจึง
ถึงเรา ลูกคนโตแล้วจะช้ำตาทุกข์
ตั้งตากังวลจะมาขอยืมที่นั่ง (กินเมืองแทน)
จะมาสั่งความเมืองให้ฟังก่อนเน้อ
จึงจดนะจึงจำนะ จึงจำปาง
ดินปางหญ้า จำปางฟ้าปางคนเถิด
ลูกคนโตสอนอย่าลังเล ลูกกำพร้าสั่งอย่าลืม
จดจำใจไว้ ระลึกจำใส่คอ (ใจ) เถิด

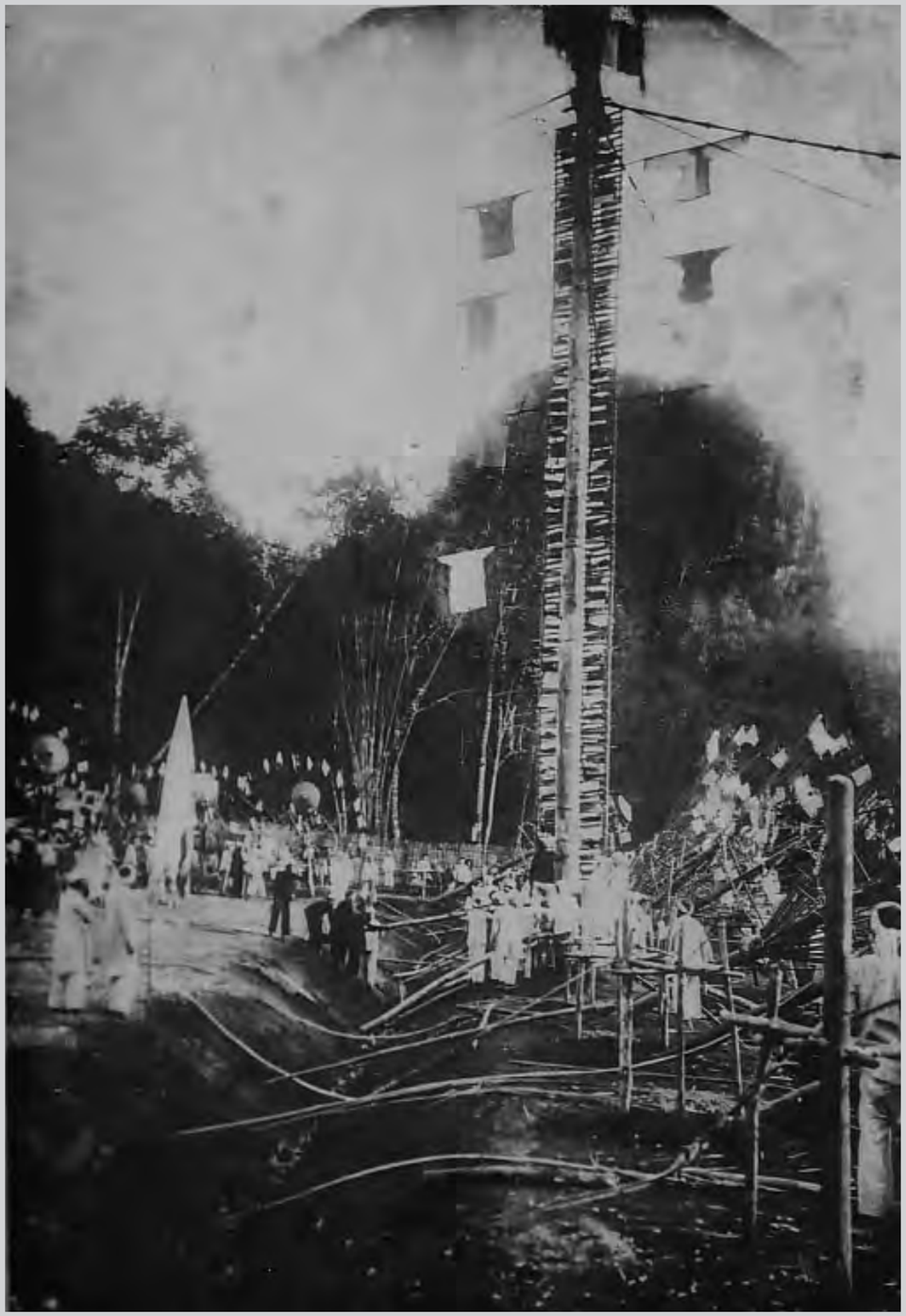

งานพิธีศพของคำบุนอวาย เจ้าเมืองเมืองมั่วะ ถ่ายจากภาพที่ครอบครัวคำบุนอวายสะสมไว้

เนื้อหาเล่าความเมืองส่วนนี้เป็นส่วนที่มักถูกตัดออกจากสำนวนแปลต่างๆ หรือการตีพิมพ์ครั้งต่างๆ รวมทั้งฉบับแปลเป็นภาษาเวียดนามของเกิ่มจ่อง และฉบับภาษาไทดำที่ Tai Studies Center พิมพ์ ยกเว้นเพียงฉบับที่เกิ่มจ่องแปลร่วมกับเกิ่มกวิง ที่เก็บส่วนนี้เอาไว้ ฉบับของลาวโซ่งกล่าวส่วนนี้ไว้เพียงสั้นๆ ว่า "เจ้าก็ค่อยสดับและค่อยฟังเถิด ข้อยจะเล่าเรื่องตามปางท้าวให้ฟังก่อนนะ จำแต่ก่อเป็นดินเป็นหญ้า..." ประโยคหรือสองประโยคเท่านั้น การตัดส่วนนี้ออกในหลายฉบับอาจจะเนื่องจากการที่ส่วนนี้ดูไม่เกี่ยวข้องอะไรกับประวัติศาสตร์หรือตำนาน หรืออาจเป็นเพราะหลายสำนวนแปลและต้นฉบับที่เป็นหนังสือเก่า หน้าแรกๆ มักตกหล่นขาดหายไป

สำหรับผู้เขียน ความสำคัญของส่วนนี้อยู่ที่การแสดงให้เห็นว่า เล่าความเมืองเป็นเอกสารที่มีบริบทการใช้ที่เฉพาะเจาะจง ไม่ได้มีไว้อ่านในชีวิตปรกติธรรมดา จากคำบอกเล่าของผู้รู้ชาวไทดำซึ่งตรงกันกับบันทึกของ Tai Studies Center[40] และที่โงดิ๊กถิ่ญกับเกิ่มจ่องแปลบันทึกไว้ว่าในอดีตเล่าความเมืองเป็นเอกสารที่เก็บรักษาไว้โดยหมอเมือง หรือผู้ทรงภูมิระดับสูงของเมือง คนอื่นไม่ได้รับอนุญาตให้อ่าน หากแต่ว่าเล่าความเมืองสามารถนำมาอ่านได้ในพิธีศพ หลังเที่ยงคืนของคืนก่อนวันนำศพไปเผา ในเอกสารที่โงดิ๊กถิ่ญกับเกิ่มจ่องแปล (ที่เพิ่งกล่าวถึงข้างต้น) บันทึกไว้ว่า "ตกดึกมาเขยคนโตจึงเอาหนังสือเล่าความเมืองมาอ่านไว้ตักเตือนผี เป็นดั่งคนคราทุกข์ขมอย่าลืมเสียเหง้ารากกับชาติชั้นไท (คน) ตน"[41]

เนื้อหาส่วนนี้จึงทำให้เห็นว่า เล่าความเมืองเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ถ่ายทอดความรู้หรือสำนึกทางประวัติศาสตร์อย่างแยบยล ด้วยการทำให้กระบวนการสร้างความรู้ที่ถูกยึดกุมไว้โดยกลุ่มคนส่วนน้อยของสังคม ถูกนำมาถ่ายทอดอย่างศักดิ์สิทธิ์ เล่าความเมืองจึงเป็นการใช้ตัวบท (textual practices) ลักษณะหนึ่ง ที่อาศัยความขลังสร้างพลังทางสังคม ยิ่งเมื่อการใช้เอกสารนี้ในพิธีศพนำเอาสายสัมพันธ์ทางเครือญาติเข้ามาเกี่ยวข้อง กล่าวคือ เอาเขยมาอ่าน (ไม่ว่าจะอ่านเองหรือท่องตามคนอื่นอ่านแทนก็ตาม) การส่งทอดสำนึกทางประวัติศาสตร์ดังกล่าวจึงเข้าไปอยู่ในการแลกเปลี่ยนระหว่างลุงตาและหญิงสาว ที่เชื่อมสายสัมพันธ์ระหว่างเจาเมือง หรือทำให้สายสัมพันธ์ทางเครือญาติ การเมือง และพื้นที่ ซ้อนทับกันในปฏิบัติการทางตัวบท

เราอาจเห็นบทบาทของประวัติศาสตร์นิพนธ์ในลักษณะดังกล่าวชัดเจนขึ้นเมื่อพิจารณากับเอกสาร "สารส่ง" สารส่งเป็นเอกสารให้ลูกชายผู้ตายและเขยคนโตอ่าน โดยอ่านคนละคราวกัน[42] ในพิธีศพ เพื่อบอกเล่าให้ผีขวัญผู้ตายทราบถึงการตาย สาเหตุการเจ็บไข้ ความพยายามที่จะรักษา แต่ที่สุดก็ตาย จึงนำทางผีขวัญไปสู่ "เป้าปู๋" สู่ "ต้ำ" เมืองฟ้า ในแง่ของการใช้ ลักษณะร่วมกันของสารส่งกับเล่าความเมืองจึงอยู่ที่ ประการแรกใช้ในพิธีศพ ประการที่ 2 ใช้อ่าน ประการที่ 3 อ่านโดยญาติผู้ชายของผู้ตาย ประการที่ 4 เป็นประวัติศาสตร์นิพนธ์ที่บันทึกและสร้างสำนึกเกี่ยวกับพื้นที่ ในแง่ของความแพร่หลาย เมื่อเปรียบเทียบกับเล่าความเมือง สารส่งเป็นที่รู้จักแพร่หลายกว้างขวางมากกว่า เนื่องจากยังเป็นเอกสารที่ถูกใช้ในพิธีศพ ขณะที่เล่าความเมืองจะถูกใช้น้อยลง

สารส่งมีเนื้อหาที่ประกอบไปด้วย 2 ส่วน ส่วนแรกโงดิ๊กถิ่ญและเกิ่มจ่องบันทึกไว้ว่าเรียกว่า "ไต่วันเจ็บวันออก" กล่าวถึงเหตุที่ก่อให้เกิดความเจ็บไข้ แล้วจึงพามดมารักษา แต่ไม่หาย จึงล้มตาย[43] ส่วนที่ 2

---

[40] โปรดดู Tai Studies Center (1986 : 65)

[41] โปรดดู Ngô Đức Thịnh và Cầm Trọng (1999 : 839)

[42] โปรดดู Ngô Đức Thịnh và Cầm Trọng (1999 : 840–1, 866–7, 928–9)

[43] เพิ่งอ้าง หน้า 841 ตรงนี้อีกเช่นกันที่ผู้เขียนไม่เห็นด้วยกับคำอธิบายของสุมิตร (2545 : 87–89) ยิ่งเมื่อแกะการถ่ายเสียงไทดำเป็นอักษรไทยแล้ว ยิ่งยืนยันได้ว่า สำนวนที่ยกมาแสดงในหนังสือใกล้เคียงกับสำนวนที่ผู้เขียนใช้ของโงดิ๊กถิ่ญและเกิ่มจ่อง (อ้างแล้ว) อย่างไรก็ดี สำนวนที่วิศรุตเก็บมาไม่ได้มีส่วนที่หนึ่งนี้

เป็นการบอกทางผีขึ้นฟ้า สิ่งที่ควรนำมาเปรียบเทียบกับเล่าความเมืองได้แก่ ชื่อสถานที่ และเส้นทางการนำผีขวัญผู้ตายกลับไปยังเมืองฟ้า ผู้เขียนนำสำนวนลาวโซ่ง[44] และสำนวนเมืองหม้วยในเอกสารที่โงดึ๊กถิ่ญกับเกิ่มจองแปล[45] มาเปรียบเทียบกัน

ฉบับของลาวโซ่งมีเส้นทาง 3 ส่วน กล่าวคือ ส่วนที่อยู่ในประเทศไทย ตั้งแต่ "กุง" ซึ่งวิศรุต สุวรรณวิเวก กล่าวว่าหมายถึง "กรุงเทพฯ" จนถึง "หนองบัวลุมพู" ที่วิศรุตกล่าวว่าเป็นหนองบัวลำพู จากนั้นจึงเป็นถิ่นฐานในประเทศลาว (ซึ่งผู้เขียนยังตรวจสอบไม่ได้) และส่วนที่อยู่ในประเทศเวียดนาม ที่น่าจะเริ่มตั้งแต่ "น้ำมา" จนถึง "น้ำตกตาดปีไบ๊" เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับฉบับของเมืองหม้วย ฉบับลาวโซ่งและฉบับของเมืองหม้วยระบุถึงเส้นทางหลักๆ ในภาคตะวันตกเฉียงเหนือของเวียดนามอย่างสอดคล้องกัน กล่าวคือ ตั้งแต่เมืองหม้วยเป็นต้นมา ทั้ง 2 ฉบับนำผีขวัญคนตายจากทิศตะวันตก ย้อนมาทางตะวันออก มาขึ้นฟ้าที่เมืองลอ ณ น้ำตกตาด "ฝีไบ๊" ในสำนวนหม้วย และ "บีไบ๊" สำนวนลาวโซ่ง[46] จึงกล่าวได้ว่า ฉบับของลาวโซ่งใช้เป็นฉบับอ้างอิงถึงเอกสารสารส่ง ที่อาจเก่าแก่กว่าที่มีอยู่ในเวียดนามปัจจุบัน (ในทำนองเดียวกับเล่าความเมืองฉบับหนองซอของลาวโซ่ง) และฉบับของลาวโซ่งนี้น่าจะเป็นฉบับของไทดำที่อาจจะมาจากต้นฉบับเมืองหม้วย

ที่น่าสนใจยิ่งกว่านั้นคือ เมื่อเปรียบเทียบเส้นทางส่งผีคนตายขึ้นฟ้าที่ปรากฏในสารส่งดังกล่าว กับเส้นทางเดินทัพจากเมืองลอไปเมืองแถงของล่างเจื้องในเล่าความเมือง จะได้เส้นทางที่ซ้อนทับกันสนิท เพียงแต่กลับทิศกัน กล่าวคือ เส้นทางของล่างเจื้องเริ่มจากเมืองลอ เมืองเจียน เมืองจาย น้ำแต๊ น้ำบู๋ เมืองบู๋ เมืองลา เมืองหม้วย เมืองควาย เมืองฟัง เมืองแถง ส่วนสารส่งหากเริ่มจากเมืองหม้วย ก็จะย้อนขึ้นไปเมืองลา เมืองบู๋ น้ำบู๋ น้ำแต๊ เมืองจาย เมืองเจียน เมืองลอ ดังนั้นเส้นทางส่งผีขึ้นฟ้าจึงเป็นการเดินทางย้อนรอยการจากบ้านเกิดเมืองนอนของบรรพบุรุษในยุคล่างเจื้อง กลับไปยังถิ่นฐานเดิมก่อนที่ล่างเจื้องจะจากมา

จะเห็นได้ว่า แง่มุมหนึ่งของเอกสารเล่าความเมือง ได้แก่การเป็นบันทึกประวัติศาสตร์ที่เล่าเรื่องราวความผูกพันของคนไทดำกับพื้นที่ ความผูกพันดังกล่าวในเล่าความเมืองน่าจะเป็นความผูกพันที่ลึกซึ้งยาวนาน และเป็นสิ่งที่มีร่วมกันในหลายๆ ชนชั้นของสังคมไทดำ ดังที่เราจะเห็นได้ว่าความผูกพันต่อพื้นที่ในเล่าความเมืองสอดคล้องกับความผูกพันต่อพื้นที่ในเอกสารที่แพร่หลายมากกว่า คือสารส่ง เนื่องจากเล่าความเมือง (และสารส่ง) ถูกนำมาเผยแพร่ในพิธีกรรม ความผูกพันกับพื้นที่จึงถูกตอกย้ำอย่างลึกซึ้ง และถูกทำให้แพร่หลายมากขึ้น เป็นส่วนหนึ่งของการบ่งชี้อัตลักษณ์กับพื้นที่ที่ไทดำตั้งถิ่นฐานอยู่ สำนึกทางประวัติศาสตร์ของไทดำจึงผูกพันกับพื้นที่ที่เป็นทั้งถิ่นกำเนิดและที่ตั้งของชุมชนทางการเมือง

สรุป

จากการศึกษาพบว่า สำหรับไทดำ สถานที่ที่เชื่อมโยงขึ้นเป็นพื้นที่ เป็นอาณาบริเวณ เป็นถิ่นที่อยู่และเป็นถิ่นกำเนิดบนโลก มีความสำคัญอย่างยิ่งในสำนึกของไทดำ ไทดำบ่งชี้ (identify) ตนเองกับพื้นที่ในบริเวณจำกัด อยู่ระหว่างเมืองลอและเมืองแถง ที่สำคัญคือการบ่งชี้ตนเองกับพื้นที่ดังกล่าวไม่ได้เป็นเพียงความผูกพันกับพื้นที่เปล่าๆ หากแต่ยังเป็นความผูกพันที่มีสายสัมพันธ์ทางสังคมการเมือง ที่เชื่อมโยงทั้งระหว่างไทกันเอง ไทกับกลุ่มชนอื่นๆ ทั้งกลุ่มที่มีอำนาจเหนือ ทัดเทียมกัน และใกล้เคียงกัน

ในแง่ของสถานที่ ไทดำอาจมีความทรงจำที่รางเลือนเกี่ยวกับถิ่นกำเนิดบริเวณปากแม่น้ำดำสบกับ

[44] คำสวดสำนวนนี้บันทึกอยู่ในวิทยานิพนธ์ของ วิศรุต สุวรรณวิเวก (2524 : 170-202)

[45] Ngô Đức Thịnh và Cầm Trọng (1999)

[46] น่าสังเกตว่าตรง "สรุปเนื้อหาสาระฯ" วิศรุตไม่ได้ระบุคำว่า "ล้อจา" และ "ล้อหลวง" ไว้ (หน้า 236-7)

แม่น้ำแดง เรื่องราวเกี่ยวกับสถานที่ดังกล่าวจึงอยู่ในรูปตำนาน เป็นตำนานที่อาจจะไม่ชัดเจน แต่น่าจะมีฐานะเป็นดุจเดียวกับที่ เดวิด วัยอาจ กล่าวถึง "ตำนานแห่งอดีตไกลโพ้น" ที่แพร่หลายในไทโยนก วัยอาจเสนอว่าตำนานเหล่านั้นน่าจะเล่าเรื่องราวก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 13 หรืออันเป็นเรื่องราวของการก่อตัวของกลุ่มชนที่ใช้ภาษาไท-ไตเป็นรัฐขนาดย่อมรุ่นแรกๆ ในแง่นี้เป็นไปได้หรือไม่ว่าตำนานเมืองลอและล่างเจื้องก็น่าจะเป็นเรื่องราวของไทดำในยุคเดียวกัน

อย่างไรก็ดี น่าสนใจว่าตำนานเหล่านั้นไม่ได้เป็นเพียงตำนานเล่าขานอย่างไร้บริบทที่เฉพาะเจาะจง ตำนานถิ่นกำเนิดไทดำได้รับการตอกย้ำในพิธีกรรม และในเอกสารประวัติศาสตร์ของหน่วยการเมืองขนาดย่อมคือเจาเมือง และท้ายที่สุดก็กลับมาใช้ในพิธีกรรมเช่นเดียวกัน การบอกเล่าในพิธีกรรมไม่เพียงบอกถึงความสำคัญของตำนาน แต่ยังแสดงให้เห็นว่า ตำนานจะได้รับการตอกย้ำ ผลิตซ้ำ และสืบทอดอย่างทรงพลัง หากมองในอีกด้านหนึ่ง การรู้และการใช้หนังสือและอักษรประกอบกับปฏิบัติการต่างๆ ที่ดูเหมือนเป็นวัฒนธรรมมุขปาฐะ เป็นวัฒนธรรมก่อนการรู้หนังสือ เอาเข้าจริงแล้วสอดประสานกันอย่างลึกซึ้ง วรรณกรรมมุขปาฐะและวรรณกรรมอักขระที่ถูกใช้อย่างมุขปาฐะจึงควรได้รับความสนใจในการศึกษาทางประวัติศาสตร์เช่นกัน

ท้ายที่สุด น่าสังเกตว่า ทิศทางและอิทธิพลทางวัฒนธรรมที่ไทดำรับมาจากทางทิศตะวันตก จากกลุ่มชนภาษาตระกูลไท-ไตร่วมสมัย น่าจะมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าที่เราเชื่อกันว่าวัฒนธรรมไทดำเก็บรากเหง้าของวัฒนธรรมไท-ไตทางตะวันออกไว้มากที่สุดกลุ่มหนึ่ง หากยุคหลังล่างเจื้องร่วมสมัยกับยุคที่ไท-ไตทางตะวันตกรับอิทธิพลฮินดูและพุทธศาสนามาอย่างเต็มที่แล้ว ไทดำยุคหลังล่างเจื้องก็น่าจะมีอิทธิพลฮินดูพุทธไม่น้อยทีเดียว อันที่จริงหากยุคหลังล่างเจื้องไทดำพัฒนาขึ้นมาด้วยการสนับสนุนของหลวงพระบางแล้ว ไม่น่าสงสัยเลยว่าอิทธิพลฮินดู-พุทธน่าจะตกทอดมายังไทดำยุคต่อๆ มาอย่างมีนัยสำคัญ

ต่อประเด็นอิทธิพลฮินดู-พุทธในไทดำนี้ หากมองในทางอักษรศาสตร์ ผู้เขียนพบหลักฐานมากมายที่สนับสนุนสมมุติฐานดังกล่าว ที่เห็นได้ชัดเลยคือการแพร่กระจายของอักษรตระกูลไท-ไตจากตะวันตกไปสู่ไทดำและไทอื่นๆ ทางตะวันออก นอกจากนั้น คำศัพท์มากมายที่น่าจะมีที่มาจากบาลีสันสกฤต หรือเขมร เช่น คำว่าทุกข์ บุญ บาป คำศัพท์บางคำอยู่ในวรรณกรรมที่ถูกถือว่ายากสำหรับนักอักษรศาสตร์ไทดำเอง ดังที่ตั้งข้อสังเกตไว้เรื่องความเจืองหานหรือตำนานประยาเจือง ยิ่งกว่านั้นเอกสารบางชิ้นที่แพร่หลาย มีลักษณะพื้นบ้าน (folk) อย่าง ปับมื้อ (หนังสือดูฤกษ์ยาม) ก็น่าจะแพร่มาจากตะวันตก เราจึงควรศึกษาอิทธิพลของความเชื่อทางฮินดู-พุทธ และไท-ไตทางตะวันตก ที่มีต่อไท-ไตทางตะวันออกอย่างไทดำให้มากขึ้น แทนที่จะผลักดันไทดำให้อยู่ในประวัติศาสตร์และมีฐานะเป็น "อดีตของเรา" อย่างซ้ำแล้วซ้ำเล่าจนเป็นทั้งคติและอคติที่จำกัดการขยายความเข้าใจต่อกลุ่มชนไทดำอย่างน่าเป็นห่วง

บรรณานุกรม

ภาษาไทดำ

Tai Studies Center. 1986. *ความโทมแต่โท: Kwaam 4 to 4 meuang 4 tay 4 (กว้ามโต๊เมื้องได๊).* De Moines: Tai Studies Center.

Sở văn hóa thông tin Tỉnh Sơn La. 1997. *ความนิ่งซ๋: 3 tập (ความขับสือ: 3 เล่ม).* Sơn La: Hội Văn Nghệ.

Ngô Đức Thịnh và Cầm Trọng. 1999. *Luật tục Thái Việt Nam (tập quán pháp) (กฎหมายพื้นเมืองไทในเวียดนาม (ขนบธรรมเนียม) (ภาษาไทดำและเวียดนาม)).* Hà Nội: Văn hóa dân tộc.

Nguyễn Văn Thích, 1965, 1967. *ความโทมแต่. (เล่าความเมือง) ต้นฉบับลายมือ.*

ภาษาเวียดนาม

Cầm Trọng. 1993. *Tìm hiểu văn hóa dân tộc Thái Việt Nam (ทำความเข้าใจวรรณคดีกลุ่มชาติพันธุ์ไทในเวียดนาม).* Hà Nội: Khoa học xã hội.

Cầm Quỳnh và Cầm Trọng. 1960. *Quâm Tó Mướng (Kể truyện bản mường) (กว้ามโต๊เมื้อง: เล่าเรื่องบ้านเมือง).* Hà Nội: Sử học.

Cầm Trọng. 1978. *Người Thái ở Tây Bắc Việt Nam (คนไทในภาคตะวันตกเฉียงเหนือของเวียดนาม).* Hà Nội: Khoa học xã hội.

Đặng Nhgieem Vạn (chủ biên). 1977. *Tư liệu về lịch sử và xã hội dân tộc Thái. (เอกสารประวัติศาสตร์และสังคมกลุ่มชาติพันธุ์ไท).* Hà Nội: Khoa học xã hội.

ภาษาไทย

จิตร ภูมิศักดิ์. 2519. *ความเป็นมาของคำสยาม ไท ลาว และความสัมพันธ์ทางสังคมของชื่อชนชาติ.* กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพิเชฐ สายพันธ์ (บ.ก.) 2553. *ทฤษฎีบ้าน-เมือง : ศาสตราจารย์คำจองกับการศึกษาชนชาติไท.* กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์.

นาริสา เดชสุภา (บ.ก.) 2538. *ตำนานเกี่ยวกับท้าวฮุ่งท้าวเจือง : มิติทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม.* กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พงศาวดารเหนือ. 2499. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.

ยุกติ มุกดาวิจิตร. 2547. *"การรื้อฟื้นสือไต๊ในเวียดนาม : ความรู้ของท้องถิ่นกับท้องถิ่นของความรู้".* เสนอในการประชุมทางมานุษยวิทยาประจำปีครั้งที่ 3 ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร กรุงเทพฯ.

_____. 2553. "เจืองหาน : ท้าวฮุ่ง ท้าวเจือง ของไทดำในเวียดนาม," *เมืองโบราณ.* 37 (1).

_____. 2551. "สู่ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์นิพนธ์ไท-ไตที่ไม่มีไท-ไต (แท้ๆ)," *วารสารไทยคดีศึกษา* 5 (1) : 128-161.

วิศรุต สุวรรณวิเวก. 2524. *"ระบบการเขียนของโซ่ง".* วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สุจิตต์ วงษ์เทศ (บ.ก.) 2538. *ท้าวฮุ่งขุนเจือง วีรบุรุษสองฝั่งโขง.* กรุงเทพฯ : มติชน.

สุมิตร ปิติพัฒน์. 2545. *ศาสนาและความเชื่อไทดำในสิบสองจุไท : สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม.* กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อานันท์ กาญจนพันธุ์ และคณะ. 2524. *ตำนานประยาเจือง : ต้นฉบับใบลานวัดเหมืองหม้อ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่.* เชียงใหม่ : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ภาษาอังกฤษ

Asian Development Bank. 2008. *Reducing Poverty of Ethnic Minorities through Natural Resource Management.* Manila, Philippines: Asian Development Bank.

Chamberlain, James R. 1992. "The Black Tai Chronicle of Muang Mouay: Part I: Mythology," *Mon-Khmer Studies.* 21: 19-55.

Ethnologue: Languages of the World. (2010 [2002]). Available at: http://www.ethnologue.com/show_country.asp?name=VN (access on October 10, 2010).

Hartman, John F. 1985. *"Dating White Thai and Black Thai Scripts."* A paper presented at the 18th International Conference on Sino-Tibetan Language and Linguistics, Ram-khamhaeng University Bangkok.

_____. 2013. http://www.seasite.niu.edu/tai/TaiDam/ (access on January 24, 2013).

Keyes, Charles F. 1996. "Who Are the Tai? Reflection of the invention of identities," in *Ethnic Identity: Creation, Conflict, and Accommodation.* 3rd edition. Romanacci-Ross L and DeVos G (eds.) Walnut Creek, CA, US: Altamira, pp. 136-160.

Penth, H. 1986. "Thai Scripts: An Outline of Their Origin and Development," in *Yunnan.* Princess Yalyani Vaddhana (ed.). Bangkok: Watthanaphanit, pp. 246-249.

Proschan, Frank. 2001. "Peoples of the Gourd: Imagined Ethnicities in Highland Southeast Asia," in *Journal of Asian Studies.* 60 (4): 999-1032.

Taylor, Keith W. 1983. *The Birth of Vietnam.* Berkeley: University of California Press.

Wyatt, David. 1976. "Chronicle Tradtions in Thai Historiography." in *Southeast Asian History and Historiography: Essays Presented to D.G.E. Hall.* Cowan, C. D. and O. W. Wolters (eds.) Ithaca: Cornell University Press, pp. 107-122.

Yukti Mukdawijitra. 2011. "Language ideologies of ethnic orthography in a multilingual state: the case of ethnic Thái orthographies in Vietnam," in *Journal of Southeast Asian Language Society.* 4 (2): 93-119.

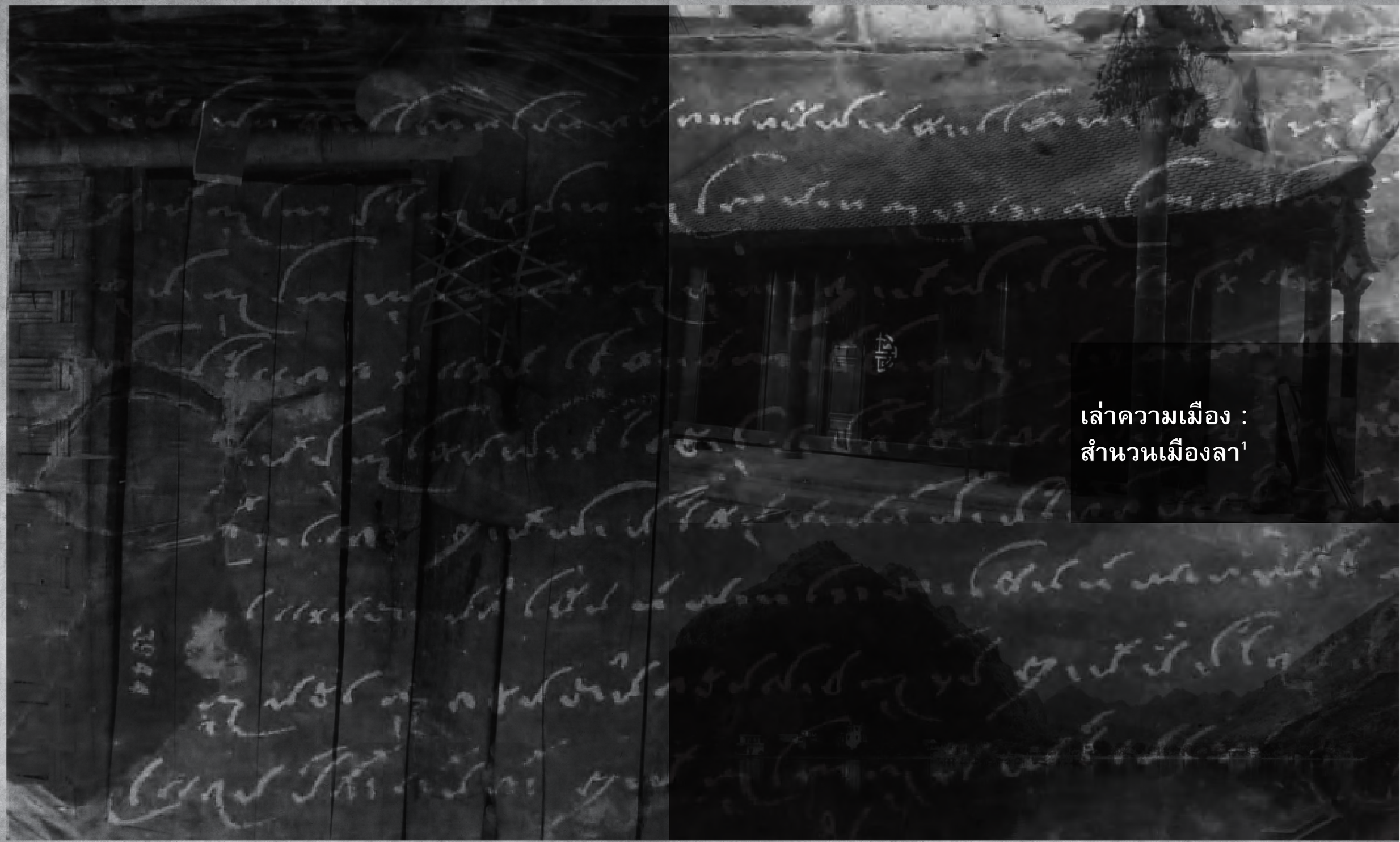

เล่าความเมือง : สำนวนเมืองลา[1]

บทที่ 1
เรื่อง ฟ้าดิน เผ่าพันธุ์มนุษย์

นานมาแล้ว ฟ้าเพิ่งถือกำเนิด งอกเงยขึ้นราวดอกเห็ด ดินเพิ่งจะยืนจับตัวกันเป็น 3 เสา จากบริเวณ 7 เนินเขา 9 ต้นน้ำ บริเวณเมืองโอม เมืองอาย เมืองลอ นอกขอบฟ้า น้ำไหลรินสู่บริเวณน้ำแต๊ (น้ำดำ) น้ำตาว (น้ำแดง) บรรจบกัน

แถนหลวงแต่งตั้ง 7 เจ้าเมือง ทั้งหมดเป็นผู้อยู่บนพื้นโลก พาลูกหลานประกอบไปด้วย 10 เผ่าส่า 5 เผ่าไท ลงกินเมืองลุ่มเพื่อที่จะก่อบ้านสร้างเมือง แต่ว่าเผ่าพันธุ์มนุษย์ยุคนั้นยังโง่นัก มีบ้านแต่ไม่รู้จักสร้างเมือง มีเมืองก็ไม่รู้จักแต่งตั้งผู้ปกครอง พวกเขาแต่ละก๊กแต่ละกลุ่มเร่ร่อนไปตามป่าเขาลำน้ำ บ้านช่องก็ยังไม่รู้จักสร้าง เมื่อตกค่ำพวกเขาไปถึงที่ไหนก็นอนที่นั่น วันนี้ใต้โคนไม้ วันพรุ่งนี้ที่ถ้ำหิน พวกเขาหาอะไรมาได้ก็กินสิ่งนั้น กินเป็นๆ ไม่จำเป็นต้องเสียบต้องแทง กินเนื้อสดแดงฉาน ไม่รู้จักเหม็นคาว หากว่าพวกเขาก็ยังแข็งแรง ลำตัวแกร่งราวทองแดง ราวเหล็ก เท้าวิ่งเร็วดังนั้นจึงสามารถจับกวางได้ มือไวขนาดจับนกจับกระรอกได้ พวกเขาไม่มีเสื้อผ้าปกปิดร่างกาย เปลือยเปล่าราวฝูงสัตว์ ไม่รู้จักเอาผัวเอาเมีย อยู่กินร่วมกันหมด ลูกออกมาไม่รู้จักพ่อ คนโตขึ้นมาก็ไม่รู้สายตระกูล อันที่จริงแล้วสับสนอลหม่านคนละเผ่าพันธุ์ หมื่นคนก็ไม่เป็นหมู่เป็นบ้าน แล้วพวกเขาจะไปก่อร่างสร้างตัวบนพื้นโลกได้อย่างไร แถนจึงตัดสินใจว่าต้องเรียกทั้งหมดกลับเมืองฟ้า

แถนจึงส่งมนุษย์อีกชั้นหนึ่งลงมา กาลนั้นคนแก่คนถูกทิ้ง งูแก่งูจึงตาย แต่กระนั้นงูก็ยังมีมากดังใบไม้ร่วง สัตว์ทุกตัวต่างพูดได้ ตัวปลิงยังร้องได้ ตัวทากยังรู้ฟัง ตัวนากยังรู้จักกล่าวตอบ เก้ง กวางรู้ร้องไห้ นกเค้าแมว นกแสก นกเหยี่ยวรู้เล่าเรื่อง หมู หมารู้ร้องขอ ต้นไม้ใบหญ้ารู้ภาษาคน คนอยากฆ่าพวกมัน สัตว์อ้อนวอน คนอยากตัดพวกมัน ต้นไม้ร้องขอ ต้นไม้ถูกตัดมีเลือดออกราวกับเลือดคน มีเฉพาะต้นกล้วยเท่านั้นที่พูดไม่เป็น คนจึงเอามันมาทำบ้านอยู่

กาลนั้น ฟ้ายังต่ำม่อต้อ คนยืนขึ้นยืดมือขึ้นไปก็ถึงแล้ว วัวเดินไปมาคอก็เกะกะ หมูไปมาปลอกคอก็ติด ตำข้าวก็ลำบากชักช้า ตากต้นข้าวก็เกรงว่าแคร่จะเกะกะ รถราก็เกะกะล้อ ฟ้าดินไปมาหาสู่กันง่ายดาย

กาลนั้น เมล็ดข้าวใหญ่เท่าลูกฟักแฟง เถาผักต้องเอาขวานมาตัด ลำอ้อยเอาขวานมาเล็ม ใบฝ้ายเท่าใบตองจิง ด้ายฝ้ายกำมือเดียวก็พอสำหรับกี่ทอผ้าหนึ่งตัว คนทำงานเพียงน้อยก็ได้กินมาก แถนยังบอกให้ผู้คนรู้จักสานตะกร้าที่มีฐานมั่นคง มีฐานเป็นทองแดงลงมา แต่นั้นมาของกินก็ยิ่งหากินง่ายเข้า วาดแหวาดสวิงลงไปในน้ำก็ได้ปลาเจียน ปลาจาม วาดขึ้นมาบนที่ดิ้นก็ได้กวาง ได้เก้ง วาดเข้าไปในหมู่บ้านก็อาจจับขวัญคนได้โดยไม่ตั้งใจ

ผู้คนขณะนั้นกินก้อย กินลาบ ยิ่งกว่านั้น ข้าวในยุ้งหมด มันก็จะมาที่เรือนชานด้วยตัวเอง ปลาหมดปลาก็มาเอง อยากหว่านข้าว ข้าวก็จะบินมาที่นาด้วยตนเอง อยากได้ผลไม้ ผลไม้ก็จะปรากฏขึ้นบนกิ่งไม้

---

[1] ยุกติ มุกดาวิจิตร ถอดสาระสำคัญเป็นภาษาไทยจากต้นฉบับภาษาเวียดนาม “Truyện kể bản muòng” (ตำนานบ้านเมือง) ในหนังสือ Tư liệu về lịch sử và xã hội dân tộc Thái. (Nà Nội: Khoa học xã hôil, 1977.) หน้า 49-174. บรรณาธิการโดย Đặng Nghiêm Vạn และคณะผู้รวบรวมได้แก่ Cầm Trọng, Khà Văn Tiến และ Tòng Kim Ân สำหรับบทเรียบเรียงนี้ผู้เขียนใส่อัญญประกาศ (“...”) ในกรณีที่ยังไม่สามารถเข้าใจความหมายคำนั้นๆ ในต้นฉบับภาษาเวียดนามได้ หรือเป็นชื่อเฉพาะที่สำคัญๆ และไม่ควรถอดความเป็นไทย

ทันที อยู่มาวันหนึ่ง แม่-ลูกหม้ายนิสัยขี้โมโหไปทำสวนเจอกอข้าวสูงทำให้รำคาญหู รำคาญคอ จึงเอามีดสับฟันเมล็ดข้าว ต้นข้าวล้มลงนอนราบปะปนไปในดิน ต้นข้าวเปลี่ยนไปคล้ายกับพวกหญ้า แต่นั้นมา ใครเอาต้นข้าวกลับมาตำจึงจะได้กิน ข้าวก็เกียจคร้านไม่อยากกลับมาที่ยุ้งเอง ข้าวอยู่ในไร่นาเรียกร้องให้คนมาตัด ข้าวอยู่ที่นาสั่งให้คนมาเด็ดเอง

กาลนั้น ไก่ไม่ทำรัง ถึงคราววางไข่ก็ลืมปล่อยไป ไก่แย่งที่อยู่กัน เถียงแย่งกันเรื่องไข่ ผู้คนก็ลืมที่อยู่ สร้างเรือนก็ลืมเสีย ผู้คนราวพวกไก่อยู่ปะปนกัน แก่งแย่งกัน สิ่งนั้นจึงไม่ถูกใจแถน ย่านางแถนคือเมียแถนบนฟ้า บันดาลโทสะสั่งให้ตัดสายเขาก๊าด จึงแยกขาดเส้นทางขึ้นลงพื้นโลก ฟ้ายกสูงขึ้น สูงขึ้นเรื่อยๆ 9 ชั้น เมฆไกลจากผืนดินตลอดกาล สูงดั่งหกชั่วกลองสองชั่วท้าว ฟ้าดินไกลกันเท่ากับสามตั้งไหมใหญ่เท่าสามตัวควาย ไกลเท่าเจ็ดชั้นเมฆ ใหญ่เท่าเจ็ดตัวช้าง ไกลเท่าสามร้อยสามสิบทางลูกศรไป ห้าร้อยห้าสิบเท่าของเสียงลูกปืนดัง

แต่นั้นมา คนเฒ่าคนแก่จึงอยู่นาน อยู่นานขึ้นไป สามารถคลอดออกได้ อยู่นมนาน เกิดเบื่อเพราะไม่อาจกลับขึ้นฟ้าได้ ผู้คนจึงบอกกันว่า ให้เปลี่ยนใจแถน พวกเขาจึงไปยืดตัวกบเขียด ฆ่างู ปิดรูเขียด บรรดาตัวสัตว์เกรงกลัว ร้องกันจนขึ้นไปอื้ออึงหูแถน แถนเกิดโมโห โกรธเท่า 3 ตัวควาย โมโหเท่า 7 ตัวช้าง แถนจึงเปิด 7 ทางแดด ปิด 9 ทางฝน บนผืนดินจึงแห้งแล้งไปยาวนาน ร้อนร้ายกาจ ดินแตกระแหง กอหญ้าเหี่ยวแห้ง วัวควายหิวหญ้า ข้าวในนาในไร่แห้งตาย หอยโข่งใต้ไร่นาลึกขาดน้ำตาย ส่าเหล้าบนชั้นเหนือเตาไฟฉาบย้อมไปด้วยควันไฟ หัวมันเน่าหมกอยู่ใต้หลุมดิน ผู้คนไปค้าขายกระหายตายระหว่างทาง คนเฒ่าอยากกินปลาก็ไม่มีกิน คนทำไร่อยากกินปลาเล็กปลาน้อยก็ไม่มีเหลือ เผ่าพันธุ์มนุษย์ค่อยๆ ตายหมดไป แต่ละคนตายอยู่ใต้โคนต้น “แคม” ผู้คนนอนราบอยู่ข้างโคนต้น “กู่” เว้นแต่ยังมี “หล่างอ้าย” กับ “หล่างยี่” พวกเขาต้องพากันไปแถงเหนือทำลอบทำไซเพื่อจับปลา ได้ 3 วัน พวกเขาหวังว่าปลา “เจียน” มา ปลาก็ไม่มา หวังว่าปลา “จัม” จะเข้า ปลาก็ไม่เข้า เกิดโมโหขึ้นมา พวกเขาจึงเอาไม้ “แก้” มาทำกับดัก เอาไม้ “มี่” มาทำฝาย พวกเขาฆ่างู แล้วแสร้งทำเป็นผี ทำเป็นงูจำลองคล้ายรูปคนตาย เอาหอยโข่งมาทำผักหญ้า เอานกเค้าแมวมาทำเจ้าวิญญาณ เอาแมลงวันมาทำเจ้าเสื้อ เอา “ตัวกี่” มาทำเป็นคนรินเหล้าเซ่นเหล้า ต่อฟ้าด้วยไหเล็ก ดั่งที่คาดไว้ แถนโกรธดั่ง 3 ตัวควาย โมโหเท่า 7 ตัวช้าง สั่งให้เปิด 9 ทางฝนลง ปิด 7 ทางแดดออก สายฟ้าฟาดแปลบปลาบ เมฆปกคลุมฟ้าดำ ทั่วทั้งผืนดินมืดมิดราวกับท่วมทั่วไปด้วยแอ่งน้ำคราม เม็ดฝนใหญ่เท่าลูกหม้วย ทั่วทุกแม่น้ำลำคลองห้วยล้วนท่วมเอ่อ แต่ละทะเลสาบ บึง หนอง นา ต่างท่วมท้น น้ำขึ้นไปถึงประตูฟ้า ม้วนพลิกทราย หินเข้าธรณีฟ้า 3 เดือนแล้วฝนก็ยังตก 6 เดือนแล้วน้ำจึงลดแห้งลง เผ่าพันธุ์ไม่หลงเหลือใครอยู่ ต้นไม้ใบหญ้าจมน้ำตายหมด กลิ่นคาวเน่าเหม็นขึ้นไปไกลถึงสวรรค์ ฟ้ารำคาญใจจึงลุกขึ้นมาอีกครั้ง เปิด 7 ทางแดด ปิด 9 ทางฝน แดดร้อนเผาผลาญ ผู้คน ฝูงสัตว์ ต้นไม้ ใบหญ้า ที่ตายไปแล้วถูกแดดแผดเผามอดไหม้ กลายเป็นเม็ดทราย ดินถูกสุมด้วยความร้อนจนสุก กลายเป็นชิ้นไฟแดง หินกลายเป็นผงปูน คนสัตว์สิ้นสุดชะตาชีวิตไปอีกคราวหนึ่ง

ฟ้ากลับมาให้กำเนิดชะตาชีวิตแก่มนุษย์ ให้ลงมาพื้นโลกสืบสายตระกูลอีกครั้งหนึ่ง

ตอนนั้นโลกยังแห้งแล้ง ต้นไม้ใบหญ้ายังเหลืองเหี่ยวโรย ควาย วัว ช้าง ม้า ขาดแคลนหญ้ากิน น้ำในนายังแห้งโรย ต้นข้าวในนายังเหี่ยวแห้ง ผักในสวนไม่งอกกิ่ง ต้นไม้ในป่าไม่ออกดอกออกผล ดังนั้นเองผู้คนก่อคันดินคันดินก็ไม่อยู่ตัว ม้วนล้มลงน้ำ น้ำก็ไม่ไหล

“ฮวา มี” (นกชนิดหนึ่ง) ไม่ร้องจ้อกแจ้ก ไก่ป่าไม่ขัน นกพิราบไม่ร้องคู ชะนีบนเขาไม่ส่งเสียง พวกหมาป่าไม่วิ่งเล่น นกยูงร่ายรำน้อยลง “เซย” (สัตว์ชนิดหนึ่ง) นอนนิ่งในซอกหิน พวกมนุษย์กลับมาเบื่อหน่าย ชีวิตคนสั้นลงนัก พวกเขาไม่อยากอยู่บนพื้นโลกนาน ร้องเรียนแถนขอกลับไปสู่ฟ้า

แถนเศร้าและหงุดหงิดนัก จึงไปพบ “แม่เบ้า” (แถนที่ทำเบ้าหลอมสร้างคนให้มาเกิด) สั่งให้นาง

แต่งให้มนุษย์อีกพันธุ์หนึ่งลงมายังโลก คราวนี้เผ่าพันธุ์มนุษย์ตัวโตเท่าเขาสามลูก หูใหญ่เท่าไม้กวาดข้าว แก้มเหมือนเพิงหมาแหงน น่องใหญ่ขนาดคน 5 คนโอบไม่รอบ พวกเขาคือลูกหลาน "อ้ายเลิ้กเกิ้ก" มนุษย์พันธุ์นี้ลงมาพื้นโลกตามวัวที่มี 9,000 โหนก ควายที่มี 9,000 ไหล่ คันไถ คราดใหญ่โต แข็งแรง ทนทาน จึงจะไถได้ พวกเขาลงมาพื้นดินไถดำนาเพื่อทำกิน พวกเขาไถตรงที่ดินกว้าง ตัดป่าเป็นนาดำ พวกเขาใช้ใบจอบแกะสลัก มือจับขอบเงินพับ สำหรับขุดเหมืองก่อฝาย พวกเขาไถดินดำขึ้น พลิกดินแดงลง ดินสีปิดบนดินเลว ทางไถกว้างขวางพอสำหรับม้าวิ่ง ผืนนากว้างพอสำหรับควาย 20 ตัววิ่ง ฟ้าทำฝนช่วยให้ลมอ่อน ควายวัวมีหญ้ากิน ช้างม้าไม่โหยหิว กาลนั้นปลูกข้าวนา ข้าวดี เหลืองเต็มที่นา กาลนั้นปลูกข้าวไร่ ข้าวไร่เขียวเต็มเนินเขา ปลูกผัก ผักขึ้นสูง ปลูกผักแกล้มก็แตกกิ่งรวดเร็ว กั้นน้ำ น้ำเป็นบึง ขุดลอกคลอง น้ำก็ไหลบ่าเต็ม หมูหมาไม่ถูกทำให้ตาย ไก่เป็ดไม่เคยเป็นโรคห่า ต้องการอะไรก็ทำสิ่งนั้นได้ เมือง บ้านเต็มไปด้วยเสียงเพลง ผ่านไปได้ 2,000 ฤดูข้าวสุก ผ่านไปได้ 2,000 ชีวิตปลานา มนุษย์ชั้นนี้จึงพากันกลับขึ้นแดนฟ้าอีกครั้ง ละทิ้งพื้นโลกให้ร้างสิ้นไปอีกครั้ง ข้าวโตไม่มีคนกิน ดินราบเรียบไม่มีผู้คนผ่านไปมา ระยะนั้นคือตอนที่อ้ายเลิ้กเกิ้กถูก "โจโกงฟ้า" (อมนุษย์ชนิดหนึ่ง มีขนาดใหญ่โตมาก) ฉีกร่างฆ่าตาย

จากนั้นแถนจึงให้มนุษย์อีกพันธุ์หนึ่งลงมาจัดการการงานต่างๆ บนพื้นโลกอีกครั้ง แถนให้ท้าวตุมฮวางลงมาเป็นเจ้า ณ เขตแม่น้ำไหล่ หนองแส น้ำแต๊ น้ำหนา น้ำตาว จากนั้นมาตุมฮวางลูกเขยแถนจึงนำเอา 2 พี่น้อง ท้าวสวงท้าวเงินลงมาครองเมืองโอมเมืองอายนอกแดนฟ้า แถนให้ผลน้ำเต้า 8 ผล และเสาทองแดง 8 ต้น แก่ท้าวทั้งสองเพื่อใช้ค้ำฟ้า แถนมอบหมายสิ่งต่างๆ ให้กับพวกเผ่าส่า 330 ตระกูล พวกเผ่าไท 550 ตระกูล พาลงมายังพื้นดิน แถนยังสั่งให้ในผลน้ำเต้ามีสิ่งต่างๆ พอเพียง มี 330 พันธุ์ข้าวพอเพียง มี 330 พันธุ์ปลา ทั้งสิ้นด้วยมีหนังสือสวดบูชา หนังสือทำนายโชคชะตา หนังสือดูวันเดือน แถนยังแนะนำว่า เมื่อคนบนพื้นโลกให้กำเนิดลูก ต้องแขวน "ตาเหลว" (ไม้ไผ่สานเป็นรูปดาว) ไว้นอกเรือนให้แถนรู้

ลูกเต้าท้าวลงมาถึงนาแซ พบหินเคี้ยวเอื้อง หินเคี้ยวเสียงแตก หินเคี้ยวเสียงกรอบแกรบ ใครๆ ก็กลัวก็ตัวสั่นสองท้าวจึงมอบหมายให้แม่มด องหมอ องจางจัดพิธีเซ่นไหว้ เซ่นทั้งควาย ทั้งหมู ทั้งแพะ เซ่นไม่ขาดตกสิ่งใด เจ้าแห่งหินก็ยังไม่ยอมรับ ท้าวทั้งสองจึงสั่งอีกครั้งหนึ่งให้แม่มด องหมอ องจาง ชาวบ้านผู้ชายโยน 330 พันธุ์สัมโอ 330 พันธุ์สัม "บ่อม" ลงไปในปากหินให้มันเคี้ยว หินรู้สึกเสียวฟัน หนาวลำตัว หยุดเคี้ยว สองท้าวจึงสั่งวัวให้ลงไปก่อน วัวทั้งถอยหลัง ทั้งร้อง "อ๋ำบ่อ" ดังนั้น ปัจจุบันเขาวัวจึงหันไปข้างหน้า สองท้าวจึงสั่งอีกว่าให้ควายลง ควายกลัวร้อง "อ๋ำหงะ" เพราะเหตุนั้น ปัจจุบันเขาควายจึงงอไปข้างหลัง ต่อมา ท้าวให้ม้าลง ม้ากลัวจึงทิ้งเขาเสีย ปัจจุบันม้าจึงไม่มีเขา กวางลงตามมาเก็บได้เขาของม้า จากนั้นมากวางจึงมีเขา 2 เขา ท้าวกลับไปพบเจ้าแห่งผู้ขุดร่องที่แห่งฟ้า ขอร้องให้เขาทำทางลงพื้นดิน ท้าวจึงลงมายังเมืองจวงกาง แล้วไปเมืองโอมเมืองอายนอกแดนฟ้า เมืองโอมพร้อมสำหรับต้นสายพันธุ์ควาย เมืองอายพร้อมสำหรับนาผืนแรก หากว่าที่นั่น ผู้คน เหล่าสัตว์ กินแต่ลม กินกลิ่น กินดอกไม้ เพียงแต่ดมกลิ่นข้าวสุก เมืองโอมเมืองอายไม่สามารถอยู่ได้

สองท้าวจึงให้น้ำเต้า 6 ผล และเสาทองแดง 6 ต้นสำหรับค้ำฟ้าลงมายังเมืองบ๋อแต๊ ท้าวให้น้ำเต้า 2 ผลกับเสาทองแดง 2 ต้นแก่เมืองกิงญ์ (Kinh หรือเวียดนาม) เมืองม่อย เมืองลาว เมืองโซน เมืองโกย เมืองตาว

ท้าวสวงท้าวเงินลงมาสร้างเมืองลอหลวง ที่ลงมาด้วยมีบรรดาตระกูลลอ เลือง กว่าง ตง แลว (หรือแดว) บรรดาตระกูลเหล่านี้ยอมรับให้ตระกูลลอเป็นเจ้านาย ขณะนั้นดินเมืองลอมีพวกม่อยพวกหม่างอาศัยอยู่แล้ว หลังสร้างเมืองลอเสร็จ ท้าวเงินก็กลับเมืองบ๋อแต๊ ส่วนท้าวสวงยังอยู่แต่งเมียที่นั่นและให้กำเนิดลูกเป็นท้าวลอ ท้าวให้ขุนเลืองเป็นหมอ ให้ท้าวลอเป็นเจ้า จากนั้นมาท้าวอยู่ที่นั่นไม่ได้จึงกลับไปยังเมืองโอมเมืองอายบ้านเกิดเก่า

บทที่ 2
ท้าวลอเป็นเจ้าดินเมืองลอ ล่างเจื้องไปหาดินแดนก่อสร้างเมือง

ท้าวลอแต่งเมียมีลูกชาย 7 คน ได้แก่ ตาเด๊ก ตาเด่า ลับลี้ ลอลี้ ล่างหง่าง ล่างกว่าง และล่างเจื้อง เมื่อลูกท้าวสูงเท่าโล่ โตตามบ้านตามเมืองแล้ว ท้าวจึงแบ่งดินแดนให้ลูกๆ ครอง ตาเด๊กครองลอหลวง ตาเด่าครองลอจา ลับลี้ครองลอซา ลอลี้ครองเมืองมีน ล่างหง่างครองเมืองวันเมืองแวง ล่างกว่างครองสีซัมบานลม นอกจากนั้นท้าวยังให้ผู้เฒ่าเซากลางหอครองเมืองปุกเมืองเม็ง

ท้าวลอให้ขุนเลืองเป็นหมอ ตาเด๊กมีลูก 19 คน ตาเด่ามี 20 คน เมื่อพวกลูกตาเด๊ก ตาเด่าสูงขึ้นเท่าโล่ โตตามบ้านตามเมือง ท้าวทั้งสองจึงแบ่งให้แต่ละคนไปครองดินแดนเหนือแม่น้ำตาว น้ำสีแดง

เฉพาะเพียงล่างเจื้องผู้เป็นลูกคนสุดท้องของท้าวลอที่ไม่ได้มีเมืองครอง เหตุกระนั้นจึงมีคำกล่าวว่า "ลูกคนเล็กไม่มีม้า ลูกคนหล้าไม่มีเมือง" ท้าวล่างเจื้องจึงถกกับบรรดาองฮอแฮ องหมอ บรรดาผู้รู้เรื่องเกี่ยวกับการทหาร พวกชาวบ้าน พวกเขาพากันไปหาเมืองครอง

ตระเตรียมอย่างพร้อมเพรียงแล้ว เจ้าล่างเจื้องลูกคนเล็กจับโล่ สวมหมวก ย่ำเท้า พาทหารผ่านเนินเขาก้าเขาปุกถึงเมืองมีน ถึงนั่นท้าวก็ตรวจดวงชะตา แล้วรู้ว่าไปต่อข้างหน้าก็คงไปได้ประโยชน์ ครั้นจะกลับก็คงไม่ดี ท้าวต้องเซ่นไหว้บรรพบุรุษ ไหว้ดาบ บูชาผีท้าวสวงท้าวเงินให้ค้ำจุน ท้าวจึงเอาต้น "เอื้องกว่าย" ปาดคอควายด้วยดาบ เพื่อเซ่นสรวง ตั้งโต๊ะบูชาและจานชามใส่ของกิน ผีท้าวสวงท้าวเงินได้กินจึงให้ความคุ้มครองแก่ล่างเจื้อง

ถึงวันดีเดือนงาม ท้าวจึงพาทหารไปถึงเมืองลุง เมื่อถึงเนินเขาฝา ท้าวเห็นที่นาทำกินจึงสั่งทหารให้รุดข้ามเขาสามสิบอย่างรวดเร็วไปยังเมืองเจียน ท้าวเมืองเจียนเกรงกลัว ขอแต่งลูกสาวให้ท้าว ท้าวรู้สึกพอใจว่าดินเมืองเจียนเป็นดินเมืองญาติข้างพ่อตาแม่ยายของตน

ท้าวสืบต่อพาทหารมาถึงเมืองจาย ท้าวเมืองจายกลัว นำควายมาบรรณาการท้าวเป็นจำนวนมาก

กองทหารขุนข้ามผ่านป่า ข้ามสะพานจึงถึงหว่านเตาะ แจวเรือไม้ ข้ามน้ำแต๊ (แม่น้ำดำ) ที่นี่ท้าวพลาดท่าต้องจนมุม ปู่ของคนส่าชื่อก๊ากา ซึ่งมีหัวหน้าเผ่าคือขุนกว่างเป็นผู้นำ ง้าวท้าวสั้น ท้าวจึงต้องวิ่งง้าวกว่างยาวกว่าจึงขับท้าวลงแม่น้ำแต๊ ล่างเจื้องราวกับถูกโกนหัวตากแดด ทหารกล้าของท้าวตายไป 800 นาย ท่านกำตางผู้กล้าก็ตายเช่นกัน ศพท่านถูกฝังใต้ทราย ณ วังดอย ล่างเจื้องต้องไว้ทุกข์ ด้วยความโศกเศร้า ท้าวจึงต้องนำกองทัพกลับไปยังเมืองอิ๊ดออง ท้าวแพ้ศึกเพราะวิญญาณกบฏไม่ขึ้นลงน้ำตามเรือล่องไปกับท้าว เจ้าแห่งเสือก็ไม่ตามทางบกไปช่วยท้าว ท้าวจึงสั่งขุนซุม ขุนซุมลงไปเรียกกองทหาร นายพลผู้เข้มแข็งมาช่วยเพิ่มโดยลงไปไกลถึงแดนกิงญ์ (หมายถึงชาวเวียด) วิญญาณกบฏแห่งเมืองลอขึ้นมาแล้วมาตามทางบกหนึ่งล้านสี่ ถึงวันฤกษ์ดี กองทหารล่างเจื้องก็ลุกฮือขึ้นสู้ ถึงเดือนฤกษ์ดี ทหารท้าวก็เดินทัพเข้าเข่นฆ่า ง้าวกว่างสั้น กว่างแพ้ ง้าวท้าวยาว ท้าวชนะ ใบหญ้ามัวนปลิวท่ามกลางป่า

ล่างเจื้องสืบต่อเดินทัพอีกครั้งไปตามลำน้ำบู๋ ที่ซึ่งมีหินหยาบ ผ่านเขาผาแกวแตว ถึงเมืองลา ท้าวผ่านน้ำก๋าถึงเชียงอาน เชียงเกิ่ม ก้อ แกะ ท้าวพบกับสิ่งดีงามหลายประการ ทว่าก็ไม่ได้หยุดพัก "ตัดไม้ต้องกำจัดให้ถึงโคนถึงราก ทำลายเมืองไม่ฆ่าเจ้าก็ไม่สบายใจได้" ขณะนี้ที่เวียงหลวงโบมเติ่ว ยังมีเจ้าชื่อเจ้าอัมปั่ม ล่างเจื้องเดินทัพเข้าสู้และชนะ พวกส่าต้องล่าถอยและให้ความสนับสนุน ท้าวจัดตั้งทหารที่เวียงฮ้าย แล้วเอาที่นั่นทำที่บูชาด้ำไหว้ผี ท้าวทำลายที่นา ตั้งบ้านเรือนและมอบที่ดินเมืองลาให้ขุนซุมเป็นเจ้า

ถึงวันดีเดือนงาม ท้าวก็พากองทหารผ่านเขาห่าว ขึ้นไปถึงเมืองหม้วย ขณะนั้นเจ้าอัมปอยจัดตั้งทัพอย่างแข็งแกร่งอยู่ที่เขาตู้เขาก้า ท้าวใช้ทหารเข้าต่อสู้หลายครา แต่ก็แพ้หมด ท้ายสุดท้าวออกอุบายหลอกล่อ แสร้งพูดขอให้อัมปอยยกลูกสาวให้เป็นเมียท้าว เจ้าอัมปอยยินดี ท้าวจึงเลือกฤกษ์งามยามดี จัดงานเลี้ยงเชิญพ่อตามา ในระหว่างงานเลี้ยง ท้าวทั้งสองดื่มเหล้าหมดไปหลายไห ถึงคราวที่อัมปอยเมาจนอ่อนเปลี้ย ท้าวจึงจับฆ่าเสีย พวกส่าไม่มีเจ้าจึงหนีกันชุลมุน บางพวกหนีไปเมืองหมอกเมืองสาง บางพวกข้ามไปฮ่อไปหาน (เมืองจีน) ที่เมืองหม้วย ไม่นานนักท้าวก็รู้สึกว่าเมืองหม้วยวางตัวเป็นลักษณะยาวรี มีเขาหินเป็นแนวโอบตามลำน้ำ ดินแคบ ไม่เพียงพอต่อการพลิกฟื้นผืนดิน ข้าวของมีน้อยไม่พอที่จะเลี้ยงกองทหาร ซ้ำในถ้ำยังมีผีย่าโบมย่าบาย ท้าวดูแคลนว่า “เมืองน้อยท้าวไม่อยู่ เมืองเล็กท้าวไม่กิน” ดังนั้นจึงมอบหมายให้ขุนด่างเป็นเจ้าครองเมืองหม้วย

ท้าวเคลื่อนทัพไปเมืองแอ๊ะ เมืองแอ๊ะเมืองเล็กเป็นโคลนตม ท้าวไม่กิน ท้าวพาทหารเคลื่อนไปถึงเมืองควาย เมืองควายดินชื้นแฉะน้ำ ไม่สบายด้วยกลิ่นคาวคลุ้งเหม็น เมืองน้อยท้าวไม่อยู่ เมืองเล็กท้าวไม่กิน ทั้งเมืองควายยังเป็นเมืองปากฟ้า หนาวเหน็บยิ่งนัก ท้าวจึงให้ขุนป้องจัวเป็นเจ้า ท้าวข้ามไปยังเมืองฮั้ว ท้าวก็แต่งตั้งขุนส่ายเป็นเจ้า ทหารท้าวเดินทัพถึงเมืองอัง ดินที่นี่ชื้นแฉะ หญ้าปล้องมากมาย ท้าวจึงไม่สนใจ ท้าวพาทหารไปถึงเมืองฟัง ดินที่นี่กดต่ำ เล็กราวกับปลักควาย นกกวักวิ่งผ่าน นกดาดาวิ่งผ่านก็รู้สึกเช่นนั้น เมืองน้อยท้าวไม่อยู่ เมืองเล็กท้าวไม่กิน

ท้าวขับกองทหารขนาดใหญ่เข้าเมืองแถง ผืนดินที่นี่ดีอย่างยิ่ง เมืองกว้างใหญ่ กลมราวกับขอบกระดัง โค้งราวกับเขาควาย ท้าวจึงยึดเอาเมืองแถงให้กองทหารตัดป่าทำนา ท้าวปันดินเป็น 2 ส่วน เรียกว่าโซ่งแถง ยกให้ท่านผู้เฒ่าน้าเหล็กเป็นหมอ

ล่างเจื้องเป็นเจ้าแผ่นดินเมืองแถง แต่งเมียที่บ้านแป ให้กำเนิดท้าวขุนแป

ขุนแปแต่งเมียที่บ้านเมืองเดียวกัน ให้กำเนิดขุนหมื่น แต่ชีวิตท้าวสั้น ไม่ต่างอะไรกับม้าที่แข็งแรงวิ่งนำหน้าควาย ขุนแปตาย ล่างเจื้องโศกเศร้า จึงนำหลานคือขุนหมื่นมาอบรมเลี้ยงดู ขุนหมื่นแต่งเมียในบ้านเมืองเดียวกันมีลูกเป็นท้าวปัน ล่างเจื้องแก่ตัวลงและตาย และได้กำหนดให้บ้านเมืองตกแก่ขุนหมื่นเป็นผู้จัดการ ท้าวปันแต่งเมียบ้านเมืองเดียวกัน ให้กำเนิดลูกเป็นท้าวเจียวและท้าวก๊ำ สองคนพี่น้องมีแม่เดียวกัน ท้าวเจียวขึ้นไปกินเมืองไล ท้าวก๊ำลงมากินเมืองหม้วย

ท้าวคำแต่งนางคำแก้วให้กำเนิดท้าวโจง

ท้าวโจงแต่งนางอูจานฝ่านให้กำเนิดท้าวเทิง

ท้าวเทิงแต่งนางทานางเมื้องให้กำเนิดท้าวกว่าล่าน

ท้าวกว่าล่านแต่งนางตึ๋มม้วงให้กำเนิดท้าวจึง

ท้าวจึงแต่งนางเอื้อยเตือยให้กำเนิดท้าวกว่ะ

ท้าวกว่ะแต่งนางอานเฝิวแห่งเมืองไลเป็นเมียหลวง และแต่งนางซอคนส่าสืบเชื้อสายมาจากขุนกว่างอัมปอยเป็นเมียที่ 2

นางซอมีลูกกับท้าวกว่ะให้กำเนิดท้าวลอแล่ด

บทที่ 3
เจ้าลอแล่ดเป็นเจ้าดินเมืองหม้วย

ลอแล่ดมีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่างูเห่า เป็นเจ้าดินเมืองหม้วยได้หลายปี ท้าวจัดการการงานอย่างชาญฉลาด เอาใจใส่บูชาฟ้าดิน บรรพบุรุษให้บ้านเมืองอยู่เย็นเป็นสุข ชาวบ้านทุกผู้นามต่างก็นิยมเชื่อถือ ท้าวยังให้มีการเรียนสอนตัวหนังสือกับประชาชน

ระยะนั้น ทางด้านใต้ลงมา (หมายถึงเมืองเวียด) พระเจ้าจิ๋งหว่างขึ้นเป็นกษัตริย์ ฟ้าโฝงคำปกครองเมืองเชียงดงเชียงทอง (หมายถึงเมืองหลวงพระบาง)

ที่เมืองไล ท้าวลมแล้งลาดมากิน เมืองไลยังมีชื่อเรียกว่า เชียงหวาย

เจ้างูเห่าดำรัสว่า “ถุนเรือนต้องมีช้าง ข้างท้าวต้องมีนาง” ท้าวจึงให้ตระกูลข้างเรือนเมีย คือท้าวเงินคำ ไปขอนางภูคำ ลูกสาวเจ้าลมแล้ง ได้ฤกษ์งามยามดี นางภูคำจึงมาอยู่เคียงข้างท้าว มีลูกให้ท้าวมากมาย ได้แก่ อ้ายอุ่น คอนเมือง บุนเฟือง ยกยาลือ แสนเชียงดี ท้าวเพียง หานไฟต้อง ท้าวไน ตาคำ

ลูกท้าวเติบโตเท่าโล่ โตตามบ้านตามเมือง ท้าวสั่งบรรดาเจ้าบ้าน ให้ท่านคัดตอลือเป็น “พัน” (ตำแหน่งหนึ่ง) ท่านสาตอลือเป็น “ป้อง” ท่านคำน้ำนอนเป็นฮอหลวง ท่านเสื้อกายก้ามเป็นฮอซาว ท่านสาจาฟ้าเป็นฮอแฮ

ท้าวมั่นใจในความแข็งแกร่ง สั่งให้ท้าวเพียง ท้าวไนไปไกลถึงแดนสองหนาดตาดแต๊ (บริเวณน้ำดำ) เพื่อเรียกร้องให้ส่งบรรณาการ จึงขัดกับความประสงค์ของราชบัลลังก์ กษัตริย์แกว (คำเรียกชาวเวียดของคนไท) จึงให้ทหารขึ้นมาสู้รบ เจ้างูเห่ากลัวจนต้องวิ่งข้ามแดนเชียงดงเชียงทอง น้อมเข้าไปขอร้องพระเจ้าโฝงคำ พระองค์จึงมอบหมายให้งูเห่าไปสร้างเมืองอยู่ที่ดินเมืองฮว้านกับให้กินดินเมืองกู่ย

ช่วงนั้นที่ดินเมืองโซนจาวเติ๋วไม่ยอมให้บรรณาการ พวกเขาก่อความวุ่นวายขึ้นไปทั่ว พระเจ้าโฝงคำจึงสั่งจ่าหมื่นหลวงหมื่นกลางนำทหารไปรบเพื่อนำความสงบกลับมา แต่นายพล 2 นายพ่ายแพ้ จากนั้นพระเจ้าจึงสั่งให้งูเห่าพาทหารไปรบ ทหารของท้าวเดินทัพถึงหินสบมู น้ำฮ้ำ ผาดำ ผาแดง และเชียงรุ่ง ทหารท้าวไปถึงไหน ทหารเมืองโซนจาวเติ๋วก็พ่ายแพ้ถึงนั่น พวกเขาเกรงกลัวจึงยอมมอบเงินให้เป็นบรรณาการ 3,000 กรัม นอกจากนั้น พวกเขายังยอมชดใช้เครื่องบรรณาการต่าง ๆ ที่เมื่อก่อนไม่ยอมมอบให้แด่พระเจ้า ทั้งหมดเป็นเงิน 3,300 กรัม ม้าตัวเมีย 30 ตัว กับควายตัวผู้ 30 ตัว ท้าวนำเครื่องบรรณาการเหล่านั้นไปมอบแด่พระเจ้า พระเจ้าปลื้มใจจึงเริ่มต้นเชื่อถืองูเห่า และให้งูเห่าไปกินเมืองตอแก๋นแต๋นแก่น เมืองเขาปุกเขาฝั่นเพิ่มเติม

ปีถัดมา แผ่นดินเมืองเหม็ดเมืองปาไม่ยอมมอบบรรณาการแด่พระเจ้า ได้แก่ บรรดางาช้าง และหญ้าให้ช้างกิน พระเจ้าจึงให้จ่าหมื่นหลวงหมื่นกลางไปจัดการอีก แต่นายพลทั้งสองก็พ่ายแพ้อีก พระเจ้าจึงต้องมาขอให้งูเห่าไปรบอีก ทหารท้าวก็ชนะอีกครา และจับช้างม้าได้มากมาย ท้าวยังจับได้ทั้งนางถินีนาดแก้วจวงเงิน และลูกนางคือถินีนาดแก้วจวงคำ แต่ว่าได้ช้างท้าวก็ไม่ขี่ ได้เสือท้าวก็ไม่สนใจ ได้หมอนท้าวก็ไม่หนุน ได้มุ้งท้าวก็ไม่กาง ได้นางท้าวก็ไม่นอนด้วย ท้าวพาสิ่งของทั้งหมดไปมอบแด่พระเจ้า พระเจ้าพอใจอย่างยิ่ง พระองค์เชื่อถือ รักใคร่ท้าวและแต่งนางจวงเงินให้เป็นเมียท้าว ท้าวเลี้ยงดูนางจวงคำด้วยความรักใคร่ดุจลูกในอุทร

ไม่นานนักหลังจากที่พระเจ้าโฝงคำสิ้นพระชนม์ พระเจ้าผีฟ้าก็ขึ้นแทน

พระเจ้าแต่งนางจวงคำลูกเลี้ยงท้าวงูเห่าเป็นเมีย พระเจ้ายังเชิญท้าวร่วมงานฉลอง แต่ท้าวปฏิเสธ ด้วยเหตุผลที่ว่ายังขอเมืองหม้วย อันเป็นเมืองของบรรพบุรุษของญาติข้างแม่ ข้างพ่อนับพันๆ ปี เป็นดินเมืองที่อุดมไปด้วยสวน ผักเขียว สด งาม มีบึงปลาใสเขียว ท้าวขอกลับบ้านเกิดเมืองนอนดั้งเดิม

พระเจ้าผีฟ้าให้ลูกชายท้าวงูเห่าคุ้มครองบรรดาบ้านขนาดใหญ่ที่ดินลาว อ้ายอุ่นลูกชายคนโตของท้าวได้ทำพิธีฉลอง หานไฟต้องลูกคนที่ 7 ของท้าวได้เป็นหมื่น ยกยาลือลูกคนที่ 4 ของท้าวได้กินเมืองแผ่นดินกว้างขวางตั้งแต่ดินแดนขอบน้ำมาถึงเมืองแถง พระเจ้าถือว่าท้าวเป็นเสมือนแขนซ้ายของตนเอง ท้าวเพียงไปดูแลดินเมืองพวน และได้รับนับถือเป็นเสมือนแขนขวาของพระเจ้า เพื่อเอาใจยอมตามท้าว พระเจ้ามอบให้งูเห่ากลับบ้านเกิดเมืองนอนเก่าไปเป็นเจ้า เมื่อถึงที่แล้ว ท้าวก็ทำนุบำรุงบ้านเมืองฟื้นกลับมาอีกครั้ง คอนเมืองเป็นลูกคนที่ 2 ได้รับมอบหมายจากท้าวให้อยู่ด้วยกับท้าว ช่วยท้าวดูแลดินเมืองหม้วย ตาคำเป็นลูกคนเล็กสุด ได้ไปกินดินเมืองฮั้วเมืองควาย ท้าวสร้างเรือนไหว้ด้ำบูชาผีที่เชียงแตนเชียงกาง

ไม่นานจากนั้น ด้วยความชรา ร่างกายอ่อนแอลง ท้าวต้องการจะหาที่ที่มีเนื้ออร่อย ปลาตัวโต มีผักดิบอร่อย มีใบพลูสด ท้าวจึงไปพักอยู่ที่เนินมวนเมืองซ้าย ท้าวมอบดินเมืองหม้วยให้คอนเมืองครอง เรือนไหว้ด้ำบูชาผีท้าวก็มอบให้คอนเมืองดูแล

เจ้างูเห่ามีชีวิตอยู่หลายปีแล้ว ได้รับความสุขใจหลายฤดูข้าวแล้ว ท้าวผละไม้เท้าขึ้นไปเฝ้าแถน

คอนเมืองบอกข่าวให้ตาคำรู้ สองพี่น้องสั่งคนส่งสารไปถึงพระเจ้าดินเชียงดงเชียงทอง พระเจ้าผีฟ้าให้อ้ายอุ่น ท้าวเพียง ยกยาลือ ลูกหลานเจ้างูเห่าพาทหารไปพร้อมกับข้าไพร่ หญิงชาย นำพาควายตัวผู้ ตัวเมีย ม้าแดง ม้าดำ หม้อทองแดง 4 หู ผ้าปิด ผ้าแพร สร้อยทอง แหวนเงิน จำนวนมากกลับไปบรรณาการผีท้าว ด้วยเหตุที่มีกองทหารกลับไปยังเมืองควายอย่างแน่นหนา คอนเมืองกลัวว่าจะมีความคิดเป็นอย่างอื่น จึงหนีลงไปพึ่งพิงราชบัลลังก์ (หมายถึงเมืองเวียดนาม) สามคนพี่น้องจึงส่งทหารไปเชิญคอนเมืองกลับมา แต่ท้าวก็ยังเกรงไม่กล้ากลับ ราชบัลลังก์จึงให้คอนเมืองไปกินดินเมืองไหว่เมืองก๋าย

หลังจากได้จัดการฝังศพพ่อเสร็จ ด้วยเหตุที่ไม่มีใครเป็นเจ้าเมืองหม้วย พี่น้องจึงถอนกำลังกลับไปหาพระเจ้าผีฟ้า พระเจ้าจึงมอบให้จอโงมดูแลบ้านเมืองชั่วคราว คอนเมืองลักลอบพาทหารกลับมาขโมยเมืองหม้วยกลับและจับจอโงมฆ่าเสีย ข่าวนั้นรู้ไปถึงกษัตริย์ลาว พระเจ้าจึงสั่งนายพลพนหลวงนำทหารเมืองแถงกับเขตน้ำมา กลับมารบกับคอนเมือง คอนเมืองแพ้ ถูกจับฆ่าทันทีที่เมืองหม้วย

พระเจ้าให้ตาคำกินดินเมืองหม้วย ตาคำท้วงว่าเมืองเล็กไม่พอกิน ช้างมีน้อย ไม่พอขี่ พระเจ้าจึงตัดดินให้เพิ่ม ตั้งแต่หินสองฝ่อง ถึงเมืองฮั้วเมืองควายให้ไปรวมกับดินเมืองหม้วย แต่นั้นมาตาคำจึงพอใจ

ตาคำแต่งนางคำล้านลูกท่านพนหลวงแห่งดินปุ๋งดินจาเป็นเมียและให้กำเนิดบรรดาท้าวตาเงิน ตาเด๊กตาทอง ตาหิน ตาดำ คำน้ำนาน ท้าวแต้น สองขวัญ และพวกนางได้แก่ นางน้อย นางหม้วย

ตาคำจัดการการงานบ้านเมืองให้กวานตางลูกกวานไหว้เป็น “พัน” คำแสนเป็นหมอ ท้าวลอเป็นฮอหลวง

เมื่อลูกท้าวสูงเท่าโล่ โตตามบ้านตามเมือง ท้าวจึงแบ่งปันให้ลูกไปกินแดนต่างๆ ดังนี้

เจ้าตาเงินกินเมืองล้ำ ที่นั่นตอผิดเป็นพัน อ้ายฝุ่นเป็นป้อง ซ่ากว่ายเป็นฮอหลวง

ตาเด๊กกินเมืองลา ที่นั่นผียางามเป็นพัน กว่ายเฮื่อเป็นฮอหลวง

ตาทองกินเมืองมั่วะ ที่นั่นยกยาลือเป็นพัน ไสต่องเป็นฮอหลวง

ตาหินกินเมืองแอ๊ะ

ตาดำกินเมืองควาย

คำน้ำนานกินเมืองฮั้วกินเชียงดาว

ต้าวแต้นกินเชียงมวนเมืองซ้าย

สองขวัญกินเมืองบู๋

ท้าวแต่งนางน้อยให้แต่ดินแดนเวียด นางหม้วยให้ “แสนไตย้อเจ่า”

ไม่นานให้หลัง รู้สึกถึงความชราภาพ อ่อนแอ ไม่สามารถเข้าเฝ้าพระเจ้าได้ ท้าวจึงกลับเมืองควายอยู่กับตาดำและสั่งให้ผู้เฒ่าไปเชิญตาเงินลงมาแทนที่ แต่ตาเงินยังคงติดธุระงานพิธีไหว้ผี ยิ่งกว่านั้น ด้วยเหตุที่ยังไม่มีเมีย ท้าวจึงกลับมาทันทียังไม่ได้ ได้ข่าวดังนั้นตาดำจึงแต่งตั้งท่านเบิ่วหง่อยจ้างจิ๋งหง่อยหัวจือ กับอีก 2 ท่านคือขุนลุ่นกับกวานห่ายไปขอนางแสนเมืองลูกสาวเจ้าซอเมยเต้งกาแป๊ดล้านเจ้าใหญ่ดินเมืองไล ท้าวเมืองไลตกลงยกลูกสาวให้ จากนั้นเจ้าตาเงินจึงตอบรับคำบิดา กลับมาเป็นเจ้าดินเมืองหม้วย

บทที่ 4
ตาเงินก่อสร้างเมืองหม้วย
พัฒนาอิทธิพลทั่วบริเวณน้ำแต๊และน้ำมา

ท้าวจัดการงานบ้านเมือง ท้าวแต่งตั้งกวานตางลูกกวานไวเป็นพัน ตาคำเป็นป้อง ซาโดยเงินเป็นเรือนหลวง

ตาเงินให้กำเนิดบรรดาท้าวได้แก่ ฝายู งัวจูลุน หมื่นฮำ คำบาน ท้าวเดือนคำ ท้าวโปน

เจ้าตาคำตาย เจ้าตาเงินสั่งให้คนนำข่าวไปให้ตาเด๊กที่เมืองลา ตาทองที่เมืองมั่วะ พี่น้องพากันกลับมาเมืองควายเพื่อจัดพิธีฝังศพให้บิดา สองท้าวมีจิตใจเลวไม่มา กลับขอกำลังทหารจากเมืองไลเมืองลากลับมาชิงเมืองหม้วย จับครอบครัวตาเงิน รวมทั้งสองขวัญไปยังเมืองไล แม่นางแสนเมืองเมียตาเงิน (ลูกสาวท้าวเมืองไล) โกรธ วิ่งออกจากเรือนมาตะคอกใส่ทหารเมืองไลเมืองลาว่า “พ่อผัวกูเพิ่งตาย พวกมึงไม่รู้หรือไง? คิดดูว่ากำลังโศกเศร้า พวกมึงต้องกลับมาเอาอกเอาใจลูกสาวท้าวถึงจะถูก นี่มึงกลับมาปล้นทำลายบ้านเมือง เพิ่มความตายกับความทุกข์โศกเข้าไปอีก ทำให้เรือนช่องสูญเสียมากขึ้นอีก พวกมึงปลูกต้นไม้ไปแล้ว แต่จะกลับมาดึงมันขึ้นมาเสียเอง ปลูกสะใภ้ ตอนนี้กลับจะมาตัดเสียเอง ฝ่ายลุงตา (คือฝ่ายพ่อตาแม่ยาย ซึ่งโดยหลักการแล้วจะต้องช่วยเหลือบำรุงลูกสาว) แต่มาทำเรื่องไร้สาระเสียอย่างนั้นรึไง” ได้ยินดังนั้นทหารเมืองไลเมืองลาอับอายจึงล่าถอยกลับไป

ขณะนั้นที่ดินเชียงดงเชียงทอง พระเจ้าผีฟ้าเสียแล้ว พระสามแสนไทขึ้นแทน

หลังจากทำพิธีฝังศพให้บิดาเสร็จ ตาเงินไปเฝ้าพระเจ้าด้วยเรื่องตาเด๊กกับตาทองกลับมาปล้นทำลายบ้านเมือง พระเจ้าจึงส่งหมื่นหลวง หมื่นกางนำทหารไปตรวจสอบข้อเท็จจริง เมื่อทหารพระเจ้าถึงเมืองควายตาดำออกมาคำนับ ดังนั้นจึงได้ดูแลบ้านเมืองดังเก่า ถึงเมืองแอ๊ะ ตาหินก็ออกมาคำนับ ซ้ำยังล้มควายเลี้ยงฉลอง ดังนั้นจึงยังได้เป็นเจ้าเมือง จ่าหมื่นลงไปถึงเมืองหม้วยแล้ว จึงลงไปถึงเมืองลา ตาเด๊กกลัวยิ่งนักจึงหนีเข้าค่ายกลแจแก่แจกำ จ่าหมื่นสั่งทหารปิดล้อมจับตาเด๊ก จับได้นำมาฆ่า จับครอบครัวได้นำกลับมารับโทษ ทหารจ่าหมื่นยังเดินทัพลงไปถึงเมืองมั่วะ ตาทองออกมาเล่าเรื่องกล่าวโทษพี่ชายคือตาเด๊ก ว่า “น้องทำตามลำดับอาวุโส พี่บอกกล่าวก็จำต้องทำตาม” จ่าหมื่นไม่ให้ตาทองเป็นเจ้าเมืองต่อไป และสั่งให้ไปกินดินตอมานแล้วจึงให้เจ้าเกดเป็นเจ้าเมืองมั่วะแทน

บ้านเมืองสงบสุข ตาเงินจึงส่งยอยาเดียวขึ้นไปเมืองไลพาสองขวัญกลับมาและให้ไปกินเมืองบู๋เมืองขวาจนสุดถึงบ้านแก้

ขณะนั้นขุนมองกินเมืองลา แต่เพราะที่นั่นเป็นที่น้ำหัวราก ดังนั้นสองขวัญจึงไม่พอใจ ตาเงินต้องให้ขุนมองไปเป็นเจ้าหม้วยน้อย และแต่งตั้งซวงคำเป็นเจ้าเมืองลา

ซวงคำแต่งนางอั่วแห่งเมืองแอ๊ะ ให้กำเนิดท้าวอ้ายเต็มเมือง และท้าวหนอ

ขณะนั้น ที่เชียงดงเชียงทอง กบฏก่อตัวขึ้นในดินเชียงแตนเชียงตูม พระเจ้าสามแสนไทจึงส่งจ่าหมื่นหลวง หมื่นกางไปขอความช่วยเหลือตาเงิน เจ้าตาเงินจึงแต่งตั้งนายพลเก่งกล้า 2 นาย ได้แก่สองขวัญและหมื่นฮำไปรบกับกบฏแทนตน ก่อนไปสองนายพล แต่ละคนได้เลือกบรรดาผู้ที่มีเล่มดาบคมที่สุดในจำนวน 30 ดาบฝักเงิน ฝักทองที่เจ้าตาเงินให้ไว้ สองนายพลพาพลพรรคทหารไปเข้าเฝ้าพระเจ้า พระเจ้ายินดียิ่งอนุมัติให้สองนายพล ให้แต่ละคนเลือกเอาช้างเชือกที่แข็งแรงที่สุดในบรรดาช้าง 20 เชือกของพระองค์

เตรียมตัวพรักพร้อม เมื่อถึงฤกษ์งามยามดี นายพลสองขวัญและหมื่นฮำจึงพาทหารไปสู้รบตั้งแต่

เชียงแตนเชียงตูม จนถึงหินสบฝุ่น น้ำฮ้ำ ผาดำ ผาแดง ทหารของสองนายพลไปถึงที่ใดก็ชนะที่นั่น เพราะมีใบดาบคม มีช้างฉลาด มีกองทหารกล้าตาย พวกกบฏสลายไปสองนายพลจึงกลับเมืองหลวงเพื่อรายงานพระเจ้า ด้วยความยินดี พระเจ้าจึงมอบของกำนัลสองนายพลและพวกทหารเป็นทอง เงิน งาช้าง จำนวนมาก แล้วจึงจัดพิธีฉลองพาสองนายพลกลับไปพบเจ้าตาเงิน ตาเงินอยู่เรือนรู้ข่าวจึงสั่งให้ผู้เฒ่าไปรับ สองนายพลกลับมาถึงคุกเข่าต่อหน้าพระเจ้า แล้วกล่าวว่า “งานการต่างๆ เสร็จสิ้นแล้ว ทหารเราชนะศึก ขอมอบบรรดาของกำนัลทั้งหมดของพระเจ้าแด่เจ้า” พระเจ้ายินดีสั่งผู้เฒ่าจัดงานฉลองให้ทหารและจัดพิธีไหว้ผีในโอกาสที่ทหาร สองนายพลกลับบ้านเมืองอย่างสงบสุข สองขวัญกลับไปเมืองบู๋ ส่วนหมื่นฮำก็อยู่กับบิดาดังเดิม

ต่อมาไม่นาน ที่เมืองไลมีกบฏอันปันอันยาม ที่เมืองเตียงเชียงแขม เมืองมวนเข้ามาปล้นทำลายเพราะต้านไว้ไม่ไหว เจ้าแปดล้านจึงหนีไปขอความช่วยเหลือเจ้าตาเงิน เจ้าจึงสั่งนายพลฝาตูแม่ฮ้างขึ้นไปสงบศึก ถึงที่หมายแม่ฮ้างให้เรียกอันปันอันยามพร้อมทั้งแปดล้านมาทำพิธีสาบาน สัญญาว่าจะไม่ต่อสู้ปล้นสะดมกันอีก ทุกคนกลับไปดินเมืองตนดังเก่า แม่ฮ้างสงบศึกแล้วจึงกลับไปเมืองหม้วย เจ้าแปดล้านตอบแทนด้วยการแต่งนางบอกฝ้ายให้ และทำพิธีฉลองให้เจ้าตาเงิน และแบ่งดินเมืองตั้งแต่น้ำ เชียงหินต่างถึงอิ๊ดออง เชียงจัน วันอังแด่เจ้าตาเงิน เจ้าแต่งตั้งเสือป่าฟ้าเป็นเจ้าเมืองเจียน เสือจันฟ้าเป็นเจ้าเมืองด่าน เสืองันฟ้าเป็นเจ้าเมืองจาย ส่วนบริเวณดินแดนตั้งแต่เปีย วัน เชียงจัน วันอัง ให้ขึ้นกับเมืองบู๋ ใต้อำนาจสองขวัญ แขนขวาของเจ้าตาเงิน

กาลนั้น ฟ้าเงี่ยขึ้นมาขับฟ้าสามแสนไท ยึดได้ที่ดินเชียงดงเชียงทอง ฟ้าเงี่ยกลับกลัวเกรงลูกชาย ซึ่งก็คือฟ้างุ้ม “ผู้กำเนิดขึ้น ณ กิ่งข้าวยามเที่ยงวัน” จึงทิ้งลูกชายลอยแพไปจนถึงเชียงซัมเมืองซา คนลาวลุ่มพาฟ้างุ้มกลับไปเลี้ยงจนโต เมื่อสูงเท่าโล่ ฟ้างุ้มทวนลำน้ำแสง เข้าเมืองโบนเมืองล้ำ ถึงเมืองหม้วย ร้องขอกองทหารตาเงินไปรบกับพ่อคือฟ้าเงี่ย ฟ้าเงี่ยกลัวจึงหนีเข้าเมืองดอนเมืองตาว ฟ้างุ้มขึ้นเป็นเจ้าเชียงดงเชียงทอง ไม่นานนัก จึงถึงฟ้าสามแสนไทพาทหารกลับมาจับฆ่าเสีย แล้วจึงกลับมาเป็นเจ้าดังเก่า เจ้าให้ท้าวโปน ลูกตาเงินเป็นแสนหลวง ให้ฟ้าปังเป็นนายพลฝ่ายขวา ให้หมื่นจันเป็นหมื่นหลวง

เจ้าสามแสนไทเกรงกลัวเจ้าตาเงินยิ่งนัก ปรารถนาจะผ่อนคลายความตึงเครียดให้บ้านเมืองสงบสุขจึงสั่งควาญช้างผู้เชี่ยวชาญ คือนางอั่วสองคำซวงนำช้างคู่หนึ่งมีงา ครอบเงินครอบทอง ชื่อช้างออกช้างแอกไปบรรณาการเจ้าเมืองหม้วย เจ้าพาช้างไปพบกษัตริย์ ถายโต่ถายทอง ณ ดินแดนแกว แต่กษัตริย์ไม่พอพระทัย เพราะช้างอยากกลับไปหาเจ้าของเก่า เจ้าสามแสนไทจึงต้องเลือกช้างคู่ มีงาไขว้ กล้าหาญแข็งแรง และสั่งพลดอนพลบุนนำผ่านเจ้าตาเงินไปสู่กษัตริย์แกว

กษัตริย์เลพอพระทัยมาก ขอให้ตาเงินนำผ้าขิดสีฉูดฉาดลงมาทำหมอนกับฟูกให้ช้างนอน เจ้าถวายผ้า 3 พัน 3 ร้อยพับ แล้วจึงแต่งตั้งท้าวเซนำลงมาถวายกษัตริย์

ด้วยเหตุนั้น เจ้าจึงได้รับความไว้วางใจจากกษัตริย์ พระเจ้าจึงภูมิใจ กษัตริย์แกวประกาศแต่งตั้งเจ้าเป็นเจ้าของทั่วบริเวณกว้างขวางในบริเวณที่มีคนอยู่อาศัยบนเรือนยกพื้น ใส่เสื้อแดง ซึ่งประกอบไปด้วย บริเวณที่กว้าง 3 ดินแดน บริเวณ 9 ลำน้ำ ถึงบริเวณที่น้ำตาวกับน้ำแต๊ (น้ำแดงกับน้ำดำ) สบกัน คือ ตั้งแต่ดินแดนคนม้อคนหมาง ณ เมืองปีเมืองสาง ถึงบริเวณน้ำตาว น้ำแดง ตั้งแต่ดินแดนจูยี จูฝุ่งแจลาน เชียงหลวง ไปจนถึงลำน้ำดำและน้ำมา

ตาเงินปันบ้านเมืองให้ลูกๆ ญาติพี่น้อง และแต่งตั้งบรรดาผู้เฒ่าบ้างเป็นลาม (ตำแหน่งหนึ่ง) ณ ที่ต่างๆ เพื่อรับส่งบรรณาการ เครื่องประกอบพิธี ก่อนจะปันเมือง เจ้ามีคำตักเตือนทุกคนว่า “หัวบ้าน ปลายเมือง ล้วนแล้วแต่เป็นแขนขวา แขนซ้ายของเจ้า พวกท้าวอย่าได้แข่งขันต่อสู้กัน ทำให้บ้านเมืองวุ่นวายชาวบ้านอดอยาก ยากแค้น ทุกๆ ปี ต้องนำข้าวของมาบรรณาการเจ้าเมืองหม้วย”

สองขวัญ แขนขวาของเจ้า เป็นเจ้าเมืองบู๋ เป็นลามเมืองวัง เมืองไว เมืองกาย

หมื่นฮำ เป็นเจ้าเชียงมวน เป็นลามเมืองโสม เมืองโตง
ดวงคำ เป็นเจ้าเมืองลา เป็นลามเมืองจิ๋น เมืองม้อย
คำบาน เป็นเจ้าหม้วยน้อย เป็นลามเมืองกุก เมืองอัด
คำพัน เป็นเจ้าบ้านบ๋อ เป็นลามเมืองปุก เมืองแมง
ฝายู เป็นเจ้าเมืองเพียง เป็นลามเมืองวัน เมืองแวง
ท้าวเซ เป็นเจ้าบ้านลัว เป็นลามเมืองตาง เมืองลวง
ตาดำ เป็นเจ้าเมืองเคียง เป็นลามเมืองกิ่ว เมืองฮาม
ซายางกุน เป็นลามลอบน
หานเซอ เป็นลามลอล่าง
ซามนน้อยงามพัน เป็นลามเมืองเดิ๊ก เมืองปัว
ซายาหอน เป็นลามเมืองมวน เมืองแอน
ฟันไจ เป็นลามเมืองมั่วะ เมืองวาด
ฝาตูแม่ฮ้าง เป็นลามเมืองหมอก เมืองสาง
ทั้งหมดนั้นเป็นดินแดนที่อยู่ด้านใต้เมืองหม้วย

พงกินมาแต่งหัว เป็นลามเมืองบั่ง
เสือกินซู้แม่ฮ้าย เป็นลามเมืองควาย
ขุนลูและกวานฮาย เป็นลามเมืองไล
บานงอยช่างจิก น้อยหัวจัว เป็นลามเมืองซอ เมืองล้า
ยียาหอน เป็นลามเชียงปี
คำแสนเซา เป็นลามเมืองเกียง เชียงเล
กวานไว เป็นลามเมืองเชียงดงเชียงทอง
อ้ายฝุ่น เป็นลามเมืองจุบ เมืองมี
กวานตัง เป็นลามเมืองหิน
ช่างตุงฮาย เป็นลามเมืองมา เมืองสาด
โตพิด เป็นลามเมืองวี
โตกำ เป็นลามเมืองบาม
ฝาลมแล้ง เป็นลามเมืองอัง
ซาควายหัว เป็นลามเมืองมุน
เหล่านั้นคือดินแดนที่อยู่เบื้องเหนือเมืองหม้วย

ด้วยชื่อเสียงตาเงินเลื่องลือ ดังนั้นพระเจ้าก็ยังเกรงใจ และยอมสละดินแดนเพิ่มให้เจ้า ดินแดนกว้างใหญ่ นับตั้งแต่ 30 ลำน้ำ เคียงข้างน้ำนา ตั้งแต่เขากัม งวนฮี ภูพี อังแลง หัวแก็ง ลงจวง ประกอบไปด้วยทั้งดินแดนเมืองแกงขนาบข้างน้ำมา ดินแดนอัง ลัง ฮัว ควาย แทง ปุก นาลอย จนถึงสุดเขาฝาฮา เชียงแสด สบแอด ดินแดนเบื้องเหนือ

หลังจากจัดตั้งดินแดนแล้ว ทุกๆ ปีเจ้านำเครื่องประกอบพิธีกรรมลงไปบรรณาการกษัตริย์แกวและมอบแด่พระเจ้าดินแดนลาว

เจ้าตาเงินมีชีวิตอยู่หลายปี ได้ผลิตผลข้าวปลามากมาย เจ้าสิ้นแล้วมอบบ้านเมืองให้ฝายูดูแลจัดการ

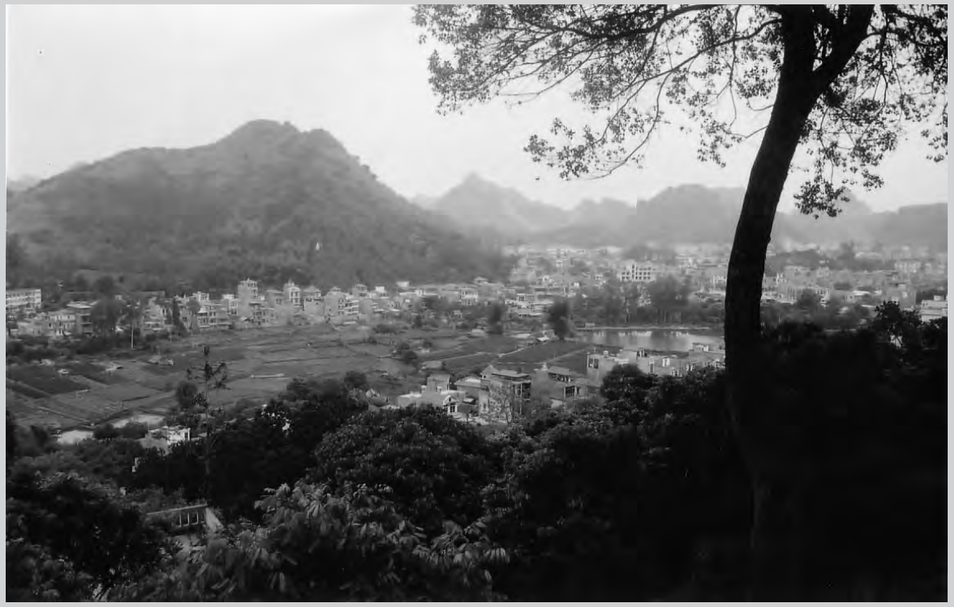

เมืองลา ตัวจังหวัดเซอนลาเมื่อมองจากเขาก้า
ถ่ายโดย ยุกติ มุกดาวิจิตร ปี พ.ศ. 2547

หนองหลวง เมืองลา เดิมเป็นหนองน้ำศักดิ์สิทธิ์กลางเมืองเชียงอาน จังหวัดเซอนลา
ถ่ายโดย ยุกติ มุกดาวิจิตร ปี พ.ศ. 2546

บทที่ 5
หมื่นฮำเป็นเจ้าเมืองหม้วย ขวาเงิมเถลิงอำนาจ อ้ายเต็มเมืองก่อตั้งเมืองลา

นับแต่ฝายูขึ้นเป็นเจ้าเมืองหม้วย ตระกูลท้าวราวกับต้นไม้แห้งถูกแช่ไว้ในน้ำจึงเน่าอย่างรวดเร็ว ท้าวไม่เอาใจใส่จัดการงานบ้านเมือง ผู้เฒ่าใกล้ชิดตักเตือนท้าว ท้าวก็วางไว้นอกหู แล้วฟังเฉพาะคำยุยงส่งเสริม ท้าวโลภในทรัพย์สิน ไม่รู้จักรักใคร่ผู้อาวุโส เด็กเล็ก มักจะข่มเหงผู้หญิง ท้าวเป็นดังว่า ประเดี๋ยวก็ทำหน้าบูดเบี้ยว วางด้ามดาบ ผิดนิดก็จับปรับควาย ผิดมากก็จับมาทำงานให้ ประชาชนบ่นว่า ผู้เฒ่าไม่ยินดี ไม่เชื่อถือไปฟ้องร้องต่อพระเจ้า

ขณะนั้น ดินแดนเชียงดงเชียงทอง ฟ้าสามแสนไทสิ้นแล้ว ฟ้าล้านคำแดงขึ้นแทน

หลังจากบรรดาผู้เฒ่าเมืองหม้วยมาฟ้องร้องเกี่ยวกับการงานของฝายู ฟ้าล้านคำแดงสั่งให้แสนกางหอกไปไต่สวนเหตุที่เมืองหม้วย แต่เป็นเพราะอยู่ต่อหน้าฝายู จึงไม่มีใครกล้าพูดตรงๆ กับท่านทูต แสนกางหอกจึงตัดสินใจเชิญหมื่นฮำและฝายูมาเมืองหลวงพระบาง บรรดาผู้เฒ่า ขุน ท้าว ก็ล้วนต้องตามมาด้วย ที่ราชสำนัก ทีแรกพระเจ้าถาม ใครดี ใครเลว ผู้เฒ่าเพียงแต่กล่าวตอบว่า “ผู้เป็นท้าวเมือง ใครๆ ก็ดีทั้งนั้น มีแต่ตัวเสือ ตัวหมีเท่านั้น จึงจะโหดร้าย” จากนั้นพระเจ้าสั่งให้กางมุ้ง แบ่งลานออกเป็น 2 เขต แล้วกล่าวให้ฝายูกับหมื่นฮำ แต่ละคนยืนอยู่คนละฝั่ง พระเจ้าถามว่า “ผู้เฒ่า ขุน ท้าว ทั้งหมด ใครรักใคร่ฝายูจงยืนข้างฝายู ใครชอบหมื่นฮำก็จงยืนข้างหมื่นฮำ” เกือบทั้งหมดจึงไปอยู่ข้างหมื่นฮำ ข้างฝายูมีเพียง 8 คน

หมื่นฮำได้เป็นเจ้าเมืองหม้วย ส่วนฝายูต้องขับไปให้กินดินแดนถึงลำน้ำอู แถบภูฝาง ที่นั่น ท้าวให้กำเนิดท้าวคำบงและนางคำทอง

หมื่นฮำจึงดูแลสั่งการงานต่างๆ ในบ้านเมือง ท้าวแต่งตั้งท่านเสือกางเป็นพัน ท่านเสือป่าเวียงเป็นหมอ

ท้าวแต่งนางคำแพง ลูกท้าวคำแก้วฟ้าแกน ณ ดินแดนปุงแดนจาเป็นเมีย และให้กำเนิดท้าวหมื่นปู หมื่นลาน ท้าวให้หมื่นปูอยู่ด้วยกัน ส่วนหมื่นลานให้ไปเป็นเจ้าเชียงเปิ๊ก

ที่ดินแดนเชียงดงเชียงทอง ฟ้าล้านคำแดงสิ้น ฝายูกับฟ้าชิกคำชิงกันฟันเจ้า ได้แสนขาว แสนหานกับหมื่นหนอง ที่เมืองเบื้องล่างช่วยเหลือ ชิกคำจึงพาทหารรบกับฟ้ายึง ฟ้ายึงกลัว ตัดสินใจหนีเข้าเมืองโซนเมืองทอง เจาเต่าไม่มีโชคระหว่างทางถูกหมื่นหนองดักฆ่าตายเสีย เข้าใจผิดคิดว่าสงบลงแล้ว แต่ผิดคาด ฟ้าสามหมื่นแห่งเมืองแถงก็เป็นเช่นนั้นสืบต่อ พระเจ้านำทหารเข้ารบกับฟ้าชิกคำ ท่านแต่งตั้งคำบงไปขอร้องหมื่นฮำนำทหารไปช่วย แต่หมื่นฮำไม่ไป เพียงแต่งตั้งท้าวเปิงแห่งเมืองหม้วย ท้าวแดงแห่งเมืองลา ป้องดอนเมืองซ้าย ป้องฝ่าเมืองแอ๊ะ พันงานเมืองเพียง ฮอแฮเมืองเคียง กว่างเด๊กเมืองแจง ขึ้นไปช่วยฟ้าสามหมื่น ฟ้าสามหมื่นไม่พอใจ ให้คำบงนำทหาร 1,300 นายไปรบกับหมื่นฮำ หมื่นฮำกลัว หนีทิ้งบ้านเมืองใหญ่ไปขอความช่วยเหลือจากท้าวกวดคำที่เมืองไล ท้าวให้เจ้าไปกินดินแดนเมืองลื้อเมืองซอ

หมื่นปู หมื่นลานออกมาคำนับคำบง คำบงเป็นเจ้าเมืองหม้วย เจ้าสั่งหมื่นพู หมื่นลาน นำทหารไปเมืองแกงช่วยฟ้าสามหมื่น เมื่อถึงเมืองควาย มีคนแนะนำสองท้าวว่า “ดินแดนสืบทอดจากพระเจ้าก็จะยังคงเป็นของลูกหลานของพระเจ้า ดินแดนนั้นยังมั่นคงราวกับสะพานที่ทำด้วยไม้ “ลิม” ไม้ “แซน” ดินแดนของพระเจ้าขณะนี้ช้างยังคงเต็มใต้ถุนเรือน เรือนไหนที่มีช้างตัวใดตาย” สองท้าวให้หมอทำนายดู หมอพบว่า “ไปก็จะสูญเสีย กลับไปขับไล่คำบงนั่นแหละจึงจะเหมาะเจาะกับที่ฟ้าประสงค์มากกว่า” หมอจึงบอกกล่าวคำแนะนำและทำนาย คำบงรอนัดมือเปล่าแล้วจึงหนีไปเมืองล้ำ เมืองโบน แล้วจึงถูกทหาร

หมื่นปู หมื่นลานฆ่าตาย

ได้เมืองหม้วยกลับคืนมา สองพี่น้องสั่งให้คนพาหมื่นฮำกลับ หมื่นฮำนึกถึงบุญคุณของเกือดคำ จึงคืนดินแดนที่แต่ก่อนท้าวแปดล้านเคยตัดให้ตาเงิน ทันใดนั้น ในโอกาสดังกล่าวเกือดคำรอท่ารับอยู่ที่เมืองเชียงมวน หมื่นฮำเห็นดังนั้นเกิดไม่วางใจจึงร้องขอความช่วยเหลือดวงคำท้าวเมืองลา ซวงคำเป็นคนตรงไปตรงมา ใจร้อน เห็นว่าพี่ชายถูกกบฏรุกราน จึงนำทหารไปช่วย ท้าวนำทหารตั้งมั่นอยู่ที่ดงตองสวนไว ผลักดันให้หมื่นฮำออกหน้ากองทัพ หมื่นฮำมาช้า อ้างเหตุว่ายังยุ่งอยู่กับการเซ่นไหว้ผี ซวงคำจึงจำต้องออกรบกับทหารเมืองไลแต่เพียงผู้เดียว ท้าวมีความคิดชั่วร้ายว่า ถ้าซวงคำแพ้ ทหารเมืองไลทั้งหมดก็อ่อนกำลังไปด้วย ตอนนั้นพาทหารออกไปก็จะชนะ หรือไม่ก็จะล่าถอย ถูกต้องตามนั้น ซวงคำเชื่อพี่ชายตน จะนำทหารออกไป จึงพาทหารเข้ารบกับกบฏที่ดงโซนดงตอง รบกันยาวนาน แต่กองทหารสนับสนุนไม่เห็น ทหารของท้าวแตกพ่าย ท้าวถูกทหารเมืองไล เมืองลาฆ่าตาย ขณะนั้นหมื่นฮำจึงสงบศึกกับเกือดคำ ทหารทั้งสองฝ่ายต่างก็ล่าถอยราวกับศึกสงบลงแล้ว

สถานการณ์สงบลงแล้ว หมื่นปู หมื่นลาน ขอส่งคืนดินแดนเมืองกลับให้บิดาอีกครั้ง แต่หมื่นฮำไม่ยอมรับเพราะคิดว่า ขณะที่ประสบกับช่วงเวลาที่ลำบาก สองพี่น้องก็สามารถเผชิญด้วยตนเองได้ ท้าวจึงมอบบ้านเมืองให้หมื่นปู หมื่นลาน แล้วจึงกลับไปกินเมืองเชียงมวน หมื่นปูขึ้นเป็นเจ้าเมืองหม้วย ให้หมื่นลานกินเชียงเปิ๊ก ท้าวหอก ท้าวพังกินหม้วยน้อย

ตั้งแต่เมื่อซวงคำตายในศึก เมืองลาก็ไม่มีเจ้า ลูกเจ้าคืออ้ายเต็มเมืองก็ยังเล็ก ยังไม่สามารถดูแลบ้านเมืองได้ ด้วยโอกาสนั้นขวาเงิมฆ่าท้าวโซน ท้าวนาม ปล้นอำนาจเป็นเจ้ากินเมืองลา ขวาเงิมหาทางกำจัดเมืองหม้วย ยุยงหมื่นปูให้โค่นหมื่นลาน หมื่นลานกลัว หนีกลับไปขอร้องกษัตริย์ห่งดิ๊ก (เมืองเวียด) กษัตริย์สั่งทหารขึ้นมาจับหมื่นปูใส่กรงนำกลับไปเมืองแกว หมื่นลานกลับมาเป็นเจ้าเมืองหม้วยและให้พันเมืองไปกินดินแดนเชียงเปิ๊ก ขวาเงิมได้กลับมาชวนพันเมืองให้ยุยงท้าวเปิง ท้าวหกหัก หลังฆ่าหมื่นลาน

เมื่อได้ข่าวว่าหมื่นลานตาย ขวาเงิมแสร้งว่าติดหนี้บุญคุณหมื่นลาน พาทหารกับพันเมืองขึ้นไปปกป้องเมืองหม้วย เมื่อทหารของสองท้าวย่างเข้าเชียงดี (เมืองใจกลางเมืองหม้วย) สองท้าวตีกลองปลุกผู้คนในเมือง ชายฉกรรจ์ในเมืองรวมตัวพากันไปเรือนหมื่นลาน ที่นั่นขวาเงิมและพันเมืองจับท้าวเปิงมัดไว้ ให้ร้ายแก่ท้าวเปิงว่าเป็นผู้ก่อการร้ายฆ่าหมื่นลาน พวกชายฉกรรจ์จึงฆ่าท้าวเปิงตาย ขวาเงิมแต่งตั้งอ้ายเต็มเมือง ไล่จับคนเพิ่ม ได้ท้าวหอกแห่งภูหัว น้ำฮวา มาฆ่า ขณะนั้นที่เมืองหม้วยขวาเงิมกับพันเมืองฆ่าลูกหลานท้าวเปิง ท้าวหกเสียสิ้น

กลับมากล่าวถึงคราวที่ท้าวเปิง ท้าวหกเข้ามาฆ่าครอบครัวหมื่นลาน ลูกชายที่ยังไม่หย่านมของหมื่นลาน คือเงินพันนาได้แม่เฒ่าลาวลอดและพวกขุนลู ขุนสามผู้เป็นผู้ดูแลเรือนท้าวอุ้มลงใต้ถุนบ้าน จากนั้นจึงพาไปหลบอยู่บ้านสิบป่าเหนือ ไม่นานนักพวกเขาก็พาลูกท้าวผ่านเรือกสวนไปขอร้องคำบางที่เมืองเพียง คำบานกลัวว่าเมืองตนเล็กภายหลังมาลูกเจ้าเติบโตขึ้นจะไม่พอกิน (ครอง) จึงกล่าวว่า “น้ำเล็กเจ้าไม่ได้ปลาจัม เมืองเล็กไม่พอเลี้ยงดูลูกเจ้า” และสั่งให้คนพาเงินพันนาล่องน้ำลงมาขออยู่กับท่านตือหม่าตือโดที่เมืองสาง

ขวาเงิมขึ้นเป็นเจ้าเมืองหม้วยทั้งมวล ทว่า พวกผู้เฒ่าไม่พอใจ ปลดท้าวและนำพันเมืองขึ้นเป็นเจ้าแทน พันเมืองให้กำเนิดลูกได้แก่ คำวิง คำสีลาง คำบาน ท้าวให้คำวิงอยู่ด้วยกันกับท้าว ส่วนคำบานไปเป็นเจ้าเชียงมวน คำสีลางเป็นเจ้าเมืองแอ๊ะ ขวาเงิมได้กลับมาเป็นเจ้าเมืองลา

ขณะนั้น อ้ายเต็มเมืองกินบ้านลาย บ้านลอง พันเมืองไม่พอใจที่กินหลายบ้าน จึงถอดถอนและให้เพียงนาเลวๆ ผืนเล็ก นาเล็กมาก ปลูกได้เพียงกล้า 7 ต้น แต่ละปีให้ดอกผลจำกัด เปลือกมาก เนื้อน้อยทุกปี ท้าวยังต้องจ่ายส่วยให้พันเมือง เพราะ “นานั้นยังคงมี 2 เจ้าของ ข้าวเปลือกนั้นยังมีท้าว 2 คนกิน” แต่อ้ายเต็มเมืองก็ยังพอยังชีพเพราะพวกผู้เฒ่าและประชาชนรักใคร่ ปกป้องช่วยเหลือ ผู้เฒ่าขณะนั้นที่

ติดตามอ้ายเต็มเมืองมีพวกท่านกวานบ้านหก บ้านมอย บ้านสอย บ้านปัว บ้านเลา บ้านยอด กับอีก 2 หมอชื่อลูและบัว ภายหลังอ้ายเต็มเมืองแต่งนางขอดเงินลูกขวาเงิมเป็นเมีย ขวาเงิมจึงให้อ้ายเต็มเมืองไปกินดินแดนบ้านกับ บ้านกัด บ้านอุ่น เมืองโบน บ้านกู บ้านแก้ว บ้านกอย บ้านปน บ้านเขาเฮ บ้านอุง บ้านอัง บริเวณนี้อุณหภูมิแห้ง ร้อน มักจะผิดฤดูกาล ภายหลังอ้ายเต็มเมืองกลับมาขอขวาเงิมให้ตนกลับไปกินดินแดนเมืองเคียง ในโอกาสที่เจ้าเมืองที่พันทองสานเจ้าเมืองที่นั่นตาย

กลับมากล่าวถึงเงินพันนาที่อยู่กับเจ้าเมืองสาง เมืองหมอกได้หลายฤดูข้าวสุก เมื่อท้าวเติบใหญ่ กวานตูหม่าตูโดจึงพาพันนาไปเฝ้ากษัตริย์ (แกว) กษัตริย์พระราชทานตราเกียรติยศให้ พันนารับตำแหน่งขุนนาง เป็นผู้บังคับการภาค และสั่งตูหม่าตูโดนำทหารเมืองเด๊ก เมืองปัว เมืองวาดไปพาพันนากลับมาตุภูมิเดิม พันเมืองถูกจับพากลับมาฆ่า ณ ดินแดนแกว พันนาขึ้นเป็นเจ้าเมืองหม้วย ทั้งซ้ายและขวากระจ่างแจ้ง ทุกคนต่างชื่นมื่น

เงินพันนาแต่งนางเงินจัน ลูกท้าวคำลาเมืองสางเป็นเมีย แล้วให้กำเนิดบรรดาท้าวได้แก่ ยี เปอ ป่าน จัน แปงเมือง แปงแก้ว และบุนสูง

ระยะนั้น ที่เมืองไล ท้าวคำกี่เดืองเป็นเจ้าสืบทอดตามกวดคำ ท้าวคำตูมแห่งเมืองโบมลงมาปล้นเมืองไล คำกี่สู้ไม่ได้จึงขอความช่วยเหลือจากเงินพันนา ท้าวพาคำกี่มาเฝ้ากษัตริยห่งดี๊ก กษัตริย์พระราชทานตราตั้งให้ท้าวกลับมากินดินแดนเมืองไล ท้าวคำตูมกลัวเกรงอย่างยิ่งจึงกลับเมืองโบมตามเดิม

ที่เมืองลา ขวาเงิมแก่ตัวลง หลงอำนาจไม่ถ่ายโอนให้ลูกหลาน ปฏิเสธที่จะส่งบรรณาการให้เงินพันนา แล้วท้าวยังไม่ยอมส่งเครื่องประกอบพิธีกรรมให้กษัตริย์แกวทุกๆ ปี กษัตริย์แกวนำทหารขึ้นมาไต่สวน ทหารพระองค์ล้อมจับได้นำมาฆ่า ดังนั้นเมืองลาจึงถูกล้างผลาญ หมูลิ้นห้อย หางตก กวางปล่อยเขาทิ้ง บ้านเมืองกลายเป็นปลักควาย

เจ้าเงินพันนาให้ท้าวตองไปเป็นเจ้าเมืองลา ไปถึงที่หมาย ท้าวป่วยจำต้องหันหลังกลับ แต่ตายกลางทาง เงินพันนาจึงสั่งเวียฮอแฮนำเสื้อของอ้ายเต็มเมืองแห่งเมืองเคียงมาทำนาย ได้ผลว่าดี และยังได้รู้ว่าอ้ายเต็มเมืองสืบเชื้อสายมาจากท้าวซวงคำ เจ้าจึงมอบให้ท้าวเป็นเจ้าเมืองลา ด้วยเหตุที่อ้ายเต็มเมืองยากจน ทั้งเมืองลายังได้ละทิ้งความสูญเสียไว้ ดังนั้นเงินพันนาจึงให้พวกเจ้าหน้าที่บ้านได้แก่ บ้านโตม บ้านซอม บ้านลุด บ้านสาม บ้านกุ บ้านก๋า บ้านป้อง บ้านมอน และ 2 องหมอลีกับหมอบัวพากันไป นอกจากนั้นเจ้ายังประทานอ้ายเต็มเมืองพวกดาบด้ามงาช้าง เสื้อฝังเงิน ฝังทอง ช้าง ม้า ทั้งอานม้า ฆ้อง กลอง ชุดยาวสีดำ ผ้าปัก แดง เขียว สีจัดจ้าน

ตระเตรียมพรักพร้อมอ้ายเต็มเมืองตีเกราะ เคาะ ฆ้อง กลอง พาผู้เฒ่า ชาวบ้าน ออกจากเมืองเคียงตามทางหนองเดื่อ หนองบ่อเคือง ไปถ้ำผึ้ง ถึงที่นั่นประสบลางร้าย ท้าวจึงหันหลังกลับ ถึงวันฤกษ์ดียามดี ท้าวสั่งหมอลู หมอเบือ ทำนายหาเส้นทางดีที่จะไป คณะท้าวไปทางเขาแฮวมาลู ลา ทูม เล ลาว เนียว นาม เฝียงแง ถึงบ้านก้อ บ้านแท นามอน จากนามอนท้าวเคลื่อนขบวนผ่านที่นาหลักของเมืองลา ที่นั่นเป็นนาเมือง นาบ้านก๋า ถึงที่นั่นคณะท้าวพบผู้หญิงส่า (ชนกลุ่มน้อย) คนหนึ่ง สะพายตะกร้าเงิน กำลังเดินเข้าบ้านก๋า พอเห็นกลุ่มคนหลายคน หญิงคนนั้นกลัว ทิ้งตะกร้าวิ่งหนีหายไป ท้าวถือว่าเป็นลางดี ลางได้ของ จึงเปลี่ยนชื่อบ้านก๋าเป็นบ้านส่าเซียงเงิน (แปลว่า “ส่าให้เงิน”) และเอาบ้านนี้เป็นที่พักชั่วคราวเป็นที่สำหรับคนเฒ่า เด็กเล็ก รัดผ้าคาดเอว แขวนเปล ท้าวเริ่มให้ชายหญิงตัดร้างถางพง ป่า หญ้าเลา ป่าอ้อ ก่อตั้งบ้าน ทำนา ปีแรกจึงถางพงได้บริเวณหนึ่ง ตั้งแต่บ้านแก้ถึงเซียงเงิน บ้านกาว ปีถัดมาท้าวให้คนเรียกพวกชาวบ้านที่เคยลี้ภัยไปหลบอยู่ที่ริมน้ำปานกลับมา ดังนั้นท้าวจึงมีคนเพิ่มขึ้น กำลังเพิ่มขึ้น เพื่อที่จะแปลงป่าให้เป็นไร่นา ชาวบ้านนำควายป่ามาไถนา พวกเขาดักจับอยู่นาน จึงจับควายมาได้เพียงพอไถนา 2 ครัวเรือนจับควายรวมกัน 1 ตัว 3 ครัวเรือนใช้ควาย 1 ตัว อ้ายเต็มเมืองปลูกเรือนที่เซียงคำ เป็นที่ไหว้ถ้ำ บูชาผี ต่อมาบ้านเมืองจึงกลายเป็นแผ่นดินใหญ่ แผ่นดินท้าวดังเดิม

อ้ายเต็มเมืองให้กำเนิดลูกได้แก่ คำมึด คำแขว คำกอง คำลาย

กลับมากล่าวถึงเงินพันนาเจ้าเมืองหม้วย ทุกปีท้าวกลับไปเข้าเฝ้ากษัตริย์ มีครั้งหนึ่ง ท้าวไปเป็นชู้กับนางสนมของกษัตริย์ คนในราชสำนักจับได้ นำความไปรายงานให้กษัตริย์รู้ กษัตริย์โกรธและนำไปจับใส่คุก ติดคุกอยู่ 2-3 ปี ท้าวติดสินบนคนคุมคุก หนีตามลำน้ำแต๊ ลำบากอยู่หลายวันจึงกลับถึงเมืองหม้วย

ท้าวหลงคิดว่าได้กินอิ่ม นอนหลับสบายแล้ว ไม่ต้องสงสัย กษัตริย์สั่งทหารไปไกลถึงที่ ร้องขอจับกลับ ท้าวกลัวมากสั่งท้าวยี นำผ้า 400 พับ เงินทองของมีค่า งาช้าง นอแรด และบรรดาของมีค่ามากมีสุดในป่า นำลงมาขอให้กษัตริย์อภัย กษัตริย์พอใจจึงให้เงินพันนาเป็นเจ้าเมืองหม้วยดังเดิม

แต่ต่อมา ท้าวได้ยินคนลาว คนลื้อ น่องสัก น่องลาย ยุยง จึงพาคนในครอบครัวผ่านไร่หน้าดินแดนเชียงดงเชียงทอง ละทิ้งบ้าน ให้ไร่ท้าว ด้วยความโกรธกษัตริย์จึงสั่งให้คนข้ามไปเรียกท้าวกลับ แต่ท้าวไม่ยอม กษัตริย์จึงพาทหารไปรบกับท้าวที่ดินแดนเมืองปุง เมืองจา เปลี่ยนเมืองนี้ไปเป็นหนองน้ำปลักควาย ท้าวต้านกษัตริย์ไว้ไม่อยู่ ยอมแพ้ และต้องการกลับไปเป็นเจ้าเมืองหม้วยดังเก่า กษัตริย์ไม่ฟัง จับท้าวกลับไปทำไร่ ได้ 3-4 ฤดูข้าวสุก ด้วยความเคียดแค้นอย่างหนัก ตับไตใหญ่โต ท้าวสั่งคนนำจดหมายไปขอร้องกษัตริย์จีน ท้าวมีความคิดที่จะอาศัยกำลังทหารจีนกำจัดแกวเพื่อให้ตนเป็นเจ้าทั้งดินแดนแกวและเป็นลูกไล่จีน ทันใดนั้น มีคนรู้จึงบอกข่าวกับกษัตริย์แกว กษัตริย์สั่งคนสกัดทุกทิศทาง จับได้คนถือจดหมาย และลงโทษประหารเงินพันนาและพวกลูกๆ ได้แก่ ท้าวเปอ ท้าวป่าน ท้าวจัน แปงเมือง แปงแก้ว ถึงเวลาตัดสินใจประหาร ท้าวหนอกซึ่งก็คือบุนสูง เกิดฟ้าผ่าติดต่อกัน 3 ครั้ง กษัตริย์คนทำนายจึงรู้ว่าท้าวหนอกที่จริงแล้วคือบุตรของสวรรค์ จึงไม่ประหารและกลับหลังว่าต่อมาให้หลังจะอาศัยใช้งาน กษัตริย์ชอบใจที่ท้าวหนอกกล้าหาญและประมาณตน จึงให้อยู่ดินแดนพวกม้อย พวกหมาง (หมายถึงดินแดนชาวเหมืองและชาวเย้า)

บทที่ 6
บุนสูงได้รับพระราชทานให้เป็นเจ้าเมืองหม้วย ฝอเลเมืองลาค่อย ๆ ยึดอำนาจเป็นเจ้าดินแดนเมืองไท

ที่เมืองหม้วย คำวิงเป็นเจ้า ให้กำเนิดลูกได้แก่ คำบากลุน คำบากกอ คำบากหว่า และนางอุ่นซวน

ท้าวให้คำบากลุนอยู่ด้วยกับท้าว ให้คำบากกอกินดินแดนเมืองแอ๊ะ ให้คำบากหว่ากินดินเมืองเพียง คำวิงตาย คำบากลุนยังเล็กอยู่ คำบานจึงล่องลงไปเฝ้ากษัตริย์ห่งดิ๊ก พระองค์ให้ตราสารมอบอำนาจคำบานเป็นเจ้าเมืองหม้วย คำบานให้กำเนิดคำเยินหว่า คำเยินซอ ท้าวให้คำเยินหว่าอยู่ด้วยกัน และให้คำเยินสาไปกินเชียงเปิ๊ก คำบานตาย คำเยินหว่าจึงเป็นเจ้าเมืองหม้วยแทน

ที่เมืองลา อ้ายเต็มเมืองตาย คำมึดขึ้นเป็นเจ้า คำมึดโลภมาก เจ้าชู้ ไม่สุจริต ผู้เฒ่าไม่พอใจจึงขอให้คำเยินหว่ามอบให้คำแขวเป็นเจ้าแทน คำเยินหว่ายอมให้

คำแขวตาย คำแปงจึงเป็นแทน

คำแปงแต่งนางเงินจัน ลูกคำลาแห่งเมืองวาดเป็นเมีย ให้กำเนิดคำอุ่นเมือง คำจอม คำพัน คำหมื่น คำสือ และคำฝือ

คำแปงให้คำอุ่นเมืองไปกินเมืองบู๋ ให้คำจอมอยู่ด้วยกัน แต่ที่เมืองลามีแขกเรื่อชาวแกว ชาวลาวไปมาไม่ขาด นางเงินจันไม่อยากให้ลูกตนอยู่ด้วย จึงขอกับท้าวให้อุ่นเมืองกลับมาอยู่กับบิดา และให้คำจอมไปอยู่เมืองบู๋ นางต้องตัดดินแดนบ้านไจ บ้านบ่อลี บ้านภูไฟ เพิ่มให้แก่เมืองลา อุ่นเมืองจึงยอมรับ คำพันกินบ้านแก้ ฐานะเทียบเท่าระดับพัน คำหมื่นกินบ้านแหม คำสือกินนาอังระหว่างเมือง คำฝือกินบ้านตง

คำแปงชราแล้วตาย อุ่นเมืองขึ้นแทน

อุ่นเมืองแต่งกับนางอุ่นซวนลูกหมื่นคำวิง (เจ้าเมืองหม้วย) ให้กำเนิดตองเมืองและยอเมือง

ที่เมืองหม้วย สองพี่น้องคำเยินหว่าไปกินปลาต้นฤดูที่บ้านกวนเมือง คำเยินซอยุยงพ่อมวยพ่อโต ผู้เป็นลามเมืองเชียงเปิ๊ก ถือหน้าไม้ยึดอำนาจแต่ไม่สำเร็จ ด้วยความเกรงกลัว ลามทั้งสองขโมยม้าของคำเยินหว่าลี้ภัยไป คำเยินหว่ารุดกลับมาเชียงลี รู้เรื่องพ่อมวยพ่อโต พอรู้ว่ามีคนตั้งใจจะฆ่าตน ท้าวจึงแต่งตั้งทหารรบกับน้องที่เชียงเปิ๊ก ซอกลัวลี้ภัยไปลาวกับครอบครัว ส่วนพ่อมวยพ่อโตหนีล่องลงมาพบกับท้าวหนอกหรือก็คือบุนสูง ขณะนั้นท่านกำลังรับราชการเป็นทหารระดับสูงอยู่ ตามจริงแล้วในรัชสมัยกษัตริย์ถายจิ๋ง ที่เมืองโดนมีจดหมายมาถึงกษัตริย์ ไม่มีใครอ่านตัวอักษรที่เขียนในจดหมายนั้นได้ กษัตริย์ต้องเรียกบุนสูงที่ครองดินแดนพวกม้อยพวกหมางอยู่มาดู บุนสูงอ่านออก พระองค์จึงให้รางวัลด้วยการสั่งให้คนสร้างเรือนให้บุนสูงอยู่ที่ประตูตะวันตก เพื่อที่จะได้รับใช้พระองค์ได้ทุกวัน ได้รับข่าวว่าพี่น้องเจ้าเมืองหม้วยฆ่ากันเอง บุนสูงรายงานเรื่องราวดังกล่าวเพื่อให้กษัตริย์ทรงทราบอย่างชัดเจน กษัตริย์จึงให้ตราสารส่งบุนสูงกลับไปเป็นเจ้าเมืองหม้วย

บุนสูงมีลูกได้แก่ เฟี้ยบุน คำกง คำฟุก ท้าวให้เฟี้ยบุนอยู่ด้วยกัน ให้คำกงกินเมืองเพียง คำฟุกกินเมืองแอ๊ะ

ขณะนั้น กษัตริย์ถายจิ๋งครองอยู่ได้ 1 ปีจึงสิ้นพระชนม์ กษัตริย์ลานแข็งครองได้ 4 ปี กษัตริย์แข็งตงครองได้ 10 ปี ทั้งหมดสิ้นพระชนม์ กษัตริย์ห่งซอนกำลังปกครอง

บุนสูงอยู่เคียงข้างกษัตริย์แห่งแกวจนถึงวัยชราจึงได้กลับไปเป็นเจ้าเมืองหม้วย ขณะที่ท้าวกลับลงมาเฝ้ากษัตริย์ โชคไม่ดีกลับตายเสียที่นั่น ด้วยเหตุที่เส้นทางยาวไกล ไม่สามารถจะแบกนำท้าวกลับบ้าน

เมืองและทำพิธีศพตามธรรมเนียมคนไทได้ บรรดาคนที่ไปด้วยจึงต้องฝังท้าว ณ ดินแดนแกว บ้านเมืองจึงให้เฟี้ยบุนขึ้นเป็นเจ้าเมืองแทน

กลับมากล่าวถึงดินเมืองลา อุ่นเมืองหาดินแดนให้ลูกชายกินไม่ได้ ขณะนั้นมีเพียงเมืองมั่วะที่ผ่านมา 2-3 ชั่วคนแล้ว ตั้งแต่ขวาเงิมทิ้งให้เจ้าเมืองสางกิน อุ่นเมืองจึงขึ้นไปขอ เฟี้ยบุนอนุญาตไปรบเพื่อยึดคืน เฟี้ยบุนเห็นว่าการงานนั้นไม่ได้มีผลอะไรกับเมืองหม้วย จึงยกให้เป็นไปตามความคิดของอุ่นเมือง ตัดสินใจ ท้าวเพียงแต่แนะนำให้มองไกล คิดกว้าง หากต้องการยึดกลับมาควรขออนุญาตกษัตริย์ (แกว) ได้รับคำตอบอุ่นเมืองแต่งตั้งท้าวโอนและเกวียนนวดลงมาขอกษัตริย์ห่งซอน กษัตริย์ออกตราสารแต่งตั้งหลีเยินขึ้นมามอบให้อุ่นเมืองได้รับตราสาร อุ่นเมืองจึงให้ยอเมืองไปกินเมืองมั่วะ และให้ตองเมืองอยู่กับตน

อุ่นเมืองตาย ตองเมืองขึ้นแทน

ตองเมืองแต่งนางคำกาน ลูกคำบากหว่าแห่งเมืองเพียง ให้กำเนิดเจื่องอวาย เจื่องบา กุนเมือง และบัวคำ ยอเมืองแห่งเมืองมั่วะแต่งนางต่อลูกองเตียนกงแห่งเมืองเติ๊กเป็นเมีย มีลูกชื่อกว่างเค ภายหลังเป็นเจ้าเมืองเชียงเหนือและกว่างสอน

ที่เมืองหม้วย คำฟุกแย่งอำนาจเฟี้ยบุน เฟี้ยบุนกลัวตาย หลบเข้าไปซ่อนในป่า รอโอกาสจะเอาเมืองหม้วยคืน 3 ปีถัดมาเมื่อคำฟุกตาย เฟี้ยบุนจึงกลับมาเป็นเจ้าเมืองหม้วยใหม่ เฟี้ยบุนแต่งนางคำบัวที่เมืองแอ๊ะ มีลูกได้แก่ คำแปงหรือแปงเมือง กว่างตอ กว่างงา ท้าวบา และท้าวนำ

แปงเมืองแต่งกับนางโจมบุนที่เมืองบู๋ มีลูกเป็นเฟี้ยหมื่น เฟี้ยตือ

ที่เมืองลา ตองเมืองเป็นเจ้า คนเมืองหมอกเมืองสางไม่รู้จักกลัวเกรง นำทหารขึ้นจับแล้วลงมาสู้กบฏ เจ้ากับลูกชายทั้งสองต่างตายในศึก บ้านเมืองพังไม่เป็นโล้เป็นพาย ไม่มีใครเป็นเจ้า ผู้เฒ่าจึงนำกุนเมืองขึ้นแทน

กุนเมืองแต่งนางคำพันแห่งเมืองมั่วะเป็นเมีย

บัวคำแต่งนางเงินทองแห่งเมืองแจงเป็นเมีย

กว่างเคแต่งเมียมีลูกคือฝากุน

ที่เมืองหม้วย แปงเมืองเป็นเจ้าแต่ตายเร็ว เฟี้ยบุนเอาเฟี้ยหมื่นขึ้นแทน เฟี้ยบุนก็ถูกกบฏจับไปและตายในศึกด้านใต้ลงไป

เฟี้ยหมื่นเป็นเจ้าเมือง แต่ไม่มีความสามารถ พวกผู้เฒ่าจึงไม่พอใจ อา 2 คน คือกว่างหอและกว่างงาแจ้งสถานการณ์ให้กษัตริย์ กษัตริย์สั่งให้ท่านบิ่งห์กับ 2 อานั้นจับเฟี้ยบุนมาฆ่าเสีย ลูกชายท้าวต้องหนีไปลาว

ผู้เฒ่าขอกษัตริย์แต่งตั้งให้เฟี้ยตือเป็นเจ้าสืบต่อ เฟี้ยตือแต่งนางโกลูกกว่างเคเมืองมั่วะเป็นเมีย ให้กำเนิดวังเมือง เฟี้ยท้าวยอดเมือง สังเงี่ย และเกี่ยง

ที่เมืองลา กุนเมืองเป็นเจ้าให้กำเนิดคำนาง คำแท่น น้องคือบัวคำให้กำเนิดมางแปง

กุนเมืองภายหลังตาย บัวคำแทนที่ แต่ไม่ได้รับความพอใจจากคนส่าและคนไท เฟี้ยตือไม่อดทนหาสาเหตุทางขวาทางซ้าย ฆ่าบัวคำตาย คำมางขึ้นเป็นเจ้าแทนได้ 5 ปีจึงตาย คำแท่นขึ้นแทน เป็นเจ้าได้ 1 ปี คำแท่นถูกพี่น้องในตระกูลฆ่าตายทันทีในนา ผู้เฒ่าจึงขอเฟี้ยตือให้มอบคำยอ ซึ่งก็คือบุนวาง ขึ้นเป็นเจ้าเมืองลาแทน

บุนวางแต่งนางเงินทองให้กำเนิดบุนดวงและยอดเมือง

ที่เมืองมั่วะ กว่างเคตาย ฝากุนขึ้นแทน

ที่เมืองหม้วย เฟี้ยตือแก่ตาย วังเมืองขึ้นแทน ท้าวให้สือเลเป็นแสน กินบ้านมอน ท่านกุนเป็นหมอกินบ้านปาน

วังเมืองแต่งนางคำสอยลูกท่านเทียนกอนเมืองเติ๊กเป็นเมีย ให้กำเนิดมางแกว ท่านดก และท่านเมือง

วังเมืองจัดการการงานบ้านเมืองจนได้รับความพอใจจากกษัตริย์แกวและกษัตริย์ลาว ท้าวได้รับแต่งตั้งจากกษัตริย์ให้เป็น “ถายตือเทียวบาว” หรือที่เรียกว่า “เทียวบาวแกวง”

ท้าวแบ่งให้จวงทาวกินเชียงแสด ท่านเฮียนกินเมืองฮุม ท้าวให้พี่ตนเองกินเมืองล้ำ สือห่งกินเมืองลวน หมื่นควายกินเมืองควาย คำแก้วกินเมืองซ้าย บุนวังกินเมืองลา บุนมีกินเมืองมั่วะ กว่างสานกินเมืองแจงเหนือ ฟงแจงกินเมืองแจงใต้

วังเมืองภายหลังคิดเอาเองว่าจะละทิ้งตระกูลคำ (หรือ “เกิ่ม” ในภาษาเวียด) คิดว่าจะตัดขาดจากความเป็นพี่น้องกับบุนวังและบุนซวงแห่งเมืองลา บุนวังกำลังลงมารายงานกษัตริย์ตระกูลหวู ส่วนบุนซวงขณะนั้นยังเล็กหนีไปหลบอยู่กับญาติข้างแม่ กว่างสอนขึ้นเป็นเจ้าเมืองลาแทน

ภายหลังวังเมืองตาย เฟี้ยท้าวยอดเมืองผู้เป็นน้องขึ้นแทน เจ้าแต่งนางเงินน้อยลูกท่านแสนสามแห่งเมืองควายเป็นเมีย ให้กำเนิดลูกๆ ได้แก่ เฟี้ยแก้วกงเมืองและคำอุ่น ท้าวหยาบช้าไม่ฟังทั้งซ้ายทั้งขวา ข่มเหงผู้หญิง ก่อให้เกิดความอยุติธรรมและชิงชัง แสนเลจึงยึดอำนาจและฆ่าท้าวตาย กงเมืองกลัว ทั้งขึ้นเรือหนีลงใต้ อุ่นเมืองขี่ม้าหนีขึ้นเหนือ บ้านเมืองถูกทิ้งร้าง ไม่มีใครครอง นางโกกับสังเงี่ยจึงขึ้นเป็นเจ้าบ้านเมือง

แต่บ้านเมืองก็ยังเป็นราวกับไม่มีเจ้า น้ำไหลกลับขึ้นบนฝั่ง ไท-ส่าฆ่ากัน แสนเลก็ยังกลับฆ่านางโกกับสังเงี่ยเสียแล้วนำท่านดกขึ้นแทน ท่านดกก็ยังไม่รู้จักรักใคร่คนเฒ่าคนเด็ก ไม่รู้จักฟังความซ้ายขวา ผู้เฒ่าจึงไม่พอใจ

ขณะนั้นที่เมืองลา กว่างสอนยังคงเป็นเจ้า ได้ 9 ปี ท้าวถูกฆ่าตายในสนามรบ ผู้เฒ่าจึงไปพาบุนดวง ณ ดินแดนข้างแม่มาแทนชั่วคราว และลงไปเชิญบุนวังกลับมาเป็นเจ้า

<u>ที่เมืองมั่วะ</u> เฟี้ยกุนตาย คำกงซึ่งก็คือบุนมีขึ้นแทน และให้กำเนิดลูกเป็นบุนปวง

<u>ที่เมืองลา</u> บุนวังและบุนซวงเป็นเจ้าเมืองลา แต่พวกท้าวเมืองหม้วยไม่พอใจ พ่อลูกจำเป็นต้องไปขอร้องฟงแจงที่ดินเมืองแจง ที่นั่นสองพ่อลูกต้องการที่จะแต่งตั้งให้ฟงแจงกินดินเมืองหม้วย เพราะท้าวคือเชื้อสายของคำเยินหว่าเมื่อสมัยก่อน

<u>ที่เมืองหม้วย</u> ฟงแจงเป็นเจ้าให้กำเนิดลูกคือ อุ่นเมืองและท้าวตุม ท้าวให้ลูกๆ ไปกินดินเมืองนอกหมด

เฟี้ยแก้วกงเมืองที่เมืองล้ำ คือเจ้าเฟี้ยหมื่น อยากยึดดินแดนเมืองหม้วยคืน จึงขอร้องทหารเมืองไลเมืองลามาฆ่าฟงแจง แต่ว่าภายหลังเฟี้ยหลวงไปขอร้องดินแดนแกว ให้ยึดดินแดนคืนไม่นานให้หลัง เฟี้ยแก้วกงเมืองกลับจากเมืองไลได้ผู้เฒ่าในเมืองลำน้อยอึง ยึดเมืองหม้วยคืนมาได้

<u>ที่เมืองลา</u> บุนซวงกับพ่อแข็งขันก่อสร้างบ้านเมือง ปรารถนาจะแปลงเมืองลาให้เป็นเมืองหลวงของบรรดาเมืองคนไท บุนซวงแต่งนางคำแก้วลูกบุนกว่างเป็นเมีย ให้กำเนิดท้าวคำกอง นางคำโสม ท้าวคำสาว ท้าวกว่างฟู และบุนสูง

<u>ที่เมืองหม้วย</u> ท้าวแก้วกงเมืองไม่เป็นที่พอใจของบุนวังกับบุนซวง พ่อลูกเจ้าเมืองลาจึงนำทหารขึ้นไปรบด้วย คราแรกที่ขึ้นไปเพียงแต่ฝ่าหานฆ่าท่านเกียวคนของเมืองหม้วยได้ หลังจากนั้นทหารเมืองหม้วยกลับรบผลักให้ทหารเมืองลาล่าถอยได้ ท้าวแก้วกงเมืองเป็นเจ้าได้ 4 ปีจึงเลิกรา ยกให้พี่ชายคือท่านเจื่องสอน หรือเฟี้ยมางแก้วไปกินดินเมืองล้ำ เฟี้ยยังไม่มีเมียจึงสั่งท่านหมอไปขอลูกสาวท่านเทียนลอนแห่งเมืองเติ๊ก เสียดายที่นางยังเล็กนัก เฟี้ยจึงสั่งให้ไปขอลูกสาวท่านตงบิ่งเลืองแห่งเมืองสาว ท่านนี้จึงยกลูกสาวคือนางคำแก้วไปเป็นเมียเฟี้ย ท้าวเจื่องสอนให้พาเฟี้ยแก้วกงเมืองไปกินดินเชียงฮุ่ง แล้วตัดดินเชียงขวง เชียงสอม คงตาว เพิ่มให้เป็นส่วนหนึ่งของเมืองฮุ่ง แต่ไม่ได้ให้ขึ้นกับเมืองล้ำ

เจื่องสอนไม่ค่อยเอาใจใส่งานบ้านเมือง ด้วยเหตุนั้น “ไทไม่ตาม ส่าไม่ชอบ” ลูกท้าวแก่งแย่งกัน ท้าวดก ท่านเมืองจึงขับไล่ เฟี้ยต้องหนีขึ้นไปขอร้องเมืองไล ท้าวเมืองไลไม่ช่วย ท้าวกลับมากับผู้เฒ่า หลบเข้าค่ายกลโบม ได้ข่าวดังนั้นท่านดกท่านเมืองพาทหารธนูไป ท้าวต้องสั่งคนพาจดหมายไปหาบุนวัง บุนดวง

แห่งเมืองลา สองท้าวจึงให้สือเกียมพาทหารมาฆ่าท่านดกท่านเมืองได้ที่เมืองมั่วะ

ขณะนั้นที่เมืองควาย ท้าวอุ่นรบกับท้าวเมืองบาง เมืองโมน เพื่อที่จะขยายชายขอบดินแดน แต่เพราะว่าทหารอ่อนแอ ท้าวจึงไปขอกำลังเสริมจากเมืองไล เมืองไลไม่ช่วย ท้าวกลับมาขอให้ท้าวเมืองแถงช่วย ท้าวเมืองแถงนำทหารจับครอบครัวท้าวเมืองบาง เมืองโมน ทั้งหมด เฉพาะสองท้าวหลบหนีไปขอความช่วยเหลือเจื่องสอน ได้ยินคำสองท้าว เจื่องสอนจึงนำทหารไปรบกับทหารเมืองแถง เมืองควาย จับท้าวอุ่นได้ และช่วยเหลือทั้งลูกและเมียสองท้าวได้ ตั้งแต่นั้นมา ทั้ง 3 เมืองเบื้องขวาต้องขอมาเป็นเมืองขึ้นกับเมืองหม้วย ดังคำว่า “สร้างเรือน ขอทำหลังคา สร้างกระท่อม ขอทำผนัง”

ท้าวเมืองลาจิตใจไม่สุจริตฆ่าเจ้าเมืองเปีย โดเกียงเป็นเจ้ารู้ดังนั้นจึงหนีข้ามไปลาว ขอร้องพระเจ้าเมืองหลวง พระเจ้าตัดสินใจนำโดเกียงกลับมาเป็นเจ้าดินแดนเมืองหม้วย แต่บุนวัง บุนซวงไม่ฟัง งานนี้จึงไม่สำเร็จ เมืองหม้วยไม่มีเจ้า ท่านป้องดึ๊กจึงสั่งท่านกว่างสาไปผาเตา ไปเชิญเฟี้ยแก้วกงเมืองกลับมาก่อสร้างบ้านเมือง กว่างสาหาอยู่นานจึงพบท้าวอยู่ ณ บ้านปาน บ้านปิน คราแรกท้าวแคลงใจในเจ้าเมืองลาและท้าวเมืองมั่วะ จึงไม่ยอมรับ ภายหลังท้าวไม่ปฏิเสธ ตัดสินใจยอมกลับและอยู่ที่เวียงตุนหรือบ้านเฮืองชั่วคราว ไม่นานให้หลัง เมื่อบ้านเมืองสงบสุข ซ้ายสนุกใจ ขวาสบายใจ ท้าวสั่งผู้เฒ่านำบรรณาการขออวยพรเจ้าเมืองลา ท้าวเมืองมั่วะ เมื่อเจ้าเมืองทั้งสองสบายใจ ท้าวจึงได้ออกจากเวียงตุนกลับเวียงปัว

เฟี้ยแก้วกงเมืองให้กำเนิดถายตือเทียวบาวอาน

<u>ที่เมืองลา</u> บุนวังตาย บุนซวงขึ้นเป็นเจ้าแทน

<u>ที่เมืองมั่วะ</u> คำกงหรือบุนมีตาย บุนกว่างขึ้นแทน ท้าวแต่งนางคำสอนน้องบุนซวงเป็นเมีย มีลูกเป็นคำเกวียน

บทที่ 7
กบฏ “แฝ่” ก่อกวนบ้านเมือง บุนแฝงรบชนะ เมืองลาพัฒนาอิทธิพลทั่วทั้งภาคตะวันตกเฉียงเหนือ

ที่เมืองลา บุนซวงตาย คำกอนขึ้นแทน ท้าวสร้างเรือนที่บ้านส้าง จึงเรียกว่าเวียงส้าง ท้าวแต่งนางเงินดำแห่งเชียงขึ้นเป็นเมีย ลูกท้าวเต็นให้กำเนิดนางคำอำกา นางเป็นคนฉลาด รู้มาก เก่งตัวหนังสือ จึงมักช่วยท้าวจัดการงานบ้านเมือง วันหนึ่งนางนอนหลับฝันว่าได้แต่งงานกับคนยากจนคนหนึ่ง นางตามความฝันไปถึงน้ำปันที่วังโมน พบกับทองโดน นางจึงแต่งกับทองโดนและขออนุญาตบิดาหักร้างถางพงกับผัวอยู่ที่นั่นสร้างบ้านแปลงเมือง คำกอนยังมีลูกเมียน้อยคือท้าวบุน ท้าวครองเมืองได้ 9 ปีจึงตาย บุนสาวขึ้นแทนก็ตาย น้องคือบุนสูงจึงขึ้นแทน

ที่เมืองหม้วย เฟี้ยแก้วกอนเมืองหรือเจื่องทาวตาย ลูกคือเทียวบาวอานขึ้นแทน ท้าวได้พระเจ้ามอบดินแดนเพิ่มให้ครอบคลุมตลอดตั้งแต่หินขาว แก่งลุบ ฝาหา เชียงแสด สบแอด ถึงภูสาง ลานเงิน ภูเตียดานแดง แก้วลม แก้วขอด บวมยึง หินดำ อังแลง หัวแกง ลองเจื่องตรงแถบน้ำแต๊ (น้ำดำ) ตั้งแต่เชียงจันบ้านอัง ถึงหาดลาง ตางหลวง

เจ้าให้ป้องเทียบเป็นแสน ป้องเทียบตาย สือสังแทน สังได้กินบ้านโมนและบ้านจา สือลานได้เป็นป้อง สือปุนเป็นฮอหลวง พวกท่านเหล่านี้ได้ปกครองบ้านเหล่านั้นเพราะมีงานปกป้องบ้านเมืองและพาท้าวบิดากลับมา

เจ้าแต่งเมีย 3 คน คือนางคำแดงลูกบุนมือแห่งเมืองมั่วะ นางเจื่องลูกสาวท่านจอมบุนแห่งเมืองวาดและนางคำสอนแห่งเมืองเจียน ท้าวให้กำเนิดบรรดาท้าว ได้แก่ คำเฝือ คำฝู เจื่องเจียว เจื่องดง เจื่องนาม เจื่องสิง เจื่องวน สือเวงียน สือตา และสืออุน

ท้าวตาย ลูกคือคำเฝือขึ้นแทน แต่งนางเงินแอ่นลูกเจื่องหลกเป็นเมีย มีลูกคือคำสอม ไม่นานนักท้าวตาย บ้านเมืองส่งผ่านไปให้ลูกอีกครั้ง

คำโสมแต่งนางคำแฝงลูกท่านคำเกียนเป็นเมียหลวง ท้าวแต่งเมียคนที่ 2 คือนางคำสอมลูกท่านบุนฝา มีลูกคือคำบัว

ท้าวไม่ยอมเชื่อฟังคำผู้เฒ่าจึงถูกขับขึ้นไปไกลถึงเมืองแอ๊ะ ผู้เฒ่าพาคำแทนแห่งเมืองล้ำมาเป็นเจ้าเมืองหม้วย

ที่เมืองลา บุนสูงแต่งนางเงินพังลูกเทียวบาวอานเป็นเมีย ให้กำเนิดบุนเกิง บุนเกวียน บุนสอน คำปาง กว่างดิน และบุนแปง

บุนสูงตาย บุนกางขึ้นแทน

บุนกางแต่งนางเงินไคแห่งเมืองหม้วยเป็นเมียหลวง ให้กำเนิดท้าวคำเฝือ แต่งลูกสาวบุนกว่างแห่งเมืองมั่วะเป็นเมียที่ 2 ให้กำเนิดบรรดาท้าว ได้แก่ คำเสือ คำฮัก มางเกียน กว่างวัง คำเมียน คำปาน

ที่เมืองมั่วะ บุนกว่างตาย คำเกวียนขึ้นแทน คำเกวียนมีลูกได้แก่ คำเปิง คำตอม คำฝาน คำเกวียนตาย คำฝานขึ้นแทน ด้วยเหตุที่คำฝานยังเด็ก พี่ชายสองคนจึงแย่งกันกินเมือง คำฝานต้องขอขึ้นไปเป็นลูกเลี้ยงท้าวเต็มเมือง แต่เต็มเมืองเจ้าเมืองหม้วยปฏิเสธว่า “น้ำใหญ่ เรามีพายหนึ่งด้าม พายยังไม่เก่ง คูใหญ่หากพวกเราล่ม เกรงว่าจะเอาตัวไม่รอด” คำปาง คำตอมก็มาขอเป็นลูกเลี้ยงบุนกาง (ท้าวเมืองลา) บุนกางพาทหารขับไล่คำฝานลงมาเมืองหมอกเมืองสาง เจ้าเมืองที่นั่นพาคำฝานลงมารายงานกษัตริย์จิ๋งหว่าง

กษัตริย์ให้คำฝานกลับไปเป็นเจ้าดังเก่า และแต่งตั้งท่านตาน ท่านวอยขึ้นไปจับบุนกางกลับมาขังที่แดนแกว พวกท่านอย่าง คำเสือ คำฮัก คำหมื่น คำปาน ลูกบุนกางถูกฆ่าหมดเพราะบังอาจต่อต้านทหารกษัตริย์

ที่เมืองลา ลูกท้าวที่ยังอยู่คือมางเกียน มางเกียนพยายามค้นหาอยู่นานจึงพบกว่างวังในป่า ท้าวพาน้องกลับมาเลี้ยงจนโต

ที่เมืองหม้วย คำแตนแต่งนางคำเชือลูกสาวท่านคำฮักเป็นเมีย ให้กำเนิดคำโดย และยังแต่งเมียน้อยคือนางคำเปียงลูกสาวท้าวเมืองแจง ให้กำเนิดคำตอม หรือเฟี้ยจิ๋งเทิน

คำเต็นแก่ตาย ลูกคือเฟี้ยจิ๋งเทินเป็นแทน แต่ผู้เฒ่าไม่พอใจ ขับไล่ ดินแดนเมืองนี้จึงไม่มีใครเป็นเจ้า

ที่เมืองลา บุนเกียนเป็นเจ้าได้ 1 ปี อา-หลานในเรือนขัดแย้งกัน ฟังคำวันเฮียนกับเทียนเตืองสุยไป พวกนั้นตลบตะแลงจัดงานเลี้ยงใหญ่ เหล้า เนื้อ ปลา พร้อม เชิญบุนเกียนมากิน และพอเมาก็ฆ่าตาย กว่างวังตั้งใจจะขึ้นแทน แต่อาคือบุนแปงทนไม่ได้ ล่องไปรายงานกษัตริย์แกว กษัตริย์จึงกล่าวเพียงว่า “ฟ้าดำริเป็นที่สุดแล้ว” ให้บุนแปงกลับมาเป็นเจ้าเมืองลา และสั่งสองท่าน คือท่านฝูกับท่านแฮให้นำทางกลับ

บุนแปงแต่งนางคำสอนลูกจอมบุนแห่งเมืองบู๋เป็นเมียหลวง แต่งนางคำแปงลูกคำเอียนแห่งเมืองแจงเป็นเมียน้อย มีลูกคือคำปัน บุนซอม บุนเปียง คำเปิง คำเอียน คำเอียว คำเฮียน คำแฝง คำสม

ท้าวตั้งมั่นอยู่ที่เมืองจายกับพวกผู้เฒ่า และพวกชาวบ้าน แปลงป่าเป็นบ้านเมือง ตัดอ้อ หญ้า ขุดบึงใหญ่เลี้ยงปลา บึงนั้นชื่อว่าวังเมือง

ที่เมืองหม้วย คำบัวลูกคำสมกลัว หนีไปถึงเมืองอี เมืองไล นำจดหมายไปขอร้องบุนแปงและขอเป็นมือตีนของท้าว บุนแปงจึงช่วยนำคำบัวกลับไปเป็นเจ้าเมืองหม้วย คำบัวแต่งนางคำฮักแห่งเชียงเปิ๊กเป็นเมีย ให้กำเนิดคำเปิ๋ง

คำบัวตาย คำปางยังเด็ก ถูกคำโตมชิงเมือง คำปางหนีไปพึ่งบุนแปง ท้าวได้พาให้ไปเข้าเฝ้ากษัตริย์ กษัตริย์ออกตราสารให้คำเปิ๋งกลับไปกินดินแดนเมืองหม้วย คำเปิ๋งแต่งนางคำฮอยลูกคำปางแห่งเมืองมั่วะเป็นเมีย

ที่เมืองมั่วะ คำเปิ๋ง คำตอม สองพี่ชายนำทหารเข้าขับไล่น้องคือคำฝานอยู่ที่ชายน้ำมา คำฝานสู้ไม่ได้ ขอร้องบุนแปง (เจ้าเมืองลา) ให้ท้าวพาลงไปเฝ้ากษัตริย์ กษัตริย์แต่งตั้งท่านกือกับท่านเทียนนำทหารมากับบุนแปง รบขับไล่คำเปิ๋ง คำตอมไปจากเขตน้ำมา สองท้าวกลัวตายต้องกำนัลทอง เงิน ผ้าขิดให้บุนแปง ท้าวจึงจะยินยอมถอนทหารกลับ และให้คำฝานเป็นเจ้าเมืองมั่วะดังเดิม

ที่เมืองลา บุนแปงปันดินแดนให้พวกลูกๆ และแต่งตั้งพวกเจ้าบ้าน ผู้เฒ่าตำแหน่งต่างๆ ท้าวให้คำปันกินเมืองบู๋ บุนเพียงกินเมืองจาย บุนเฮียงกินเมืองลาย กว่างแข็งกินเมืองเคียง กว่างเฮวียนกินเมืองหม้วยน้อย ตั้งแต่ขัวฮวา บ้านโบน บ้านฟัง ถึงนานาม คำแฝงกินบ้านตาม กว่างลิงกินเมืองโบน กว่างถายกินเมืองเปีย บุนปานกินบ้านฝาย คำสมกินเมืองจูม

บุนแปงเป็นเจ้าได้รับความชมชอบจากกษัตริย์แกว กษัตริย์ลาว เชื่อถือพอใจ เจ้าตาย บุนซอมขึ้นแทน

ที่เมืองหม้วย คำตอมหนีข้ามไปลาว ขอร้องให้นำทหารกลับไปขับไล่คำเปิ๋ง คำเปิ๋งลงไปฟ้องร้องกษัตริย์บ่าวถาย กษัตริย์ (แกว) ขึ้นมาจับคำตอมฆ่า ภายหลังท้าวให้ของกำนัล (กองทัพ) แล้วจึงหนีกลับเมืองหม้วย ผลักดันให้คำเปิ๋งกลับมาครองเมืองอีก ท้าวหลงคิดว่าสงบศึกแล้ว ไม่นานนักเจ้าคือเฟี้ยเควียนซึ่งก็คือคำโดยก่อกบฏ นำพวก “แฝ่กอ แฝ่เกียน” จากดินแดนหาน ดินแดนโง แล้วกลับมารบทำลายบ้านเมือง บ้านเมืองราวกับถูกทำลายด้วยพายุหมุน ฟ้าถูกปกคลุมมืดมิด ขณะนั้น ต้องการทำฝายก็ไม่สามารถหาเหมืองได้ ต้องการสร้างเมืองก็หาท้าวไม่ได้ คนไท คนส่า ชุลมุนวุ่นวาย หนีข้ามไปลาว

ที่เมืองลา บุนซอมไม่ยอมฟังคำผู้เฒ่า ฟังแต่เฉพาะคนพาลยุยงส่งเสริม ท้าวปลดอำนาจบุนพันที่เมืองจาย บุนพันฟ้องร้องกษัตริย์บ่าวถาย บุนซอมกลัวหนีไปเมืองลวน เมืองล้ำ บุนพันขึ้นแทน แต่ผู้เฒ่า

ไม่พอใจอีก จึงเชิญบุนซอมกลับมาเป็นเจ้าเมืองลา กษัตริย์กลับมาจับบุนซอมเพราะสงสัยว่าเจ้าตามพวกกบฏ "แฝ่กอ แฝ่เกียน" คำเฮียงขึ้นแทนเป็นเจ้าชั่วคราว แต่พวกกบฏไม่เชื่อถือ ฆ่าทั้งท่านและคำเฮียงตาย

ภายหลังกษัตริย์รู้ว่าบุนซอมไม่ได้เป็นพวกเดียวกับกบฏ จึงปล่อยให้กลับเป็นเจ้าเมืองดังเดิม

ไม่นานให้หลัง ชาว "ส่าง" แห่งแถบน้ำตาวกลับมาฆ่าบุนซอม บ้านเมืองกลับสูญเสียอีกครั้ง ส่า ไท หนีกันอลวนทั่วทั้งดินแดน

ที่เมืองลา โชคดีที่ยังมีบุนแฝงมุ่งมั่นขึ้นมา ไม่อาจละทิ้งบ้านเมืองบรรพบุรุษให้พวกกบฏได้ ท้าวรวบรวมกองทหารม้า ตั้งแต่ขอบน้ำปาน นำทหารรบชนะกบฏ ยึดเมืองลาคืน ได้เมืองลาแล้ว ท้าวสั่งคำปางติดตามกบฏด้านเหนือไปไกลถึงเมืองขิม เมืองกาง เมืองห่ง เจาเทียน เมืองซอ เมืองล่า คำลาง เมืองมา เมืองสาด ด้านใต้ท้าวกวาดต้อนกบฏไปไกลถึงดินแดนพวกม้อย พวกหมาง เขตกว่างลาง ฮุยลาง เมืองเติ๊ก เมืองปัว เมืองวาด เมืองสาง ท้าวขับไล่พวกกบฏไปถึงเมืองโป เมืองกัว เมืองสาม เมืองสอน

ท้าวบุนแฝงมีชัยชนะครั้งยิ่งใหญ่ บ้านเมืองสงบสุข ไท ส่า ต่างกลับมา กษัตริย์แกวเชื่อถือรักใคร่ กษัตริย์ลาวชื่นชมยินดีเจ้า

กษัตริย์แกวรับสั่งว่า "วันที่รอคอย" จึงแต่งตั้งตำแหน่งจอมทัพให้แก่บุนแฝง และให้ท้าวเป็นเจ้าครองทั่วทั้งส่า ไท บรรดาดินแดนที่ประชาชนอยู่อาศัยบนเรือนยกพื้น ปกครองอาณาเขตที่กว้างขวาง ตั้งแต่ดินแดน 3 ขุนเขา ดินแดน 9 ลำน้ำ ถึงเขตที่น้ำตาว น้ำแต๊สบกัน เบื้องใต้ถึงดินแดนพวกม้อย พวกหมาง ด้านเหนือจรดดินแดนพวกฮ่อ พวกหาน

กษัตริย์ลาวก็แต่งตั้งให้บุนแฝงมีตำแหน่งเฟี้ยเคียงข้างพระเจ้า และพระราชทานอาวุธ ดาบขนาดใหญ่หลายเล่ม กับคันธนูยาว

เจ้าบุนแฝงแต่งเมีย มีลูกคือ ท่านจิ๋งเลืองเกวียน และท่านหอม หรือบุนสม

เพื่อรับบรรณาการจากเมืองต่างๆ ในแต่ละปี เมื่อขึ้นเป็นเจ้าแล้ว บุนแฝงจึงปันให้บรรดาผู้เฒ่า ผู้ปกครองเป็นลาม ณ เมืองต่างๆ ดังนี้ ปันเกวียน เป็นลามเมืองมุน เมืองสาง หมอคาง เป็นลามเขตคนม้อย ฝ่ายกาน เกวียนบาน เป็นลามเมืองซอ เมืองล่า ฮอหลวง เป็นลามเมืองไล เมืองเจียน เอียนกุย เป็นลามเมืองฮุ่ง เมืองคอง องเฮียน เป็นลามเมืองโบน เมืองล้ำ กว่างทาม เป็นลามเมืองสบแอบ เซียงกอ เทียนดาน เป็นลามเมืองฮาง เมืองเปา เมืองสองฮาว และเมืองด่านลอง องป้องบ้านบ่อ เป็นลามเมืองหม้วย เมืองควาย ฮอซัว เป็นลามเมืองมั่วะ เมืองแจง แฮนา เป็นลามเมืองโป เมืองวา เมืองสอน ลามโอฝู เป็นลามเมืองเติ๊ก เมืองปัว

บุนแฝงเป็นเจ้าเมืองตั้งแต่ปลายรัชสมัยบ่าวถาย หลังกษัตริย์บ่าวถายคือกษัตริย์หวิงแข็ง อยู่บนบัลลังก์ได้ 3 ปี กษัตริย์ลองดิ๊กอยู่บนบัลลังก์ได้ 2 ปี แล้วจึงถึงกษัตริย์หวิงหิว

ศาลหว่างกงเจิ๊ด เมืองแถง จังหวัดเดียนเบียนฟู ถ่ายโดย ยุกติ มุกดาวิจิตร ปี พ.ศ. 2546

หว่างกงเจิ๊ดเป็นที่เคารพสักการะของชาวเวียดนามที่ย้ายถิ่นไปอาศัยที่เดียนเบียนฟู
ถ่ายโดย ยุกติ มุกดาวิจิตร ปี พ.ศ. 2546

บทที่ 8
เลซุยเหมิต (หว่างกงเจิ๊ด) ยึดครองตะวันตกเฉียงเหนือ บุนเฮียงยึดเมืองลอคืนจากเมืองคนฮ่อและคนหยาง

สมัยนี้ภายใต้ระบอบเจ้าขุนมูลนาย เมืองหลวงแบ่งเป็นหลายก๊กเหล่า พรรคพวกหว่างเหมิต หว่างฮายที่เว้ไม่ได้ขึ้นเป็นกษัตริย์ จึงพาทหารขึ้นไปตั้งมั่นอยู่ที่เมืองหมอกเมืองสาง ทิ้งราชวังไว้ให้กษัตริย์แกงฮึงครอง ไม่นานนักสองพระองค์นำทหารขึ้นยึดดินแดนเมืองลา เจ้าบุนแฝงต่อต้านไม่ไหว ต้องหลบหนีไปอยู่ดินแดนพวกม้อยพวกหมาง รอจนผ่านวันผ่านเดือนไป ขณะนั้นคำเอียวขึ้นเป็นเจ้าเมืองลาแทนบุนแฝง

3–4 ปีให้หลัง บุนแฝงจึงนำทหารกลับไปรบ ขับไล่หว่างเหมิต หว่างฮาย ทั้งสองหนีข้ามสบฮาวในดินแดนลาว คำเอียวกลัวเกรงนักจึงหนีไปลาวเช่นกัน

บุนแฝงกลับมาดินแดนเมืองลาอีกครั้ง ด้วยความอ่อนล้าชราภาพ ท่านถอนตัวมอบให้ลูกคนโต คือท่านจิ๋งเลืองเกวียนเป็นเจ้าบ้านเมือง และให้ลูกคนต่อมา คือท่านหอมไปกินดินเมืองจาย

ท่านจิ๋งเลืองเกวียนแต่งนางเงินแสนลูกท่านฮอหลวงเป็นเมีย ให้กำเนิดท่านเมือง หรือบุนเฮียน ท่านเป็นเจ้าเมืองลาได้ 10 ปีจึงตาย

บุนแฝงต้องกลับมาเป็นเจ้าดังเดิม เจ้าเลี้ยงหลานคือท่านเมือง เมื่อเติบโตขึ้นท่านเมืองแต่งเมียคือนางเงินอุ่น ลูกท่านแงซอง ณ บ้านเฟือง บุนแฝงเฒ่าชราคิดว่าจะได้สงบสุข ไม่ต้องสงสัยเลยว่าจะพบกับช่วงเวลาที่ดินฟ้าคับแคบ มีแกวเทียนเจิ๊ด (คือหว่างกงเจิ๊ด Hoàng Công Chất) ขึ้นมีอำนาจที่เมืองแถงเทียนเจิ๊ดเรียกบุนแฝงให้ไปหา แต่ท้าวไม่พอใจรับไม่ได้ที่จะไป เจ้าเทียนเจิ๊ดจึงนำทหารมารบ บุนแฝงนำทหารออกมารบกันที่กำกาด ชายแดนเมือง ทหารบุนแฝงต้านทานได้ 4 ปี หวังว่าจะรอทหารกษัตริย์ขึ้นมาช่วย บ้านเมืองไร้ระเบียบ ประชาชนทำมาหากินไม่ได้ หิวโหย หนีแตกกระเจิงทั่วไป กำลังทหารของบุนแฝงนับวันยิ่งอ่อนโรย ท้ายที่สุดท่านต้องถอนทหาร เทียนเจิ๊ดตามไล่จับท่านและครอบครัวทั้งหมดได้ พาไปเมืองแถง

เจ้าเทียนเจิ๊ดประกาศว่า “หากท่านยอมแพ้ เราจะให้เป็นเจ้าเมืองใหญ่ดังเดิม ท่านเพียงแต่ต้องนำบรรณาการขึ้นเมืองแถงมาให้เราและถือว่าเราเป็นกษัตริย์ดินแดนไท หากไม่ยอมแพ้ เราจะนำท่านมาเป็นขี้ข้าเรา” บุนแฝงคิดว่าหากยอมแพ้ก็จะผิดประสงค์กษัตริย์แกว หลังจากนั้นแล้ว หากทหารกษัตริย์ชนะลูกหลานท่านก็คงไม่ได้กินบ้านเมืองอีก และยังมีโอกาสจะตายสิ้นทั้ง 3 ชั่วคน คิดดังนั้นท่านจึงไม่ยอมแพ้

บุนแฝงอายุยืนถึง 85 ปี ตายที่เมืองแถง หลานข้างพ่อคือท่านเมืองหรือบุนเฮียง หนีไปหลบลี้อยู่แดนพวกม้อย พวกหมาง ที่เมืองจา เมืองลอ และเตรียมนำทหารกษัตริย์ขึ้นรบกับเจ้าเทียนเจิ๊ด

แม่และลูกเมียท่านเมืองถูกเทียนเจิ๊ดจับเป็นข้าอยู่เมืองแถง 1 ปีให้หลังพวกเขาหลบหนีไปยังดินแดนของญาติข้างแม่ที่บ้านเฟืองเพื่อหลบซ่อน พวกเขาได้รับการนำทางข้ามผ่านป่าเขา กลับไปดินแดนพวกม้อย พวกหมาง กับท่านเมือง

เมืองลาไม่มีใครดูแล บุนสาวลูกบุนปาน หนีตามกบฏแฝ่ตั้งแต่ครั้งกระโน้น ขณะนี้กลับมายอมแพ้เจ้าเทียนเจิ๊ด เทียนเจิ๊ดมอบอำนาจให้กลับไปกินเมืองลา

บุนสาวแต่งนางคำอุ่นลูกคำปานแห่งเมืองบู๋ และนางคำสอมเป็นเมีย มีลูกได้แก่ เจื่องฮาย เฟี้ยบุนมี เจื่องหอม เจี่ยวดง เจี่ยวเฮือง

<u>ที่เมืองมั่วะ</u> พ่อลูกคำฝานและคำวังกำลังเป็นเจ้าดินแดนเมืองที่อยู่ใต้อำนาจของเจ้าเทียนเจิ๊ด แต่

ด้วยเหตุที่ท้าวปีกับบุนมองไม่ชอบใจ ไม่พอใจ ดูหมิ่นเทียนเจิ๊ด เทียนเจิ๊ดนำทหารเข้ามารบ จับคำวังได้นำไปฆ่า คำฝานยังคงเป็นเจ้าดินแดนเมืองมั่วะ พอคำฝานตาย ไม่มีใครขึ้นแทน พวกผู้เฒ่าจึงไปนำคำเงวียนที่เมืองแจงมาเป็นเจ้าเมือง

คำเงวียนมีลูกคือเจื่องเมือง เจืองกา เจืองบาน และเจี่ยวฟุก

ขณะนั้น เจ้าเทียนเจิ๊ดสถาปนาเป็นเจ้าที่ดินแดนเมืองแถง พวกท้าวเมืองต่างๆ ไม่ไปส่งบรรณาการต่อราชสำนักอีกต่อไปแล้ว แต่ขึ้นไปบรรณาการแด่เจ้าเทียนเจิ๊ด

ท่านเมืองขณะอยู่ที่เมืองจา เมืองลอ รู้ข่าวทหารกษัตริย์เดินทัพขึ้นมารบกับเจ้าเทียนเจิ๊ด ท่านจึงออกไปรับ คนดูแลทัพกษัตริย์คือท่านนายทัพตาเตียบออกเหรียญตราแดงให้ท่านเมือง และแจ้งให้ท่านตั้งเมืองเมืองหนึ่งขึ้น เรียกว่าเมืองม้อย เมืองม้อยจึงตั้งขึ้นประกอบด้วยเมืองกิม กาง เมืองเจียว เมืองจาย และอิดออง ท่านหอมกินดินเมืองจาย ที่เมืองลาบุนสาวออกมายอมแพ้นายทัพตาเตียบดังนั้นจึงเป็นเจ้าเมืองดังเดิม ท่านนายทัพรบขับไล่เจ้าเทียนเจิ๊ด หนีข้ามน้ำอู น้ำของ ดินแดนลาว ทหารกษัตริย์ หลังจากจัดการการงานบ้านเมืองแล้วจึงล่องกลับไปเฝ้ากษัตริย์แก็งฮึง

<u>ที่เมืองหม้วย</u> ที่ดินแดนเมืองหม้วย เฟี้ยจูเป็นเจ้า ลูกๆ คือเจื่องนาม เจื่องไต เจี่ยวเฮือง แต่เฟี้ยจิ๋งอยู่ที่เมืองล้ำต้องการชิงดีชิงเด่นด้วย จึงลงไปเฝ้ากษัตริย์แกว กษัตริย์แก็งฮึงออกตราสารแต่งตั้งเฟี้ยจิ๋งเป็นเจ้าดินแดนเมืองหม้วย และจับเฟี้ยจูกลับราชสำนัก

<u>ที่เมืองลา</u> เฟี้ยบุนสาวเป็นเจ้าได้ 9 ปี ภายหลังด้วยเหตุที่ไม่ฟังคำผู้เฒ่า พวกผู้เฒ่าจึงปรึกษากันขับไล่ออกจากตำแหน่ง แล้วไปพาท่านเมืองจากอิดออง เชียงแต๊มาแทน ท่านเมืองล่องลงไปเฝ้ากษัตริย์ ได้รับพระราชทานเหรียญตราแดงมาให้เป็นเจ้าดินเมืองลา ผู้เฒ่ายกย่องในนามเจ้าบุนเฮียง บุนสาวได้ถูกให้ไปกินเมืองบั่งและตายที่นั่น เจ้าบุนเฮียงให้กำเนิดลูกคือเฟี้ยคำบุนสูง บุนทอ และเจื่องบา

เฟี้ยคำบุนสูงแต่งนางเงินดอยเป็นเมียหลวง และนางคำเวียนเป็นเมียน้อย

<u>ที่เมืองจาย</u> บุนสมผู้เป็นอาของบุนเฮียงเป็นเจ้าอยู่ที่นั่น มีลูกคือท่านเจียวบาน เจียวกาหรือเฟี้ยเหงวียน บุนอิง เจี่ยวบานหรือคำสวย เจียงมางแก้วหรือคำยอ และคำเฮียง

บุนสมต้องการหาดินแดนให้ลูกไปกิน แต่ไม่มี มีเพียงดินแดนเมืองลอซึ่งเป็นดินแดนของบิดาเมื่อก่อนที่จะถูกกบฏฮ่อ กบฏหยางยึดไปเสีย ถึงปัจจุบันนี้ และอยู่มาได้ 3–4 ชั่วคนแล้วบุนสมแต่งตั้งผู้เฒ่าไปปรึกษากับบุนเฮียงหาวิธียึดดินแดนเมืองลอคืน ทุกคนต่างเห็นพ้องกัน บุนเฮียงแต่งตั้งคนลงไปเฝ้ากษัตริย์ กษัตริย์ให้หนังสือบุนเฮียงอนุญาตให้ไปรบเอาเมืองลอ

ถึงฤกษ์งามยามดี อา หลาน พี่ น้องนำทหารไปรบกบฏแตกพ่าย กบฏแพ้หนีแตกกระเจิงไปถึงแถบหัวน้ำอุ ภูฟัง

หลังจากยึดดินเมืองลอคืนได้แล้ว บุนเฮียงมอบอำนาจให้น้องตน คือเฟี้ยบุนอิงลูกคนที่ 3 ของบุนสมเป็นเจ้าครองดินแดนนี้

เฟี้ยบุนอิงลงไปเฝ้ากษัตริย์ ได้รับตราสารแต่งตั้งจากกษัตริย์ให้เป็นเจ้าเมืองลอ และตั้งเป็นเจาเมือง (กลุ่มเมือง) ดังเก่า ประกอบไปด้วย เมืองลอจา ให้เจื่องบุนกิน เมืองลุง ให้เจี่ยวบุนกิน เฝียงกายและอิดออง ให้คำเฮียงกิน คำยอแก้วอยู่กับบิดาที่เมืองจาย เจี่ยวกากินเมืองเปีย บ้านอัง

<u>ที่เมืองลา</u> บุนเฮียงเป็นเจ้า ได้รับความชมชอบจากกษัตริย์แกว กษัตริย์ลาว หลังจากนั้นด้วยความชรา กลัวว่าไม่สามารถไปเฝ้ากษัตริย์ได้ จึงให้ลูกคนโตคือบุนสูงขึ้นแทน บุนสูงล่องมาเฝ้ากษัตริย์ ได้รับตราตั้งให้กลับมาเป็นเจ้าแทนบิดา บุนยอเป็นรองเจ้าเมือง

<u>ที่เมืองมั่วะ</u> คำเงวียนตาย คำกุยขึ้นแทน

บทที่ 9
พวกท้าวเมืองหม้วย เมืองลา เมืองมั่วะ แย่งชิงดินแดนกัน เมืองลายังเป็นเจ้า

ท้าวเมืองหม้วยโลภมาก นำทหารมายึดเมืองลาของบุนเฮียง เจ้าบุนเฮียงสั่งบุนสูงพาทหารขึ้นไปรบที่ห่งหอก ท้าวหม้วยแพ้หนีข้ามไปลาว

ขณะนั้น พวกคนหมานน่องสักน่องลาย (กลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่ง) ที่เมืองสุย เมืองพวน ยึดสบแอด เชียงก้อได้ ท้าวหม้วยขอเข้าร่วมกับพวกนั้น พวกหมานจึงนำทหารพาท้าวหม้วยกลับมาเอาบ้านเมืองคืน และเดินทัพต่อไปรบกับเมืองลา บุนเฮียงต้องถอยทัพไปชั่วคราว ไปที่อิดออง เชียงแต๊ เฉพาะแต่เจ้าบุนมีหนีออกมายอมแพ้พวกหมานน่องสักน่องลาย และได้รับมอบหมายจากพวกนั้นให้กินดินแดนเมืองลา

ไม่นานให้หลัง พวกหมานน่องสักน่องลายกลับไปดินแดนลาว ถือโอกาสดังกล่าว บุนเฮียงจึงนำทหารกลับมายึดดินแดนเมืองลาคืน บุนมีกลัวยิ่งนัก ละทิ้งเมืองหนีไปเมืองหม้วย

<u>ที่เมืองหม้วย</u> เจ้าคำอิงเป็นเจ้าเมือง แต่งนางเงินบุนเป็นเมีย ให้กำเนิดคำปาน คำอิน คำแดง คำแฝง คำทง เจื่องลุก

เจ้าแบ่งให้ลูกๆ ไปกินเมืองดังนี้ คำปานอยู่กินเมืองหม้วยกับบิดา คำตูไปกินเมืองซ้าย คำแดงไปกินเมืองล้ำ

เจ้าคำอิงตาย เจ้าต้นเมืองคือคำปานขึ้นแทน คำปานแต่งกับนางคำทงลูกเจ้าวิงแห่งเมืองควาย ให้กำเนิดลูกคือ คำบงหรือบากกิมฝู คำแปงหรือเจื่องจู คำบงหรืออีกชื่อคือเจื่องเงวียน คำเจือยหรือเจื่องฮาง คำแท่นหรือเจื่องทาว คำแฝง คำจุมหรือเจื่องหอน และคำยอด

คำปานจัดการงานบ้านเมืองอย่างเก่งกาจ บ้านเมืองจึงสงบสุข เจ้าได้รับความรักใคร่จากกษัตริย์แกว กษัตริย์ลาว มีชื่อเสียงเลื่องลือไปไกล เจ้าแบ่งดินแดนให้ลูกๆ ดังนี้ คำบงหรือบากกิมฝูกินเชียงดี เจื่องจู เป็นเฟี้ยเมืองหม้วย คำบงให้ไปเป็น “ไถ่ฟาน” (ตำแหน่งหนึ่ง) ที่เมืองลา คำแท่นและคำเจือย ให้อยู่ด้วยกับบิดา คำจุมเป็นรองเฟี้ยเมืองหม้วย

<u>ที่เมืองลา</u> เจ้าบุนเฮียงยังคงเป็นเจ้า เจ้าบุนสูงลูกคนโตตายเร็ว ท่านกับพวกผู้เฒ่าให้บุนยอเป็นเฟี้ยจิ๋ง ท้าวปันดินแดนให้ลูกๆ ไปกินดังนี้ เจ้าบุนยออยู่กับบิดา เป็นเฟี้ยจิ๋งในเมือง เจ้าแก้วอุ่นเมืองเป็นรองเฟี้ยในเมือง ท่านฟุกไปกินเมืองบู๋ เจ้าคำหอมหรือบุนสมกินเมืองจายตั้งแต่ขอบน้ำแต๊เป็นต้นไป เจื่องวูกินเมืองจุม เจื่องสิงกินเมืองบั่ง กว่างเหงวียนกินบ้านบุก บ้านแลง เจื่องแฝงกินบ้านกับ

ส่วนพวกเมืองที่ไกลๆ ออกไป เจ้าปันให้ผู้เฒ่าเป็นลาม องพันคือกว่างเฮียงเป็นลามเมืองหม้วยและเมืองบู๋ องป้องคือกว่างตามเป็นลามเมืองควายและเมืองจู่ม ฮอหลวงคือกว่างดึ๊กเป็นลามเมืองมั่วะและบ้านกับ กว่างฮุทเป็นลามเมืองแถง องเกวี่ยนคือกว่างเกวี่ยนเป็นลามเมืองบั่งและเมืองโบน กว่างเตียมเป็นลามเมืองสางและบ้านแลง สือปานเป็นลามเมืองเติ๊ก เมืองปัว ขณะนั้นหลายเมืองต้องนำบรรณาการมาส่งทุกปี

บุนเฮียงเป็นเจ้าเมืองลายาวนานถึงอายุ 80 ปี เมื่อท้าวตาย บุนยอขึ้นเป็นเจ้าเมืองลาแทน ในรัชสมัยกษัตริย์ยาลอง (Gia Long) ขึ้นครองราชย์

บุนยอแต่งนางเงินบานลูกกว่างลางเป็นเมีย ให้กำเนิดบุนอิง เจื่องกุย เจื่องฟุก แต่งเมียน้อยคือนางคำเปิงแห่งเมืองหม้วย มีลูกคือเจื่องเหิน

เฟี้ยแก้วอุ่นเมืองเป็นรองเฟี้ยได้ 1 ปีจึงตาย เจ้ายอสั่งผู้เฒ่านำเจ้าอานไปเฝ้ากษัตริย์ กษัตริย์แต่งตั้ง

เฟี้ยอานเป็นรองเฟี้ย เฟี้ยอานแต่งนางเงินอินลูกกว่างลอดเป็นเมีย มีลูกคือ เจื่องบานและเจื่องไต เจี่ยวอานเป็นรองเฟี้ยได้ 3 ปีจึงตาย บุนยอให้เจื่องเกกลับมาเป็นแทน

เจื่องเกอยากขึ้นเป็นเฟี้ยใหญ่ จึงให้น้องและหลานคือเจี่ยวเอียน เจี่ยวเคียน กับเจี่ยวสิงล่องไปเฝ้ากษัตริย์ เมื่อพวกเขากลับมา กษัตริย์ขอให้บุนยอลงมารอรับคำสั่ง เจี่ยวเอียนและกว่างเลืองจึงนำทหารจากเมืองบู๋ เมืองบิ่งไปปล้นทำลายบ้านเมือง องพันและกว่างเงียมแต่งตั้งผู้เฒ่าจำนวนหนึ่งกลับลงไปแจ้งให้บุนยอรู้โดยด่วน บุนยอรายงานเรื่องดังกล่าวให้กษัตริย์ทรงทราบ กษัตริย์จึงให้คนขึ้นจับรองเฟี้ยเก เจี่ยวเคียน กับเจี่ยวสิงลงมาขังคุก 4 ปี ปลดเจื่องเกออกจากตำแหน่งชั่วคราว กษัตริย์ให้ทหารนำบุนยอขึ้นเป็นเจ้าเมืองลาดังเดิม และแต่งตั้งให้เป็น “เจี่ยวทาวเตื๋องกวาน”

บุนยอสั่งผู้เฒ่านำบุนอินลงไปเฝ้ากษัตริย์ บุนอินได้รับพระราชทานตำแหน่งรองเฟี้ย เจื่องวูได้กินเมืองบู๋

คำยอหรือเจื่องแก้วกินเมืองจาย ท่านแต่งกับนางเงินบุนลูกคำสม ให้กำเนิดคำไฝหรือบุนกว่าง เจื่องฮาย เจื่องบา เจื่องตู คำยอยังแต่งกับลูกของเจื่องกงแห่งเมืองเปิ๊ก เมืองแมง ชื่อคำดึ๊ก มีลูกคือคำเยินดึกหรือบุนลอง เจื่องเทียบ และเจื่องหอม

บุนยอสืบต่อให้พวกลูกหลาน พี่น้อง ญาติโยมไปกินดินแดนดังนี้ เจื่องฝูไปกินเมืองจุม เจื่องเทกินเมืองบั่ง กว่างเกกินบึก ลามกว่างทาวกินบ้านกับ

ดินแดนไกลออกไป บุนยอปันให้ผู้เฒ่าเป็นลามดังนี้ องพันกว่างเงียมเป็นลามเมืองบู๋ องป้องกว่างแกเป็นลามเมืองจุม เมืองมั่วะ เมืองควาย ฮอหลวงเฮียนเป็นลามเมืองจาย เมืองแถง สบกบ เมืองฮุง ฮอหลวงกว่างเจาเป็นลามเมืองบั่ง เมืองอัง องแบกแห่งสองพันเป็นลามบึก แลง องแบกที่สองปองเป็นลามเมืองเอือน แบกสองฮอหลวงเป็นลามตาบู๋และเชียงแต๊ แบกสองลามฮอเป็นลามเปีย วัน เชียงจาน บ้านอัง องแงวางเกวียนเป็นลามเมืองวาด

บ้านเมืองจำนวนมากต้องส่งบรรณาการถึงเจ้าเมืองลาทุกปี

<u>ที่เมืองหม้วย</u> คำปานชราตาย คำเจือยหรือเจื่องฮางขึ้นแทนได้ 4 ปีก็ตาย องแสนกับพวกผู้เฒ่าเห็นชอบกันเชิญคำแท่นหรือเจื่องทาวขึ้นแทน

คำแท่นแต่งเมียมีลูกคือคำฮักหรือเจื่องเท คำแท่นได้รับพระราชทานให้รับตำแหน่ง “จีฝู่เกียมเทียน” ดูแลดินแดนไทดำทั้งปวง

<u>ที่เมืองมั่วะ</u> เจ้าคำเงินกุยชราลง ไม่สามารถไปเฝ้ากษัตริย์ได้ จึงให้เฟี้ยเทิมขึ้นแทน เจ้ากุยตาย เจ้าเทิมขึ้นเป็นเจ้าเมืองแทน เจ้าเทิมได้รับความชอบจากกษัตริย์ลาว จึงได้รับดินแดนบ้านด่าน เชียงขุน หินกอน รวมเข้าเป็นดินแดนเมืองมั่วะ

เจ้าเทิมแต่งกับลูกบุนเฮียง คือคำมิวที่เมืองลา มีลูกคือเจื่องเอียน เจื่องจู เจื่องบาหรือคำแปง แต่งเมียคนที่ 2 คือนางคำสอนลูกคำปานแห่งเมืองหม้วย มีลูกคือคำฮอย

<u>ที่เมืองลา</u> บุนยอแก่ตาย เจ้าบุนอินขึ้นเป็นแทน ในปี (ค.ศ.) 1825[27] ที่กษัตริย์มิงหม่างปกครอง

บุนอินสั่งผู้เฒ่าพาอาคือเจื่องบานไปรายงานขอให้กษัตริย์พระราชทานตำแหน่งรองเฟี้ยให้ กษัตริย์เห็นพ้อง แต่งตั้งให้กลับมากับบุนอินดูแลบ้านเมือง

เจ้าบุนอินแต่งเมียหลวงผู้เป็นลูกคำยอแห่งเมืองจาย ชื่อคำบาน แต่งเมียที่ 2 คือนางคำปันลูกคำไฝแห่งเชียงเปิ๊ก แต่งเมียที่ 3 คือนางคำแองลูกกว่างเจาแห่งหม้วยน้อย มีลูกคือคำบง

ด้วยเหตุที่มีคนยุยง หลาน อา บุนอินกับเจื่องบานจึงชักพาผู้คน ปันเป็น 2 ค่าย ต่อสู้กัน พวกเขา

---

[27] ในต้นฉบับภาษาเวียดนาม ช่วงนี้ของบันทึกได้มีการบันทึกศักราชตามขนบของเวียดนามโบราณ แล้วมีการแปลงศักราชเทียบเป็นคริสต์ศักราช ในที่นี้จึงใช้คริสต์ศักราชตามต้นฉบับภาษาเวียดนาม

ล่องไปฟ้องร้องกษัตริย์มิงหม่าง กษัตริย์ปลดทั้ง 2 คน สองอาหลานเสียดาย อยากขอกลับมามีตำแหน่งดังเก่า แต่ไม่ได้ บ้านเมืองไม่มีใครดูแล คณะผู้เฒ่าจึงปรึกษากันแต่งตั้งพันเมืองกับคำจุมและหมอทงไปพาคำยอจากเมืองจายมาเป็นเจ้าเมืองลา คำยอไม่ยินดี ให้ลูกชายคือคำใฝไปแทน ผู้เฒ่านำคำเฝาลงไปรายงานกษัตริย์แกว กษัตริย์แต่งตั้งให้เป็นเจ้าเมือง ผู้เฒ่ายกย่องคำใฝเป็นเจ้า มีชื่อทางการว่าบุนกว่าง ปีนั้นคือปีที่ 2 ของกษัตริย์มิงหม่าง คือปี (ค.ศ.) 1830

<u>ที่เมืองจาย</u> เจ้าแก้วคำยอแก่ตาย เจื่องพาหรือบุนลองขึ้นแทน

<u>ที่เมืองมั่วะ</u> เจ้าเทิมตาย คำแปงได้รับความรักใคร่จากกษัตริย์แกว กษัตริย์ลาว เจ้าแต่งเมียมีลูกคือคำเยินบา คำวันวาน คำเยินยี

<u>ที่เมืองลา</u> บุนกว่างเป็นเจ้าเมือง แต่งกับนางคำยอลูกท้าวเมืองควาย เมียที่ 2 คือนางเงินเลียวลูกเจ้าเมืองจัน มีลูกคือคำวิง คำเฮือง คำปัว คำเปียง คำบน คำจา

บุนกว่างเป็นเจ้าเมืองได้ถึงปี (ค.ศ.) 1845 จึงชวนผู้เฒ่าไปขุดบ่อบม หวาย แปลงดินเป็นนา บ่อฟองดาบ้านปุก ห้วยกอปุก ถึงปี (ค.ศ.) 1847 เจ้าชักชวนผู้แก่ คนเด็กไปพัฒนาบ่อห้วยหินเพื่อปล่อยปลา

ปี (ค.ศ.) 1818 เจ้าคำแปงแห่งเมืองมั่วะนำผู้เฒ่ามารุกรานอำนาจที่เมืองลา คำแปงเอางาช้างมาปักเขตแดนของเมืองลา ตั้งแต่บ่อหลวง บ่อส้าง ถึงแก้วน้อยใสมารวมเข้ากับดินแดนเมืองมั่วะ บุนกว่างโกรธสั่งเจื่องหนไปขอกลับคืน แต่ไม่ได้ ท่านจึงเชิญคณะผู้เฒ่ามาปรึกษา ผู้เฒ่าว่า “ดินแดนเราตั้งแต่ก่อนนี้ได้กำหนดไว้ดังนั้นแล้ว เมืองมั่วะทำดังนั้นไม่ได้ ต้องตอบโต้ให้เท่าเทียมกันจึงได้” บุนกว่างสั่งกว่างติถือหนังสือลงไปฟ้องร้องกษัตริย์ พระองค์สั่งให้ท่านโดเจาขึ้นมากับเฟี้ยบุนกว่าง ไปไล่จับเจื่องเจา ตามทหารบ้านมาด บ้านเลาลงมาเฝ้าพระองค์

เมืองมั่วะแพ้ ต้องคืนดินแดนแก่เมืองลา กษัตริย์มีคำสั่งให้บุนกว่างไปครองดินแดนเมืองมั่วะ อยู่ได้ 4 ปี ด้วยความชราภาพ บุนกว่างไม่สามารถดูแลเมืองมั่วะได้ ขอคืนให้กษัตริย์แต่งตั้งผู้อื่นดูแลดังเก่า บุนกว่างได้รับความชอบจากกษัตริย์แกว กษัตริย์ลาว

บุนกว่างแต่งตั้งดูแลผู้เฒ่าดังนี้

เจื่องหยักเป็นพัน เจื่องจิ๋งเป็นป้อง กางติเป็นฮอหลวง กว่างบุนเป็นลามฮอ กว่างวันเป็น “แองเกวี่ยน” กว่างเฮียมเป็น “แบก” ที่สองปาน กว่างเตืองเป็น “สือ” ที่สองปอง กว่างเตียมเป็นสือที่สองลามฮอ กว่างทงเป็นหมอกินบ้านส้าง กว่างเกวี่ยนเป็น “แง” กินบ้านเฟือง กว่างวันเป็น “กวานเกือง” กินบ้านเฟียงงัว กว่างแข็งเป็นเจ้าเมืองบั่ง กว่างเฮียนเป็นเจ้าบิ๊ก แล็ง เจี่ยวเติมเป็นเจ้าบ้านกับ คำเยินดิ๊กหรือบุนลองกินเมืองจาย

เจื่องหยักเป็นลามเมืองจาย เจื่องจิ๋งเป็นลามเมืองจุม กว่างติเป็นลามเมืองบู๋ กว่างบัวเป็นลามบ้านกับกับเมืองมั่วะ กว่างวันเป็นลามเมืองบั่ง กว่างเฮียมเป็นลามเมืองบุก แล็ง กว่างเกวี่ยนเป็นลามเมืองวาด เมืองจำนวนมากเหล่านั้น ต้องส่งบรรณาการให้เจ้าเมืองลาทุกปี

ปีที่กษัตริย์ตีดิ๊กปกครองปีที่ 10 (ค.ศ.) (1857) บุนกว่างลงไปถวายบรรณาการที่ฮึงฮวา ด้วยความชราภาพ สุขภาพอ่อนแอ ท่านจึงสิ้นเสียที่นั่น กษัตริย์เห็นใจ ให้นำศพท่านกลับบ้านเมืองด้วยเรือย้อนลำน้ำแต๊ขึ้นมา ผ่านเชียงจาน เมืองบอน บ้านออด บ้านมวง ผู้เฒ่ากับเมียบุนกว่างออกมานำศพกลับไปประกอบพิธี

เมืองลาไม่มีเจ้า คณะผู้เฒ่าปรึกษากันพาคำวิงลงไปรายงานกษัตริย์ จึงได้รับแต่งตั้งจากพระองค์ให้เป็นเจ้าเมืองลา คณะผู้เฒ่ายกย่องคำวิงโดยตั้งชื่อให้ว่าบุนเพียง

บุนเพียงแต่งกับนางคำทานแห่งเมืองกี แต่งเมียที่ 2 คือนางเงินหล้าลูกกว่างอาน แห่งบ้านนาหา มีลูกคือคำเฮียง

คำเยินดิ๊กหรือบุนลองกินเมืองจาย ได้กลับมาเป็นรองเจ้าเมืองลา บุนลองให้กำเนิดคำหง็อกอี คำหง็อกเอียว คำวันลา และนางคำตอ

<u>ที่เมืองมั่วะ</u> คำแปงเป็นเจ้าได้ 20 ปี ในปีที่ 18 ของกษัตริย์ตีดิ๊ก คำแปงตาย กษัตริย์แต่งตั้งคำเยินบาเป็นเจ้าเมืองมั่วะแทนพ่อ

คำเยินบามีลูกชื่อคำวันบอน คำเยินบาแต่งตั้งญาติพี่น้อง ลูกหลาน ให้ดำรงตำแหน่งต่างๆ ดังนี้ คำวันเวินหรือคำอิงผู้เป็นน้องให้อยู่ด้วยกัน น้องคนที่ 3 คือคำเยินงีหรือคำแอ็งได้เป็น “ทือหลาย” คำวันบอนได้เป็น “เฟี้ยจิ๋ง” ในเมืองมั่วะ คำวันบงมีลูกคือคำวันเติม

คำเยินงีมีลูกคือคำวันจิ๋งและคำวันแท็ง

คำเยินบาเป็นเจ้าเมืองได้ 9 ปีจึงตาย คำวันเวินหรือคำอิงขึ้นแทน ขณะนั้นคือปีที่กษัตริย์ตีดิ๊กครองได้เป็นปีที่ 16 (ค.ศ.) (1873)

คำวันเวินไม่มีลูกชาย จึงเอาลูกคำเยินงี ชื่อคำวันแท็งมาเป็นลูกเลี้ยงสืบตระกูล คำวันเวินเป็นเจ้าได้ 12 ปีจึงตาย

คณะผู้เฒ่านำคำวันเติมลูกคำวันบอนขึ้นแทน ปี (ค.ศ.) 1884 กษัตริย์เกียนฟุกแต่งตั้งให้คำวันเติมเป็นเจ้าเมืองมั่วะ แต่ได้ 6 เดือนก็ตาย ผู้เฒ่าจึงนำคำวันแท็งลงเข้าเฝ้ากษัตริย์ห่ามยี กษัตริย์แต่งตั้งให้คำวันแท็งกลับไปเป็นผู้ปกครองเมืองมั่วะ ปีนั้นคือปี (ค.ศ.) 1885

<u>ที่เมืองลา</u> คำวิงหรือบุนเพียงเป็นเจ้าเมืองได้ 9 ปีจึงเป็นโรคประสาท เมียคนแรกของท้าวต้องดูแลบ้านเมืองให้จนกว่าผัวจะตาย เฟี้ยคำแฝงก็ตาย ผู้เฒ่าจึงนำคำหง็อกเอียวลงไปเฝ้ากษัตริย์ กษัตริย์แต่งตั้งให้คำหง็อกเอียวขึ้นเป็นเจ้าเมืองลา ผู้เฒ่ายกย่องให้เป็นบุนเอียว ขณะนั้นคือปีกษัตริย์ตีดิ๊กที่ 19 ปี (1866)

คำเฮืองเป็นเฟี้ยเมืองจาย คำบาเป็นรองเจ้าเมืองลา คำหล้าหรือบุนฮวานก็เป็นรองเจ้าเมืองลากินดินแดนเมืองบั่ง

บทที่ 10
ข้าศึกธงเหลือง กองทัพธงดำ
บุกรุกเข้าดินแดนตะวันตกเฉียงเหนือ

เจ้าบุนเอียวเป็นผู้ปกครองเมืองลาได้ 7 ปี บ้านเมืองจึงได้เกิดโกลาหล ปี (ค.ศ.) 1837 กบฏธงเหลือง โดยนายพลสิบต่ายเป็นผู้บัญชาการ บุกเข้าปล้น ทำลายบ้านเมือง ต้นเหตุของเรื่องดังกล่าวเป็นดังนี้

ขณะนั้นกองทหาร "โงหาน" (กองกำลังจากกบฏไท่ผิง) ไหลบ่าเข้ามาบุกดินแดนคนแกว พวกนั้นบุกทำลายและยึดได้จังหวัดบากแท็ง แต่ได้เพียงไม่นานนัก ทหารกษัตริย์จากนอกเมืองตอบโต้กลับ ฆ่านายพลทหารโงหานตาย ทัพโงหานหนีแตกกระเจิงขึ้นไปจังหวัดหล่าวกาย นายทัพของกษัตริย์แกวที่หล่าวกายอ่อนแอ ไม่สามารถต้านทานได้จึงต้องละหนี ท่านลิวอาศัยทหารตนเองเข้ายึดที่มั่นในเมืองหล่าวกายได้อย่างแข็งขัน ท่านฟานลานสีตั้งตนเป็นหัวหน้าทหารโงหานบังคับท่านลิวว่าต้องถอยออกไปนอกเมือง เพื่อให้ทหารตนเข้าตั้งมั่น 2 ฝ่ายต่อรองกันแต่ไม่ประสบผล ท่านฟานลานสีโกรธ จึงให้ทหารตีเมือง 2 ฝ่ายรบกันได้ 3 วัน ท่านลิวจึงถอนทหาร ท่านตั้งใจจะล่องลงไปพบกษัตริย์แกว แต่ถูกทหารท่านฟานลานสีไล่ล่าอย่างหนัก จึงต้องเลี้ยวเข้าเมืองลอ ขณะนั้นท่านคำหง็อกฮานดำรงตำแหน่งเจ้าของคนไทที่เมืองลอ ออกมาพาท่านลิวเข้าพักอาศัยที่เมืองลอ ท่านลิวกล่าวกับท่านฮานว่า "ข้าพเจ้ามีธุระที่สำคัญมากของกษัตริย์ต้องขึ้นไปเมืองลาและเมืองไลทันที ถ้าทหารโงหาน คือฟานลานสีมารบ ก็ไม่ต้องกลัว ให้ไปแสดงกำลังรบสกัดมันไว้ อย่าให้พวกมันบุกบ่าขึ้นไปถึงเบื้องเหนือ" จากนั้นท่านลิวเคลื่อนทัพย้อนขึ้นไปเมืองลุง เมืองเจียน เมืองจาย และยังย้อนน้ำแต๊ ขึ้นเมืองซ้าย เซียงมวน เมืองหม้วย

ท่านลิวขอร้องเจ้าเมืองลาคือคำหง็อกเอียวและเจ้าเมืองหม้วยคำแทนออกมาพบ ท่านกล่าวว่า "พวกข้าพเจ้ามีภารกิจที่กษัตริย์สั่งมา ขณะนี้การเคลื่อนทัพกินเวลายาวนานแล้ว เงินทองก็หมดลง ขอให้ท่านทั้งสองช่วยเหลือที" สองเจ้าเมืองจึงช่วยเหลือท่านลิวด้วยทองคำ 100 แท่ง เงินอีก 1,000 แท่ง ท่านลิวรับเงินทองเหล่านั้น แล้วย้อนขึ้นไปเซียงหวาย เมืองลาว พบท้าวเดียววันจิ

นายทัพโงหานคือสิบต่ายเคลื่อนทัพไล่ตามท่านลิว สิบต่ายคือนายพลจีนธงเหลือง พาทหารเคลื่อนผ่านจายฮุตเข้าเมืองลอ สิบต่ายสั่งทหารจับเจ้าเมืองให้เอาเงินทองมามอบให้ ด้วยอ้างเหตุว่าต้องรีบย้อนขึ้นไปไล่จับท่านลิว รองเจ้าเมืองคำหง็อกแฮงสั่งทหารออกไปรบกับทัพสิบต่าย แต่เพราะทหารไทไม่กล้าจึงต้องถอยเข้ามาป้องกันตัวเมือง

สิบต่ายให้ทหารขุดคูเมืองล้อมรอบเกือบ 7 รอบ ทหารไทถูกปิดล้อมหลายวันจึงกลัว คำหง็อกเติมสั่งทหารออกมายอมแพ้สิบต่าย บ้านเมืองพังทลาย ทั่วทั้งดินแดนเมืองลอตกอยู่ในมือของสิบต่ายนายทัพโงหาน

คำหง็อกเติมหลงคิดไปว่าจะได้สงบสุขและกลับไปเป็นเจ้าเมืองลอดังเดิม แต่ผิดคาด คำหง็อกเติมถูกสิบต่ายฆ่าพร้อมกับท่านคำหง็อกแฮงและคนไทคนอื่นๆ อีกจำนวนมาก

หลังจากยึดเมืองลอ สิบต่ายขับทหารยึดเมืองเซียน และสั่งคนขึ้นไปรายงานเจ้าเมืองลาคือคำหง็อกเอียวให้ออกมายอมแพ้ บุนเดียวรู้ตัวก่อน จึงร่วมกับองลามฮอพาทหารเตรียมพร้อมอยู่ ณ เขาสามสิบ ตรงชายแดนระหว่างเมืองเจียนกับเมืองลา ทหารทำตามคำสั่งบุนเอียนสร้างกำบังหินจำนวนมากตรงบริเวณต่างๆ ที่เป็นจุดยุทธศาสตร์ เพื่อป้องกันศึกสิบต่าย

สองฝ่ายรบกันอย่างรุนแรง ทหารไทแพ้ต้องถอยกลับมารายงานบุนเอียว บุนเอียวพากองทหารของตนทั้งหมดออกป้องกันกำลังทหารสิบต่ายที่เมืองบู๋ ไปถึงนั่นบุนเอียวพบกับทหารของกษัตริย์ที่ถูกส่ง

มาช่วยท่าน ทหารกษัตริย์โดยกวานแล็งบิ่งเป็นนายทัพ ทหารไทกับทหารแกวอย่างละครึ่งรวมเป็นหนึ่งเคลื่อนผ่านน้ำแต๊ ข้ามอิดออง แล้วจึงพบกับทหารจีน 2 ฝ่ายรบกันอย่างหนัก คนจีนยิงเข้าตรงนายทัพตกม้าตาย ม้าท่านบุนเอียวก็ถูกกระสุนยิงล้มหัวฟาดพื้น บุนเอียวทิ้งม้าวิ่งหนี ทหารแกว ไท แตกกระเจิงทั้งหมดถอนกำลังออกจากเมืองลา ตามคำสั่งบุนเอียวให้พวกเขาทั้งหมดหนีเข้าป่า แอบซ่อนอยู่ในถ้ำในเขา

บุนเอียวล่องลงมาแท็งฮึงเพื่อรายงานกษัตริย์ คนจีนจ้างคนวางยาฆ่าบุนเอียว รองเฟี้ยคือบุนฮวานหนีไปเซียงก่อ ดินแดนประเทศลาว ดินแดนเมืองลาถูกทิ้งให้ทหารจีนครอง

คนจีนข่มเหง ข่มขืนหญิงแก่หญิงสาว สังหารหมู่อย่างหยาบช้า ปล้นเงิน ปล้นผ้า ประชาชนแค้นลำเค็ญ ชะตากรรมพวกเขาขณะนั้นราวกับปลาตกลงไปในร่างแห

ท่านป้องจิ๋งอยู่ไม่ได้ ออกมายอมแพ้จีนธงเหลือง นอกจากนั้น อีก 4 องที่มีอำนาจอยู่ ก็ตามออกมายอมแพ้ จีนธงเหลืองทุบตีประชาชนราวหมู หมา

ดินแดนไทถูกทำลายย่อยยับ คงเหลือแต่เมืองไลที่สงบอยู่ เพราะตามท่านลิว

สิบต่ายกินดินแดนไทได้หลายปี กษัตริย์ตีดึ๊กจึงสั่งกำลังทหารขึ้นมาจัดการงานบ้านเมือง มาถึงเซียงจัน แม่ทัพของกษัตริย์นำสารไปขอให้สิบต่ายออกมายอมแพ้ หากไม่จะถูกฆ่า สิบต่ายแสร้งขอยอมรับกล่าวว่า "พวกข้าพเจ้าคนจีนเร่ร่อนมาถึงนี่ เพื่อขออาศัยที่ดินอยู่เท่านั้น" ได้ยินดังนั้นแม่ทัพก็เชื่อ ไม่รบขับไล่จีนธงเหลืองอีก

แม่ทัพเรียกผู้เฒ่าในเมืองลาออกมาถามว่า "เจ้าเมืองบุนเอียวตายแล้ว ขณะนี้พวกท่านคิดอย่างไร" ผู้เฒ่ากล่าว "แล้วแต่กษัตริย์จะดำเนินการ" แม่ทัพจึงแต่งตั้งคำเฮียนน้องคำวิงขึ้นเป็นผู้ครองเมืองลาแทนคำจิ๋งได้รักษาตำแหน่งจ่าเมือง

เมื่อจัดการเรียบร้อย ท่านแม่ทัพก็ล่องกลับไปรายงานกษัตริย์ตีดึ๊ก แต่บ้านเมืองก็ยังตกอยู่ใต้อำนาจพวกจีนดังเดิม สิบต่ายยังคงตั้งมั่นอยู่ที่เมืองลาและข่มเหงประชาชน เจ้าบุนฮวานหลบอยู่ที่ดินแดนประเทศลาว เซียงก่อกินไม่ได้นอนไม่หลับ ต้องกลับมาสบกบ อยู่อาศัยกับเจ้าเดียม อยู่มาไม่นานพ่อเลี้ยงท่านคือคนจีนที่บ่อลู เมืองมาน ข้ามมาพาท่านไปอยู่ด้วย ภายหลังมีคนริษยารายงานให้สิบต่ายรู้ สิบต่ายจึงให้คนบอกให้บุนฮวานกลับมาพบ หลอกว่าจะให้บุนฮวานเป็นเจ้าเมืองลาดังเก่า เจ้าบุนฮวานหลงเชื่อว่าจริง นำคนในครอบครัวทั้งหมดกลับเมืองลา ถึงที่คนจีนจับท่านมัดอย่างแน่นหนา บังคับให้ท่านจ่ายเงินให้

เจ้าบุนฮวานรู้ว่าอย่างไรเสียก็จะต้องถูกคนจีนฆ่าหมด 3 ชั่วคน ท่านจึงคิดวิธีพูดลวงว่า "ขอให้ข้าพเจ้าไปเอาผ้า เอาเงินที่เมืองบั่งกลับมาไถ่ถอน" สิบต่ายให้คน 4 คนหามเสลี่ยงพาท่านไปเมืองบั่ง ถึงบึงบม เมืองหวาย เจ้าบุนฮวานแกล้งพลาดตกหมอนลงดิน บอกพวกหามเสลี่ยงให้ลงมาใกล้ โอกาสนั้นท่านหลบหนี สิบต่ายได้รับข่าวนี้จึงจับพี่ชายท่านคือคำวิงและนางจิ๋งฆ่า ส่วนเมียท่านคือนางเงินปางกับลูกคือนางคำฝ่าโชคดีได้ท่านฮอหลวงเจื่องวันขอพากลับไปเลี้ยงดู จึงรอดตาย

เจ้าบุนฮวานหลบอยู่เมืองบิ่งไม่นานจึงหนีข้ามไปเมืองจาย หลบอยู่ที่บ้านห้วยกำ ชายแดนเมืองทานเมืองคีม อยู่ที่นี่ได้ 1 ปี ท่านก็หนีข้ามไปเมืองเจียน ถึงที่นั่นท่านขอลุงท่าน คือท้าวเมืองเจียนชื่อกวก กลับไปพาลูกเมียลงไปสามลอ ได้พบลูกเมีย ท่านสบายใจขึ้นบ้าง แต่ยังคงคิดถึงดินแดนเมืองลาที่กำลังตกอยู่ใต้อำนาจข้าศึก

ขณะนั้นเอง ท้าวเมืองไลนำจดหมายขึ้นมอบให้ท่านลิวที่หล่าวกาย เพื่อขอนำทหารลงรบขับไล่ข้าศึกธงเหลืองที่เมืองลา ท่านลิวเห็นด้วยและประกาศเรียกท่านวันแห่งเมืองเติ๊กขึ้นมาสมทบ เดียววันจิเริ่มต้นเคลื่อนทัพไปเมืองหม้วย ทหารจีนถอยกลับไปตั้งค่ายอยู่ที่เมืองลา เดียววันจินำสารเรียกบุนฮวานที่เมืองลอขึ้นมาช่วย ทันทีที่ได้รับจดหมาย บุนฮวานขึ้นไปเมืองเจียน พบกับหมวดทหารน้ำของเดียววันจิ ซึ่งบังคับบัญชาโดยเหงวียนวันกว่างเจ้าเมืองขาว เมืองจัน และเจ้าเทียน ทั้ง 2 ท่านนำจดหมายแจ้งท่านวัน

นำทหารขึ้นเชียงดง สมทบทหารท้าวไลกำจัดข้าศึกธงเหลือง

จีนธงเหลืองก็ขับทหารขึ้นมาบ้านหวาย ทหารท้าวไลพบเข้ารบและขับให้ทหารจีนถอยกลับไปเมืองลาได้ ท้าวไลนำทหารไล่ตามเจ้าหน้าที่บ้านเฟียงแง ถึงบ้านแปงแล้วจึงพบกับทหารจีน ทั้งหมดรวมตัวกันอยู่ที่นั่นเพื่อต้านทานกลับ

ปี (ค.ศ.) 1879 สมัยตึดิ๊กปีที่ 12 ท้าวไลเปิดฉากการรบครั้งใหญ่นำทหารสู้จีนธงเหลือง แต่แพ้ เดียววันจิ คำวันอวาน เหงวียนวันกว่าง และท่านวัน รวบรวมกำลังถมหินเป็นเขื่อนกั้นห้วยเมืองลาแถวบริเวณบ้านเฝียงงัว ตั้งใจจะให้น้ำท่วมทหารจีนตาย แต่ท่านวันถูกทหารจีนยิงตายที่ดอนนาดในระหว่างที่ท่านบัญชาการผู้คนทำเขื่อน ยิ่งกว่านั้น ทหารจีนบุกเข้ามาทำให้ทัพท้าวไลตกใจกลัว ถอยร่นและภายหลังถูกทหารจีนล้อมไว้ เดียววันจิต้องนำจดหมายแจ้งท่านลิวที่หล่าวกาย ให้มาช่วยทันที ท่านลิวแจ้งแด่กษัตริย์แกว กษัตริย์สั่งเลโงนำทัพใหญ่ขึ้นหล่าวกายกับท่านลิวเพื่อนำทหารทั้งหมดไปเมืองจาย

เลโงไกล่เกลี่ยให้ทหารจีนและไทต้องยกเลิกเดินทัพ ห้ามรบกันต่อไป จีนธงเหลืองต้องละดินแดนไทกลับไปอยู่สามฟง ปีนั้นคือปีตึดิ๊กที่ 32 ตรงกับปี (ค.ศ.) 1880

ปีถัดมาปีตึดิ๊กที่ 33 คือปี (ค.ศ.) 1881 คำเฮียงเจ้าเมืองลาป่วยเป็นโรคประสาท เลโงประกาศจะนำคำเฮืองลูกบุนกว่างแห่งเมืองจายมาเป็นเจ้าเมืองลา แต่คำเฮืองไม่รับตำแหน่ง ภายหลังบุนฮวานได้รับแต่งตั้งให้รับตำแหน่งนั้น

<u>ที่เมืองเติ๊ก</u> คำวันหนุยเป็นเจ้า ในปีตึดิ๊กที่ 29 ปี (ค.ศ.) 1870

<u>ที่เมืองสาง</u> ส่าวันกาเป็นเจ้า ในปีตึดิ๊กที่ 31 ปี (ค.ศ.) 1878

<u>ที่เมืองหม้วย</u> คำแทนถูกจีนธงเหลืองฆ่าที่เมืองลา คำจุงมีลูกคือคำบอง (ไม่ใช่ลูกคนโต) ได้ขึ้นเป็นเจ้าเมืองหม้วยแทน ปีนั้นคือปีตึดิ๊กที่ 36 ปี (ค.ศ.) 1883

คำจุงมีลูกคือ บากคำมวน บากคำจิ๋ง บากคำฮวน บากคำนาม คำจุงเป็นเจ้าเมืองหม้วยได้ 2 ปีจึงตาย ลูกชายท่านบากคำแทนคือบากคำฮัก ก่อนนี้รักษาตำแหน่งอื่น ขึ้นแทน ประชาชนรักใคร่ เรียกท่านว่าท่านเจ้าเมืองไบ บากคำฮักมีอีกชื่อว่าบากคำเท ท้าวมีลูกชื่อว่า บากคำอาน บากคำเอียน บากคำซอน หรือบากคำซุง

<u>ที่เมืองลา</u> คำบุนฮวานจัดการงานบ้านเมือง แต่งตั้งตำแหน่งต่างๆ ในเมืองเสียใหม่ เกวี่ยนหนอเป็นพัน เจื่องจิ๋งเป็นป้อง เจื่องวันเป็นฮอหลวง วันหง็อกเป็นลามฮอ หมอ แง และพวกผู้เฒ่าอื่นๆ ต่างก็ได้รับตำแหน่งอย่างครบถ้วน ราวกับเสาเรือน ต่อมาภายหลังพันหนอทำผิดกฎจึงถูกสังหารทันที บุนฮวานแต่งตั้งเจื่องวัน คือพี่ชายของเมียขึ้นแทน

บุนฮวานเป็นเจ้าเมืองลาได้ 3 ปีจึงประสบกับช่วงเวลาแห่งความอลหม่าน

บทที่ 11
ข้าศึกฝรั่งเศสเข้ายึดดินแดนไท พวกเจ้าขุนมูลนายไททยอยกันยอมแพ้เขา

ที่เมืองแกว ฝรั่งขาวเข้ายึดตั้งมั่นที่ทางภาคใต้ (ไซ่ง่อน) เอาทหารเคลื่อนเข้ามา แต่ปากก็ว่าเพียงแค่จะขอมาค้าขายในดินแดนกษัตริย์เท่านั้น กษัตริย์แกวไม่เชื่อ นำทหารเข้ารบ ฝรั่งหนี ภายหลังฝรั่งกลับพาทหารเข้ามาอีกครั้ง ที่จริงก็คือพวกเขามีอุบายที่จะรบเพื่อทำลายดินแดนแกว ด้วยความโกรธ กษัตริย์แกวต่อต้าน ศึกนี้ยาวนานหลายวันก็ยังไม่รู้แพ้ชนะ ภายหลังฝรั่งยังหลอกล่ออีกว่า “พวกข้าพเจ้าเพียงขออาศัยดินแดนเพื่อค้าขาย ที่จริงไม่ได้บังอาจจะยึดดินแดน ด้วยเหตุที่พระองค์รบด้วย จึงต้องต่อต้านกลับ” กษัตริย์เกียนฟุกได้ยินคำหวานนั้น ยอมให้ฝรั่งยึดได้ไซ่ง่อนและเมืองหลวง (ขณะนั้นคือที่เว้)

ถึงรัชสมัยกษัตริย์ห่ามยี ปี (ค.ศ.) 1885 ทหารจีนนำโดยท่านลิวได้ยินว่ามีฝรั่งเข้ามาเมืองแกว จึงให้ทหารรวบรวมกันเข้าหลายจังหวัดต่อต้าน

แม่ทัพตั้งทัพอยู่ที่เซอนเต็ย สั่งนายพลบาเซืองกับทหารโงถาย โอบล้อมทหารเป็น 2 ด้านรบกับฝรั่ง ส่วนตนเองนำทหารรบสกัดด้านหลัง เมื่อเข้าสู่ศึก ฝรั่งยิงถูกนายพลบาเซืองได้รับบาดเจ็บ แต่บาเซืองยิงกลับถูกนายทัพฝรั่ง 3 นาย แล้วจึงตายพร้อมกันไปกับพวกนั้น ถึงอย่างนั้น ทหารฝรั่งก็ยังแข็งแกร่ง ต่อสู้ต่อไป ทัพจีนต้องละหนีกลับหล่าวกาย

ไม่นานให้หลัง กษัตริย์จีนสั่งให้นายพลสามกงเปาเคลื่อนทัพผ่านยูนนานจากมองตูลงมาหล่าวกาย สมทบกับท่านลิวรบกับฝรั่ง ตามคำสั่งท่านลิว เมืองไททั้ง 16 เมือง (ทั้งไทดำไทขาว) ต้องนำทหารมาหล่าวกายเพื่อรบข้าศึกด้วยกัน ทัพใหญ่ทั้งหมดเคลื่อนลงมาที่จังหวัดเตวียนกวาง ฝรั่งเคลื่อนขึ้นไปรับศึก รบกันยาวนานไม่รู้แพ้ชนะ 2 ฝ่ายจึงนัดกันพักรบ 7 วัน หลัง 7 วันศึก รบกันใหม่ ปรากฏว่าก็ยังไม่มีใครชนะใคร ฝรั่งจึงออกอุบายนำเงินไปมอบให้นายพลสามกงเปาขอเจรจากับกษัตริย์จีนและสัญญาจะส่งมอบดินแดนแกวให้พระองค์ พวกเขายังขอให้ทัพจีนทั้งหมดที่ในดินแดนแกวถอดถอนกลับประเทศไปให้หมด ส่วนคนฝรั่งสามารถจะอยู่ที่ดินแดนกษัตริย์ได้ต่อไปเพื่อค้าขาย กษัตริย์จีนเห็นด้วย สั่งสามกงเปาถอนทัพกลับละทิ้งดินแดนแกวให้ฝรั่งกิน ฝรั่งจึงเคลื่อนทัพขึ้นยึดจังหวัดหล่าวกาย

ขณะนั้นในดินแดนไท คนจีนยังคงอยู่ เป็นเหตุแห่งช่วงเวลาของความโกลาหล ขึ้นมายึดบ้านเมือง ในจำนวนนั้นมีท่านฟางสับ ยึดเมืองจาย ท้าวเมืองจายคือคำวันตู๋ยังเด็ก กำลังอาศัยอยู่กับลุงคือเหงวียนวันกว่างที่เมืองเตียน รู้ดังนั้นท่านจึงขอลุงนำทหารขับไล่ฟางสับออกไป และกลับมาเป็นเจ้าเมืองจาย

ที่เมืองจัน จีนก็ยึดดินแดน ผู้ครองเมืองจันคือเหงวียนวันกว่าง นำสารมาให้บุนฮวาน เพื่อขอนำกำลังไปช่วยตนรบเพื่อยึดคืน บุนฮวานร่วมกันกับเหงวียนวันกว่างเคลื่อนทัพเข้ารบ พวกจีนทิ้งเมืองจัน กลับไปปกป้องตาขาวแล้วรังควานเมืองลา บุนฮวานกลัว หนีหลบไปในป่า นำสมาชิกครอบครัวไปเมืองจาย ทิ้งเมืองลาให้พวกคนจีนกิน ปีนั้นคือปีกษัตริย์ด่งแข็ง ปีที่ 2 หรือปี (ค.ศ.) 1887 อาศัยโอกาสเหมาะดังกล่าว แม่ทัพฝรั่งประกาศให้แม่ทัพใหญ่ที่ฮานอยรู้ ฝรั่งตัดสินใจขับไล่จีน แล้วยึดดินแดนไท

ในขณะนั้น ทัพจีนจากเมืองลาไปยึดเมืองจาย บุนฮวานอยู่ที่ดินแดนเมืองคีม เมืองกาง ได้รับข่าวจึงสั่งพี่เขยคือเจื่องก๊กไปบอกให้เหงวียนวันกว่างที่เมืองจันรู้ เหงวียนวันกว่างจึงต้องขึ้นไปคำนับแม่ทัพฝรั่งที่หล่าวกายอีกครั้ง แม่ทัพฝรั่งแต่งตั้งนายทหารพาทหารฝรั่ง 500 นาย ตามเหงวียนวันกว่างไปเมืองจันเพื่อรบสกัดจีน ขณะนั้นบุนฮวานอยู่ที่นั่นแล้ว ทหารจีนจากเมืองจายรบกันถึงเมืองกาง ทหารของบุน

ฮวานต้านทานไว้ไม่อยู่จึงผละหนีไป

ในขณะที่จีนกำลังล้มควาย เตรียมตัวกินกลางวันเพื่อจะได้ไปรบต่อยังเมืองจันอยู่นั้น ฝรั่งโดยการนำทางของบุนฮวานและเหงวียนวันกว่างเข้าตีโดยไม่ทันตั้งตัว ถูกตีทันทีทันใด จีนจึงพ่ายหนีไปเมืองคีม วันถัดมาได้รู้ข่าวว่าทหารฝรั่งถอนไปแล้ว พวกจีนกลับมาตีเมืองกางกลับอีก ทหารของเหงวียนวันกว่างและบุนฮวานพ่าย ต้องถอนหนีทิ้งเมืองให้พวกจีน ภายหลังขอให้ฝรั่งเสริมกำลัง เหงวียนวันกว่างกับบุนฮวานจึงรบชนะจีน เมืองกางจึงตกไปอยู่ในมือฝรั่ง ในศึกนี้ คนจีนตายไปจำนวนมาก ใครที่ยังมีชีวิตอยู่ต่างก็หนีไปเมืองลาหมด เมืองกางกลายเป็นวังน้ำ หมู่บ้านเรือนชานแตกสลาย

ผลงานชิ้นสำคัญของเหงวียนวันกว่างกับบุนฮวานได้รับรายงานไปถึงฮานอยรู้ พวกฝรั่งที่ฮานอยอยากเห็นหน้าเจ้าไทเพราะว่า “เป็นคนแปลก” จึงเรียกเหงวียนวันกว่างกับบุนฮวานลงมาพบ เหงวียนวันกว่างกับบุนฮวานลงมาคุกเข่าเฝ้าในแต่ละพิธี และได้รับกำนัลจากฝรั่งเป็นปืน 40 กระบอกและยุทธปัจจัยอื่นๆ

ฝรั่งเศสตัดสินใจเคลื่อนทัพกวาดต้อนจีนทั่วทั้งบ้านเมือง แม่ทัพฝรั่งสั่งบุนฮวานนำทางพาทหารไปรบกับเมืองลา และเหงวียนวันกว่างนำทางไปตีเมืองไล ขณะนั้นคือปีด่งแข็งที่ 2 หรือปี (ค.ศ.) 1887

บุนฮวานพาฝรั่งไปเมืองจาย พวกจีนหลังชนฝาหนีไปเมืองลา ทหารฝรั่งเคลื่อนไปตาบู๋ ท่านฮอหลวงแฝงปล่อยแถวจีนออกมารับบุนฮวาน แฝงแจ้งบุนฮวานชัดเจนว่าจีนมีเพียงกำลังปืน 200–300 กระบอก กำลังรบอยู่ที่เขาผาแก้วแตว บุนฮวานแต่งตั้งคำวันอานผู้เป็นน้องซึ่งกำลังเป็นเฟี้ยเมืองจุม กับองลามฮอกี พากองทหารไท 1 กองไปทางนาสี เพื่อไปสกัดต้นทางเมืองลา

ทัพใหญ่ของฝรั่ง โดยการนำทางของบุนฮวาน สั่งทหารกล้า 2 นายคือบากับตุน ไปสืบข่าว ถึงผาแก้วแตว พวกจีนยิงทั้งบาและตุนจนได้รับบาดเจ็บสาหัส 2 นายทหารส่งเสียงร้องขึ้น ทหารฝรั่งจึงตามไปรบกันขนานใหญ่ ทหารจีนโดยท่านเลาบังคับบัญชาต้องถอนทัพกลับเมืองลา ทหารฝรั่งไล่ตามถึงบ้านส้างกินข้าวเช้าแล้วจึงเคลื่อนล้อมเมืองลา จีนพยายามต้านทานภายหลังอ่อนลง ถอนกำลังเข้าไปตั้งมั่นที่บ้านก๋า ฝรั่งเข้าบ้านเฝียงัว เห็นบ้านก้อ หลงคิดไปว่าเป็นที่ตั้งจีนจึงถามบุนฮวาน บุนฮวานบอกทางให้ฝรั่งรู้ว่าที่ตั้งจีนอยู่บ้านก๋า ซ่อนอยู่ในหน้าผาทางด้านขวา ฝรั่งเคลื่อนถึงเนินดินเชียงเงิน เห็นที่ตั้งจีนจึงระเบิดปืน พวกจีนต้านไว้ไม่ไหวต้องหนีออกทุ่งสามขา ถอนทัพขึ้นด้านหัวเมือง ทันใดนั้นจึงพบกับทหารคำอานตั้งรออยู่สกัดตี พวกจีนตายจำนวนมาก จำนวนที่รอดชีวิตหนีขึ้นเมืองซ้าย เมืองควาย

ฝรั่งยึดเมืองลาคืนได้ บุนฮวานสั่งพี่เมียคือท่านพัน ลอวันอวง หาหมู หาควาย มาล้ม ฉลองกองทัพองแห่งโซ่ง (ดินแดนรอบเมือง) ทั้งสี่นำประชาชนตนออกมาคารวะฝรั่ง ดังนั้นนายทัพฝรั่งหัวเราะร่วนแล้วกล่าวว่า “พวกเราไม่เหมือนพวกจีนที่ข่มเหงประชาชนอย่างหยาบช้าหรอก เราแค่หวังว่าประชาชนทำกินอย่างสงบสุข” คณะผู้ปกครอง เจ้านายเข้าใจดังนั้น จึงขอเป็นผู้อยู่ใต้อำนาจ ให้ฝรั่งบังคับบัญชา

ย้อนกลับไปกล่าวถึงหมวดทหารที่เหงวียนวันกว่างนำทางไปตีเมืองไล

เมื่อนายทัพฝรั่งตีถึงเมืองซอ ท้าวเมืองซอออกมายอมแพ้ ฝรั่งให้กินเมืองดังเดิม เมื่อฝรั่งเคลื่อนถึงปาแทน พบทหารท้าวไลคือเดียววันจิสกัดตี ทหารฝรั่งรบไม่ถอยต้องไหลบ่าผ่านเมืองไล ตีกลับเมืองลา เมื่อเดินทัพผ่านพวกชาวบ้านละทิ้งบ้านทิ้งเมือง ไม่มีใครทน ออกมายอมแพ้ บุนฮวานกับลูกน้องออกมารับนายทัพฝรั่ง ฝรั่งนึกเห็นใจว่าบุนฮวานลำบากลำเค็ญ จึงมอบเงินให้บุนฮวาน และเพิ่มปืนขอบทองแดงให้ 30 กระบอก และได้ควบคุมทหาร 30 กอง เพื่อป้องกันตนเอง หลังมาไม่นาน นายทัพฝรั่งต่างก็ถอนตัวออกจากเมืองลา นายทัพฝรั่งบางส่วนอยู่ต่อเพื่อดูแลเมืองลาร่วมกับบุนฮวาน

เฟี้ยบุนบุนฮวานจัดการบ้านเมืองขึ้นใหม่ ใครก็ตามที่ไปทำงานให้พวกจีนถูกสังหารตายหมด ผู้ที่มีผลงานช่วยบุนฮวานก็จะได้ตำแหน่งใหญ่โต

ท่านพันพี่เมียของบุนฮวานได้ตำแหน่งรองเจ้าเมืองเมืองลา ท่านตางอุยเป็นป้อง ท่านวันแฝงน้องเมียบุนฮวานเป็นฮอหลวง เหงวียนวันกว่างบุนฮวานเป็นลามฮอ กวานสือที่โซ่งพันกินบ้านหิน กวานสือที่โซ่งป้องกินบ้านฮอ กวานสือที่โซ่งฮอหลวงกินบ้านเฝียงแง กวานสือที่โซ่งลามฮอกินบ้านเจา หมอเตียนกินบ้านส้าง เจื่องก๊กมีผลงานติดตามบุนฮวานไปตีพวกจีน กินเมืองบั่ง เมืองนี้ถือว่าเป็นเมืองโซ่งแห่งหนึ่งด้วย วันอุยมีผลงานรบกับจีน ได้กินบ้านกับ คำวันตู๋เป็นเฟี้ยแจ๋งเมืองจาย คำวันอานน้องบุนฮวานได้เป็น “ทูลาย” (ตำแหน่งหนึ่ง) ในตัวเมืองลา คำวันบุนฮวานให้กำเนิดคำฝา คำถิฮวา คำถิแวง และบรรดาท่านคำเก๋ว คำตุง คำกา และคำแหว

ระยะนั้นเดียววันจิยังตั้งกำลังทหารกระจายอยู่ทั่วไปเพื่อรบกับฝรั่งเศส แม่ทัพใหญ่ที่ฮานอยสั่งปาวี (Auguste Pavie, 1847–1925) ขึ้นมาสงบศึก ปาวีเห็นว่าใครต่อต้านก็ฆ่า ใครยอมแพ้ให้เป็นผู้ปกครองดังเก่า ภายหลังปาวีเชิญเดียววันจิมาพบได้ นั่นคือยามที่ 16 เมืองไทขึ้นต่อฝรั่ง ฝรั่งตั้งมั่นอยู่ที่ดอนแหม่นวางแผนว่าจะอยู่ยาวนาน ในแต่ละเมืองคนไทฝรั่งจะคัดเลือกทหารไท 50 คน พวกเจ้าเมืองได้ควบคุมเพียง 30 คน ส่วนอีก 20 คนฝรั่งเพ่งเล็งบังคับบัญชา

บทที่ 12
บ้านเมืองไทใต้อำนาจอาณานิคมฝรั่งเศส

ที่เมืองมั่วะ คำวันแท็งเป็นเจ้าได้ 6 ปี เมื่อฝรั่งเข้ายึดดินแดนไท แท็งขอพักให้คำวันอวายขึ้นแทน ปีนั้นคือปีที่ 2 ของกษัตริย์แท็งถาย (ปี 1890) คำวันอวายแต่งเมียนางคำฝาก ลูกสาวคนโตบุนฮวาน ให้กำเนิดคำวันซุง คำวันวิง คำวันซอง ฝรั่งเห็นว่าคำวันอวายกล้าหาญจึงให้เป็นนายทัพใหญ่

ที่เมืองลา ที่เมืองบู๋ มี 2 คน คือโบกับขุดลุกฮือขึ้นมาทำลายบ้านเมือง จับเฟี้ยแฝงและองโซ่งซื่อจอมฆ่าตาย ผู้ปกครองที่นั่นขึ้นไปรายงานบุนฮวาน บุนฮวานแจ้งฝรั่งเคลื่อนทัพมาจับโบและขุดได้ นำไปสังหารที่บ้านก๋า

หลังจากภารกิจดังกล่าว ฝรั่งออกมาตั้งมั่นที่ปาซาง ริมน้ำแต๊ ใกล้ตาบู๋ ตรงนั้นเรียกว่าวันบู๋

ระยะนั้นคำวันฮวานเป็นผู้ว่าการเมืองไท ดูแล 9 เมืองของไทดำ คำวันอวายเจ้าเมืองเมืองมั่วะ ดำรงตำแหน่งนายทัพแห่งเมืองไทดำ เดียววันจิมีตำแหน่งผู้ว่าการเมืองไทขาว ดูแลบรรดาเมืองไทขาว บากคำเจาขึ้นแทนบากคำฮัก เป็นผู้ปกครองเมืองหม้วย ฮวานวันกับปกครองเมืองวาด ส่าวันกาปกครองเมืองสาง

ในปี (ค.ศ.) 1911 บรรดาคนคุกโดยกายคาดเป็นผู้นำ ลุกฮือปล้นสะดมทำลาย พวกเขารบตั้งแต่เที่ยงวันอาทิตย์ ยึดได้ค่ายทหาร ยึดที่ทำการผู้แทนฝรั่งเศส เรือนของผู้บังคับบัญชากองทหารประจำจังหวัด และคลังจังหวัดเซอนลา (เมืองลา) 3 เดือนให้หลังพวกเขาถูกฝรั่งตีพ่าย

ระหว่างโอกาสนั้น บรรดาคนคุกที่ลายเจิว (เมืองไล) ก็ลุกฮือขึ้น แต่แพ้ไปทันที

ในปี (ค.ศ.) 1914 มีเหตุการณ์กบฏต่อฝรั่งเศสโดยเลืองสาม ลุกฮือขึ้นตั้งแต่จังหวัดซัมเหนือ (ประเทศลาว) เฮาสามแห่งหมอกเจิว (เมืองสาง) ก็ตอบรับกันอย่างดี ทั้ง 2 ท่านเป็นคนจีนที่อาศัยอยู่ ณ ดินแดนไทหลายชั่วอายุคน คำวันตู๋อดีตเฟี้ยเมืองจายก็เข้าเป็นพวกไปด้วย บากคำเจาอดีตเจ้าเมืองเมืองหม้วย เลืองวันหนอเฟี้ยเมืองล้ำก็ถูกฝรั่งสงสัยว่าเป็นพวกกบฏ บากคำอานเจ้าเมืองเมืองหม้วยยังคงตามฝรั่ง นำทหารขัดขวางเลืองสอมที่น้ำมา แต่ถูกฆ่าตาย คำวันอวายกับส่าวันกา ด้วยความฉลาด รีรออยู่ก่อนในตอนแรก คิดว่าหากพวกคนจีนได้เปรียบก็จะตามคนจีน หรือหากฝรั่งได้เปรียบก็จะตามฝรั่ง ทหารจีนตีเข้าเซอนลา ยึดได้ที่ตั้งทหารบนเขาก้า ที่ซึ่งมีที่ทำการผู้แทนฝรั่งเศส เรือนผู้บังคับบัญชาการทหารจังหวัด และคลังจังหวัดตั้งอยู่ พวกเขาล้อมจับบุนฮวานกับผู้แทนฝรั่งเศส ทหารฝรั่งเศส กองทหารฝรั่งเศสจากวันบู๋เคลื่อนขึ้นมาปราบ ขณะนั้นอุยจึงเอนเข้าข้างฝรั่งเศสเต็มที่ เมื่อฝรั่งเศสยิงพลุ สั่งบุกจีนที่ค่ายเขาก้า อวายผลักดันทหารอย่างชาญฉลาด จนสามารถขึ้นยึดค่ายได้ก่อนฝรั่งเศสจะจัดตั้งภารกิจใหญ่ ปีนั้นปี (ค.ศ.) 1918 คำวันตู๋ถูกจับและถูกใส่กรง ต้องพลัดพรากบ้านเมืองไปถายเงวียน บากคำเจากับเลืองวันหนอถูกฆ่า

ปี (ค.ศ.) 1918–1922 ชนชาว “แม้ว” (คำที่ชาวไทเรียกชาวม้ง) ทั่วทั้งตะวันตกเฉียงเหนือนำโดยส่างตาไจ ลุกฮือขึ้นที่ตัวจัว เดียนเบียนฟู (ปี 1918) และที่ลองแฮ (ปี 1922) พวกนี้รบกับฝรั่งเศสอย่างแข็งขัน เหตุที่ชาวแม้วลุกฮือขึ้นก็เพราะปีหนึ่งฝรั่งเศสเก็บภาษี 3 ครั้ง ฝรั่งกับเจ้าไทสูญเสียกำลังไปจำนวนมาก เห็นว่าไม่สามารถใช้ชาวบ้านต้านทานได้ ฝรั่งอาศัยทางหลอกล่อชักจูง ในเถียงนาชายป่าใกล้บ้านสามหมื่นที่เมืองแถง อวาย (เจ้าเมืองมั่วะ) กับไจสาบานเป็นพี่น้องกัน อวายแนะนำไจให้ยกเลิกกองทหารชั่วคราว เพราะกำลังฝรั่งกำลังแข็งแกร่ง ตีไม่ไหว อวายโกหกไจว่าตนก็มีความตั้งใจที่จะรบกับฝรั่ง แต่ยอมรับเอาว่ายังไม่แข็งแกร่งจึงต้องซ่อนตนรอโอกาส ไจฟังคำดังว่า จึงนำทหารถอนข้ามไปลาว อวายจัดการภารกิจ

เดียววันจิ (หรือ “แดววันจิ”) เจ้าเมืองเมืองไล จังหวัดลายเจิว
ภาพได้รับอนุญาตให้เผยแพร่ภาพใต้ภาวะปลอดลิขสิทธิ์ จาก http://vi.wikipedia.org/wiki/Tập_tin:PortraitDeoVanTri.jpg (เข้าถึงเมื่อ 19 กันยายน 2556)

คำวันแท็ง (คนที่ 2 จากขวา) และคำบุนอวาย (หรือ “คำวันอวาย”) (คนขวาสุด)
ถ่ายจากภาพวาดที่เป็นสมบัติของครอบครัวคำบุนอวาย

สำคัญได้และฝรั่งมอบเหรียญตราชั้นสูงให้

2-3 ปีถัดมา ไจลุกฮือตีฝรั่งขนานใหญ่ที่ซัมเหนือฝั่งลาว

วันที่ 1 เดือน 2 ปี (ค.ศ.) 1917 หัวหน้าทูตลอมเม็ตตีเปิดโรงเรียนสอนอักษรก๊วกหงือ (quốc ngữ คืออักษรเวียดนามปัจจุบัน) และอักษรฝรั่งที่เซอนลา

ในปีเดียวกันนั้น หลังจากเป็นเจ้าเมืองลาได้ 33 ปี ฮวานตาย งานศพมีการล้มควาย 32 ตัว กับปลูกต้นแฮว 36 ต้นที่ป่าซ้า คำวันเก๋วลูกคนโตขึ้นแทน

ปี (ค.ศ.) 1919 เก๋วเป็นเจ้าเมือง กำหนดให้แต่ละโซ่งต้องจ่ายให้เก๋ว 100 ด่งเงินขาว

ปี (ค.ศ.) 1922 ฝรั่งประกาศให้คนแลกเงินที่ใช้อยู่คือเงิน "กงไจ" ไปเป็นเงิน "หัวก้อม" ภายใน 1 ปีนั้น 3 ด่งกงไจแลกได้ 1 ด่งหัวก้อม ชาวเมืองช่วงนั้นขัดสนเงินยิ่งนัก พวกเขาต้องขายข้าว ควาย วัว ในราคาถูกเป็นผงฝุ่น ควาย 1 ตัวอ้วนๆ ขาย 12 ด่ง และซื้อสิ่งของต่างๆ เช่น ด้าย ยาฉุน เกลือในราคาถูกขูดเลือดขูดเนื้อ เช่น เกลือ 1 กิโลกรัม ราคา 5 เซ็นต์

ปี (ค.ศ.) 1927 ที่เมืองจายและบริเวณฝั่งซ้ายของน้ำแต๊ เขตเซอนลา ถูกน้ำท่วมหนัก คนไทตาย 49 คน แม้วตาย 6 คน ส่าตาย 4 คน นาล่ม 286 แปลงใหญ่

ปี (ค.ศ.) 1928 มีแมงแคงจำนวนมาก แมงแคงระบาดตั้งแต่บ้านดินต็อกที่มายเซิน (เดิมชื่อเมืองมั่วะ) ไปไกลถึงบริเวณหนึ่ง นำความสูญเสียขนาดใหญ่มาสู่ฤดูเก็บเกี่ยว

ปี (ค.ศ.) 1931 ฝรั่งสร้างเรือนตั้งแต่เซอนลา เปิดเส้นทางรถยนต์ไปตาขาว ปี (ค.ศ.) 1932 ฝรั่งยังเปิดเส้นทางไปประเทศลาว และตั้งแต่หมอกเจิว ถึงสวยรุด ถนนนั้นคนไทเรียกว่าถนนฝาคดฝาเคี้ยว ด้วยรู้ว่าคนไทจำนวนมากขนาดไหนตายจากการสร้างเส้นทางสายนี้ ผู้ชายถูกเอาไปทำงาน ผู้หญิงต้องให้แต่งงานขายไปแต่ยังสาว บ้านเมืองไม่สงบสุข

ภูสามเส้า เมืองถาน จังหวัดหล่าวกาย ภูในตำนานกำเนิดโลกของชาวไทดำ
ถ่ายโดย ยุกติ มุกดาวิจิตร ปี พ.ศ. 2547

บ้านนาน้อยอ้อยหนู จังหวัดเดียนเบียนฟู ถ่ายโดย ยุกติ มุกดาวิจิตร ปี พ.ศ. 2545

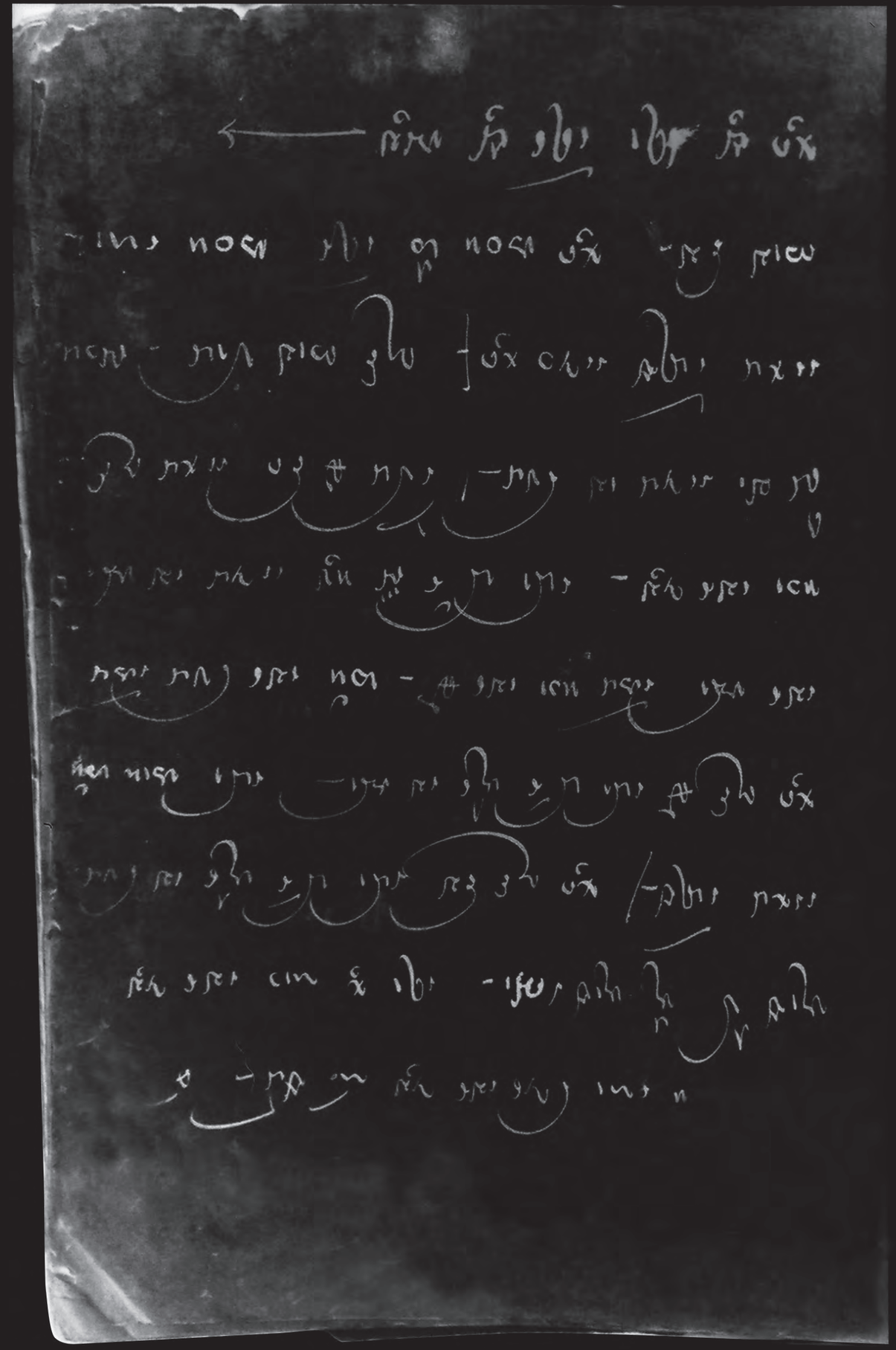

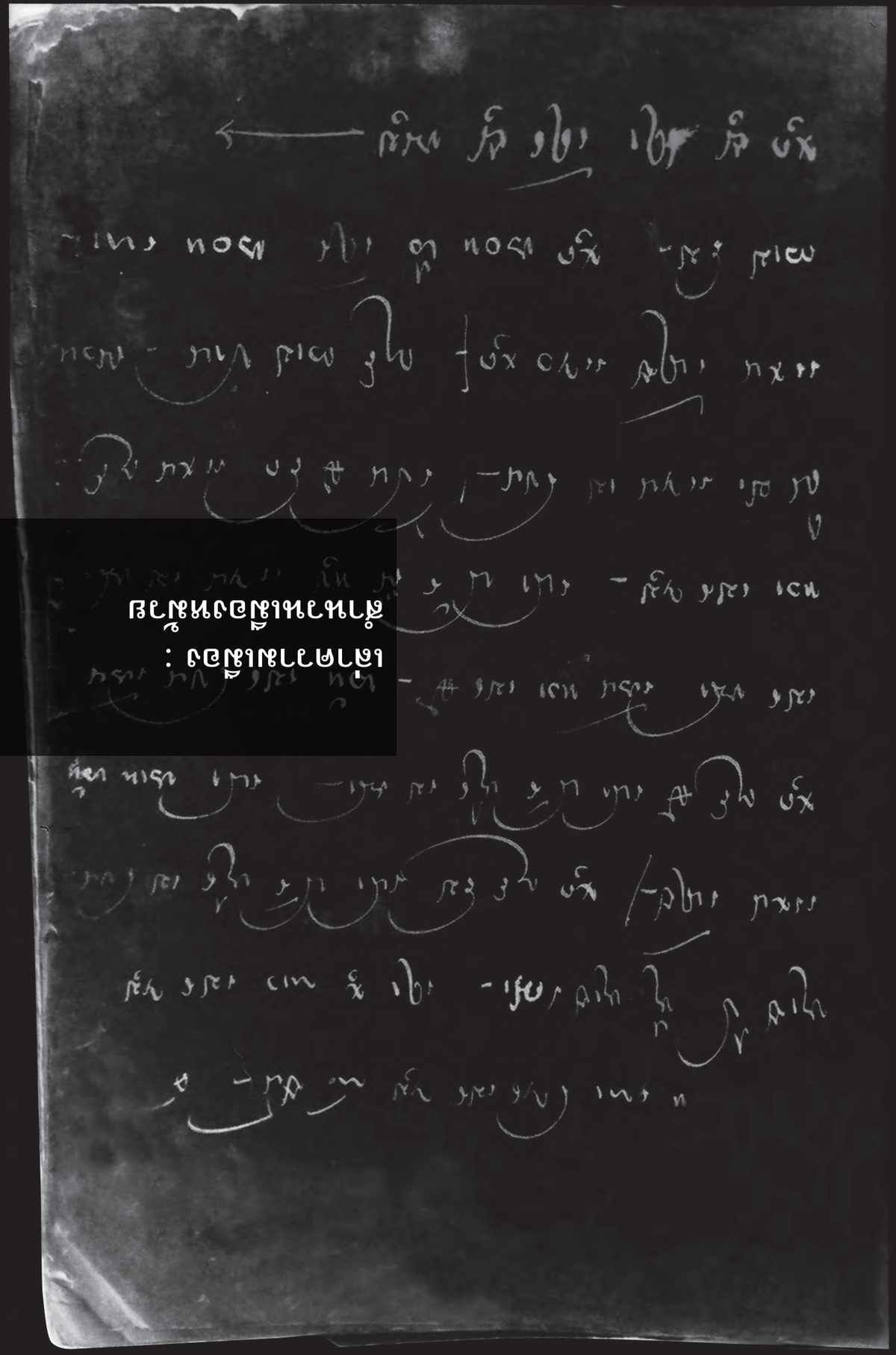

ᚠᚢᚾᚱᚢᚾᚴᚢᚾᚾᚱᚢᚾᚴᚢᚾᚾᚱᚢᚾᚴᚢᚾ

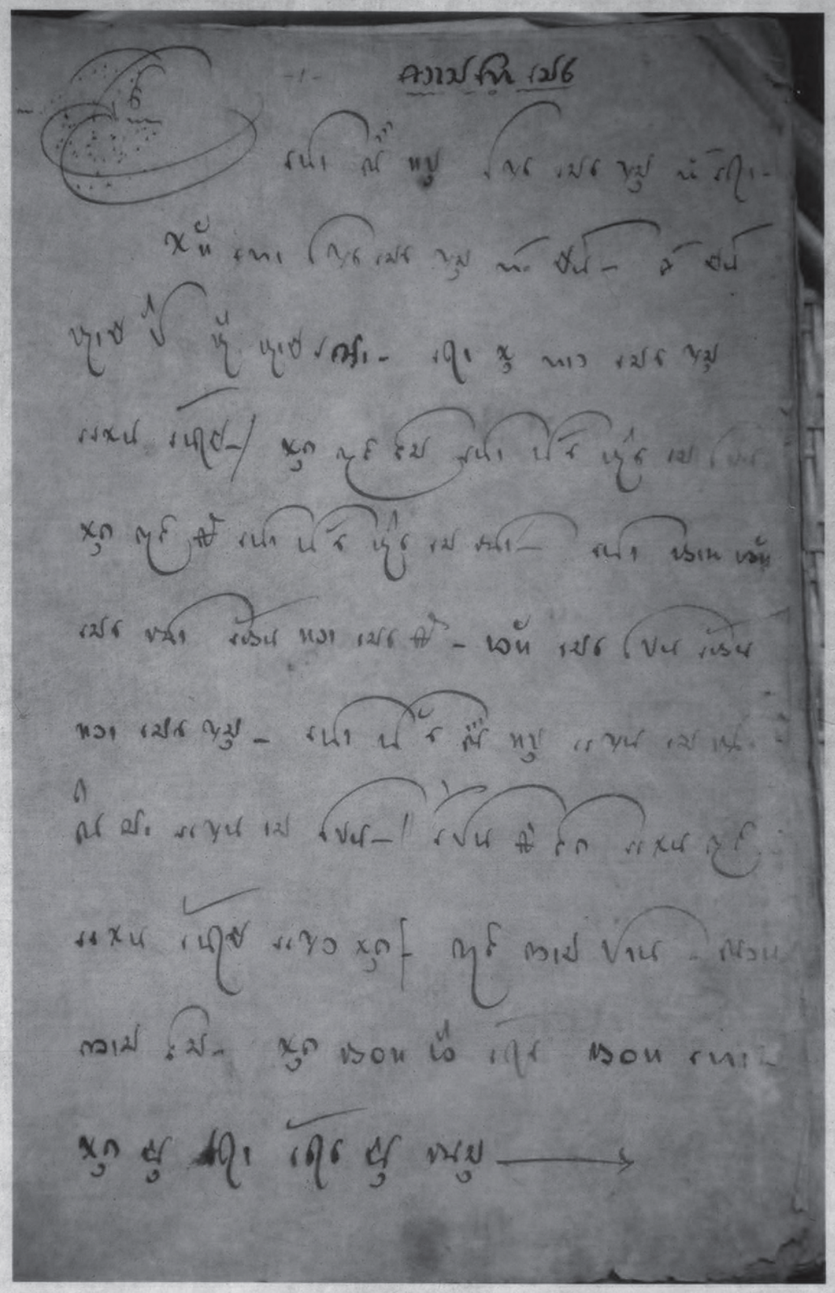

เล่าความเมืองสำนวนเมืองหม้วย ถ่ายจากสมบัติส่วนตัวของอาจารย์เกิ่มจ่อง

เล่าความเมือง : สำนวนเมืองหม้วย[1]

ความโทเมง
ความ เล่า เมือง

เจ้า ถื้ ทุง โจง เมง ขุม ท้ เดา
เจ้า ถือ หมวก ลง เมือง ลุ่ม จน เฒ่า

ฆ้ เทา โจง เมง ขุม ท้ ฮ้น ค้ ฮ้น
ถือ ไม้เท้า ลง เมือง ลุ่ม จน ยืน ก็ ยืน

ทาย ปี้ ทู้ ทาย เณา เดา ขุ ทาว เมง ขุม
หลาย ปี ดี หลาย ข้าว[2] เฒ่า สู่ ท้าว เมือง ลุ่ม

แฆน เหู้ ฆุด ดุ โม เจ้า จึ้ ทู้ เม โจน
แสน ชีวิต[3] สุด ชั่ว ไม้ เจ้า จึง ดิ่ง ขึ้น บน

ฆุด ดุ ฝ เจ้า จึ้ ทู้ เม ฟ้า เจ้า ทาท ฆท้
สุด ชั่ว คน เจ้า จึง ดิ่ง ขึ้น ฟ้า เจ้า กลับ รัก

เมง ฟ้า เกิน ทวา เมง ฝ ฆท้ เมง โจน เกิน
เมือง ฟ้า เกิน กว่า เมือง คน รัก เมือง บน เกิน

ทวา เมง ขุม เจ้า จึ้ ถื้ ทุง แขน เม ฟ้า
กว่า เมือง ลุ่ม เจ้า จึง ถือ หมวก แล่น ขึ้น ฟ้า

ฆ้ ม้า แขน เม โจน เป็น ฝ โจ แฆน ดุ
ขี่ ม้า แล่น ขึ้น บน เป็น คน ได้ แสน ชั่ว

แฆน เหู้ แขว ฆุด ดุ ตาม ฟ้าน ฆอน
แสน ชีวิต แล้ว สุด ชั่ว ตาม รุ่น แก่ตาย

ตาม โม ฆุด ทอท ท้ เดู้ ทอท เทา
ตาม ไม้ สุด หอก เรียว ถึง หอก ไม้เท้า

ฆุด ฉุ เดา เดู้ ฉุ หนุ่ม
สุด ผู้ เฒ่า ถึง ผู้ หนุ่ม

เฆ้ด โด้ จึ้ ทอด เดา เฆ้ด เฆา จึ้
หมด ดง จึง ถึง "เดา"[4] หมด เขา จึง

ทอด เทา ขุท โทท แขว จึ้ ท้น ตา โทท
ถึง เรา ลูก คนโต[5] แล้ว จะ ซ้ำ ตา ทุกข์

โทท ตา ฮอ จึ้ มา ฮอน ฮอน นึ้
ตั้ง ตา กังวล จะ มา ยืม ที่ นั่ง

จึ้ มา ฆ้ ความ เมง ใท ฟึ้ ทอน เน้
จะ มา สั่ง ความ เมือง ให้ ฟัง ก่อน เน้อ

จึ้ จึ้ เน้ จึ้ จึ้ เน้ จึ้ จึ้ ฟ้า
จง จด เน้อ จง จำ เน้อ จง จำ ปาง

ถิ้น ฟ้า ทู้ จึ้ ฟ้า ฟ้า ฟ้า ฝ เน้
ดิน ปาง หญ้า จำ ปาง ฟ้า ปาง คน เน้อ

ขุท โทท ฆอน ทู้ ฆ้ ขุท ฆ้ ฆ้ ทู้ ฆ้ ฆ้ ม-
ลูก คนโต สอน อย่า ลังเล ลูก กำพร้า สั่ง อย่า ลืม

อ้ม ท้ม จึ้ ใจ จึ้ ว ท้ท โท จึ้ ทจึ้ ค้ เน้
"อืมตื้ม"[6] จำ ใจ ไว้ ระลึก จำ ใส่ คอ[7] เน้อ

ท้ เป็น ถิ้น เป็น ทู้ ท้ เป็น ฟ้า ท้
ก่อ เป็น ดิน เป็น หญ้า ก่อ เป็น ฟ้า เท่า

ทุจึ้ เท้ด ท้ เป็น ถิ้น เจ็ด ทอน
ดอก เห็ด ก่อ เป็น ดิน เจ็ด ก้อน

ท้ เป็น ท้น ฆาม เฆา ท้ เป็น น้
ก่อ เป็น หิน สาม เส้า ก่อ เป็น น้ำ

เทา แคว ฝ ฟ้า ท แท ทาว ทู้ ม น้
เก้า แคว ปาก แต้ ตาว ยาม นั้น

แฆน จึ้ ใท เจ็ด ปู้ เดู ฝ โจ้ มา แท้
แถน จึง ให้ เจ็ด ปู่ "สะกง" ลง มา แต่ง

แฆ้น ถิ้น เมง ขุม มี ดุ ฮอ้ ดุ เจ้ มี ดุ โท
แผ่น ดิน เมือง ลุ่ม มี ทุก อัน ทุก เยี่ยง มี ทุก ตัว

ดุ ฆ้ แฆน จึ้ ใท เจ็ด ปู้ มา แท้ เมง ขุม
ทุก สิ่ง แถน จึง ให้ เจ็ด ปู่ มา แต่ง เมือง ลุ่ม

เป็น ฟ้าน เป็น เมง ทู้ ม น้ ขุท ฝ ปู้
เป็น บ้าน เป็น เมือง ยาม นั้น ลูก คน ปู่

---

[1] ยุกติ มุกดาวิจิตร แปลและพิมพ์อักษรไทดำ จากเอกสารฉบับลายมือที่ Cầm Trọng เป็นเจ้าของ จากคำอธิบายปากเปล่าของ Cầm Trọng โดยมี ฆัสรา ขมะวรรณ มุกดาวิจิตร ร่วมศึกษาอยู่ด้วย การพิมพ์อักษรไทดำ พิมพ์โดยคงการแบ่งคำ การสะกด และเส้นบรรทัด ตามต้นฉบับลายมือ ผู้แปลพิมพ์ด้วยฟอนต์อักษรไทดำของ Summer Institute of Linguistics (SIL)

[2] หลายข้าว หมายถึงหลายฤดูกาล

[3] เหู้ เป็นคำทับศัพท์ภาษาเวียด มาจากคำว่า đời ในเอกสารนี้มีคำทับศัพท์ภาษาเวียดอยู่ประปราย เข้าใจว่าเกิดจากการแต่งเติมในภายหลัง อย่างไรก็ดี คำศัพท์ภาษาเวียดจะปรากฏในตอนท้ายๆ ของเอกสารมากกว่าตอนต้น จึงสันนิษฐานได้ว่า เอกสารนี้น่าจะแต่งต่อเติมกันมาเรื่อยๆ

[4] ในกรณีที่ยังไม่สามารถหาแปลตามตัวอักษรได้ หรือยังไม่สามารถถ่ายถอดเป็นเสียงในภาษาไทยได้ (เช่น กรณีชื่อเฉพาะต่างๆ) ผู้แปลจะเขียนคำอ่านออกเสียงอย่างง่ายๆ ด้วยอักษรไทยไว้

[5] ในพิธีศพ ลูกคนโตจะเป็นคนอ่าน "ความโต้เมือง" ให้ผู้ตายฟังหน้าศพ

[6] ผู้แปลยังไม่สามารถแปลคำนี้ได้

[7] คำว่า "คอ" ในภาษาไทดำมีความหมายว่า "ใจ" ได้ด้วย เหมือนคำว่า "ใจคอ" ในภาษาไทย

เฮ็ด แห ขุท เล็ท ขุท ทอง กิน ส่า กิน ลาบ
ทำ แห ลูก เหล็ก ลูก ทอง กิน ส่า กิน ลาบ
ควาง โหท นั้ก กิน แน่ กิน โพท ควาง โหท
ขว้าง ตก น้ำ กิน (ปลา) แข่ กิน (ปลา) ปก ขว้าง ตก
โขท กิน กวาง กิน ฟ้าน ขว้าง ตก บ้าน กิน
ขุท ผ้ ทาม นั่น ฉุ โท ฉุ ฉ้ง หน่ง เมง
ลูก คน ยาม นั้น ทุก ตัว ทุก สิ่ง ณ เมือง
ขุม หู ว่าท ฉุ โท นาท ฉุ หู เวา ฉุ
ลุ่ม รู้ พูด ทุก ตัว นาก ต่าง รู้ กล่าว ทุก
โท เคา โท ข้ ฉุ หู จ่า
ตัว เค้าแมว ตัว "ล้ำ" ต่าง รู้ เจรจา
ฉุ โท หมู โท หมา ฉุ หู ทาว ทาม นั่น ฟา
ทุก ตัว หมู ตัว หมา ต่าง รู้ กล่าว ยาม นั้น ฟ้า
จึ แขง ฉ้ แขด ฟา จึ แดด ฉ้ แขน
จึง แล้ง สี แสด ฟ้า จึง แดด สี่ แสน
ไฮ ควาง ตาง ฮาท หญา ว่าว คา ตาง ทาง
วัว ควาย ตาย อยาก หญ้า บ่าว ค้า ตาย หาง
ทาง ทาง ทาม นั่น ปู่ ฉุ ผ้ ฟา จึ เอา
กลาง ทาง ยาม นั้น ปู่ สะกง ฟ้า จึง เอา
งู มา ฮัด เอา ณัด มา ดอง เอา ทอง มา ทำ
งู มา เหยียด เอา เขียด มา วาง เอา หอย มา ทำ
วาง เคา ทาม นั่น ฟา จึ คุม มา มัด
วาง เหล้า ยาม นั้น ฟ้า จึง ครึ้ม มา มืด
ฟา จึ ฮัด มา ด้ง ม้ ดว้ เว้น ดว้ โฮน
ฟ้า จึง ฮืด มา หลั่ง มื้อ เดียว วัน เดียว ฝน
แขน ทา มัด โฮน ท้ หน่ง ฟาท ดวา ทา
แสน ห่า เม็ด ฝน เท่า หน่วย หมาก หว้า ห่า
โฮน ท้ หน่ง ฟาท ฟ่ง ฉุ ทง่ง น้ ฉุ นอง
ฝน เท่า หน่วย หมาก "หม้วย" ทุก ห้วย น้ำ ต่าง นอง
ฉุ ดอน ทิ้น ดอน ณาง ฉุ ข้ง ทาม นั่น
ทุก ดอน หิน ดอน ทราย ต่าง ท่วม ยาม นั้น
นั้ จึ ฉุม ฉุ่ม เฉุ แฉน มั ดว้ เว้น ดว้
น้ำ จึง ถม ท่วม ถึง แถน มื้อ เดียว วัน เดียว
ทาม นั่ ฉ้ ห้ง เมง ขุม ทาง เฮ็ด ทาม นั่ แฉน
ยาม นั้น ทุก สิ่ง ณ เมือง ลุ่ม ตาย หมด ยาม นั้น แถน

จึ ขุ้ท ฟั่ ผ้ โง เมง ขุม ใฟ่ มี แป่ด
จึง ปลูก พันธุ์ คน ลง เมือง ลุ่ม ใหม่ มี แปด
หน่ง ฮาท เคา ฟู่ แป่ด เฮา ทอง ค้ ฟา
หน่วย หมาก เต้า ปุง แปด เสา ทอง ค้ำ ฟ้า
ทง่ง หน่ง ฮาท เคา ฟู่ มี ฉุ อั ฉุ เฮ
ใน หน่วย หมาก เต้า ปุง มี ทุก อัน ทุก อย่าง
มี ขาม ทอง ขาม ฉ้ ฉ้ เณา ห้ง นา มี ขาม ทอง
มี สาม ร้อย สาม สิบ ตระกูล ข้าว ใน นา มี สาม ร้อย
ฟั่ เมง ขุม ทาม นั่ แฉน จึ ให ปู่ เจ้า
พันธุ์ เมือง ลุ่ม ยาม นั้น แถน จึง ให้ ปู่ เจ้า
ทาว ฮง ทาว เง้น เอา ฮาท เคา ฟู่ โง ทอด
ท้าว สวง ท้าว เงิน เอา หมาก เต้า ปุง ลง มายัง
เมง โอม เมง อาง นอท ฟา จึ ให ปู่ เจ้า
เมือง โอม เมือง อาย นอก ฟ้า จึง ให้ ปู่ เจ้า
ทาว เง้น ฉุ เป็น ขุท เอา ฮาท เคา ฟู่ โง ทอด
ท้าว เงิน ผู้ เป็น ลูก เอา หมาก เต้า ปุง ลง มายัง
เมง ข้ นอท ฟา จึ มี ขุท ฉ้ ปู่ เจ้า ทาว ข้
เมือง ลอ นอก ฟ้า[8] จึง มี ลูก ชื่อ ปู่ เจ้า ท้าว ลอ
ทาม นั่ ปู่ เจ้า ทาว เง้น จึ แต่ แผ่น ดิน
ยาม นั้น ปู่ เจ้า ท้าว เงิน จึง แต่ง แผ่น ดิน
เมง ข้ ปู่ เจ้า ทาว เง้น จึ ป้ ฮาท เคา ฟู่
เมือง ลอ ปู่ เจ้า ท้าว เงิน จึง ปัน หมาก เต้า ปุง
จ้ าง เม ฉุ แท่ง แต่ ง ฉุ แฉน ก้น เมง ขุม
จ่าย ไป ทุก แห่ง แต่ง ไป ทุก แผ่น ดิน เมือง ลุ่ม
ทาม นั่ เอา เม เมง ข้ แท่ โท หน่ง ฮาท
ยาม นั้น เอา ขึ้น เมือง "บ๋อ แต้" หก หน่วย หมาก
เคา ฟู่ โท เฮา ทอง ค้ ฟา เอา เม เมง โฮน
เต้า ปุง หก เสา ทอง ค้ำ ฟ้า เอา ไป เมือง "โซ้น"
แท่ เมง ขาว เมง โท แท่ เมง ข้ เมง ข้ ฮอง
กับ เมือง ลาว เมือง โกย[9] กับ เมือง ลื้อ เมือง "ซ้อ" สอง
หน่ง ฮาท เคา ฟู่ ฮอง เฮา ทอง ค้ ฟา
หน่วย หมาก เต้า ปุง สอง เสา ทอง ค้ำ ฟ้า
ทาม นั่ ปู่ เจ้า ทาว เง้น จึ ให ปู่ เจ้า ทาว
ยาม นั้น ปู่ เจ้า ท้าว เงิน จึง ให้ ปู่ เจ้า ท้าว
ข้ ทิ้น เม ข้ จึ ให ปู่ เจ้า ฉุ้น เขง
ลอ กิน เมือง ลอ จึง ให้ ปู่ เจ้า ขุน เลือง

[8] "เมืองลอนอกฟ้า" หมายถึงเมืองลอ หรือที่คนเวียดรู้จักกันในนาม Nghĩa Lộ (เหงียะ โหละ) ปัจจุบันเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า Văn Chấn (วัน เจิ๋น) ตั้งอยู่ในจังหวัด Yên Bái (เอียน บ๋าย)

[9] คำว่า "โกย" เป็นคำที่ชาวไทดำใช้เรียกชาวสยามเชิงดูถูก

เฮ็ด ฟั่ ปู่ เจ้า ทาว ข้ เฮ็ด ทาว
เป็น หมอ ปู่ เจ้า ท้าว ลอ เป็น ท้าว[10]
ทาม นั่ ปู่ เจ้า ทาว เง้น จึ ข้ จึ
ยาม นั้น ปู่ เจ้า ท้าว เงิน จึง กลับ จึง
ค้ เม ทิ้น เม โอม เม อาง เฮ เคา ทาม นั่
คืน ไป กิน เมือง โอม เมือง อาย เยี่ยง เก่า ยาม นั้น
ปู่ เจ้า ทาว ข้ จึ มี ขุท ฉ้ ปู่ ตา ดุท ตา เดา มี
ปู่ เจ้า ท้าว ลอ จึง มี ลูก ชื่อ ปู่ "ตา ดุก" "ตา เด่า" มี
ปู่ ข้ ข ฉ้ มี ปู่ เจ้า ฉ้ ขอน มี ปู่ เจ้า ขาง ดาง มี ปู่
ปู่ "ลับ ลี" มี ปู่ เจ้า "ลี้ ล้อม" มี ปู่ เจ้า "ล่าง ง่าง" มี ปู่
เจ้า ขาง ทวาง ปู่ เจ้า ทาว ข้ มี ขุท เจ็ด ชาย
เจ้า "ล่างกว่าง" ปู่ เจ้า ท้าว ลอ มี ลูก เจ็ด ชาย
ทาม นั่ ปู่ เจ้า ทาว ข้ จึ มา ฟั่ ขาน ฟั่ เม ให
ยาม นั้น ปู่ เจ้า ท้าว ลอ จึง มา ปัน บ้าน ปัน เมือง ให้
ขุท ชาย จ่าย เมือง ให้ ลูก ท้าว ปู่ เจ้า ตา ดุ๊ก มา
ลูก ชาย จ่าย เมือง ให้ ลูก ท้าว ปู่ เจ้า ตา ดุ๊ก มา
ทิ้น ข้ ทง่ง ปู่ เจ้า ตา เดา มา ทิ้น ข้ ชา ปู่ เจ้า
กิน "ลอ หลวง" ปู่ เจ้า ตา เดา มา กิน "ลอ จา" ปู่ เจ้า
ข้ ข ฉ้ ทิ้น ข้ ส่า ปู่ เจ้า ฉ้ ขอน ทิ้น เม มั่น
ลับ ลี กิน ลอ ซา ปู่ เจ้า ลี้ ล้อม กิน เมือง มั้น
ปู่ เจ้า ขาง ดาง ทิ้น ฉ้ ขาว นา ขอน ปู่ เจ้า ขาง
ปู่ เจ้า ล่าง ง่าง กิน "สี ส่าว นา ฮ่อน" ปู่ เจ้า ล่าง
ทวาง ง่ ฉ้ ทิ้น เม ฟุท แท่ เม แฟ่ ง ปู่ เจ้า
กว่าง ไป กิน เมือง ปุก กับ เมือง แหมง ปู่ เจ้า
ทาว ข้ จึ ให แขน ทาง เฮ็ด ฟั่ ปู่ เจ้า ฉุ้น
ท้าว ลอ จึง ให้ แสน กาง เป็น พัน[11] ปู่ เจ้า ขุน
เขง เฮ็ด ฟั่ ค้ ปู่ เจ้า
เลือง เป็น หมอ เคียง ปู่ เจ้า
ทาม นั่ ปู่ เจ้า ตา ดุท มี ขุท ฮอง เคา
ยาม นั้น ปู่ เจ้า ตา ดุก มี ลูก สอง เก้า
ปู่ ตา เดา มี ขุท ฉ้ าว ชาย ทาม นั่ ปู่ เจ้า
ปู่ ตา ดุท มี ลูก ยี่สิบ ชาย ยาม นั้น ปู่ เจ้า

ตา ดุท ตา เดา จึ มา ฟั่ ขาน ฟั่ เม ให
ตา ดุก ตา เดา จึง มา ปัน บ้าน ปัน เมือง ให้
ขุท ชาย จึ จ่าย เม ทิ้น ทา น้ ทาว น้ แด เฆ้ด
ลูก ชาย จึง จ่าย ไป กิน ถึง น้ำ ตาว น้ำ แดง หมด
ทู่ ท้ ปู่ เจ้า ขาง เฉุ ฉุ เป็น นอง
ยัง เพียง ปู่ เจ้า "ล่าง เจื้อง" ผู้ เป็น น้อง
ทา นอง ขุ่ น ทาท วา ทา ท้ ฮาท ท้ ทิ้น
หล้า น้อง หลุน แต่ ว่า หา ที่ หมาก ที่ กิน
เคา โด ทาม นั่ ปู่ เจ้า ขาง เฉุ จึ มา ท้
ไม่ ได้ ยาม นั้น ปู่ เจ้า ล่าง เจื้อง จึง มา ตี
เม จึ เอา โฮท ดาง โฮท แฟน โทน
เมือง จึง เอา โล่ เหลี่ยม โล่ แป้น ทหาร
แขน โทน ฟั่ ปู่ เจ้า ณั่ น มา เณา ฟุท เณา
แสน ทหาร พัน ปู่ เจ้า ขึ้น ม้า เข้า ภู เขา
ทา มา ทอด เม จึ น้ ทาว จึ น้ ค้ ทาท ฮาน
ก้า มา ยัง เมือง เจียน[12] ท้าว เจียน ก็ เกิด หวาด
ทาท ทง่ จึ เอา นาง มา โน่ ให ปู่ เจ้า
เกิด กลัว จึง เอา นาง มา มอบ ให้ ปู่ เจ้า
ขาง เฉุ ปู่ เจ้า จึ เอา เฮ็ด ขุ เฮ็ด ตา แจ้ง
ล่าง เจื้อง ปู่ เจ้า จึง เอา ทำ ลุง ทำ ตา[13] ดี
ดาม แขว ปู่ เจ้า จึ ทาฮ มา ทอด เม จ้าฮ ทาว
งาม แล้ว ปู่ เจ้า จึง ผ่าน มา ยัง เมือง จาย ท้าว
จ้าฮ จึ เอา ควาย เฉุท ควาย แม่ มา โน่ ปู่ เจ้า
จาย จึง เอา ควาย ถึก ควาย แม่ มา มอบ ปู่ เจ้า
จึ เอา ปู่ เจ้า ทาฮ มา ทอด ขา ชาฮ คาง ขาฮ
จึง เอา ปู่ เจ้า ผ่าน มา ยัง "ส่า จ๊าย" คาง ลาย[14]
เขา จึ เอา เฉุ ควาฮ มา โน่ มา ตอน มา ท้ ป
แล้ว จึง เอา เครื่อง [เอา]ควาย มา มอบ มา ต้อน มา รับ
โฮท ดาง โฮท แฟน โทน แขน โทน ฟั่ ค้ ปู่ เจ้า
โล่ เหลี่ยม โล่ แป้น ทหาร แสน ทหาร พัน เคียง ปู่ เจ้า
ขาง เฉุ เขา จึ ฟั่ แฟ ขุ โทน แขน โทน ฟั่
ล่าง เจื้อง เขา จึง ฟัน แพ สู่ ทหาร แสน ทหาร พัน

[10] "เลืองเฮ็ดหมอ ลอเฮ็ดท้าว" กลายเป็นคำกล่าวที่ติดปากคนไทดำมาจนทุกวันนี้ หมายความว่า คนตระกูลเลืองเป็นหมอเมือง คือผู้เชี่ยวชาญด้านพิธีกรรมและความรู้ของเมือง ส่วนตระกูลลอเป็นเจ้าเมือง แต่อันที่จริง ตระกูลเลืองไม่จำเป็นต้องเป็นหมอเสมอไป แต่ตระกูลลอ แบ่งออกเป็น "ลอหลวง" หรือ "ลอคำ" และ "ลอน้อย" ลอหลวงถือว่าเป็นพวกลอที่มีเชื้อสายตระกูลเจ้า ส่วนลอน้อยเป็นตระกูลไพร่

[11] "พัน" เป็นชื่อตำแหน่งหนึ่ง เป็นผู้คุมกำลังคน

[12] ปัจจุบันจมอยู่ใต้อ่างเก็บน้ำเหนือเขื่อน เดิมเป็นเมืองสำคัญของไทขาว เป็นที่ตั้งของอำเภอ Quỳnh Nhai (กวิ่ง ญาย) จังหวัดเซอนลา

[13] "เฮ็ดลุงเฮ็ดตา" หมายถึงเกี่ยวดองกัน

[14] เป็นชื่อเรียกกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่ง คำว่า "ส่า" ใช้เรียกเหมารวมคนที่อาศัยอยู่บนที่สูงหลายกลุ่มชาติพันธุ์ด้วยกัน "ส่า" ในภาษาไทดำเป็นคำเดียวกับคำว่า "ข้า" ในภาษาไทย

ปู่เจ้า ล่าง เจื้อง จึง เลียบ น้ำ แต้ ลง มา ยัง น้ำ บู่
จึง เลียบ น้ำ บู่ ขึ้น เหนือ จึง ได้ เมือง บู่[15] หาก[แต่]
เมง เข็ท เงา พี ออฮ เมง นอฮ เงา พี ทิน-
เมือง เล็ก ไม่ พอ อ้อย เมือง น้อย ไม่ พอ กิน
ปู่เจ้า จึง ซ้อน ทหาร แสน ทหาร พัน ขึ้น น้ำ บู่ หิน สาก
ฉันเณา ฉา มา ฮอด เมง งา ปู่เจ้า งาง
ขึ้น เขา ผา มา ยัง เมือง ลา[16] ปู่ เจ้า ล่าง
เจื้อง จึง ขับ ได้ ขุน กว่าง เมือง ลา หากแต่
เมง เข็ท เงา พี ออฮ เมง นอฮ เงา พี ทิน
เมือง เล็ก ไม่ พอ อ้อย เมือง น้อย ไม่ พอ กิน
ปู่เจ้า จึง เอา ทหาร ย้าย โล่ เหลี่ยม โล่ แป้น
โทน แขน โทน พัน ฉาม เณา งาว มา ฮอด เมง พุง
ทหาร แสน ทหาร พัน ข้าม เขา ฮ้าว มา ยัง เมือง หม้วย[17]
ปู่เจ้า งาง เจื้อง จึง ขับ ได้ ปู่ เจ้า "อำ ปอย"
ได้ ทั้ง น้ำ ทั้ง ปลา ได้ ทั้ง นา ทั้ง ข้าว ได้
เท้ง เหน่า นาง สาว หาก แต่ ว่า เมือง หม้วย เมือง
โฝง กิ่ว เมือง กิ่ว กลาง เมือง เป็น หิน เป็น
ฝา ยิ่ว ยาว ราย เรียบ น้ำ ปู่ เจ้า ก็ ว่า ม้า น้อย
เงา พี ฉี ทิ นอฮ เงา พี ทิน
ไม่ พอ ขี่ ที่ น้อย ไม่ พอ กิน
เงา พี โทน แขน โทน พัน ปู่ได้ ปู่ เจ้า
จึง ท้ โฝท ดาง โฝท แฟน โทน แขน โทน พัน
จึง สวม โล่ เหลี่ยม โล่ แป้น ทหาร แสน พัน

ฉาม เณา ยาง เณา ทา เม ฮอด เมง ควาฮ ทาท
ข้าม เขา ฮ้าง เขา ก้า ไป ยัง เมือง ควาย[18] หากแต่
วา เมง เข็ท เงา พี ออฮ เมง นอฮ เงา พี ทิน
ว่า เมือง เล็ก ไม่ พอ อ้อย เมือง น้อย ไม่ พอ กิน
ปู่เจ้า จึง ให้ ทหาร หมื่น ยก แป้น ให้ ทหาร
แขน โทน พัน ฎ ดาง ปู่เจ้า จึง ฉาม เณา
แสน ทหาร พัน ยก เหลี่ยม ปู่ เจ้า จึง ข้าม เขา
งาฮ เม ฮอด นา งาม เมง ฟั้ง ทาท วา เมง
บ่าย ขึ้น ไป ยัง นา งาม เมือง ฟั้ง หากแต่ ว่า เมือง
ฟั้ง เมง โทง ฮ้ม นิ ทาท เมง งาท ฟา หนาว
ฟั้ง เมือง ทุ่ง เย็น น้ำ หลาก เมือง ปาก ฟ้า หนาว
ทาฮ ปู่เจ้า จึง วา เมง แจง ทวาง เข็น นา ฮอง
หลาย ปู่ เจ้า จึง ว่า เมือง แถง[19] กว้าง เป็น นา สอง
ฟาท เมง มาท ซุ โทน แขน โทน พัน ปู่ ได้
ปู่เจ้า งาง เจื้อง จึง ทาฮ เม ฮอด เมง แจง
ปู่ เจ้า ล่าง เจื้อง จึง ผ่าน ไป ยัง เมือง แถง
เมง แจง เมง โมน เณง ทอง โดง เมง
เมือง แถง เมือง มน ดั่ง ขอบ กระดัง เมือง
โณด โคง เณง เณา ควาฮ เมง ใหญ่ ปู่เจ้า
คด โค้ง ดั่ง เขา ควาย เมือง ใหญ่ ปู่ เจ้า
จึง ซาง เมง ทวาง ปู่เจ้า จึง ทิน ปู่เจ้า
จึง สร้าง เมือง กว้าง ปู่ เจ้า จึง กิน ปู่ เจ้า
จึง เอา มี ฟง งาน แฟ ปู่เจ้า งาง
จึง เอา เมีย ณ บ้าน "แป๊" ปู่ เจ้า ล่าง
จึง จึง ใท ณุน ฮจง เจ็ด พน ฟ้ ทน ใท
เจื้อง จึง ให้ ขุน "ยวง" เป็น พัน หมอ "ตั๊น" ให้
เจ็ด ฟ้ ฮ ปู่เจ้า ปู่เจ้า ณุน แฟ จึง
เป็น หมอ เคียง ปู่ เจ้า ปู่ เจ้า ขุน แป๊ จึง
เอา มี มี ขุท ซุ ณุน ฟ้ ทาท วา ณุน
เอา เมีย มี ลูก ชื่อ "ขุน หมื่น" หาก ว่า ขุน
แฟ มา แม่ง แขน ทอน ควาฮ ขุท ซาฮ
แป๊ ม้า รู้ แล่น ก่อน ควาย ลูก ชาย

[15] ปัจจุบันคือที่ตั้งเขื่อนผลิตไฟฟ้าขนาดใหญ่ที่เพิ่งเปิดทำการ
[16] ปัจจุบันคือที่ตั้งตัวมหานครเซอนลา (Thành Phố Sơn La)
[17] ปัจจุบันคืออำเภอ Thuận Châu (ถ่วน เจิว) อยู่ในจังหวัดเซอนลา
[18] ปัจจุบันคืออำเภอ Tuần Giáo (ต่วน สาว) จังหวัด Điện Biên Phủ (เดียนเบียนฟู)
[19] ภาษาเวียดเรียก Điện Biên Phủ หรือที่คนไทยรู้จักกันในชื่อเดียนเบียนฟู ภาษาเวียดนามแปลว่า "เมืองชายแดน"

ตาฮ ทอน พ ฎาม นน ปู่เจ้า งาง
ตาย ก่อน พ่อ ยาม นั้น ปู่ เจ้า ล่าง
เจื้อง จึง มา เลี้ยง ขุน หมืน ให้ สูง จูง ขุน
ฟ้ เงา ใหญ่ ปู่เจ้า ณุน ฟ้ จึง เอา มี
หมื่น จน ใหญ่ ปู่ เจ้า ขุน หมืน จึง เอา เมีย
ซุ นาง อิ้ จึง จึง มี ขุท ซุ ทาว ฟาน -
ชื่อ นาง "อึ๊ด เลี้ยง" จึง มี ลูก ชื่อ ท้าว "ป้าน"
ฎาม นน ปู่เจ้า งาง เจื้อง ก็ จึง ได้ หลาย ข้าว เท้า
ทาฮ ปี เงา แท ซ เทา เจา ซ ปาน ซ เมง -
หลาย ปี แล้ว แก่ เสีย เท้า เฒ่า เสีย บ้าน เสีย เมือง
ปู่เจ้า ณุน ฟ้ จึง ทิน เมง แจง ฎาม นน
ปู่ เจ้า ขุน หมืน จึง กิน เมือง แถง ยาม นั้น
ฟา มิ ทิน เมง ทุจ ฟา มิ เงา ตาฮ -
"ฟ้า มืด" กิน เมือง หลวง[20] ฟ้า มืด มา ตาย
ฟา แณว ทิน เมง ทุจ เมง ณา ทาท ฟา แณว
"ฟ้า แขว" กิน เมือง หลวง เมือง ซ้า[21] หากแต่ "ฟ้า แขว"
เงา โจม ใจ จึง มา ซ ปุ ณุน ฟ้ ซ จึง เณา
ไม่ สม ใจ จึง มา ขับ ขุน มืน เสีย จึง เข้า
แจ ซาม ฟ้ ฎาม นน ปู่เจ้า ทาว ฟาน
"แจ" สาม หมื่น[22] ยาม นั้น ปู่ เจ้า ท้าว ป้าน
จึง เอา มี ซุ นาง งาม จึง มี ขุท ซุ ปู่เจ้า
จึง เอา เมีย ชื่อ นาง งาม จึง มี ลูก ชื่อ ปู่ เจ้า
จ ซาง ปู่เจ้า ณุน ฟ้ เงา ตาฮ ปู่เจ้า
ไส ช้าง ปู่ เจ้า ขุน หมืน ก็ ตาย ปู่ เจ้า
ทาว ฟาน จึง ซ ฟ้ เจ ซาม ฟ้
ท้าว ป้าน จึง อยู่ ณ สาม หมื่น
ฟา แณว แฟ จึง ซ ปู่เจ้า ทาว
ฟ้า แขว ชนะ จึง ขับ ปู่ เจ้า ท้าว
ฟาน ซ ปู่เจ้า จ ซาง จึง เอา มี มี ขุท
ป้าน เสีย ปู่ เจ้า ไส ช้าง จึง เอา เมีย มี ลูก

ซุ ทาว คาน ทาว ฮ้ ซา เจ้า พี่ น้อง พ่ อ เดียว กัน
ปู่เจ้า ทาว ฟาน เงา ตาฮ ฎาม นน ปู่เจ้า
ปู่ เจ้า ท้าว ป้าน มา ตาย ยาม นั้น ปู่ เจ้า
ทาว คาน จึง เอา มี จึง มี ขุท ซุ ทาว จึ
ท้าว คาน จึง เอา เมีย จึง มี ลูก ชื่อ ท้าว "เจี่ยว"
ทาว ฮ้ ซา เจ้า อาว ทุาน ทน เงา ทาว ฮ้ ฎ
ท้าว คำ พวก เจ้า อา[23] หลาน กัน แล้ว ท้าว คำ ผู้
เจ็น น้อง จึง เอา มี ซุ นาง ฮ้ จึง มี ขุท ซุ
เป็น น้อง จึง เอา เมีย ชื่อ นาง "คำ" จึง มี ลูก ชื่อ
ทาว โจ้ง เงา ปู่เจ้า จ ซาง เงา ตาฮ ฎาม
ท้าว "โจง" แล้ว ปู่ เจ้า ไส ช้าง ก็ ตาย ยาม
นน ทาว คาน ทาว ฮ้ ซา เจ้า พี่ น้อง เอา ทน
นั้น ท้าว คาน ท้าว คำ พวก เจ้า พี่ น้อง เอา [ร่วม] กัน
ทิน เมง แจง ทาว คาน เงา ตาฮ ทาว ฮ้
กิน เมือง แถง ท้าว คาน มา ตาย ท้าว คำ
ทาว จึ ซา เจ้า อาว ทุาน ทน จึง ฉิ ทน
ท้าว เจี่ยว พวก เจ้า อา หลาน กัน จึง ผิด กัน
ทาว จึ ฟาฮ เม โฑท เมง จ จึง มี โอง โจม
ท้าว เจี่ยว พ่าย ไป ตก เมือง ไล[24] จึง มี ท่าน "จ๊ม"
โอง จฮ มี ทุาน ขาท มี ปู่เจ้า โจม แขง ฎาม น
ท่าน "เจ๊อย" มี "ด๊าน ลั๊ะ" มี ปู่ เจ้า "ลม แล้ง" ยาม นั้น
ทาว ฮ้ ฎง ทิน เมง แจง เฮง เทา ทาว ฮ้ จึง เอา
ท้าว คำ ยัง กิน เมือง แถง อย่าง เก่า ท้าว คำ จึง เอา
มี ซุ นาง อิ้น ฟง โอง จฮ เมง จ จึง มี ขุท
เมีย ชื่อ นาง "อิ๋น" ลูก ท่าน เจ๊อย เมือง ไล จึง มี ลูก
ซุ ปู่เจ้า ทาว จ ฎ ทาว โจ้ง เงา ตาฮ ปู่เจ้า ทาว
ชื่อ ปู่ เจ้า ท้าว "เถิง" ท้าว "จง" แล้ว ตาย ปู่ เจ้า ท้าว
จ ฎ จึง เอา มี ซุ นาง ฎาน ณฐ แฟน ฟง แสวน
เถิง จึง เอา เมีย ชื่อ นาง "ถ่าน ขัว แป๊น" ลูก "แกว๊น
ออน จึง มี ขุท ซุ ปู่เจ้า ทาว ทวา ปู่เจ้า
อ่อน" จึง มี ลูก ชื่อ ปู่ เจ้า ท้าว "กวั๊ะ" ปู่ เจ้า

[20] หมายถึงหลวงพระบาง
[21] "เมืองหลวงเมืองซ้า" คือเมืองหลวงพระบาง
[22] "แจ" คือค่ายกล ที่มีกำแพงกั้นซับซ้อนหลายชั้น ค่ายนี้ตั้งอยู่ ณ บ้านสามหมื่น ปัจจุบันอยู่ตรงชายแดนเวียดนาม-ลาว จังหวัดเดียนเบียนฟู
[23] ภาษาไทดำเรียกน้องของพ่อว่า "อาว"
[24] "เมืองไล" ปัจจุบันถูกน้ำอ่างเก็บน้ำเหนือเขื่อนท่วมหมดแล้ว ในอดีต เมืองไลคือเมืองสำคัญของชาวไทขาว ภาษาเวียดเรียกว่า Lai Châu (ลายเจิว) เมืองไลเคยเป็นเมืองสำคัญของฝรั่งเศสก่อนย้ายไปที่เดียนเบียนฟู เนื่องจากเมืองไลคับแคบ และน้ำท่วมบ่อย

ทาว เจ๋ง เขา มา กิน เมือง หม้วย ยาม นั้น ท้าว เถิง
ท้าว เถิง จึง มา กิน เมือง หม้วย ยาม นั้น ท้าว เถิง

เขา ตาย ปู่ เจ้า ท้าว กว๊ะ จึง เอา เมีย ชื่อ นาง
มา ตาย ปู่ เจ้า ท้าว กว๊ะ จึง เอา เมีย ชื่อ นาง

ตั๊น ขึ้ง เมือง แอท จึ๊ง มี ขุท ชื่ ปู่ เจ้า
"ตื้น ล้วง"[25] ณ เมือง "แอ๊ะ" จึง มี ลูก ชื่อ ปู่ เจ้า

ทาว ชื่ ปู่ เจ้า ทาว ทวา เขา ตาย
ท้าว "จึง" ปู่ เจ้า ท้าว กว๊ะ จึง ตาย

ปู่ เจ้า ทาว ชื่ จึ๊ง เอา มี เจิด ชื่ นาง เอย
ปู่ เจ้า ท้าว จึง จึง เอา เมีย ได้ ชื่อ นาง "เอื้อย

เทย ฟง เมือง เจ๊ง จึ๊ง มี ขุท ชื่ ปู่ เจ้า
เกือย" ณ เมือง ไล จึง มี ลูก ชื่อ ปู่ เจ้า

ทาว สวาท เขา ปู่ เจ้า ทาว ชื่ ตาย ปู่ เจ้า
ท้าว "กว่าก" แล้ว ปู่ เจ้า ท้าว จึง ตาย ปู่ เจ้า

ทาว สวาท จึ๊ง เอา มี ชื่ นาง อาน ฟน เจ๊ท ทเจ
ท้าว กว่าก จึง เอา เมีย ชื่อ นาง "อ๋าน ปั๊น" ไท [ชาวเมือง] ใน

ขอ ฟ้ น อง ทเจ เมือง จึ๊ง มี ขุท ชื่ ปู่
"ส้อง" [ถิ่น] พี่ น้อง ใน เมือง จึง มี ลูก ชื่อ ปู่

เจ้า ง เขา ตาม นั๊น ทาว โลง กิ๊น เมือง ไล
เจ้า "งู เห่า" ยาม นั้น ท้าว "คง" กิน เมือง ไล

ทาว สวาท กิ๊น เมือง หม้วย ยาม นั้น เมือง กษัตริย์[26] กษัตริย์
ท้าว กว่าก กิน เมือง หมว้ย ยาม นั้น เมือง กษัตริย์

เข๊ กิ๊น ทาว สวาท แท เจ้า ง เขา ค๊ด เขา
เล[27] กิน ท้าว กว่าก กับ ปู่ เจ้า งู เห่า คิด ไม่

แม่น ใจ้ ขึ้ ใจ้ จึ จึ เอา ทาว สวาท เจ้
แม่น ใจ กษัตริย์ ใจ เจ้านาย[28] [เจ้านาย] จึง เอา ท้าว กว่าก ไป

เค๊ม เจ๊ว ทาง ขึ้ ทาง โฟง ทาว สวาท เขา
คุม ไว้ กลาง พระนคร กลาง โรง ท้าว กว่าก มา

ตาย ฟง เมือง ขึ้ ตาม นั๊น เมือง ฟง ขุ
ตาย ณ เมือง กษัตริย์ ยาม นั้น เมือง หม้วย ปู่

เจ้า ง เขา กิ๊น เมือง เจ๊ง ทาว โลง กิ๊น ฟ้า
เจ้า งู เห่า กิน เมือง ไล ท้าว คง กิน ฟ้า

ทุง กิ๊น เมือง ทุง เมือง ฝ้า เมือง เจ๊ง ทาว โลง ตาย
ฮุ่ง กิน เมือง หลวง เมือง ซ้า เมือง ไล ท้าว คง ตาย

ปู่ เจ้า โจม แง กิ๊น เมือง เจ๊ง ตาม นั๊น ปู่
ปู่ เจ้า ลม แล้ง กิน เมือง ไล ยาม นั้น ปู่

เจ้า ง เขา จึ๊ง แต ด๊น เมือง ฟง ค๊ ชาง
เจ้า งู เห่า จึง แต่ง แผ่น ดิน เมือง หม้วย ก็ ช่าง

ค๊ด ชาง อาว ค๊ เป็น แจ้ง เป็น เงาม ตาม นั๊น ปู่
คิด ช่าง จัดการ ก็ เป็น ดี เป็น งาม ยาม นั้น ปู่

เจ้า เจิด บ้าน เจิด เมือง ค๊ ทั๊ง ค๊ อาน ทาท วา
เจ้า จัด บ้าน จัด เมือง ก็ สุข ก็ สงบ หากแต่ ว่า

ใท ชุน จึ ปี ชาง ขาง ทาว จึ ปี นาง จึ๊
ใต้ ถุน ไป่ มี ช้าง ข้าง ท้าว ไป่ มี นาง จึง

ทาว สวาม บ้าน สวาม เมือง แฝง วา ทอง แด๊น กิ๊น
กล่าว ความ บ้าน ความ เมือง ไข ความ ห้อง แผ่น ดิน

เมือง เจ๊ง ตา ออท เจ้า โจม แง ตู๊ ซ๊ง เป็น เท็น
เมือง ไล ลุงตา แท้ ๆ เจ้า ลม แล้ว ยัง "สิง" เป็น เห็น

ฝ้า ซา เจ้า นาง พู ค๊ ตาม นั๊น ปู่ เจ้า ง เขา
หน้า[29] ย่า เจ้า นาง "ภู คำ" ยาม นั้น ปู่ เจ้า งู เห่า

จึ๊ ทาง ขาง เป็น ค๊ เม ทั๊ เม ใจ ฝ้ ตา
จึง ส่ง สาย เงิน คำ ไป รัก ยัง ใจ ณ ลุงตา

ออท เจ้า โจม แง
แท้ ๆ [ของ] เจ้า ลม แล้ง

ค๊ เขา ค๊ด เขา ค๊น จึ๊ ฝ้า โง ใจ ซา
ก็ ไม่ ขัด ไม่ ขืน จึง มอบ ลง ปลง ให้ ย่า

เจ้า นาง พู ค๊ มา พ๊ง มา แด๊ ตาม นั๊น ปู่
เจ้า นาง ภู คำ มา พับ มา แฝง[30] ยาม นั้น ปู่

เจ้า ง เขา ค๊ จึ ซ๊ง เป็น เท็น ฝ้า ตา ค๊
เจ้า งู เห่า ก็ จึง ให้กำเนิด "ตา คำ"

อาย อุน ค๊อน เมือง โทท ตา จ๋ แจน ชู๊ ทู๊
"อ๊าย อุ่น" "คอน เมือง" "ยก ย้า ลื้อ" "แสน เจียง ลี"

ทาว พ๊ง ทาน ทอง ทาว โฟ ขุท ปู่ เจ้า ง
"ท้าว เพียง" "หาน ทอง" "ท้าว ไหม" ลูก ปู่ เจ้า งู

[25] แปลว่า "ปลุกนาค" ในภาษาไทดำ หากนาคร้ายเรียก "ตัวเงือก" นาคดีเรียก "ตัวลวง"

[26] ชาวไทดำในอดีต เรียกเมืองเวียดนามว่า "เมืองปัว" คำว่า "ปัว" แปลว่า "กษัตริย์" ในภาษาไทย คำนี้น่าจะเกี่ยวข้องกับคำว่า vua (อ่านว่า วัว) ในภาษาเวียด ซึ่งหมายถึง "กษัตริย์" อย่างไรก็ดี คำว่า "ปัว" ยังใช้เรียกกษัตริย์ลาวด้วยเช่นกัน หากแต่คนไทดำจะไม่เรียกเจ้าเมืองไทด้วยกันว่า "ปัว"

[27] หากหมายถึงราชวงศ์เล (Lê) ก็จะตกอยู่ในคริสต์ศตวรรษที่ 15–18

[28] อักษรไทดำเขียนทับศัพท์คำว่า chúa ในภาษาเวียด ที่แปลว่า "เจ้านาย"

[29] สำนวน "สิงเป็นเห็นหน้า" แปลว่า "ให้กำเนิด"

[30] "มาพับมาแฝง" หมายถึง "มาเป็นคู่ครอง"

เขา มี แป๊ด ชาย ปู่ เจ้า จัด บ้าน จัด เมือง
เห่า มี แปด ชาย ปู่ เจ้า จัด บ้าน จัด เมือง

จึ๊ ใท ฝอด ท๊ เจิด ฟน ใท ซา แง เจิด ฟอง
จึง ให้ "ข๊อด ตือ" เป็น "พัน" ให้ "สา แล๊" เป็น "ป้อง"

ค๊ น๊ นาน เจิด ท๊ ทุเจ ฟา แด๊ เจิด จ๋า เขน-
"ก้ำ น่ำ นาน" เป็น "หอ หลวง" "ฝ้า แฝง" เป็น "จ่า เรือน"

ทาว ซอง นาด ตาด แท จึ๊ ฉัด ใจ้ ขึ้
"ท้าว สอง หนาด ต๊าด แต๊" จึง ผิด ใจ กษัตริย์

ใจ้ ขึ้ จึ๊ มี ท๊ มี โทน มา ขุ มา ถอน ท๊
ใจ เจ้านาย จึง มี รี้ [ทัพ] มี ทหาร มา ห้อม มา ล้อม ที่

บ้าน ท๊ เมือง ปู่ เจ้า ก็ จึง หวาด จึง กลัว
บ้าน ที่ เมือง ปู่ เจ้า ก็ จึง หวาด จึง กลัว

จึ๊ ฟาง ขึ้ เพ๊ง ปู่ เจ้า โด๊ ค๊ ทาว ชู๊ โด๊
จึง พ่าย ไป พึ่ง ปู่ เจ้า "โฝง ก้ำ" ท้าว เชียง ดง

ชู๊ ทอง ปู่ เจ้า โด๊ ค๊ จึ๊ ใท ขึ้ ท๊น ทาว ชู๊
เชียง ทอง[31] ปู่ เจ้า โฝง ก้ำ จึง ให้ ไป กิน ยัง "เชียง

แอน แทน แคน ตาม นั๊น เมือง โด๊น เมือง ทวา
แอน แกน แก๊น" ยาม นั้น เมือง "โฝน" เมือง "ต้าว

ชาว ใท ฝอด ซ๊ง ฝอด ทาน ฟาท โด๊ ค๊ จึ๊ ใท
จ้าว" ใต้ ขัด ส่วย ขัด บรรณาการ พระ โฝง ก้ำ จึง ให้

ฝน ฟุน ฝน ขึ้ เอา ท๊ เอา โทน ขึ้ ทาง ขึ้
"หมื่น ปุ๊น" "หมื่น หลวง" เอา รี้ เอา พล ไป ปราบ ไป

โฝน ทาท ท๊ เขา โทน โฝน เขา แฟ ชู๊ คน
ชน หาก สู้ ไม่ ร่น ชน ไม่ ชนะ จึง คืน

มา คอง โด๊ ค๊ จึ๊ แท จึ๊ ดา ใท ขึ้ เจ้า ง เขา
มา ตอบ โฝง ก้ำ จึง แต่ง จึง ตั้ง ให้ ปู่ เจ้า งู เห่า

เอา ท๊ เอา โทน ขึ้ ทาง ขึ้ โฝน จึ๊ ขึ้
เอา ทัพ เอา ทหาร ไป ปราบ ไป ชน จึง ไป

ทอด ทาด น๊ ชู๊ ทุ เขา ทาท ฟาน ทาท ทเจ เขา
ยัง "ตาด น้ำ เชียง ลู" เขา กลับ หวาด กลับ กลัว เขา

ทาท ออน โคม ทาง โคม ตาว เขา จึ๊ เอา
กลับ อ่อน คม ดาบ คม ง้าว เขา จึง เอา

ซ๊ง เอา ฝอด มา ขึ้ มา โน๊ง
สิ่ง เอา ของ มา นอบ มา นบ

เอา จ๋ มา โน๊ง ซาม ซ๊ง ควาง มี ซาม ซ๊ง เจ๊ท
เอา เบี้ย มา มอบ สาม สิบ ควาย มี สาม สิบ [ควาย] ถึก

ซาม ซ๊ง แม มา มี ซาม ซ๊ง โท เจ๊น มี ซ๊ง ซอง
สาม สิบ [ควาย] แม่ [,] ม้า มี สาม สิบ ตัว เงิน มี สิบ สอง

ทาง ทาง แทว มี ซอง โดง จึ๊ เอา มา ขึ้ มา
หาบ ดาบ แก้ว มี สอง คู่ จึง เอา มา ไหว้ มา

โฝง ใท ปู่ เจ้า ง เขา ปู่ เจ้า จึ๊ จึ๊ จึ๊ คน
เคารพ ให้ ปู่ เจ้า งู เห่า ปู่ เจ้า จึง กลับ จึง คืน

เอา ซ๊ง เอา ฝอด มา โน๊ง ฟาท เจ้า โด๊ ค๊ จึ๊
เอา สิ่ง เอา ของ มา มอบ พระ เจ้า โฝง ก้ำ จึง

ขึ้ ด๊น ม ขึ้ น ด๊น ถ๊ มา ปี๊ ชู๊ เมือง แมด เมือง
ได้ ยิน ม่วน ยิน ดี มา ปี หลัง เมือง "แม้ด" เมือง

จ๋า เขา ทาท ฝด ทาท แฝง ทา ชาง เขา เจ๋า เอา
"ปา" เขา กลับ ขัด กลับ แข็ง หญ้า ช้าง เขา ไม่ เอา

เขา คา เขา เจ๋า ฝอด ชาน ดอท เขา เจ๋า แจ๊
กับ [ชาย] คา เขา ไม่ แต่ง ชาน เดาะ เขา ไม่ แปลง

ฟาท เจ้า โด๊ ค๊ จึ๊ ใท ฝน ท๊ ฝน แฟน
พระ เจ้า โฝง ก้ำ จึง ให้ หมื่น "กอ" หมื่น "แป๊น"

เอา ท๊ เอา โทน ขึ้ ซอน ขึ้ ทาง ทาท ต๊
เอา รี้ เอา พล ไป ซ้อน ไป ปราบ หากแต่ สู้

เจ้า โทน โฝน เจ้า แฟ ฟาท เจ้า โด๊ ค๊
ไม่ ร่น ชน ไม่ ชนะ พระ เจ้า โฝง ก้ำ

จึ๊ ทาว ทั๊ น๊ ต๊ ปู่ เจ้า ง เขา เอา ท๊ เอา โทน
จึง กล่าว กับ นับ ต่อ ปู่ เจ้า งู เห่า เอา รี้ เอา พล

ขึ้ ซอน ขึ้ ทาง ต๊ จึ๊ โทน โฝน จึ๊ แฟ จึ๊ ขึ้
ไป ซ้อน ไป ปราบ สู้ จึง ร่น ชน จึง ชนะ จึง ได้

นาง ฝ๊ นาด แท นาง จึ๊ ค๊ ซา เจ้า แม ขุท ทน
นาง "ซิง นาด" กับ นาง "จวง คำ" พวก เจ้า แม่ ลูก กัน

ขึ้ ชาง ปู่ ทาท เขา ชู ขึ้ ซ ปู่ ทาท เขา แง ขึ้
ได้ ช้าง ปู่ ก็ ไม่ เถือ ได้ เสือ ปู่ ก็ ไม่ แล่ ได้

นาง ปู่ เขา ฝา ขึ้ เฝา ปู่ เขา นอน ปู่ เจ้า ง เขา จึ๊
นาง ปู่ ไม่ เข้า ได้ เหน้า ปู่ ไม่ นอน ปู่ เจ้า งู เห่า จึง

จึ๊ จึ๊ คน ขึ้ ชาง ชาว ปู่ เจ้า จึ๊ มา วาง ขึ้
จึง จึง คืน ได้ ช้าง กล้า ปู่ เจ้า จึง มา วาง ได้

นาง ซาว ปู่ เจ้า จึ๊ มา โน๊ง ฟาท เจ้า โด๊ ค๊ จึ๊ ขึ้
นาง สาว ปู่ เจ้า จึง มา มอบ พระ เจ้า โฝง ก้ำ จึง ได้

ด๊น ม ขึ้ น ด๊น ถ๊ ตาม นั๊น ฟาท เจ้า โด๊ ค๊
ยิน ม่วน ยิน ดี ยาม นั้น พระ เจ้า โฝง ก้ำ

[31] "เชียงดงเชียงทอง" เป็นอีกคำเรียกหนึ่งที่ชาวไทดำใช้เรียก "หลวงพระบาง"

จึง มอบ นาง ขิง นาด ให้ ปู่ เจ้า งู เห่า เอา ทำ
มีย นาง ช่วง คำ ให้ เลี้ยง เป็น ลูก ยาม นั้น พระ
เจ้า โฝง ก๊า ตาย ยาม นั้น พระ เจ้า "ผี ฟ้า" ครอง
แผ่น ดิน เชียง ดง เชียง ทอง
หาก แต่ ไม่ มี นาง เจ้า แท่น เจ้า หมอน จึง มา รัก
เอา นาง ช่วง คำ [ลูกเลี้ยง] ของ ปู่ เจ้า งู เห่า พระ เจ้า ผี
ฟ้า จึง ให้ ปู่ เจ้า งู เห่า เป็น "แสน ซ้า"[32] หากแต่
ว่า ปู่ เจ้า งู เห่า ไม่ สู่ ไม่ รับ ก็ เพื่อ ยัง [มี] ใจ
สร้าง สวน ผัก รัก เมือง บ้าน ห้อง แผ่น ดิน เมือง
หม้วย อย่าง เก่า ก็ เพราะ เป็น บ้าน ของ ตา นา ของ
ปู่ ยาม นั้น พระ เจ้า ผี ฟ้า จึง ให้ อ้าย
อุ่น คอน เมือง ผู้ เป็น ลูก ปู่ เจ้า งู เห่า เป็น แสน
ฆา เมง ทุจ ทาว พ้ง ค้ เป็น ขุท ปู่ เจ้า
งู เห่า พระ เจ้า จึง ให้ กิน เมือง พวน เป็น
ฆวา ทั๊ พ้าท เจ้า ตาม นั้น โฑท ตา ข้
ขวา กับ พระ เจ้า ยาม นั้น หยก ย้า ลื้อ
ฟาช ฟ้าท เจ้า ผี ฟ้า จึง ขุท จึง แป้ง ให้ ปู่ เจ้า
งู เห่า มา ขุ่ าน หา เมง เช่ง เห่า ปู่ เจ้า จึง
ทั๊ มา กิน เมง ฟ้ช่ช่ง เห่าช่ง ทุ้ง ตา ค้ ให้

เม กิน เมง ควาย กับ เมือง "หั๊วะ" แต่ นั้น ให้ มา กับ
แผ่น ดิน เมือง หม้วย ปู่ เจ้า จัด บ้าน จัด เมือง ก็ ได้
สาม ปี สี่ ข้าว ยาม นั้น ปู่ เจ้า งู เห่า ใจ กิน
ชิ้น ท่อน หนา ใจ กิน ปลา ตัว ใหญ่ ใจ กิน หมาก
อ่อน พลู สด จึง ไป ตั้ง เรือน ณ "ง้อย มวน"
ใส่ ที่ ชิ้น ที่ ปลา ใส่ ที่ หมาก ที่ พลู ยาม นั้น
เมือง "สาง"[33] " ยอ คำ" กิน เมือง กษัตริย์ กษัตริย์ เล กิน แล้ว
ตาย กษัตริย์ ฮว่าง กิน ยาม นั้น
ปู่ เจ้า งู เห่า ก็ แก่ เสีย [ไม้]เท้า เฒ่า เสีย บ้าน เสีย เมือง
ลด ลาย ถ่าย ไว้ ก็ ปู่ เจ้า ตา คำ จึง ทำ สาร
ทำ หนังสือ ไป แล้ว อ้าย อุ่น ผู้ เป็น แสน ซ้า ทั้ง
ท้าว เพียง ผู้ เป็น ขวา ยก ย้า ลื้อ ผู้ เป็น ซ้าย
ให้ มา ทำ ที่ อยู่ ปู่ เจ้า งู เห่า ยาม นั้น อ้าย
อุ่น กับ ท้าว เพียง จึง ยกทหาร มา เป็น มาก เป็น หลาย
หาก คอน เมือง ผู้ เป็น ผู้ อยู่ กลาง เหย้า กลาง เรือน กลับ
หวาด กลับ กลัว จึง พ่าย ไป พึ่ง แกว[34] ยาม นั้น
อ้าย อุ่น ท้าว พ้ง โฑท ตา ข้ ขา เจ้า พี่
น้อง ทั้ง สาม จึง เชิญ ปู่ เจ้า ตา คำ จัด ที่ อยู่

[32] เข้าใจว่า น่าจะเป็นตำแหน่งสำคัญของหลวงพระบาง
[33] ปัจจุบันคือ Mọc Châu (หมก เจิว) คนไทเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า "เมืองหมอก" เป็นดินแดนของคนไทขาว
[34] "แกว" เป็นคำที่ชาวไทใช้เรียกชาวเวียด ไม่ได้มีความหมายดูถูกดังที่คนไทยเข้าใจแต่อย่างใด

ปู่ เจ้า งู เห่า เป็น แล้ว อ้าย อุ่น ผู้ เป็น
แสน ซ้า เมือง หลวง จึง มอบ เมือง หม้วย ให้ ตา คำ กิน
ยาม นั้น อ้าย อุ่น ผู้ เป็น ซ้าย จึง กลับ จึง คืน ไป เมือง
หลวง อย่าง เก่า จึง ไหว้ บอก พระ เจ้า จึง มี สาร มี
ตรา มา ปลูก มา แปลง ให้ ปู่ เจ้า ตา คำ กิน เมือง หม้วย
ยาม นั้น "กวาน ไว" ให้ เป็น พัน กิน บ้าน "หลัง หลวง"
"คำ แสน" ให้ กิน บ้าน ปี บ้าน ลู้ เป็น "หอ หลวง"[35] ยาม นั้น
ปู่ เจ้า ตา คำ จัด บ้าน จัด เมือง ถุน หลวง ไป มี ช้าง
ข้าง ท้าว ไป มี นาง จึง ไป รัก ณ ลุงตา แท้ ๆ
เจ้า หอ หลวง "กาง จ้า" ก็ ไม่ ขัด ไม่ ขืน จึง
มอบ ลง ปลง ให้ ย่า เจ้า นาง "ยี้" นาง "ล้าม" มา
พั๊ มา แผ่ง ปู่ เจ้า ตา คำ จึง เกิด เป็น
เห็น หน้า ปู่ เจ้า "ตา เงิน" มี "ตา เหล็ก" มี "ตา หีน"
มี ตา ทอง มี ตา ด้ มี ค้ น้ นาน มี ของ
มี "ตา ทอง [ทองแดง]" มี ตา ดำ มี "ก๊า น้ำ นาน" มี "สอง
ขวัญ" มี เท่า นั้น ลูก ปู่ เจ้า ตา คำ จึง ปัน
เมือง ให้ ลูก ชาย จ่าย เมือง ให้ ลูก ท้าว ปู่ เจ้า ตา
เงิน กิน เมือง ล้ำ ให้ "สา ตอ ฝิด" เป็น พัน "อ่าย
โพน เช่ง ทวาน ตาง ขุา ขาช เขท เช่ง ท้ ทุจ
ป้น" เป็น "กวาน ตาง" เฒ่า "ฮ้าย เฮื้อก" เป็น หอ หลวง

ตา เล็ก ให้ ไป กิน เมือง ลา ให้ "ฝี ย้า ง้าน" เป็น
พัน "กวาน เฮือน" เป็น หอ หลวง ตา หิน ให้ ไป
กิน เมือง แอ๊ะ "จี๊ ย้า โหน" เป็น พัน "ย้อ ย้า
ดว๋ เช่ง ท้ ทุจ ตา ด้ ให้ เม กิน เมง ทจท
เดียว" เป็น หอ หลวง ตา ดำ ให้ ไป กิน เมือง หั๊วะ
ค้ น้ นาน เช่ง พ้ ฝา เอง เช่ง ท้ ทุจ
ก๊า น้ำ นาน เป็น พัน "ฝา เอือง" เป็น หอ หลวง
ตาม นั้ ปู่ เจ้า ตา ค้ แขว ค้ง ทาง ดาง ขุา ใจ ฮ่า เม
ยาม นั้น ปู่ เจ้า ตา คำ แล้ว ตัว เฒ่า ใจ อยาก ไป
ขุ่ ทจม เขน ทจม ฮ่าว ทง ตา ด้ เมง ทจท ปู่ เจ้า
อยู่ ร่วม เรือน ร่วม เหย้า กับ ตา ดำ เมือง หั๊วะ ปู่ เจ้า
ตา ค้ จึง แท้ ทุา ให้ ขุา ให้ แท จึ่ เม่ ขอ ปู่
ตา คำ จึง แต่ง ตั้ง ให้ เฒ่า ให้ แก่ ไป เชิญ เอา ปู่
เจ้า ตา เงิน ทง เม ข้ มา กิน เมง ฟ้ช่ช่ง ทาท วา
เจ้า ตา เงิน ณ เมือง ล้ำ มา กิน เมือง หม้วย หาก ว่า
ปู่ เจ้า ตา เงิน ก็ ไป สู่ ไป มัก ก็ เพื่อ เมือง ต้อง
เช่น ต้อง ฟ้อน ขึ้น ฟ้า ถึง แถน ยาม นั้น ถุน
ทุจ จึ่ มี ขุา ขาง ทาว จึ่ มี นาง จึง มี ความ
หลวง ไป่ มี ช้าง ข้าง ท้าว ไป่ มี นาง จึง มี ความ
โฑท ทุ่ ทอด ปู่ เจ้า ตา ค้ จึ ค้ จึ อาว จึ
ไหว้ บอก ยัง ปู่ เจ้า ตา คำ จึง คิด จึง จัดการ จึง
แท จึ ทุา ให้ ฉุ่ ทุ แท ทวาน ทาช ทาช ความ
แต่ง จึง ตั้ง ให้ ขุน "ฮู้" กับ กวาน "ฮ้าย" ส่ง ความ
ทั๊ ความ แพง ความ บ้าน ความ เมือง ไป กล่าว ไป หมาย
ฉอด ขาน ทอด ปู่ เจ้า แป้ด ขาม แท ฉ่ เม่ ทา เม โจ
ขอด สาน ยัง ปู่ เจ้า "แป้ด ล่าน เต็ง แกง ซอ เมิย กา" เมือง ไล
ค้ เฒ่า ฉ่ เฒ่า ฉ่ จึ ฉ่ โจ โจ ให้ ฮ่า เจ้า
ก็ ไม่ ขัด ไม่ ขืน จึง มอบ ลง ปลง ให้ ย่า เจ้า
นาง แขน เม มา พั๊ มา แผ่ง ปู่ เจ้า ตา เงิน ตาม ฉ่
นาง "แสน เมือง" มา พับ มา แผ่ง ปู่ เจ้า ตา เงิน ยาม นั้น

[35] เป็นตำแหน่งหนึ่ง

ปู่เจ้า ตา เงิน จึง มา แต่ง แผ่น ดิน เมือง หม้วย จึง
ให้ "กวาน ตาง" เป็น พัน "หอ คำ" เป็น "ป้อง"[36] "ดอย เงิน"
เป็น "จ่า เรือน"[37] ยาม นั้น ปู่ เจ้า ตา คำ จึง ไป ร่วม
เรือน ตา ดำ เมือง หั๊วะ ผู้ เป็น ลูก ยาม นั้น ปู่
เจ้า ตา เงิน จัด บ้าน จัด เมือง ก็ จึง เกิด เป็น เห็น
หน้า "ท้าว ออน" "ฝา ยู" "งั๊ว จู๊ ลุ้น" มี "หมื่น ฮั้า"
มี "คำ บาน" มี "ซึวง คำ" มี "คำ บอง" มี "ท้าว แซ๊" มี "คำ ฮัก"
ขุน ปู่เจ้า ตา เงิน มี เก้า ชาย ยาม นั้น ปู่
เจ้า ตา คำ จัด บ้าน จัด เมือง ก็ ได้ หลาย ข้าว
เท้า หลาย ปี แก่ เสีย เท้า เฒ่า เสีย เมือง ลด ลาย ผ่าน ไว้
โก่ง ร่ม ขึ้น ไหว้ ฟ้า ขี่ ม้า ไป ไหว้ พุทธ ถึง "เถี่ยน"[38] ไป
"เลี้ยน ป๊าน"[39] หลวง ที่ กว้าง ยาม นั้น ปู่ เจ้า ตา เงิน
จึง มี สาร มี หนังสือ ไป ยัง ตา เหล็ก ณ เมือง ล้า ไป
ยัง ตา หอง ณ เมือง มั่วะ[40] ให้ มา จัด ที่ กิน ที่
อยู่ ปู่ เจ้า ตา คำ ณ เมือง กว๊าย หาก ว่า พวก เจ้า พี่
น้อง มี ใจ คด ใจ โกง เสีย ปู่ เจ้า ตา เงิ๊น จึง เอา

โทนจึง โทนขา มา ขุ มา ดอน เมือง ฟึงช ทาม นั้น
ทหาร เมืองไล ทหาร เมืองลา มา ห้อม มา ล้อม เมือง หม้วย ยาม นั้น
เขา จึง ได้ สอง ขวัญ ยาม นั้น ย่า เจ้า นาง แสน เมือง
จึง ต่อ ว่า ให้ ทหาร ไล จึง พ่าย เขา จึง เอา
สอง ขวัญ ไป ยัง แป๊ด ล่าน เต็ง แกง ซอ เมิย กา แห่ง เมือง ไล
ยาม นั้น เมือง หลวง พระ "ใหญ่" กิน แล้ว ตาย พระ
"สาม แสน ไท" กิน เมือง หลวง เมือง ซ้า ยาม นั้น เมือง ปัว
กษัตริย์ "ฮว่าง กาว" ตาย กษัตริย์ "ถาย ตง" กิน เมือง ปัว ยาม
นั้น ปู่ เจ้า ตา เงิน จัด ที่ กิน ที่ อยู่ ปู่ เจ้า ตา คำ เป็น
เจ้า สาม แสน ไท พระ เจ้า จึง ให้ จ่า หมื่น หลวง
เอา ตั้งแต่ บ้าน แอ๊ะ มา ขึ้นกับ เมือง บู่ เป็น ขวา
จึง ต่อ ว่า ให้ ทหาร ไล จึง พ่าย เขา จึง เอา
สอง ขวัญ ไป ยัง แป๊ด ล่าน เต็ง แกง ซอ เมิย กา แห่ง เมือง ไล
ยาม นั้น เมือง หลวง พระ "ใหญ่" กิน แล้ว ตาย พระ
"สาม แสน ไท" กิน เมือง หลวง เมือง ซ้า ยาม นั้น เมือง ปัว
กษัตริย์ "ฮว่าง กาว" ตาย กษัตริย์ "ถาย ตง" กิน เมือง ปัว ยาม
นั้น ปู่ เจ้า ตา เงิน จัด ที่ กิน ที่ อยู่ ปู่ เจ้า ตา คำ เป็น
เจ้า สาม แสน ไท พระ เจ้า จึง ให้ จ่า หมื่น หลวง
มาดู ที่ บ้าน ที่ เมือง แล้ว มา ยัง เมือง หั๊วะ ตา ดำ
ต้อน ไหว้ จ่า หมื่น หลวง จึง มอบ เมือง ให้ กิน อย่าง เก่า
จ่า หมื่น หลวง จึง ผ่าน มา ยัง เมือง แอ๊ะ ตา หิน
ต้อน ไหว้ จึง มี เฝือน เฝ้า เดา ควาย ขุ หมาก ขุ
กิน จ่า หมื่น หลวง จึง มอบ เมือง ให้ กิน อย่าง เก่า
จึง ทาย มา ทอด เมือง ฟึงช จึง ทาย จึง ทอด เมือง
จึง ผ่าน มา ยัง เมือง หม้วย จึง ผ่าน ไป ยัง เมือง

[36] เป็นตำแหน่งหนึ่ง
[37] เป็นตำแหน่งหนึ่ง
[38] น่าจะแปลงมาจากภาษาเวียดนามคำว่า thiền แปลว่า Zen
[39] น่าจะมาจากคำว่า Nát Bàn (น้าด บ่าน) แปลว่า "นิพพาน" ในภาษาเวียดนาม
[40] "เมืองมั่วะ" ปัจจุบันคืออำเภอ Mai Sơn ในจังหวัดเซอนลา
[41] สำรับที่ใช้สำหรับไหว้ผี

ลา ตา เหล็ก หวาด จึง พ่าย ไป เข้า "แจ" (ค่ายกล) ก็ เพราะ มี
ใจ คด ใจ โกง จ่า หมื่น หลวง จึง เอา ทหาร ล้อม
จับ ตา เด๊ก ฆ่า เสีย ยาม นั้น จึง เอา ลูก เมีย ข้อย [มาเป็นทาส] จ่า
หมื่น หลวง จึง ให้ ไป เอา "มาง คำ" ณ เมือง "ซ้าน" มา
กิน เมือง ลา จ่า หมื่น หลวง จึง ผ่าน ไป ยัง เมือง มั่วะ
ตา ทอง กลัว จึง พ่าย ไป พึ่ง "เมือง วาด"[42] จ่า หมื่น
หลวง จึง กลับ จึง คืน ไป ตอบ พระ เจ้า สาม แสน
ไท เป็น แล้ว ยาม นั้น ปู่ เจ้า ตา เงิน จึง ให้ ย้อ ย้า
เดียว ไป หา สอง ขวัญ ณ เมือง ไล จึง ส่ง จึง
ขึ้น มา แล้ว จึง ให้ สอง ขวัญ ไป กิน เมือง บู่ เป็น ขวา
เอา ตั้งแต่ บ้าน แอ๊ะ มา ขึ้นกับ เมือง บู่ ขุน "บอง" ให้ กิน
หม้วย น้อย ยาม นั้น เวียง จันทร์ มี ศึก เบื้อง เชียง "แต๊น"
เชียง "ตึ้ม" พระ เจ้า สาม แสน ไท จึง มี เบี้ย มี ตรา
มา หา ปู่ เจ้า ตา เงิน ก็ ไม่ ขัด ไม่ แข็ง ปู่ เจ้า
ตา เงิน จึง แต่ง จึง ตั้ง ให้ สอง ขวัญ กับ หมื่น ฮั้า
ไป ต่าง ตัว ต่าง ตน ปู่ เจ้า ตา เงิน จึง เอา ดาบ
เล่ม เงิน เล่ม คำ สาม สิบ เล่ม ให้ สอง ขวัญ กับ
หมื่น ฮั้า เลือก เอา เล่ม ใด ดี ให้ กำ ให้ ถือ จึง เอา
รี้ เอา พล ลง ไป ยัง พระ เจ้า สาม แสน

ไท พระ เจ้า จึง เอา ช้าง มา ให้ สอง ขวัญ
กับ หมื่น ฮั้า ให้ เลือก เอา ตัว ใด กล้า ใด หาญ
ให้ ขี่ ให้ ย่ำ จึง เลือก เอา ได้ สิบ สอง ตัว ช้าง
จึง สม อก พึง ใจ สอง ขวัญ กับ หมื่น ฮั้า
แล้ว จึง ลด เอา รี้ เอา พล ไป ปราบ ไป ตี
"กำ เชียง แต๊น" "เชียง ตึ้ม" "แคว้น แจ๊" "เชียง ฮั้า" "หิน ซ้ำ"
"น้ำ ฮั้า" ถึง "ฝา ดำ ฝา แดง" "ตาด น้ำ" "เชียง ฮู้" สู้ จึง
ร่น ชน จึง ชนะ ก็ เพื่อ คม ดาบ กล้า ช้าง ม้า ปู่
แล้ว หาญ ยาม นั้น ปู่ เจ้า ทั้ง สอง จึง กลับ จึง
คืน มา ตอบ พระ เจ้า สาม แสน ไท จึง รัก จึง
แพง จึง เอา ขวัญ เงิน ขวัญ คำ เอา ช้าง คบ ช้าง คู
งา ปลอก เงิน ปลอก คำ หอก ก้าน เงิน ก้าน คำ มา
ให้ สอง ขวัญ กับ หมื่น ฮั้า ปู่ เจ้า ทั้ง สอง
จึง กลับ จึง คืน มา สู่ บ้าน หา เมือง ยาม นั้น ปู่
เจ้า ตา เงิน จึง แต่ง จึง ตั้ง ให้ เฒ่า ให้ แก่
ไป ต้อน ไป รับ สอง ขวัญ กับ หมื่น ฮั้า มา แวะ
ปู่ เจ้า จึง มี เฝือน เฝ้า เดา ควาย ขุ เฝ้า ขุ ณ เงิน
ปู่ เจ้า ทั้ง สอง เป็น แล้ว สอง ขวัญ จึง ไป
สู่ เหย้า หา เรือน ณ เมือง บู่ แล้ว "อาน ย้าม" "อาน พัน"

[42] ปัจจุบันคืออำเภอ Yên Châu จังหวัดเซอนลา

ปู่เมง หนี้ ตู้ แนน เขา ทาท เบ็น มา นี้ ทิ ทิน
อยู่ เมือง “เตี๊ยง” “เจี๊ยง” “แขน” เขา กลับ เห็น ม้า ขี่ ที่ กิน
เขา จึ เอา โทน มา ขู มา ดอน เมง โจ แจ้ด
เขา จึง เอา ทหาร มา ห้อม มา ล้อม เมือง ไล แป้ด
ขาม แทง นี้ เมิ่ง ทา เขา จึ พาง มา เพ็ง
ล่าน เต็ง แกง ซอ เมิย กา เขา จึง พ่าย มา พึ่ง
มา อิง ปู่ เจ้า ตา เงิน แห่ง เมือง หม้วย
จึ มี ความ เวา ความ วา ขุด ทั้ นั้
จึง มี ความ กล่าว ความ ว่า สุด กับ นับ
ขัด ปู่ เจ้า ตา เงิน ปู่ เจ้า จึง แต่ง จึง ตั้ง ให้
ฝา ตู แม่ ฮ้าง เอา ฉิ เอา โทน เมโจ ทอด ขาน ทอด
“ฝา ตู แม่ ฮ้าง” เอา รี้ เอา พล ไป ส่ง ยัง บ้าน ยัง
เมง จึ เอา ขุท ทาว โจ ตู ฮ มา ทิน พาง ก๊ หน่า
เมือง จึง เอา ลูก ท้าว ไล ทุก คน มา สาบาน ต่อ หน้า
ทน แขว อาน ตา อาน พัน จึ คน เม ทิน เขง เทา
กัน แล้ว อาน ย้าม อาน พัน จึง คืน ไป กิน อย่าง เก่า
ตาม นน ฝา ตู แม ทาง จึ คน้ มา ตอง ปู่
ยาม นั้น ฝา ตู แม่ ฮ้าง จึง คืน มา ตอบ ปู่
เจ้า ตา เงิน เป็น ดี เป็น งาม แล้ว ยาม นั้น
แป้ด ขาม แทง นี้ เมิ่ง ทา จึ ใท ฝา นาง ขี้ ฝาง
แป้ด ล่าน แกง ซอ เมิย กา จึง ให้ ย่า นาง “ดอก ฝ้าย”
มา ทั้ มา คู่ ปู่ เจ้า ตา เงิน ตาม นน ปู่ เจ้า
มา กับ มา คู่ ปู่ เจ้า ตา เงิน ยาม นั้น ปู่ เจ้า
ตา เงิน จึ ใท เขะ ค้ พา เม ทิน เมง จั้น
ตา เงิน จึง ให้ “เสื้อ ค้ำ ฟ้า” ไป กิน เมือง เจียน
ขา ปาท พา ทิน เมง โซน อาง ทู้ ทั้ ทิน เมง
“สา ปาก ฟ้า” กิน เมือง “โซน” อ้าย “ยี้ เตี๊ยง” กิน เมือง
จั๊วน นนู ตอน ทิน เมง ขู้ น นู้ ทิ้ ทิน วาน อาง
“เจวียน” “ขุน ก๊อน” กิน เมือง “ลุ้ง” “ขุน ตึ้ง” กิน “ว่าน อ๋าง”
ตู้ ท ตู้ จ้าน ดา นอง เอา มา ทั้ เมง ปู่
ยัง เหลือเพียง “เชียง จาน” “ดา น้อง” เอา มา กับ เมือง ปู่
เขัด ณวา ตาม นน ทอง แด้น ถิ่น จึ โดง
เป็น ขวา ยาม นั้น ห้อง แผ่น ดิน เชียง ดง
จึ ทอง พาท เจ้า ฝ้า พา ทิน พา ใหญ่ ค้ ทั้
เชียง ทอง พระ เจ้า ฝี ฝ้า กิน “ฟ้า ใหญ่” ก็ เรียก

ทั้ ทอ ท้ ตา ตู้ ฟาท ท้ ทิน จึ เณา มา ทา
หน่อ เรียก ตา ถูก หมาก ถูก กิน จึง เข้า มา หา
ปู่ เจ้า ใท เณา โฟท ดาง โฟท แพน ตาม นน
ปู่ เจ้า ให้ เข้า โล่ เหลี่ยม โล่ แป้น ยาม นั้น
ขาน ทอด เมง - พาท เจ้า ฝี พา จึ พาง โจ
บ้าน ยัง เมือง พระ เจ้า ผี ฟ้า จึง พ่าย ไป
เณา โซน เณา ทาง ตาม นน พา ใหญ่ ทิน ตู้
เข้า ป่า เข้า ถ้ำ ยาม นั้น ฟ้า ใหญ่ กิน เชียง
โดง ตู้ ทอง จึ ใท พา ขุน พา เงี้ว เป็น
ดง เชียง ทอง จึง ให้ “ฟ้า งุ้ม ฟ้า เงี้ยว” เป็น
แขน ณา เม ทุจ ตาม นน พา ใหญ่ ตาง
แสน ช้า เมือง หลวง ยาม นั้น ฟ้า ใหญ่ ตาย
พาท ขาม แขน โท ทิน เม ทุจ เม พา
พระ สาม แสน ไท กิน เมือง หลวง เมือง ฟ้า
จึ ใท ทาว จ้อม เขัด แขน ณา พาท ขาง เป็น
จึง ให้ ท้าว “จอม” เป็น แสน ช้า พระ “บาง” เป็น
แขน ณวา ตาม นน พาท เจ้า ขาม แขน โท เขัด ขาน
แสน ขวา ยาม นั้น พระ เจ้า สาม แสน ไท จัด บ้าน
เขัด เม จั้ ท ทั้ ท อาน พาท เจ้า จึ เอา
จัด เมือง ก็ สุข ก็ สงบ พระ เจ้า จึง เอา
ตู้ ง้า แทว ง้า ณอด มา ทา ปู่ เจ้า ตา เงิน ปู่
ช้าง งา แก้ว งา ขอด มา หา ปู่ เจ้า ตา เงิน ปู่
เจ้า จึ เอา ขอ โจ โจ ทา จึ ทา จึ ทา ทว ตู้ ง้า
เจ้า จึง เอา ล่อง ลง ไป หา เจ้า หา กษัตริย์(เวียด) หากแต่ ว่า ช้าง
เขา ทา เขา ทาน จึ เอา พัด แอว แทว ค้ มา
ไม่ กล้า ไม่ หาญ จึง เอา ติด แอว กลับ คืน มา
ทา พาท เจ้า จึ แทง จึ ทุ โด ตู้ ง้า ง้า โฟ ง้า
หา พระ เจ้า จึง แต่ง จึง หา ได้ ช้าง งา ไซ งา
ณวาง โต ทา โต ทาน จึ ใท โฟ ฮ้า โฟ ฮ้ ปู่
ขวาง ตัว กล้า ตัว หาญ จึง ให้ “โป้ย ซ้ำ” “โป้ย บุน”
เอา มา ทา ปู่ เจ้า ตา เงิน จึ เอา ขอ โจ โจ
เอา มา หา ปู่ เจ้า ตา เงิน จึง เอา ล่อง ลง
โจ ทา จึ ทา จึ จึ ดาง โฟท เพ็ง ใจ
ไป หา เจ้า หา นาย จึง สม อก พึง ใจ
จึ ใท มา ทา ฝาง ทั้ ปู่ เจ้า ตา เงิน เขัด เขะ ตู้ ง้า ตาม นน
จึง ให้ มา หา ฝ้าย ยัง ปู่ เจ้า ตา เงิน ทำ เสื้อ ช้าง หมอน ช้าง ยาม นั้น
ปู่ เจ้า ตา เงิน ค้ เขา ณัด เขา ณิน จึ แทง
ปู่ เจ้า ตา เงิน ก็ ไม่ ขัด ไม่ ขืน จึง แต่ง

จึ ทุ โด ฝาง ขาม พั้ น ฝาง ขาม ทอง
จึง แต่ง ได้ ฝ้าย สาม พัน กับ สาม ร้อย
ปู่ เจ้า จึ ทุ ใท ทาว แง ทาว โซ่ม เอา
ปู่ เจ้า จึง แต่ง ให้ ท้าว “แซ่” ท้าว “โซน” เอา
โจ โจ เขัด เข ตู้ ง้า ฮอน ตู้ ง้า ปู่ เจ้า ตา เงิน
ลง ไป ทำ เสื้อ ช้าง หมอน ช้าง ปู่ เจ้า ตา เงิน
ค้ ตู้ ง้า ค้ ตู้ ง้า อาว ขู จึ จึ ขู ฟาท ขู
ก็ ช่าง คิด ช่าง จัดการ เอาใจใส่ เจ้า เอาใจ นาย เอาใจ พระ เอาใจ
แนน ตาม นน จึ ตู้ ง้า โท ง้ จึ จึ ทั้ จึ
แนน[43] ยาม นั้น กษัตริย์ ถาย โตง ก็ จึง รัก จึง
แพง จึ ใท ถิ่น ขาน ทู้ น เม แท เขน
แพง จึง ให้ ดิน บ้าน เขต เมือง นับแต่ [ดินแดนที่] เรือน
มี ทาน ทวาน มี เขา น้ เทา แคว ปาก
แท ทาว น้ ขอ ตู้ อ พู้ ฮอ ง นาด ตาด แท
“แต้” “ตาว”[44] น้ำ “ซ้อย” “จ๊อย ปู้” “สอง หนาด” “ต้าด แต้”
แท นอ น้าง ทา ทิ แนง เขน มา ขู น้ ทาว
แต่ “หน้อย น้าง” ถึง “ลี แซ้ง” เหนือ มา สู่ น้ำ ตาว
มา ขู น้ ทาว น้ แด้ง ตู้ ทุ าน ตู้ ขจ
มา สู่ น้ำ ตาว น้ำ แดง เชียง “ด้าน” เชียง “ล้วง”
ตู้ ทู้ ตู้ พั้ ง้ ขา แพ ตอ ท จึ แท ท จึ มา
“จู้ ยี้” “จี้ ฟุ้ง” “ซอ ล้า” “แหย ตอง” หัว แต้ หัว มา
ท จึ อู พู ฝาง ปู่ เจ้า ตา เงิน โด ค้า นน มา ทั้
หัว อู ภู “ฝาง” ปู่ เจ้า ตา เงิน ได้ แต่ นั้น มา กับ
แด่น ถิ่น เม พจ ตาม นน
แผ่น ดิน เมือง หม้วย ยาม นั้น
ปู่ เจ้า ตา เงิน จึ เอา แทว เอา ทวิ
ปู่ เจ้า ตา เงิน จึง เอา “แกวง” [?] เอา ภาษี
โจ ทา จึ ทา จึ เอา ขจ เอา ทาน มา โน
ไป หา กษัตริย์ หา เจ้านาย เอา ส่วย เอา บรรณาการ มา มอบ
ปู่ เจ้า ตา เงิน ตาม นน (เป็น ณ้ น นั้)
ปู่ เจ้า ตา เงิน ยาม นั้น (เป็น อย่าง นั้น)
ตา ทิ ทิน เม แอท เขัด ณวา ใท
ตา หิน กิน เมือง แอ๊ะ เป็น ขวา ให้
เอา ขจ เม ทู แท เม ทจ ขอ ณจ ทิน
เอา ส่วย เมือง “ฮุ่ง” กับ เมือง “ฮ้วง” สอง ขวัญ กิน

เม ปู่ เขัด ณวา ใท เอา ขจ เม พาง แท
เมือง บู่ เป็น ขวา ให้ เอา ส่วย เมือง “บาง” กับ
เม โพ พั้ น้ ทิ น ตู้ พจ น ใท เอา
เมือง “ไบ๊” หมื่น ฮ้ำ กิน เชียง “ม่วน” ให้ เอา
ขจ เม ทวิ แท เม ฮอน ขจ ค้ ทิ น
ส่วย เมือง “กวิ๊ย” กับ เมือง “ม๊อน” “ยวง คำ” กิน
เม ขา ใท เอา ขจ เม ฉ้ แท เม โท
เมือง ลา ให้ เอา ส่วย เมือง “สิง” กับ เมือง “ตง”
ค้ ขาน ทิ น พจ น อง ใท เอา ขจ เม โอท
คำ บาน กิน หม้วย น้อย ให้ เอา ส่วย เมือง “โอ๊ะ”
แท เม อาท ค้ ฮอ น ทิ น ตู้ เจ้ ท ใท เอา
กับ เมือง “อ๊ะ” คำ ปอน กิน เชียง เปิ๊ก ให้ เอา
ขจ เม จ้ ท พา แท เม จ้ ท ฝาง จจ ตู
ส่วย เมือง “ป๊ะ ฝ้า” กับ เมือง “ป๊ะ ฝาง” “งั้ว จู้
ขู น ทิ น ขาน จ้ ใท เอา ขจ เม พุท แท
ลุ้น” กิน บ้าน “บอ” ให้ เอา ส่วย เมือง “พุก” กับ
เม แหน ฝา ตู ทิ น เม พั้ ใท เอา
เมือง “แหนง” “ฝา ยู้” กิน เมือง “เปี้ยง” ให้ เอา
ขจ เม เพ็ง แท เม แพง ทาว แง
ส่วย เมือง “เบิ้ง” กับ เมือง “แบ็ง” ท้าว “แซ่”
ทิ น ขาน ท จึ ท ตู้ ทาว ใท เอา ขจ เม ทาง
กิน บ้าน หั้วะ “เชียง ดาว” ให้ เอา ส่วย เมือง “ตาง”
แท เม ท จจ ทา ฉ ทิ น เม ทั้ ใท เอา
กับ เมือง “ฮ้วง” ตา ดำ กิน เมือง “เนียง” ให้ เอา
ขจ เม ทวิ แท เม ขาง มี ท นน
ส่วย เมือง “กวิ๊ย” กับ เมือง “บาง” มี เท่า นั้น
ท จึ เม มา ทั้ แด่น ถิ่น เม พจ ตาม นน
หัว เมือง มา ขึ้นกับ แผ่น ดิน เมือง หม้วย ยาม นั้น
ปู่ เจ้า ตา เงิน จึ ขึ้ ใท ทาท ขู ทาว
ปู่ เจ้า ตา เงิน จึง ปั้น ให้ พวก ลูก ท้าว
ท จึ เม เอา แทว เอา ทวิ เอา ขจ เอา ทาน
หัว เมือง เอา ภาษี เอา ส่วย เอา บรรณาการ
มา โน ปู่ เจ้า ตา เงิน แขว ปู่ เจ้า จึ มา
มา มอบ ปู่ เจ้า ตา เงิน แล้ว ปู่ เจ้า จึง มา
ฝาง ใท เตา ใท แท เป็น ขาม ท จึ เม ตาม นน
จ่าย ให้ พวกเฒ่า ให้ แก่ เป็น “ล่าม”[45] หัว เมือง ยาม นั้น

---

[43] “แนน” คือพลังชีวิตที่อยู่คู่กับขวัญ

[44] น้ำแต๊ น้ำตาว คือแม่น้ำดำ (Sông Đà) และแม่น้ำแดง (Sông Hồng) นั่นเอง

[45] ถ่ายเสียงเป็นไทยได้ว่า “ล่าม” หากแต่ตำแหน่งนี้เป็นเหมือนทูตสันถวไมตรีตามหัวเมืองต่างๆ มากกว่าเป็นเพียงผู้แปลภาษา

เฒา ฮาง ฮุม เป็น ขาม จ เหน หาน เส เป็น
เฒ่า "ช้าง คุ้ม" เป็น ล่าม ลอ เหนือ "หาน เสือ" เป็น
ขาม จ ใท ใป ออน น้อย เงิน พัน นา เป็น ขาม
ล่าม ลอ ใต้ "ใบ อ่อน น้อย เงิน พัน นา" เป็น ล่าม
เมง เต๊ท แท เมง พร ฉู ฎา โหน เป็น ขาม
เมือง "เต็ก" กับ เมือง "ปั๊วะ" "จี๊ ย้า หน" เป็น ล่าม
เมง แอน แท เมง ปร๊ง ฎา ร๊ฉ เป็น ขาม
เมือง "แอน" กับ เมือง "บวง" "ย้า ไจ้" เป็น ล่าม
เมง มร๊ท แท เมง วาด ดา ตู แม ฮาง เป็น
เมือง "มั่วะ" กับ เมือง วาด "ฝา ตู แม ฮ้าง" เป็น
ขาม เมง ฮาง แท เมง ฆอท โพง ก๊น ฆาท เก๊ง
ล่าม เมือง สาง เมือง หมอก "โพ้ง กิน หมาก ทั้ง
ทร เป็น ขาม เมง โฆม แท เมง ทวา เส ก๊น
หัว" เป็น ล่าม เมือง "โฮ้ม" กับ เมือง "กว้า" "เสือ กิน
ฉู แม ทาง เหน เหน เป็น ขาม เมง ศวาง
ชู้ แม่ ราบ เรือน เหนือ" เป็น ล่าม เมือง ควาย
ณนุ ทุ แท ทวาน ทาง เป็น ขาม เมง ร๊ง
ขุน "ฮู้" กับ "กวาน ฮ้าย" เป็น ล่าม เมือง ไล
ใป ออง จ้า มี จ๊ท ทร จ๊ เป็น ขาม เมง โฆม
"ใบ ง้อย จ้า มี จ๊ก หัว จัว" เป็น ล่าม เมือง โบม
แท เมง แท ฎู ฎา ถ๊ว เป็น ขาม เมง จ๊
กับ เมือง "แต้" "ย้อ ย้า เดียว" เป็น ล่าม เมือง "ซอ"
จ๊ ทอง น๊ เป็น ขาม เมง ขา แท ฉู ใช้ นี ฉู ใช้
"เจี่ย ท้อง น้ำ" เป็น ล่าม เมือง ลา กับ เชียง "มี๊" เชียง
แฉวน ค๊ แฉน ขา เป็น ขาม เมง หน๊ แท ฉู ใช้ แข
"แขวน "คำ แสน สา" เป็น ล่าม เมือง "เตี๊ยง" กับ เชียง "แขม"
อาง พุน เป็น ขาม เมง ฉุม แท เมง จ๊
"อ่าย ปุ้น" เป็น ล่าม เมือง "จุ้ม" กับ เมือง "จี๊"
ทวาน ตาง เป็น ขาม เมง แท แท ฉู ใช้ ก๊น
กวาน "ตาง" เป็น ล่าม เมือง แต้ กับ เชียง "หีน"
ทวาน ร๊ง เป็น ขาม ฉู ใช้ หาน แท ฉู ใช้ ขร๊ง
กวาน "ไบ" เป็น ล่าม เชียง "ด๊าน" กับ เชียง "ล้วง"
ฉาง ตาม ทาง เป็น ขาม เมง ฆา แท เมง ฆาง
"ช้าง ตาม หาง" เป็น ล่าม เมือง "หม่า" กับ เมือง สาง
ต๊ ค๊ ฟา เป็น ขาม เมง อาท แท เมง ฟาท ฟา
"ตอ ค้ำ ฟ้า" เป็น ล่าม เมือง "อ๊ะ" กับ เมือง "ปาก ฟ้า"
ขา ต๊ ดก๊ เป็น ขาม เมง ทว๊ แท เมง ฟาน
"ส่า ตอ ฝึ้ด" เป็น ล่าม เมือง "กิ๊ว" กับ เมือง "ฟ้าน"

เฒา ทาง เหท เป็น ขาม เมง ฮาง เมง โฆน
เฒ่า "ฮ้าย เฮือก" เป็น ล่าม เมือง "บาง" เมือง "มน"
ฎาม นน ปู เจ้า ตา เงิน จ่าย ขาม ใท เฒา ใท แท
ยาม นั้น ปู่ เจ้า ตา เงิน จ่าย ล่าม ให้ เฒ่า ให้ แก่
มี ณาว ทร เมง ณร๊ง เณา เทา ปี ปู เจ้า เอา
มี ยี่สิบ หัว เมือง ขวบ ข้าว เข้า ปี ปู่ เจ้า เอา
ขร๊ง เอา ทาน เอา แทว เอา ทวี ศ ร๊ง โน ศ ฟาท
ส่วย เอา บรรณาการ เอา ภาษี ไป ถวาย พระ
เจ้า ขาม แฉน ร๊ท ฟาท เจ้า จี๊ ทด๊ จี๊ แฟง
เจ้า สาม แสน ไท พระ เจ้า จึง รัก จึง แพง
จี๊ ใท ก๊น ฮาน หาน เมง แท ขี๊ ของ ฟอง ทวี
จึง ให้ ดิน บ้าน เขต เมือง นับแต่ สิบ สอง "ป้อง หิบ"
มา ทร๊ท ศวาง เณา ท๊ ง๊ง ง๊ พู พี๊ อาง แขง
มา "หั้วะ" ควาย เขา "กำ" "ง้วง ฮี้" ภู "ปี้ อาง แล้ง"
แท ฟุท มา เน๊ง ท๊ ใท ดา ทา ฉู ใช้ แขด
"แต้ง ฟุก ม้า เด้ย" "กำ ใต้ ฝา ฮ้า" เชียง "แส้ด"
ใขง แอด มา เหน ศา นน มา ที๊ แดน ก๊น เมง ฟร๊ง
"สบ แอด" มา เหนือ แต่ นั้น มา กับ แผ่น ดิน เมือง หม้วย
ฎาม นน ปู เจ้า ตา เงิน ค๊ ฉาง ศด๊ ฉาง
ยาม นั้น ปู่ เจ้า ตา เงิน ก็ ช่าง คิด ช่าง
อาว ร๊ด ทาง เณา เทา ทาง ปี๊ ฟี๊ ฟี๊ ทร๊ง
จัดการ ได้ หลาย ข้าว เท้า หลาย ปี ถ้วน ทุก ทั่ว อายุ
แท ข๊ เทา เฒา ข๊ ฮาน ข๊ เมง ฎาม นน
แก่ เสีย เท้า เฒ่า เสีย บ้าน เสีย เมือง ยาม นั้น
ปู เจ้า ดา ตู เขา ก๊น เมง ฆร๊ง ทาท วา เขา ฉาง
ปู่ เจ้า ฝา ยู้ ก็ กิน เมือง หม้วย หากแต่ ว่า ไม่ ช่าง
ศด๊ ฉาง อาว ฆาน เณา ณาง จี๊ ทด๊ ทด๊ เป็น ค๊
คิด ช่าง จัดการ น้ำ เข้า ข้าง คานเรือน หัก รัก เงิน คำ
เมง ฮาน ฮา เขา ทด๊ นอง ทด๊ ทร๊ง เขา ทด๊
เมือง บ้าน หา ไม่ รัก น้อย รัก หลวง ไม่ รัก
ณาง ทด๊ ณวา ฟี๊ ก๊ ฉุ ทาว ก๊ ขี๊ ณี๊
ซ้าย รัก ขวา ฟัง เพียง ผู้ กล่าว ที่ ลับ กระซิบ
ก๊ ณร๊น ฟี๊ ก๊ ฉุ ดก๊ ศว๊ แง แทม ทุ ก๊
ที่ ส่วนตัว ฟัง เพียง ผู้ บิด คิ้ว แง่ แหลม รู้ แต่เรื่อง
ฮาน ขุท ฎู ใช้ นาง ฆาว ดก๊ นอง ค๊ เอา ศวาง ดก๊
จับต้อง ลูก หญิง นาง สาว ผิด น้อย ก็ เอา ควาย ผิด
ทาง ค๊ เอา ณร๊ง ณนุ ทวาน ทาม เฮา ขฎา
หลาย ก็ เอา ค่าปรับ ขุน กวาน ห้าม ไม่ หย่า

เฒา แท วา เฮา ฟี๊ เฮา เอา ศวาม เฒา ศวาม
เฒ่า แก่ ว่า ไม่ ฟัง ไม่ เอา ความ เฒ่า ความ
แท จี๊ มี ศวาม ทอด ฟาท เจ้า ขาม
แก่ จึง มี ความ ไปถึง พระ เจ้า สาม
แขน ร๊ท ฟาท เจ้า จี๊ ใท ฮาน ค๊ แด๊ง มา
แสน ไท พระ เจ้า จึง ให้ "ด๊าน ก้ำ แดง" มา
เอา ดา ตู ร๊ง เก๊ง ฆน๊ ฟี๊ ฟน ฟอง เฒา แท
เอา ฝา ยู้ ไป ทั้ง หมื่น ฮ้ำ พัน ป้อง เฒ่า แก่
ณาง ณวา โง ร๊ง ทอด ทวาน ทอด โฆง ฟาท เจ้า
ซ้าย ขวา ลง ไป ยัง ร้าน ยัง โรง พระ เจ้า
จี๊ ดก๊ เณ๊น เป็น ทาง ทาง โฆง ทาง เณ๊น ใด มก๊
จึง บัง เข็น ม่าน ผ่าน กลาง โรง กลาง วัง ใคร มัก
ดา ตู ใท ร๊ง ดา ตู ใด มก๊ ฆน๊ ฟี๊ ใท เณา ร๊ง ฆน๊
ฝา ยู้ ให้ ไป ฝา ยู้ ใคร มัก หมื่น ฮ้ำ ให้ เข้า ไป หมื่น
ฟี๊ เฒา แท ณาง ณวา นอง ทุง จี๊ เณา ร๊ง ทา
ฮ้ำ เฒ่า แก่ ซ้าย ขวา น้อย หลวง จึง เข้า ไป หา
ฆน๊ ฟี๊ เฟ๊ด ตู ร๊ง ดา ตู ก๊ แง๊ด ศ โฉง
หมื่น ฮ้ำ หมด ยัง ไป ฝา ยู้ เพียง แปด คน เท่านั้น
ตาม นน ฟาท เจ้า ขาม แขน ร๊ท จี๊ ใท ฆน๊
ยาม นั้น พระ เจ้า สาม แสน ไท จึง ให้ หมื่น
ฟี๊ มา ก๊น เมง ฆร๊ง ดา ตู ใท เม ก๊น ทร๊ง อู
ฮ้ำ มา กิน เมือง หม้วย ฝา ยู้ ให้ ไป กิน หัว อู
ฟู ดาง ตาม นน ปู เจ้า ฆน๊ ฟี๊ จี๊ เอา เฒา
ภู ฝาง ยาม นั้น ปู่ เจ้า หมื่น ฮ้ำ จึง เอา เฒ่า
เอา แท ณาง ณวา มา แท แดน ก๊น เมง ฆร๊ง
เอา แก่ ซ้าย ขวา มา แต่ง แผ่น ดิน เมือง หม้วย
จี๊ ใท เข ดา วี๊ เจ๊ด ฆ๊ เข ทาง ท๊ เจ๊ด ฟน
จึง ให้ "เสื่อ ฝา เวี้ยง" เป็น หมอ "เสื่อ กาง หอ" เป็น พัน
ปู เจ้า เจ๊ด ฮาน เจ๊ด เมง ฉุน ทุ ร๊ง ร๊ง มี ฉาง ขาง
ทาว ร๊ง มี นาง จี๊ ทด๊ นาง ขุน ฆาท ทร๊ง ของ
ท้าว ไป่ มี นาง จึง รัก นาง "ลุ้น" หมาก ใน ส้อง
นาง พี๊ นอง ทร๊ง เมง มา พ๊ง มา แด๊ง ปู เจ้า
นาง พี่ น้อง ใน เมือง มา พับ มา แฝง ปู่ เจ้า
จี๊ ข๊ง เป็น เท๊น ฆา ฆน๊ ปู ฆน๊ ฮาน ขา เจ้า
จึง เกิด เป็น เห็น หน้า "หมื่น ปู" "หมื่น ด๊าน" พวก เจ้า

แม ถ๊ว ทน๊ ฎาม นน เมง ปี๊ ปี๊ ฉาง โฆง ตาง
แม่ เดียว กัน ยาม นั้น เมือง ปัว [เมืองเวียด] กษัตริย์ ถาย โตง ตาย
ปี๊ โฆง โณน ก๊น ฎาม นน ฟาท ขาม แขน ร๊ท
กษัตริย์ โฮ้ง โซ่น กิน ยาม นั้น พระ สาม แสน ไท
ตาง ฟา ดุ ก๊น ว๊ จี๊ น๊ ทา ทา วา ฟาท จี๊ ค๊
ตาย ฟ้า งุ้ม กิน เวียง จันทร์ หาก ว่า พระ "จี๊ ก๊อ"
ทด๊ ท๊ ทด๊ นาม จี๊ ป๊ น๊ ทน เก๊ง ก๊
เรียก หน่อ เรียก นาม จึง ปัน กัน ทั้ง รี้
เก๊ง โทน แขน ทาง ทาน แท ฟา ดุ น ฟอง
ทั้ง ทหาร "แสน กาง หาน" กับ ฟ้า งุ้ม ป้อง
น๊ ทุ ง ฉู ใช้ ณาง ฆน๊ ฟุน ฉู ใช้ จ๊ ฆน๊ ณอน
"น้ำ ฮุ่ง" เชียง ช้าง "หมื่น ปุ้น" เชียง ลอ "หมื่น ซอน"
ฆน๊ ณาง มา ทง๊ ฟาท จี๊ ค๊ ขา ณ๊ด ขา ณ๊น
"หมื่น ช้าง" มา รับ พระ จี๊ คำ หาก ว่า พระ
ขาม ฆน๊ ฉุ เมง แฉง ค๊ ทด๊ ฉุ ท๊ ฆาท ฉุ ท๊ ก๊น จี๊ ป๊
"สาม มืน" อยู่ เมือง แถง ก็ เรียก ต้อง หมาก ต้อง กิน จึง มี
ก๊ ป๊ โทน ร๊ง ขุ ร๊ง ถอน ฟา ดุ น ณา จี๊ ฟาง ร๊ง เณา
รี้ มี พล ไป ห้อม ไป ล้อม ฟ้า งุ้ม จึง พ่าย ไป เข้า
โซน เณา ทาว จี๊ ง๊ด ร๊ด แขน ทาง ทาน ฆน๊ ณอน
"โซ้น" เข้า "ฮาว"[46] จึง จับ ได้ "แสน กาง หาน" หมื่น ซ้อน
ฆน๊ ณาง ตอน ทาง ร๊ด ฟา ดุ น ณา ข๊ ฎาม นน
หมื่น ช้าง ต้อน กลาง ได้ ฟ้า งุ้ม ฆ่า เสีย ยาม นั้น
ฟาท จี๊ ค๊ จี๊ แต๊ แด๊น ก๊น ฟี๊ จี๊ น๊[47] ทาท วา
พระ จี๊ คำ จึง แต่ง แผ่น ดิน เวียง จันทร์ หาก ว่า
ฟาท ขาม ฆน๊ ค๊ ทด๊ ฉุ ท๊ ฆาท ฉุ ท๊ ก๊น จี๊ แต๊
พระ "สาม หมื่น" ก็ เรียก ต้อง หมาก ต้อง กิน จึง แต่ง
ศ ทุ ฉุ ก๊ มา ทา ปู เจ้า ฆน๊ ฟี๊ ใท แต๊ โฆท
คน รู้ ผู้ ดี มา หา ปู่ เจ้า หมื่น ฮ้ำ ให้ แต่ง โล่
ดาง โฆท แฟน ปู เจ้า ฆน๊ ฟี๊ ค๊ ขา ณ๊ด ขา ณ๊น
เหลี่ยม โล่ แป้น ปู่ เจ้า หมื่น ฮ้ำ ก็ ไม่ ขัด ไม่ ขืน
จี๊ แต๊ ทา ใท ทาว ป๊ อน เมง ขา ทาว เทง
จึง แต่ง ตั้ง ให้ ท้าว ปอน เมือง ลา ท้าว "เลือง"
ฉู ใช้ ฆร๊น ฟอง โซน เมง ฟี๊ ฟอง เทา
เชียง "มวน" ป้อง "โซ้น" เมือง "เปี้ยง" ป้อง "เหา"
เมง แอท ฟอง ณาง เมง ณ๊ง ก๊ แท เมง แฉง
เมือง แอ๊ะ ป้อง "ซ้าง" เมือง "เชียง" "ฮอ แฮ" เมือง "แจง"

---

[46] ผู้แปลยังไม่สามารถแปลคำว่า "โซ้น" กับ "ฮาว" ในที่นี้ได้

[47] แทนที่จะเขียนว่า ว๊ จี๊ น๊ เอกสารนี้เขียนว่า ฟี๊ จี๊ น๊ ตามต้นฉบับ ที่เป็นเช่นนี้เพราะ ทั้งการออกเสียงและการถ่ายเสียงเป็นอักษรในภาษาไทดำ ยอมให้เสียง ว และเสียง บ แทนกันได้โดยไม่เปลี่ยนความหมาย

มีเท่านั้นเอาโทนเมืองออกเมืองแถง
มี เพียง นั้น เอา ทหาร ไป ยัง เมือง แถง
หากว่าพระสามหมื่นก็ไม่เข้าอกพึงใจ
หาก ว่า พระ สาม หมื่น ก็ ไม่ เข้า อก พึง ใจ
จึงเอาคำบองมาขับหมื่นฮ้ำเสียปู่เจ้าหมื่นฮ้ำ
จึง เอา "คำ บอง" มา ขับ หมื่น ฮ้ำ เสีย ปู่ เจ้า หมื่น ฮ้ำ
จึงพ่ายเมืองไลตกเมืองไลงึงทาวไลจึงให้
จึง พ่าย ไป ตก เมือง ไล ท้าว ไล จึง ให้
เมืองกินเมืองเจ้เมืองควายยังแต่"หมื่นปู"
ไป กิน เมือง "ลื้อ" เมือง ควาย ยัง แต่ "หมื่น ปู"
หมื่นหานหาเจ้าพี่น้องเขาวางกันเขาวาง
"หมื่น ด้าน" พวก เจ้า พี่ น้อง ไม่ วาง กัน ไม่ วาง
บ้านวางเมืองได้จึงขออ่อนขอเท้า[คารวะ]ยามนั้น
บ้าน วาง เมือง ได้ จึง ขอ อ่อน ขอ เท้า [คารวะ] ยาม นั้น
คำบองกินเมืองหม้วยจึงให้หมื่นปูหมื่น
คำ บอง กิน เมือง หม้วย จึง ให้ หมื่น ปู หมื่น
ด้านเอาทหารขึ้นช่วยศึกเมืองแถงพวกเจ้า
ด้าน เอา ทหาร ขึ้น ช่วย ศึก เมือง แถง พวก เจ้า
พี่น้องไปยังเมืองหั้วะพวกเจ้าพี่
พี่ น้อง ไป ยัง เมือง หั้วะ พวก เจ้า พี่
น้องจึงมามัจึงจึงอยช่วยเมืองแถง
น้อง จึง มา "ม้อ" ไป ช่วย ศึก เมือง แถง
วาเขาถิเขามีคนมาขัทเวาขุเขาเมืองเพี้
ว่า ไม่ ดี แล้ว มี คน มา ลัก กล่าว สู่ ว่า ก็ เมือง "เพี้ย"
ตูบ้านณะถิณะโมแทนหาเจ้าพี่น้องจึง
ยัง ปาน สะพาน ดี สะพาน ไม้ แกน พวก เจ้า พี่ น้อง จึง
เอาโทนมาขี้คำบองขี้คำบองฟายจึงโตท
เอา ทหาร มา ขับ คำ บอง เสีย คำ บอง พ่าย ไป ตก
บองโตทขี้หมื่นปูหมื่นหานจึงเอาโทนจึง
แห่ง ตก ที่ หมื่น ปู หมื่น ด้าน จึง เอา ทหาร ไป
จึงถึงณาขึ้ตามนั้นเมืองหม้วยตากเวาทาย
จับ ได้ ฆ่า เสีย ยาม นั้น เมือง หม้วย ตาก ไว้ [เสีย]ดาย
หายไว้เปล่าจึงข่าวถึงเมืองไลเสียพวกเจ้าพี่
หงาย ไว้ เปล่า จึง ข่าวถึง เมือง ไล เสีย พวก เจ้า พี่
น้องจึงมีขึ้มทาวเมืองหนังขือหนังสือทาวไล
น้อง จึง มี หนังสือ ไป กล่าว ไป ขอ หมื่น ฮ้ำ ยัง ท้าว ไล

ทาวไลจึงไขว่เจ้าหมื่นฮ้ำมาขุแต่นดินเมือง
ท้าว ไล จึง ส่ง ปู่ เจ้า หมื่น ฮ้ำ มา สู่ แผ่น ดิน เมือง
หม้วยหากว่ายามนั้นรบราอดอยากข้าวพวกเจ้าพี่
หม้วย หาก ว่า ยาม นั้น รบรา อดอยาก ข้าว พวก เจ้า พี่
น้องทาหลัทาหาอาวถิงานถิณเมืองให้เณเจ้า
น้อง กลับ คิด กลับ จัดการ ได้ บ้าน ได้ เมือง ให้ บรรดา เจ้า
พี่น้องกินผู้เป็นพ่อจึงไปกินเชียงมวน
พี่ น้อง กิน ผู้ เป็น พ่อ จึง ไป กิน เชียง มวน
หมื่นปูกินเมืองหม้วยหมื่นหานกินตุ้เจ้ท
หมื่น ปู กิน เมือง หม้วย หมื่น ด้าน กิน "เชียง เปิ๊ก"[48]
หมื่นปูจึงขึ้นเกิดเป็นเห็นหน้า"หมื่นคำหิน""หมื่นคำ
หมื่น ปู จึง เกิด เป็น เห็น หน้า "หมื่น คำ หิน" "หมื่น คำ
บานตามนั้นขวาเหวินเมืองลาจึงขึ้อยอย
บาน" ยาม นั้น "ขวา เหวิน" เมือง ลา จึง ขอ ถ้อย
ขึ้ความให้พวกเจ้าพี่น้องผิด[ใจ]กันหมื่นปูจึง
ใส่ ความ ให้ พวก เจ้า พี่ น้อง ผิด[ใจ] กัน หมื่น ปู จึง
เอาโทนจึงณาหมื่นหานทาทก็เขาโทนโณน
เอา ทหาร ไป ฆ่า หมื่น ด้าน หากแต่ สู้ ไม่ ร่น ชน
เขาแพณวาเหวินเมืองลามาเจ็ดพันเมือง
ไม่ ชนะ ขวา เหวิน เมือง ลา มา เป็น พัน เมือง
หม้วยหากว่าไม่สมใจจึงเอากันลง
หม้วย หากว่า ไม่ สม ใจ จึง เอา กัน ลง
ไปถึงกษัตริย์โฮ้งโซ่นยามนั้นเมืองบ้าน
ไป ถึง กษัตริย์ โฮ้ง โซ่น ยาม นั้น เมือง บ้าน
ตากไว้ดายหงายไว้เปล่าปู่เจ้าหมื่นฮ้ำ
ตาก ไว้ ดาย หงาย ไว้ เปล่า ปู่ เจ้า หมื่น ฮ้ำ
แต่งแผ่นดินเมืองหม้วยยามนั้นหมื่นปู
แต่ง แผ่น ดิน เมือง หม้วย ยาม นั้น หมื่น ปู
หมื่นด้านจึงเอากันลงไปฟ้องร้องถึง
หมื่น ด้าน จึง เอา กัน ลง ไป ฟ้องร้อง ถึง
กษัตริย์โฮ้งโซ่นแล้วหมื่นด้านชนะหมื่นปูกษัตริย์โฮ้ง
กษัตริย์ โฮ้ง โซ่น แล้ว หมื่น ด้าน ชนะ หมื่น ปู กษัตริย์ โฮ้ง
โณนจึงเล็มโวทาเถโฆตามนั้นจึงให้หมื่น
โซ่น จึง คุม ไว้ กลาง วัง ยาม นั้น จึง ให้ หมื่น
หานมาหินเมืองหม้วยตามนั้นปู่เจ้าหมื่นฮ้ำเจ็ด
ด้าน มา กิน เมือง หม้วย ยาม นั้น ปู่ เจ้า หมื่น ฮ้ำ จัด

บ้านจัดเมืองได้หลายข้าวเท้าหลายปีแก่เสียเท้า
บ้าน จัด เมือง ได้ หลาย ข้าว เท้า หลาย ปี แก่ เสีย เท้า
เณาขึ้มเมืองโขดขาดทาดโวโทเถณุ่เมืองเณา
เณ่า เสีย เมือง ลด ลาย ผ่าน ไว้ โก่ง ร่ม ขึ้น ไหว้
ฟ้านี้มาเมืองเณาวุดเจ้ถแณนไปนิพพาน
ฟ้า ขี่ ม้า ไป ไหว้ พุทธ ถึง แถน ไป นิพ พาน
หลวงที่กว้างยามนั้นเมืองบ้านตากไว้ดาย
หลวง ที่ กว้าง ยาม นั้น เมือง บ้าน ตาก ไว้ ดาย
หายโวเจ้าปู่เจ้าหมื่นหานจึงมาแต่ง
หงาย ไว้ เปล่า ปู่ เจ้า หมื่น ด้าน จึง มา แต่ง
แผ่นดินเมืองหม้วยหากว่าถุนหลวงไป
แผ่น ดิน เมือง หม้วย หาก ว่า ถุน หลวง ไป
มีจาขึ้งาขึ้งทาวโจ้มีนางจึงโจ้ทอทหนี
มี ช้าง ข้าง ท้าว ไป่ มี นาง จึง ไป รัก ยัง
ตาออทเจ้าขามฟอดมาพับมาแฝง
ลุงตา แท้ ๆ เจ้า ล่าม ป้อง มา พับ มา แฝง
จึงขึ้งเขึ้นเห็นหน้าเงินพันมาตามนั้นเมือง
จึง เกิด เป็น เห็น หน้า "เงิน พัน มา" ยาม นั้น เมือง
ปัวกษัตริย์โฮ้งโซ่นตายกษัตริย์โฮ้งดึกกินเวียงจันทร์
ปัว กษัตริย์ โฮ้ง โซ่น ตาย กษัตริย์ โฮ้ง ดึก กิน เวียง จันทร์
พระจี้ตายพระ"ดานคำแดง"กินเวียง จันทร์
พระ จี้ ตาย พระ "ดาน คำ แดง" กิน เวียง จันทร์
เมืองขึ้งเท้านาทินตามนั้นปู่เจ้าหมื่น
เมือง สาง "ตือ ม่า" กิน ยาม นั้น ปู่ เจ้า หมื่น
หานเจ็ดบ้านเจ็ดเมืองณวาเหวินจึงเอา
ด้าน จัด บ้าน จัด เมือง ขวา เหวิน จึง เอา
โทนมาขุมาดอนปู่เจ้าหมื่นหานถิท
ทหาร มา ห้อม มา ล้อม ปู่ เจ้า หมื่น ด้าน ดี ที่
ตูบ้มีเณาขาขาวตูบ้เณ่าแทตุจึงเอา
ยัง มี เณ่า ส่า "ล่าว" ยัง เฝ้า แหน ประตู จึง เอา
เงินพันมาไปพึ่งคำบานณเมืองเปี้ยงคำ
เงิน พัน มา ไป พึ่ง คำ บาน ณ เมือง เปี้ยง คำ
บานจึงว่าขุเอาหานมาเพึ่งคำถิแขวงทาท
บาน จึง ว่า สู เอา หลาน มา พึ่ง ก็ ดี แล้ว หากแต่
วาเมืองน้อยเขาเขาดูแทบใดคำบาน
ว่า เมือง น้อย เขา ไม่ ดู แห่ง ใด คำ บาน

จึงให้ขุแทบขามเอาเณาขาขาวแทบ
จึง ให้ "กู" กับ "สาม" เอา เณ่า ส่า ล่าว กับ
เงินพันมาไปพึ่งตือม่าตือโล่ณเมืองสาง
เงินพันมาไปพึ่งตือม่าตือโล่ณเมืองสาง
ยามนั้นเมืองหม้วยตากไว้ดายหงายไว้เปล่า
ยาม นั้น เมือง หม้วย ตาก ไว้ ดาย หงาย ไว้ เปล่า
ตามนั้คำบานคำบิงขาเจ้าพี่น้องกันเป็นลูก
ยาม นั้น คำ บาน "คำ บิง" พวก เจ้า พี่ น้อง กัน เป็น ลูก
หมื่นปูคำบานกินเมืองเปี้ยงคำบิงจึงจากเมือง
หมื่น ปู คำ บาน กิน เมือง เปี้ยง คำ บิง จึง จาก เมือง
ฟ้ามากินเมืองหม้วยยามนั้นเงินพันมา
เปี้ยง มา กิน เมือง หม้วย ยาม นั้น เงิน พัน มา
โจ้เพึ่งเมืองขาเถโถดแปดเณ่าเทาปีตามนั้น
ไป พึ่ง เมือง สาง ได้ แปด ข้าว เก้า ปี ยาม นั้น
ต้นาจึงโถดเอาเงินพันนาโขดโจ้เจ้ถโฆ
ตือ ม่า จึง ได้ เอา เงิน พัน มา ลง ไป ถึง กษัตริย์ โฮ้ง
ดท้คจึงทท้จึงแพดคจึงให้เอาเงิน
ดึก ก็ จึง รัก จึง แพง ก็ จึง ให้ เอา เงิน
พันนามาแตดแดนถินเมืองหม้วยนั้นมาทอด
พัน มา มา แต่ง แผ่น ดิน เมือง หม้วย ขึ้น มา ยัง
เมืองขาดต้นาจึงเอาโทนมาโขดนาขโขด
เมือง สาง ตือ ม่า จึง เอา ทหาร มา ส่ง ซ้าย ส่ง
ณวาฟาททอดเมืองวาดทาววาดคมีเณน
ขวา มา ถึง เมือง วาด ท้าว วาด ก็ มี เผือน
เณาเดาควาฟาทขุทิน
ข้าว เหล้า ควาย หมาก สู่ กิน[49]
จึงณันมาทอดเมืองหม้วยตามนั้นปู่เจ้าจึง
จึง ขึ้น มา ถึง เมือง หม้วย ยาม นั้น ปู่ เจ้า จึง
ให้ทวานเหิ้นเจ็ดฟนณาฟณวาจึงโฉมฉุน
ให้ กวาน "เหยิน" เป็น พัน ซ้าย ขวา จึง ชม ชื่น
ตนันานปู่เจ้าเจ็ดบ้านเจ็ดเมืองฉุนหูขึ้ง
ตื่น หวาน ปู่ เจ้า จัด บ้าน จัด เมือง ถุน หลวง ไป่
มีจาขึ้งาขึ้งทาวโจ้มีนางจึงโจ้ทอทหนี
มี ช้าง ข้าง ท้าว ไป่ มี นาง จึง ไป รัก ยัง
ตาออทเจ้าคาคาเจ้าดูแทบใดคำบาน
ลุงตา แท้ ๆ เจ้า "คำ กี" ก็ ไม่ ขัด ไม่ ขืน จึง มอบ

[48] เป็นเมืองสำคัญเป็นอันดับ 2 รองจากเมืองกลางเมืองหม้วย

[49] การนำเอา "เผือนข้าวเหล้าควาย" มาต้อนรับเจ้าเมือง แสดงการให้เกียรติอย่างสูง

ไงๆ ไปๆ ไท ซา เจ๊า นาๆ ป๋ ซาซ มา พ๋ ม่า แซๆ
ลง ปลง ให้ ย่า เจ้า นาง “บ่อ ฝ้าย” มา พับ มา แผง
ทาทวา ใจ๋ เจ๊า ทวาๆ ขาๆ เจ๊าซาว ปู๋ เจ๊า จึ๊ง ส่ง
คน๋ นน๋ ไท ปู๋ เจ๊า ค๋ ก๋ ซาม นน๋ เมๆ ไจ ทาว
คืน ขึ้น ให้ ปู่ เจ้า คำ กี ยาม นั้น เมือง ไล ท้าว
หวาซ ซาซ ค๋ ก๋ กิน เมๆ ไจ ซาม นน๋ ปู๋
“หวาย” ตาย คำ กี กิน เมือง ไล ยาม นั้น ปู่
เจ๊า จึ๊ง ไปๆ หก๋ ซา เจ๊า นาๆ ค๋ ซาน มา พ๋ ม่า
เจ้า จึง ไป รัก ย่า เจ้า นาง “คำ ย่าน” มา พับ
มา แซๆ จึ๊ง ข๋ ๆ เป๋น เก๋น หน่า ทาว ก๋
มา แผง จึง เกิด เป็น เห็น หน้า ท้าว “ยี”
ทาว แพๆ ปู๋น ขๆ ปู๋น มี ทาว ณไน แขน ซา จุน
ท้าว “แพง” “บุญ สูง” “บุน มี” ท้าว “ขวัญ” “แสน ฝา จัน”
แขน พน๋ ขุท ปู๋ เจ๊า เป๋น พน๋ นา มี ก๋ นน๋ ซาม นน๋
“แสน พัน” ลูก ปู่ เจ้า เงิน พัน มา มี เท่า นั้น ยาม นั้น
ปู๋ เจ๊า จึ๊ง ขๆ๋ ขๆ๋ ขๆ๋ ใหญ ทาทวา เป๋น พน๋ นา ณ๋
ปู่ เจ้า จึง เลี้ยง สูง จูง ใหญ่ หาก ว่า เงิน พัน มา กำ
แณน แม่ นาซ ขาซ แณน ขุท ไฟ ซาม นน๋ เมๆ ปู๋
แขน แม่ ยาย ป่าย แขน ลูก สะใภ้ ยาม นั้น เมือง ปัว
ปู๋ โมๆ ดท๋ ซาซ ปู๋ โมๆ ฟไ ก๋ น วไ๋ จ๋ น
กษัตริย์ โฮ้ง ดึ๊ก ตาย กษัตริย์ โฮ้ง มิง กิน เวียง จันทร์
พน๋ ทุาน ค๋ แดๆ ซาซ พน๋ ท ก๋ พู๋ ก๋ น วไ๋ จ๋ น
พระ ด๊าน คำ แดง ตาย พระ “กิว ฟุ้ง” กิน เวียง จันทร์
ซาม นน๋ เมๆ ไจ ค๋ ก๋ แซๆ ทาว ทนุ จุไ๋ ทน๋ ก๋ น-
ยาม นั้น เมือง ไล คำ กี กับ ท้าว “ตุ๊น” ชิง กัน กิน
ค๋ ก๋ จึ๊ง พาซ มา เพ๋ๆ เป๋น พน๋ นา จึ๊ง หก๋ จึ๊ง
คำ กี จึง พ่าย มา พึ่ง เงิน พัน มา จึง รัก จึง
แพๆ จึ๊ง เอา ค๋ ก๋ ไงๆ เจ๊า ปู๋ โมๆ ฟไ
แพง จึง เอา คำ กี ลง ไป ถึง กษัตริย์ โฮ้ง มิง
ปู๋ เจ๊า จึ๊ง มี ข๋ ๆ มี จุท๋ มี เอ๋น ปู๋ เจ๊า ค๋ ก๋
ปู่ เจ้า จึง มี ประกาศ มี โองการ มี ตราตั้ง ปู่ เจ้า คำ กี
ปู๋ เจ๊า เป๋น พน๋ นา จึ๊ง ไท ทวาน ซาน เม ไงๆ หอด เมๆ ไจ
ปู่ เจ้า เงิน พัน มา จึง ให้ กวาน “ย้าน” ไป ส่ง ถึง เมือง ไล
จึ๊ง ไท ทาว ทนุ เม ท๋ น เมๆ ไงม เซๆ เทา จึ๊ง คน๋ มา
จึง ให้ ท้าว ตุ๊น ไป กิน เมือง “โบม” อย่าง เก่า จึง คืน มา
คอป ปู๋ เจ๊า เป๋น พน๋ นา ซาม นน๋ วไ๋ จ๋ น พน๋ ก ท๋ ว
ตอบ ปู่ เจ้า เงิน พัน มา ยาม นั้น เวียง จันทร์ พระ กิว

[50] น่าจะหมายถึงชาวพวน

พน๋ ซาซ พน๋ ก โพๆ ท๋ น เขา ซาซ พน๋ ก ณ๋ ฮ๋ น
ฟุ้ง ตาย พระ “พง” กิน แล้ว ตาย พระ “ไซ สิน”
ท๋ น ทาทวา คด๋ เจ๊า แม่น ใจ๋ ปู๋ โมๆ ฟไ
กิน หาก ว่า คิด ไม่ แม่น ใจ กษัตริย์ โฮ้ง มิง
จึ๊ง ไท ปู๋ เนอซ ปู๋ เจ๊ว จึ๊ง มา เอา โหน๋ ท๋ ๆ
จึง ให้ กษัตริย์ น้อย ไป จัดการ จึง มา เอา ทหาร ณ
เมๆ ฟไซ เมๆ ไจ เขา เมๆ ไจ เขา เณา อาซ
เมือง หม้วย เมือง ไล แล้ว เมือง ไล ไม่ เข้า ป้อม
ได ซๆ๋ เณา ได ก๋ เมๆ ฟไซ ไจุซ ไท ฟไซ
ได ยัง เข้า ได้ เพียง เมือง หม้วย เท่านั้น ไท หม้วย
จึ๊ง ได เจ๊ด ทไ๋ ขาว ค๋ ก๋ เมๆ ไจ จึ๊ง มา ข๋
จึง ได้ เจ็ด หัว ลาว คำ กี เมือง ไล จึง มา ขอ
ทไ๋ ขาว น๋ ๆ ปู๋ เจ๊า เป๋น พน๋ นา จึ๊ง ไท ขาม ทไ๋
หัว ลาว ณ ปู่ เจ้าเงิน พัน มา จึง ให้ สาม หัว
ขาว ค๋ ก๋ จึ๊ง เอา ขอๆ ไงๆ ไปๆ ไงป ปู๋ โมๆ
ลาว คำ กี จึง เอา ล่อง ลง ไป ถวาย กษัตริย์ โฮ้ง
ฟไ จึ๊ง เขๆ โมๆ ไท ค๋ ก๋ จึ๊ง เอา พาน เป๋น
มิง จึง ตอบ แทน ให้ คำ กี จึง เอา พาน เงิน
พาน ค๋ ไท ค๋ ก๋ เมๆ ไจ เมๆ ฟไซ แทๆ เมๆ ไจ จึ๊ง
พาน คำ ให้ คำ กี เมือง ไล เมือง หม้วย กับ เมือง ไล จึง
มี โมๆ น๋ ๆ ทน๋ ค๋ ก๋ ไท ก๋ น ซาน หุาน เมๆ เอา
มี บุญคุณ ต่อ กัน คำ กี ให้ ดิน บ้าน เขต เมือง เอา
แซ๋ แซ ฟาซ จุไ๋ จ๋ น ซาน อาๆ จุไ๋ ซๆ๋ อไๆ
แต่ “เบีย” แต่ “บ๊าย” เซียง “จ๊าน” “ว่าน อ๋าง” เซียง “ตั้ง” “อ๋วง”
ได มา ท๋ ๋ แณน ก๋ น เมๆ ฟไซ ค๋ ปู๋ เจ๊า เป๋น พน๋ นา
ได้ มา กับ แผ่น ดิน เมือง หม้วย เคียง ปู่ เจ้า เงิน พัน มา
เจ๊ด ซาน เจ๊ด เมๆ ซาม นน๋ ค๋ ซาน จึ๊ง
จัด บ้าน จัด เมือง ยาม นั้น คำ บาน จึง
ได ใจ๋ น๋ ๆ ฟ๋ จุาซ เขา ได ก๋ น เมๆ ฟไซ จึ๊ง ไงๆ
เหลือ ใจ ต่อ พี่ ชาย ไม่ ได้ กิน เมือง หม้วย จึง ลง
ไปค๋ น๋ ทน๋ เจุไ๋ ปู๋ โมๆ ฟไ จึ๊ง ไท ขาม โดท
ไป ฟ้อง กัน ถึง กษัตริย์ โฮ้ง มิง จึง ให้ สาม “โด๊ะ
จุาซ มา ดุ ก๋ ซาน ก๋ เมๆ ปู๋ เจ๊า เป๋น พน๋ นา
ถาย” มา ดู ที่ บ้าน ที่ เมือง ปู่ เจ้า เงิน พัน มา
ทาท ซาน ทาท ทไ๋ ฟาซ ไป๋ เพ๋ๆ ฟาท ฟไน
หาก หวาด หาก กลัว พ่าย ไป พึ่ง พระ “พวน”[50]
จึ๊ง ไท เป๋น พน๋ นา ไป๋ ก๋ น เมๆ น๋ จึ๊ง ได
จึง ให้ เงิน พัน มา ไป กิน เมือง “ซำ” จึง ได้

ก๋ เณาน๋ ๆ ป๋ ซาซ ด๋ เขา ก๋ ป๋ เขา แทวน
เท่า ข้าว หนึ่ง ปี กว่า ด้ำ[51] ไม่ ดี ผี ไม่ คุ้น
จึ๊ง ไปๆ ซุ เมๆ วา จึ๊ง เจ๋ น ณไน ท๋ ๆ เมๆ วา
จึง ไป อยู่ เมือง “ว้า” จึง เซ่น ขวัญ ณ เมือง ว้า
ทาท แซป ขน๋ อน๋ นอซ ทุๆ ใจ๋ ขาๆ ขไน ดท๋ มท๋ เมๆ
หากแต่ แคบ สัน อัน น้อย ยัง ใจ สร้าง สวน ผัก มัก เมือง
ซาน เซๆ เทา จึ๊ง ไทว ทุนุ ทอด พาท ฟไน-
บ้าน อย่าง เก่า จึง ไหว้ ขอ ยัง พระ พวน
ซาม นน๋ ค๋ ซาน ก๋ น เมๆ ฟไซ จึ๊ง เอา แท มา ข๋ ปู๋ เจ๊า
ยาม นั้น คำ บาน กิน เมือง หม้วย จึง เอา ทหาร มา ขับ ปู่ เจ้า
เป๋น พน๋ นา ข๋ ปู๋ เจ๊า จึ๊ง พาซ ไป๋ ไทท ทาๆ อุ
เงิน พัน มา เสีย ปู่ เจ้า จึง พ่าย ไป ตก “ฮ้าง อู
ทาๆ ณอๆ ทาทวา อาว เป๋น จึ๊ง ค๋ น๋ มา ขุ๋ ข๋ ขุ ว๋ อน
ฮ้าง ของ”[52] หาก ว่า ตั้งใจ เป็น จึง คืน มา สู่ ที่ สู่ แห่ง
ทาทวา เขน ไฟไฟ โม ณาด เขา เป๋น ปู๋ เจ๊า เป๋น
หาก ว่า เรือน ไฟ ไหม้ ไม้ ขาด ไม่ ควร ปู่ เจ้า เงิน
พน๋ นา แทๆ ปู๋ ขๆ๋ จึ๊ง ขอๆ ไงๆ ไปๆ หา ปู่ โมๆ
พัน มา กับ บุญ สูง จึง ล่อง ลง ไป หา กษัตริย์ โฮ้ง
ฟไๆ ทาทวา ดุอซ เขา ดุาม ความ เขา ไต จึ๊ง
มิง หาก วา ถ้อย ไม่ ถาม ความ ไม่ ไต่ จึง
เค๋ ม ปู๋ เจ๊า เป๋น พน๋ นา ไว ทาๆ ปู๋ ทาๆ โมๆ
คุม ปู่ เจ้า เเงิน พัน มา ไว้ กลาง วัง กลาง โรง
เขา ค๋ ไทๆ ดาๆ เดุา ไงด ข๋ ปาๆ วาๆ ข๋ ดุ ไ
แล้ว ตัวเหยี่ยวย่น เฒ่า ลด เสีย ปาง วาง เสีย ชั่ว
ซาม นน๋ ทุไ๋ ท๋ ปู๋ เจ๊า ปู๋ ขๆ๋ เป๋น ขุท ปู๋ ไ๋ ค๋ ทุไ๋
ยาม นั้น ยัง เพียง ปู่ เจ้า บุญ สูง เป็น ลูก กษัตริย์ ก็ ยัง
หก๋ ทุไ๋ แพๆ ไท เป๋น ทวาน ต๋ จึ๊ง แๆ ซาม นน๋
รัก ยัง แพง ให้ เป็น “กวาน ตือ จิ๋ง แง” ยาม นั้น
เมๆ ฟไซ ค๋ ปาน ก๋ น จึ๊ง ข๋ เป๋น เก๋น หน่า ค๋ เขิ๋น ทวา
เมือง หม้วย คำ บาน กิน จึง เกิด เป็น เห็น หน้า “คำ เยน กว๊า”
มี ค๋ เจ๋ เขา ค๋ ปาน ตาซ ค๋ เขิ๋น ทวา ก๋ น เขา ค๋ เจ๋
มี “ก๊า เส” แล้ว คำ บาน ตาย คำ เยน กว๊า กิน แล้ว คำ เสอ
ปู๋ เป๋น นอๆ ค๋ หก๋ ซา ก๋ น จึ๊ง ฟอม พ๋ ฟไซ พ๋ โท
ผู้ เป็น น้อง ก็ เกิด อยาก กิน [เมือง] จึง พร้อม พ่อ “หม้วย” พ่อ “โด๊ะ”
เป๋ ค๋ เขิ๋น ทวา วาๆ ณไ๋ น น๋ ความ จึ๊ง ขุ จึ๊ง ข๋ ป๋ ค๋
ขู่ คำ เยน กว๊า ว่า อย่าง นั้น ความ จึง รู้ จึง ขับ คำ

[51] “ด้ำ” หมายถึงบรรพบุรุษ
[52] น่าจะหมายถึงบริเวณน้ำอูน้ำของ (แม่น้ำโขง)
[53] “ตกบ่อตกลาว” หมายถึงไปถึงเมืองลาว

เจ๋ ข๋ จึ๊ง พาซ ไปๆ โทท ป๋ โทท ขาว พ๋ พน๋ ไซ พ๋
เสอ เสีย จึง พ่าย ไป ตก บ่อ ตก ลาว[53] พ่อ หม้วย พ่อ
โท จึ๊ง ไงๆ ไปๆ ทอซ ปู๋ เจ๊า ปน๋ ขๆ๋ เจ๊ด ปาน เจ๊ด
โต๊ะ จึง ลง ไป ด้วย ปู่ เจ้า บุญ สูง จัด บ้าน จัด
เมๆ ขุนุ ทุไๆ ไปๆ มี ขุาๆ ขาๆ ทาว ไปๆ มี นาๆ
เมือง ถุน หลวง ไป่ มี ช้าง ช้าง ท้าว ไป่ มี นาง
จึ๊ง ไปๆ หก๋ ซา เจ๊า เป๋น พน๋ มา พ๋ ม่า แซๆ-
จึง ไป รัก ย่า เจ้า “เงิน พัน” มา พับ มา แผง
จึ๊ง ขๆ๋ เป๋น เก๋น หน่า ค๋ ซุท ค๋ ซอๆ ปู๋ เจ๊า เจ๊ด
จึง เกิด เป็น เห็น หน้า “คำ ฝุก” “คำ คอง” ปู่ เจ้า จัด
ปาน เจ๊ด เมๆ ไท อาว ณไ๋ เจ๊ด แขน
บ้าน จัด เมือง ให้ “อ๋าว ซ้า” เป็น แสน
ไท อาซ ทุๆ เจ๊ด พอๆ อาซ เขๆ เจ๊ด ก๋ ทุไๆ ทาน
ให้ อ้าย “หล้า” เป็น ป้อง อ้าย “เฮือง” เป็น หอ หลวง “ฮ้าน
ฟอๆ เจ๊ด ก๋ แท ซาม นน๋ ปู๋ เจ๊า ปน๋ ขๆ๋
ฟ้อง” เป็น หอ แห ยาม นั้น ปู่ เจ้า บุญ สูง
เจ๊ด ปาน เจ๊ด เมๆ ทาทวา ทาว พ๋ น อๆ เขา ทก๋ ทน๋
จัด บ้าน จัด เมือง หาก ว่า ท้าว พี่ น้อง ไม่ รัก กัน
ขาซ เขาๆ เณ๋ น เข๋ น เขา ทาซ ณ๋ ซุไ๋ นาณวาดุไ๋
สาย ไม่ เห็น เส้น ไม่ ผ่าน ซ้าย ชิง มา ขวา ชิง
ฟน๋ จึ๊ง เอา ขาว มา ขุ มา ดอน ปู๋ เจ๊า ปน๋ ขๆ๋
ขึ้น จึง เอา ลาว มา ห้อม มา ล้อม ปู่ เจ้า บุญ สูง
พาซ ไปๆ โทท แทว ปู๋ ทวาน ค๋ ทุไ๋ หก๋ ทุไ๋ แพๆ
พ่าย ไป ตก แกว กษัตริย์ ข้าราชบริพาร ก็ ยัง รัก ยัง แพง
จึ๊ง มา ปทุ มา แป๋ ๋ มา หอด เมๆ ขา ค๋ จึ๊ง มี
จึง มา ปลูก มา แปลง มา ถึง เมือง ลา ก็ จึง มี
เณน เณา เดาศวาซ ขุ ทา ไงๆ ข๋ น๋ ปู๋ เจ๊า ปน๋ ขๆ๋
เผือน ข้าว เหล้า ควาย สู่ หา ไหว้ เคารพ ปู่ เจ้า บุญ สูง
แทๆ พ๋ ๋ ปน๋ มา ขุ ปาน ทา เมๆ ทาทวา ค๋ ไปๆ โด
กับ เฟี้ย บุญ มา สู่ บ้าน หา เมือง หาก ว่า ก็ ไป่ ได้
จ๋ ม โด ตา ปู๋ เจ๊า ปน๋ ขๆ๋ จึ๊ง ขอๆ ไงๆ ไปๆ หา
สาร ได้ ตรา ปู่ เจ้า บุญ สูง จึง ล่อง ลง ไป หา
พน๋ ท เจ๊า ไณ ข๋ จึ๊ง ไท จ๋ ม ไท ตา
พระ เจ้า ไซ สิน จึง ให้ สาร ให้ ตรา
ค๋ ปู๋ เจ๊า ปน๋ ขๆ๋ มา ท๋ น เมๆ ฟไซ เซๆ เทา จึ๊ง
ก็ ปู่ เจ้า บุญ สูง มา กิน เมือง หม้วย อย่าง เก่า จึง

ท๊ง จี๋ อาน จ๋ แทว ค๊ ทท๋ แทว จ๋ ขาว ค๊ ทท๋
สุข จึง สงบ ไป แกว ก็ รัก แกว ไป ลาว ก็ รัก

ขาว ปู่ เจ๊า ขนุ ขงู เจ๊ด ขาน เจ๊ด เมง ค๊ จ๋ด ทุาช เณา
ลาว ปู่ เจ้า บุญ สูง จัด บ้าน จัด เมือง ก็ ได้ หลาย ข้าว

เทา ทุาช ปี๋ เขา แท๊ เทา เดุา ๊ ขาน ๊ เมง ตุาม
เท้า หลาย ปี แล้ว แก่ เสีย เท้า เฒ่า เสีย บ้าน เสีย เมือง ยาม

นน๋ ปู่ เจ๊า พี๋ ขนุ จี๋ จ๋ด ปี๋ ณจน จ๋ด จ๋ ขอน
นั้น ปู่ เจ้า เฟี้ย “บุน” จึง ได้ เปลี่ยน ขวัญ ได้ เปลี่ยน ที่

นง ตุาม นน๋ เมง ปจ๋ ปจ๋ ดุาช เขง ท๊น เมง ทุจง
นั่ง ยาม นั้น เมือง ปัว [กษัตริย์] กษัตริย์ ถาย เบือง กิน เมือง หลวง

ฟาท จ๋ณ ๊น ตาช ตุาม นน๋ พี๋ แขน พี๋ จ๋น พี๋
พระ ไซ สิน ตาย ยาม นั้น เฟี้ย “แสน” เฟี้ย “จัน” เฟี้ย

ทุจง ทาง พี๋ ตุา โทน ๊ ณนุ พี๋ แต๊ง แด๋น ด๊น เมง
หลวง” ทาง เฟี้ย อย่า ถอย เสีย ขุน เฟี้ย แต่ง แผ่น ดิน เมือง

ทุจง ท๊ง ทน๋ ตุาม นน๋ ฟาท ฒ๋ เมง จี๋ พาช จ๋ป
หลวง ด้วย กัน ยาม นั้น พระ หมอ เมือง จึง พ่าย ไป

โตท เมง ๊ ตุาม นน๋ ปู่ เจ๊า พี๋ ขนุ เจ๊ด ขาน เจ๊ด
ตก เมือง ลื้อ ยาม นั้น ปู่ เจ้า เฟี้ย บุน จัด บ้าน จัด

เมง ใท พน๋ ขน เจ๊ด พน๋
เมือง ให้ พัน “มวน” เป็น พัน

ค๊ คอง ท๊น เมง แอท ค๊ ดุ ท๊น เมง พี๊ ค๊ ทท๋
คำ คอง กิน เมือง แอ๊ะ คำ ฝุก กิน เมือง เพี้ยง “คำ ฮัก”

ท๊น ดุ๊ ทุา ปู่ เจ๊า พี๋ ขนุ จี๋ ทท๋ ท๊ง ตา ออท เจ๊า
กิน เชียง “ดา” ปู่ เจ้า เฟี้ย บุน จึง รัก ณ ลุงตา แท้ๆ เจ้า

เอ๋น จู๋ เมง ณ๊ง จี๋ จ๋ด ฮา นาง เจ๋น ใ๊ ม่า พ๊ง
“เอิน จูง” เมือง “เขียง” จึง ได้ ย่า นาง “เงิน ใส” มา พับ

ม่า แด๊ง ปู่ เจ๊า พี๋ ขนุ เจ๊ด ขาน เจ๊ด เมง จี๋
มา แฝง ปู่ เจ้า เฟี้ย บุน จัด บ้าน จัด เมือง จึง

๊ เจ๋น เท๊น ท๊ ท๊ ปู่ เจ๊า ค๊ แฟง ค๊ ทนุ ทาว
เกิด เป็น เห็น หน้า ปู่ เจ้า “คำ แพง” “คำ ตุน” ท้าว

อจน ทาว ท๊ ทาว อดุ มี ท๊ ท๊ ท๊ ปู่ เจ๊า ขู๋
“อวน” ท้าว “หอ” ท้าว “อุด” มี เท่า นั้น ลูก ปู่ เจ้า เลี้ยง

ขงู จู๋ ใหญ ปู่ เจ๊า ค๊ แฟง จี๋ จ๋ ทท๋ ท๊ง
สูง จูง ใหญ่ ปู่ เจ้า คำ แพง จึง ไป รัก ณ

ตา ออท เจ๊า ค๊ แฟง เมง ปู่ จี๋ จ๋ด ฮา เจ๊า
ลุงตา แท้ ๆ เจ้า คำ แพง เมือง ปู่ จึง ได้ ย่า เจ้า

นาง ค๊ พน๋ ม่า พ๊ง ม่า แด๊ง - ปู่ เจ๊า ค๊ แฟง
นาง “คำ พัน” มา พับ มา แฝง ปู่ เจ้า คำ แพง

จี๋ ๊ เจ๋ เจ๋น เท๊น ฒา พี๋ พ๊น พี๋ ท๊ ทวาง
จึง เกิด เป็น เห็น หน้า เฟี้ย “หมื่น” เฟี้ย “ตือ” “กว่าง

เมง ท๊ นน๋ ขุท ปู่ เจ๊า ค๊ แฟง
เมือง” เท่า นั้น ลูก ปู่ เจ้า คำ แพง

ทาท วา ม่า แม๊ง แขน ทอน ควาช ขุท ดุาช ตาช ทอน
หาก ว่า ม้า แกร่ง แล่น ก่อน ควาย ลูก ชาย ตาย ก่อน

พ่ ปู่ เจ๊า พี๋ ขนุ จี๋ ใท ขา ทา ขอน ท๊น ดุ๊
พ่อ ปู่ เจ้า เฟี้ย บุน จัง ให้ “บ่า กา บอน” กิน เชียง

เจ๋ท ทาท วา โท ณวา ใจ๋ โค๊ง ใจ๋ จ๋น จี๋ เอา
เปิ๊ก หาก ว่า ไท ขวา ใจ โค้ง ใจ โกง จึง เอา

โทน ม่า ณา ค๊ ขาน ๊ พี๋ ขนุ จี๋ ดุ๊ ด จี๋ เอา
ทหาร มา ฆ่า คำ บาน เสีย เฟี้ย บุน จึง เครียด จึง เอา

ขา เว๋ ขาเขาว เอา ขาท ใท ขาท เณ โจ๋ ทาง ขา
“ส่า งิว ส่า งาว” เอา ปาก ใต้ ปาก เหนือ ไป ทาง ป่า

โทน จี๋ โจ๋ ทาง ทุจง- ขา เว๋ เขาว ทุ ทอน- จี๋
ทหาร จึง ไป ทาง หลวง ส่า งิว ส่า งาว รู้ ก่อน จึง

แพ ณวา เหว๋น จี๋ ค๊น ม่า คอง ปู่ เจ๊า พี๋ ขนุ
ชนะ ขวา เหวิน จึง คืน มา ตอบ ปู่ เจ้า เฟี้ย บุน

จี๋ ทา นาง ฒง ทาท วา เขา มี จี๋ จ๋ด โจ๋
จึง หา นาง มาคู่ หาก ว่า ไม่ มี จึง ได้ ไป

เอา ขุท นอง จ๋ าช ท๊ง เมง มจท ขุท ทาว เท๊น
เอา ลูก น้อง ชาย ณ เมือง มั่วะ ลูก ท้าว “เดิน”

ม่า ใน ใท ค๊ ปู่ เจ๊า พี๋ ขนุ จี๋ ใท พี๋ ฒน๋ ดุ
มา มอบ ให้ ก็ ปู่ เจ้า เฟี้ย บุน จึง ให้ เฟี้ย หมื่น ผู้

ทุาน ดุาช เอา เจ๊ด มี ตุาม นน๋ ปู่ เจ๊า พี๋
หลาน ชาย เอา ทำ เมีย ยาม นั้น ปู่ เจ้า เฟี้ย

ขนุ เขา ค๊ ทาง ดาง เดุา โขด ๊ ขาง วาง ๊ ดุจ
บุน ก็ ตัว เหยี่ยว ตัว เฒ่า ลด เสีย ปาง วาง เสีย ชั่ว

เมง ขาน ตาท จ๋ว ทุาช ทาช จ๋ว เขา ตุาม นน๋
เมือง บ้าน ตาก ไว้ เสียดาย หงาย ไว้ เสียเปล่า ยาม นั้น

ปู่ เจ๊า พี๋ ฒน๋ ดุ เจ๋น ทุาน น๋ง เมง จี๋ จ๋ง
ปู่ เจ้า เฟี้ย หมื่น ผู้ เป็น หลาน ณ เมือง จึง เกิด

เจ๋น เท๊น ฒา โอง ณท๊ โอง เว๋ ทาว ท๊ มี
เป็น เห็น หน้า ท่าน “ซิก” ท่าน “เว่” ท้าว “ก๋า” มี

ท๊ น นน๋ ขุท ปู่ เจ๊า พี๋ ฒน๋ เขา ปู่ เจ๊า พี๋ ฒน๋
เท่า นั้น ลูก ปู่ เจ้า เฟี้ย หมื่น แล้ว ปู่ เจ้า เฟี้ย หมื่น

ค๊ ทาง ดาง เดุา โขด ๊ ขาง วาง ๊ ดุจ เมง
ตัว เหี่ยว ตัว เฒ่า ลด เสีย ปาง วาง เสีย ชั่ว เมือง

ขาน ตาท จ๋ว ทุาช ทาช จ๋ว เขา พี๋ ท๊ ดุ เจ๋น
บ้าน ตาก ไว้ ดาย หงาย ไว้ เปล่า เฟี้ย ตือ ผู้ เป็น

น๋ง จี๋ เอา ฟา โท ดุ เจ๋น พี๋ ใพ จี๋
น้อง จึง เอา นาง “โฮ” ผู้ เป็น พี่ สะใภ้ [ทำเมีย] จึง

๊ เจ๋ เจ๋น เท๊น ฒา ปู่ เจ๊า ๊ เมง ทอด เมง
เกิด เป็น เห็น หน้า ปู่ เจ้า “วัง เมือง” “ยอด เมือง”

มี ๊ เจ๋ ใ๊ ทวาง เณ๋ ตุาม นน๋ ปู่ เจ๊า เจ๊ด
มี “สัง เงี่ย” “กว่าง เชื้อง” ยาม นั้น ปู่ เจ้า จัด

ขาน เจ๊ด เมง จี๋ ใท ท๊ ปู่ เจ๊ด แขน
บ้าน จัด เมือง จึง ให้ “ซื่อ สู” เป็น แสน

ใท ฒ๋ แพ เจ๊ด ท๊ ทุจง ค๊ ปู่ เจ๊า พี๋ ท๊
ให้ หมอ “แพ” เป็น หอ หลวง เคียง ปู่ เจ้า เฟี้ย ตือ

ตุาม นน๋ ๊ ง จ๋ น มี ๊ ณนุ พี๋ เจ๊ด ฒง ทน๋
ยาม นั้น เวียง จันทร์ มี สี่ ขุน เฟี้ย เป็น ด้วย กัน

ทาท วา พี๋ ดุ๊ จ๋ ค๊ มี ใจ๋ โค๊ด ใจ๋ จ๋น ๊ พี๋ เท๊ง
หาก ว่า เฟี้ย “เจี๊ยง” ก็ มี ใจ คด ใจ โกง เสีย เฟี้ย ทั้ง

๊ ค๊ จ๋ ท๊ น ๊ ง จ๋น จี๋ ใท ดุ ใหญ พี๋ ท๊
สี่ ก็ อยาก กิน เวียง จันทร์ จึง ให้ ผู้ ใหญ่ เฟี้ย ตือ

จี๋ ใท ง๊ เมง เอา โทน จ๋ เข๋ ง โด เมง ณ๊ โด
จึง ให้ วัง เมือง เอา ทหาร ไป ตี ได้ เมือง “ซ้ำ” ได้

เท๊ง โพ เท๊ง โท ตุาม นน๋ อุน เนน ท๊น เมง
ทั้ง ไพร่ ทั้ง ไท ยาม นั้น “อุ่น เนือน” กิน เมือง

ควาช ทาท วา เขา ทาท ณ๊ด ทาท แณ๊ง น๊ เดา
ควาย หาก ว่า เขา กลับ ขัด กลับ แข็ง น้ำ เหล้า

เขา เขา ดุ ณาจจ ควาช เขา โข๊ ดุ ใหญ พี๋
เขา ไม่ ดู ขา วัว ควาย ไม่ ส่ง ผู้ ใหญ่ เฟี้ย

ท๊ จี๋ เอา โทน เมง ๊ ข๋ จี๋ เมง โตท เมง โจ
ตือ จึง เอา ทหาร ไป ขับ เสีย จึง ไป ตก เมือง ไล

ตุาม นน๋ แด๊ง ด๊น เมง ควาช ตาท จ๋ว ทุาช
ยาม นั้น แผ่น ดิน เมือง ควาย ตาก ไว้ ดาย

ทาช จ๋ว เขา จี๋ ใท แขน ณ๊ ท๊น เมง ควาช
หงาย ไว้ เปล่า จึง ให้ “แสน ซ้ำ” กิน เมือง ควาย

ตุาม นน๋ ๊ ณนุ พี๋ จี๋ เอา โทน ม่า ทุท จี๋
ยาม นั้น สี่ ขุน เฟี้ย จึง เอา ทหาร มา ตี จึง

แพ แด๊ง ด๊น ดุ๊ จ๋ ค๊ จี๋ พาช ม่า ทาง แท ขู
ชนะ แผ่น ดิน เซียง “คอ” จึง พ่าย มา ทาง แต้ [แม่น้ำดำ] ปู่

แพ แด๊ง ด๊น ดุ๊ จ๋ ค๊ จี๋ พาช ม่า ทาง แท ขู
ชนะ แผ่น ดิน เซียง “คอ” จึง พ่าย มา ทาง แต้ [แม่น้ำดำ] ปู่

เจ๊า วง เมง จี๋ เอา โทน จ๋ ตอน พี๋ ง ทา จ๋น
เจ้า วัง เมือง จึง เอา ทหาร ไป รับ ณ ท่า “จาน”

จี๋ จ๋ด จ๋ด ณา ๊ เอา ทจ ม่า ใน ขพี๋ เท๊ง ๊
จึง จับ ได้ ฆ่า เสีย เอา หัว มา มอบ เฟี้ย ทั้ง สี่

ตุาม นน๋ พี๋ เท๊ง ๊ จี๋ ใท ๊ เมง เมง ๊
ยาม นั้น เฟี้ย ทั้ง สี่ จึง ให้ “ซือ เม๊อง” ไป ขอ

ฟาท ฒ๋ เมง ทา ๋ โวง เมง ๋ โวง ค๊
พระ “หมอ เมือง” ยัง “ลอ วง” เมือง ลอ วง ก็

จี๋ ปู่ ทุท ทู๊ ง ใท ม่า เจ๋น นาง เจ๊า แทน เจ๊า
จึง ปลูก ลูก หญิง ให้ มา เป็น นาง เจ้า แท่น เจ้า

ฒอน ค๊ ฟาท ฒ๋ เมง จี๋ ม่า ท๊น ว๋ ง จ๋น
หมอน เคียง พระ หมอ เมือง จึง มา กิน เวียง จันทร์

ตุาม นน๋ จี๋ ท๊ท แด๊น ด๊น เมง ฒจจ ฟาท
ยาม นั้น จึง รัก แผ่น ดิน เมือง หม้วย พระ

ฒ๋ เมง จี๋ ใท ด๊น ขาน ฮุาน เมง-
หมอ เมือง จึง ให้ ดิน บ้าน เขต เมือง

แท ท๊น ณวาง ทาง ขูน ฮ่า ทา
ตั้งแต่ “หิน ขวาง” “ต้าง ลุ้น” “ฝา ฮ้า”

ดุ๊ แขด โขข แอด ม่า เณ ท๊ เณ พู ๊ ง ฮุาน งาน
“เชียง แสด” “สบ แอด” มา เหนือ “กำ เหนือ” “ปู สั่ง” “ต้าน ง่าน”

ทจ ดุาง พู ท๊ง แทว ณอด โขม ตุ เณา ท๊ จจง ๊
“หัว ช้าง” “ภู ตั้ง” “แก๋ว ขอด” “บม ยุ้ง” “เขา ก๋ำ” “งวง รี”

พู พี๋ อาง แขง ทจ แท๊ง ของ จี๋ จ ค๊ าน นน๋ ม่า ท๊ ง
“ภู พี” “อาง แลง” “หัว แต้ง” “ล้อง จวง” แต่ นั้น มา ขึ้นกับ

แด๊น ด๊น เมง ฒจจ ตุาม นน๋ เมง เพา ง จ
แผ่น ดิน เมือง หม้วย ยาม นั้น เมือง “เบ๊า”[54] กษัตริย์

ทจท ขาว ท๊น จี๋ เอา โทน ม่า เข๋ ว ดุ ใหญ พี๋ ท๊
“ก๊วก ลอ๊าว” กิน จึง เอา ทหาร มา ตี “ผู้ ใหญ่ เฟี้ย ตือ”

ใท จ๋ ออท จ๋ ดุ ทาท วา เขา จ๋ ดุ โทน แทว
ให้ ไป ออก ไป ดู หาก ว่า ไม่ ไป ดู ทหาร แกว

ตุาม นน๋ ดุ ใหญ พี๋ ท๊ เจ๊ด ขาน เจ๊ด เมง ค๊ จ๋ด
ยาม นั้น “ผู้ ใหญ่ เฟี้ย ตือ” จัด บ้าน จัด เมือง ก็ ได้

ทุาช เณา เดุา ทุาช ปี๋ เขา โขด ๊ ขาง วาง ๊ ดุจ
หลาย ข้าว เฒ่า หลาย ปี แล้ว ลด เสีย ปาง วาง เสีย ชั่ว

[54] ยังหาคำแปลไม่ได้

ทามนนี ลัทโอ๋ขัวขาว แสวงนึง แฉนกิน
ยาม นั้น ก็ "ตึก อง เชียว บาว แกวัง" ณ แผ่น ดิน
เมง ฆษีย ทามนนี เมง ขึขึ เงง ดาย ทิน
เมือง หม้วย ยาม นั้น เมือง เวียด กษัตริย์ "เวือง ถาย" กิน
เมง ขาว ฟาท ฆ์ ทิน เมง ไข ลี ขานทิน
เมือง ลาว พระ หมอ กิน เมือง ไล คำ บาน กิน
เมง เทท ท์นฆ ทิน เมง ขาง ทวางขางทิน ปู
เมือง เต็ก "เตียน คน" กิน เมือง สาง "ฮว้าง จาง" กิน ปู่
เจ้า ขัว ขาว แสวง เขีด ขานเขีด เมง ขึ ใท ฆ์
เจ้า เชียว บาว แก้วง จัด บ้าน จัด เมือง จึง ให้ "ซื่อ
เข เขีด แขนทินขานมอนฆ์ ศุนทินขานขาน
เล่" เป็น แสน กิน บ้าน "ม้อน" หมอ "กุ้น" กิน บ้าน "ป้าน"
ทามนนี ปู เจ้า เขีด ขานเขีด เมง ดุนุ ทุขึงขึ
ยาม นั้น ปู่ เจ้า จัด บ้าน จัด เมือง ถุน หลวง ไป่
มี ดางขาง ทาวขึมีนางขึงขึ ฟท ฆึง ตา
มี ช้าง ช้าง ท้าว ไป่ มี นาง จึง ไป รัก ณ ลุงตา
ออท เจ้า ท์นลี เขานึด เขา นึนขึ ณา ไข
แท้ๆ "เจ้า เตี้ยน" ก็ ไม่ ขัด ไม่ ขืน จึง มอบ ลง
ไฆ ใท ฮา ฟา ลี ขอฮ มา ฟัง มา แฉง ปู เจ้า
ปลง ให้ ย่า "นาง คำ สร้อย" มา พับ มา แฝง ปู่ เจ้า
วง เมง ขึ ขึ เขึน เท็น หน่า ปู เจ้า ทาว นาง
"วัง เมือง" จึง เกิด เป็น เห็น หน้า ปู่ เจ้า ท้าว "ม้าง
แทว ขึ มี โอ๋ โดท โอ๋ เมง ขุท ทาว ฮาฮ
แก่ว" จึง มี ท่าน "ดก" ท่าน "เมือง" ลูก ท้าว "ซาย
ใข นา ทุานฟีฮาฮ ใข ขานขึ ใท ฟีดาว ทิน
ใส นา" หลาน เฟี้ย ซาย "ใส บาน" จึง ให้ เฟี้ย "ถาว" กิน
ดึง แอด โอ๋ ท์นทิน เมง ทูง ขูง ฟีทิน เมง ขึ
"เชียง แอด" ท่าน "เหียน" กิน เมือง "รุ่ง" ลุง เฟี้ย กิน เมือง ล้ำ
โอ๋ ทาว ทิน เมง ทุขึง ฆ์ โลง ทิน เมง ขอนขึง ไทิน
ท่าน "ฮ้าว" กิน เมือง หลวง "ซื่อ คง" กิน เมือง "บอน" "สัง เงี่ย" กิน
เมง ทขึท ฆ์นี ควาฮ เดา ทิน เมง ควาฮ ฆ์ ขานทิน เมง
เมือง หั้วะ "หมื่น ควาย" เต่า กิน เมือง ควาย ซื่อ บาน กิน เมือง

แอท ลี แนว ทิน เมง ฌาฮ ขนูวง ทิน เมง ขา
"แอ๊ะ" "คำ เขี้ยว" กิน เมือง ซ้าย "บุน วัง" กิน เมือง ลา
ขุน มี ทิน เมง มขึท โอ๋ ฆ๋อง ทิน เมง แดง ทาม นนี
"บุน มี" กิน เมือง มั่วะ ท่าน "ซ้อง" กิน เมือง แจง ยาม นั้น
ดท์ โอ๋ ขัว ขาว แสวง เขีด ขานเขีด เมง ฮาขึด ขาง
ดึก อง เชียว บาว แกวัง จัด บ้าน จัด เมือง อยาก ได้ [เยี่ยง] ปาง
ปู ตา เงิน ขึ ขอ๋ ขึ ขึ ขึ ขึ เงง
ปู่ ตา เงิน จึง ล่อง ลง ไป ไหว้ กษัตริย์ เวือง
ดาฮ ขัว เม ทุ ฟู ดาง จุ นี เมง ดา ขา ท์ ขึ
ถาย ขอ ไป ตี ภู ฝาง จูมี เมือง "งา" "สา ฮ่อ" กษัตริย์
ขึ มี ขึง มี ดุท ใท เอา โทน เม ทุ เมดา ทาท วา
จึง มี สาร มี ตรา ให้ เอา ทหาร ไป ตี ไป ทำลาย หาก ว่า
ท์ ฆ์นี แดุ ท เขา โทน โฆ์นี เขา แฟ
ฮ่อ ขึ้น แจ[55] ต่อ ไม่ ร่น ชน ไม่ ชนะ
ลนี มา ทอด เมง ดาน เขา เอา โทน เฟา เขึว
คืน มา ยัง เมือง "ถาน" แล้ว เอา ทหาร "เบ๊า" ตี
ลี เฟ แขง ทนี ใด ฮา ทิน เทูน จู
ก็ เพื่อ หลีก กัน ใคร อยาก กิน "เทิ้บ จู"[56]
ขุน ทุ ขึ เจ้า ขึ เอา เงิน ลี ดาง มา โขง ขึ ขึ ขึ ขึ
ภาย หลัง ปู่ เจ้า จึง เอา เงิน คำ ช้าง ม้า ลง ไป ไหว้ กษัตริย์
ขึ เทูน จู ทาท เอ๋น นาฮ ทาฮ ขามขึ ฆ์ ขึ ฆ์ ฆ์นี
[ข้อความส่วนนี้ยังไม่สามารถแปลได้] ไป ตั้ง ค่ายทหาร ณ
ทาง โด ทาง เฟง ขึ ดัด ใจ้ ขึ ขึ ขึ ดึ ขึ เจ้า
กลาง เมือง กลาง นคร จึง ผิด ใจ กษัตริย์ จึง จับ ปู่ เจ้า
ใข ทอฮ ใข ขง ฟา โท ดุ เงิน แม แทง ฟา ลี ขอฮ
ใส่ คุก ใส่ ตะราง แม่นาง "ไท" ผู้ เป็น แม่ กับ แม่นาง คำ สร้อย
ขึ เอา เงิน ลี ดาง มา โขง ขึ ขึ ดุ ทาท เขา โด
จึง เอา เงิน คำ ช้าง ม้า ลง ไป ไถ่ แต่ ไม่ ได้
ทุ เฟ๊น เดา เงิน ฆ์ ท์ ทาง ปู เจ้า ขึ แทว มา ทาง
"หลี เหยน" เข้า เปลี่ยน ตะราง[57] ปู่ เจ้า จึง กลับ มา ทาง
เฟ๊ด ทาง แฟง มา ทาง เจ๊ง ฟา อาฮ ทาว-
"เบิ้ง"[58] ทาง "แบ๊ง"[59] มา ทาง "เจิ้ง ฝ่า อ๋าย ตาว"[60]

[55] หมายถึงค่ายกล
[56] หมายถึงดินแดนชาวไททั้งหมด
[57] คือให้คนไปติดคุกแทน
[58] ไม่รู้ความหมาย
[59] ไม่รู้ความหมาย
[60] ไม่รู้ความหมาย เข้าใจว่าเป็นเส้นทางลับที่ใช้หลบหนีมา

มา ทอด เมง ขึ ขึ มี เดน เดา เดา ควาฮ ขุ ฟาท
มา ถึง เมือง ลอ จึง มี เผือน ข้าว เหล้า ควาย[61] สู่[62] หมาก
ขุ ทิน แขว ขึ ใท โคน โข ง มา โข ง ขึ เจ้า
สู่ กิน แล้ว จึง ให้ คน ลง มา ส่ง ปู่ เจ้า
ขัว ขาว แสวง ทอด ขาน ทอด เมง ขึ ท ทน
เชียว บาว แกวัง ถึง บ้าน ถึง เมือง จึง รัก กัน
ขุท นอ๋ ทึ ง ขึ ใท ทาว ขึ ทามนน
ปลูก น้อง หญิง ไป ให้ ท้าว ลอ ยาม นั้น
ปู เจ้า ขัว ขาว แสวง เขีด ขานเขีด เมง ลี โด ทาฮ
ปู่ เจ้า เชียว บาว แกวัง จัด บ้าน จัด เมือง ก็ ได้ หลาย
เดา เทา ทาฮ ปี เขา ขึ ขึน เดา ทาฮ ลี ขึ เงิน
ข้าว เท้า หลาย ปี แล้ว สิ้น ชีพ เข้า กาบ คำ ลำ เงิน
เม ขุ อิน ขุ ฟูนี ขัว แขว เมง ขานขึ ฟีดาว
ไป สู่ อิน[63] สู่ ฟ้า เสีย แล้ว เมือง บ้าน ไว้ เฟี้ย "ถาว"
ดุ เขึน นอ๋ นึง แฉน กิน เมง ฆษีย ทาท วา ดุ
ผู้ เป็น น้อง ครอง แผ่น ดิน เมือง หม้วย หาก ว่า ถุน
ทุขึ ขึ มี ดาง ขาง ทาวขึมีนางขึงขึ
หลวง ไป่ มี ช้าง ช้าง ท้าว ไป่ มี นาง จึง ไป
ท์ ทฆ์นี ตา ออท เจ้า แขน ฆ์นี เมง ควาฮ ลี เขา นึด
รัก ณ ลุงตา แท้ๆ เจ้า "แสน ซ้ำ" เมือง ควาย ก็ ไม่ ขัด
เขา นึนขึ ณา ไข ไข ใท ฮา เจ้า นาง ลี นอฮ
ไม่ ขืน จึง มอบ ลง ปลง ให้ ย่า เจ้า นาง "คำ น้อย"
มา ฟัง มา คุ ปู เจ้า ฟีดาว เขีด ขานเขีด เมง
มา พับ มา คู่ ปู่ เจ้า เฟี้ย ถาว จัด บ้าน จัด เมือง
ขึ ขัง เงิน เท็น หน่า ฟี แทว โท เมง ทาว อุน
จึง เกิด เป็น เห็น หน้า เฟี้ย "แก้ว" "กง เมือง" ท้าว "อุ่น"
มี ท์ นนขุท ปู เจ้า เขีด ขานเขีด เมง ลี โด
มี เท่า นั้น ลูก ปู่ เจ้า จัด บ้าน จัด เมือง ก็ ได้
ทาฮ เดา เทา ทาฮ ปี ทาท วา ขาด ฟา เท็น ฆ์ ขาน
หลาย ข้าว เท้า หลาย ปี หาก ว่า บาด พร้า เกิน ขวาน
ทวาน โท เท็น ขุท ทาว เงิน ใหญ ทาท ท์ แฟน
กวาน ไท เกิน ลูก ท้าว เป็น ใหญ่[64] หาก สวม โล่

เงิน แขน ทาท ฆ์ ทาว ปู เจ้า ขึ ใข ดึ ขึง
เป็น แสน หาก ฆ่า ท้าว ปู่ เจ้า จึง ลด เสีย ปาง
วาง ขึ ดุ เมง ขาน โอ๋ ขัง ไข มา นึง แฉน กิน
วาง เสีย ชั่ว เมือง บ้าน ท่าน สัง เงี่ย มา ครอง แผ่น ดิน
เมง ฆษีย โด เดา นึง ขึ ขึ ขาฮ ทามนน
เมือง หม้วย ได้ เข้า หนึ่ง ปี กว่า ยาม นั้น
ทาว ท์ ฟาฮ โทท ขาว ขึ ใข ฟท ฆ์ เมง
ท้าว "ก๋ำ" พ่าย ไปตก ลาว จึง ไหว้ พระ หมอ เมือง
ขึ ใท ฟาท ใท แนน มา ขุท ขาน แขง เมง มา
จึง ให้ พระ ให้ "แนน"[65] มา ปลูก บ้าน แปลง เมือง มา
ทาง ใต ดอ๋ ขัง ฆ์นี ขัง ใข ทาว ท์ มา ทาง
ทาง ใต้ "ดอง สิง" ณ วัง ไล ท้าว ก๋ำ มา ทาง
เขน ฆ์นี ดึง เขน มา ทอด เมง ฮอฮ ทาว ท์
สังหาร ท่าน สัง เงี่ย ทั้ง แม่นาง "โก" แม่ ลูก เสีย ยาม นั้น
ขุท ฆ์นี แท ตา ง แทง ขุท แขน แท ตา ง ทาว
ลูก หมื่น แต่ง ต่าง แรง ลูก แสน แต่ง ต่าง ท้าว
ทามนนี ฟา ลี ขอฮ แม ขุท ฮาน แขน เห๊ ขึ ขอ๋
ยาม นั้น แม่นาง คำ สร้อย แม่ ลูก กลัว แสน เต้ จึง ล่อง
โข ง ขึ ทา ขึ เขง ดาฮ ขึ ใท มา ท์ น ขาน ท์ น เมง
ลง ไป หา กษัตริย์ เวือง ถาย จึง ให้ มา กิน บ้าน กิน เมือง
ทาท วา ณาฮ เขา ณวา เขา เดา ขึ ณา แขน เห๊ ขึ
แต่ ว่า ซ้าย ไม่ [เข้า] ขวา ไม่ เข้า จึง ฆ่า แสน เต้ เสีย
ฟา ลี ขอฮ แม ขุท ขึ ฟาฮ เม เฟ๊ ง ลี ขาน เมง
แม่นาง คำ สร้อย แม่ ลูก จึง พ่าย ไป พึ่ง คำ บาน เมือง
โข ฟอ๋ ง แดุ ท์ น เมง ฆษีย ฆา ขึ ขึ โด
ไล "ฟ้อง แจ๋ง" กิน เมือง หม้วย ส่า จึง ได้
ขึ ณาน โทท แทว โทท ขาว เฆ๊ด
จึง กระสานซ่านเซ้น ตก แกว ตก ลาว หมด
ทึ ง ท์ ดุ ทอด ก๋ น ดา ทอด ทา ลอ๋ ง ทามนนี ฟอ๋ ง
ยัง เพียง ผู้ กอด ดิน รอ กอด หญ้า เฝ้า ยาม นั้น ฟ้อง
แดุ ง ทาท ขาง ขุท ทึ ง นาง ขาว ทามนนี โดท เด
แจ๋ง กลับ บาป ลูก หญิง นาง สาว[66] ยาม นั้น "ดก เด"

[61] "เผือนข้าวเหล้าควาย" หมายถึงอาหารจัดเลี้ยงของเจ้านาย ที่ต้องมีเนื้อควายประกอบด้วย
[62] คำว่า "สู่" ในที่นี้หมายถึง "ต้อนรับ"
[63] น่าจะหมายถึง "พระอินทร์"
[64] สำนวน "บาดพร้าเกินขวาน" มีความหมายตามตัวอักษรว่า "พร้าคมเกินกว่าขวาน" ในกรณีนี้นำมาเปรียบเทียบกับการที่ "กวานไทเกินลูกท้าวเป็นใหญ่" คือการที่บริวารพวกเจ้านายเกิดคิดการใหญ่ ดีตนเกินเจ้านาย
[65] "แนน" คืออำนาจจิตวิญญาณประเภทหนึ่ง คล้ายขวัญ ไม่ได้มีจำนวนมากเท่าขวัญ เป็นรากฐานให้การคงอยู่ของชีวิต
[66] "บาปลูกหญิงนางสาว" หมายถึงผิดลูกผิดเมียผู้อื่น

ปุน เรา ทุาย เฆิด ฮ์ หนึ่ง ปาท แท หนา พา ค๊
บุญ ไม่ หลาย ตาย เสีย ณ ปาก “แต๋ หนา” แม่นาง คำ
ฮอย จึ เอา ทาว นาง แทว โจ เพ็ง ต๊น ฮ
สร้อย จึง เอา ท้าว “มาง แกว” ไป พึ่ง “เตียน คน”
เมง เท๊ท พา ค๊ ฮอย จึ โจ เตา ปุ เง ดุาย
เมือง เต๊ก แม่นาง คำ สร้อย จึง ไป หา กษัตริย์ เวือง ถาย
ปุ จึ ใท ตาด ใท เท๊ ค๊ ปุ เจ๊า ทาว นาง
กษัตริย์ จึง ให้ ต่อ ให้ ตี เคียง ปู่ เจ้า ท้าว มาง
แทว จึ นั่น มา หา ค๊ ปาน หนึ่ง เมง โจ จึ
แกว จึง ขึ้น มา หา คำ บาน แห่ง เมือง ไล จึง
มี ฮ๋ มี โหน ไฮ มา ทุาม นน ทาว นาง แทว
มี รี้ มี พล ส่ง มา ยาม นั้น ท้าว มาง แกว
จึ มี ฮ๊ โจ ทา ต๊น ฮ เมง เท๊ท ใท มี ฮ๋
จึง มี หนังสือ ไป หา เตียน คน เมือง เต๊ก ให้ มี รี้
มี โหน มา ดุอย ปุ๊ท ปาน แป๋ง เมง ทุาม นน
มี พล มา ช่วย ปลูก บ้าน แปลง เมือง ยาม นั้น
แน่ง โด หนะ ไ๊ ท๊ม อ๊ว นน นน เอา
“แซ้ง โด วัน เงี่ย” “เกียม เอียว” นั้น ขึ้น เอา
ดอง เอา ดุอย จึ ปัด โด ฟอง แดง ณา ฮ๊
แรง เอา ช่วย จึง จับ ได้ ฟ้อง แจ๋ง ฆ่า เสีย
ทู๊ง ท๊ ฟ๊ง เฆ ท๊น เมง ข๊ ทาว โดง ท๊น เมง แดง
ยัง เหลือ “มิง เกือง” กิน เมือง ล้ำ ท้าว “โถง” กิน เมือง แจง
ทาว หนาม ท๊น เมง นอง ต๊ง ว๊ง หนึ่ง ฉา ถิ่น พา ค๊
ท้าว “มาน” กิน เมือง “ของ” ตั้ง เวียง ณ “ฝา ดิน” แม่นาง คำ
ฮอย จึ เอา โหน โจ ฮ๊ ฮ ฮ๊ เขา พาย ฉั่น มา ต๊ง ว๊ง หนึ่ง นา ค๊
สร้อย จึง เอา ทหาร ไป ขับ เสีย จึง พ่าย ขึ้น มา ตั้ง เวียง ณ “นา คำ”
พา ค๊ ฮอย จึ มี ฮ๊ โจ ทา ฟึ่ง ปุ๊น มี จึ ใท
แม่นาง คำ สร้อย จึง มี หนังสือ ไป หา เฟี้ย บุน มี จึง ให้
ฟึ่ง ฮ๋ เอา โหน โจ เข๊ว ท๊ เฆ โอ ท๊ง โจ ทาง
เฟี้ย “สี” เอา ทหาร ไป ตี “กำ เหนือ” ท่าน “ติ้ง” ไป ทาง
น๊ ท๊ ฮ๊ ปุ โจ โทท ขาว ทุาม นน ฟึ่ แทว ดุ เข๊ น ปุ๊ท
น้ำ “ตี” ขับไป ตก ลาว ยาม นั้น เฟี้ย “แกว” ผู้ เป็น ลูก
ทาว ท๊ พาย โทท ขาว ทุาม นน ฟท๊ ทู๊ด ฟาท เจ๊า
ท้าว กำ พ่าย ตก ลาว ยาม นั้น “ปิ๊ก หยุด” พระ เจ้า
จึ ปุ๊ท จึ แฟง มา ฮุ ปาน ฮุ เมง
จึง ปลูก จึง แพง มา สู่ บ้าน สู่ เมือง
ทุาม นน พา ค๊ ฮอย ค๊ ดุม จ๊น ท๊น ปาน
ยาม นั้น แม่นาง คำ สร้อย ก็ ชม ชื่น ตื่น บาน

เฟ ปุ๊ท ทู๊ง ดุาน ทุาน ทู๊ง นอย จึ ฉาว เมง โจ
เพราะ ลูก ยัง คร้าน หลาน ยัง น้อย จึง รักษา เมือง ไว้
ฟึ่ นาง แทว แต๋ง ทุา พา ค๊ ฮอย จึ เอา
เฟี้ย มาง แกว แต่ง จัด แม่นาง คำ สร้อย จึง เอา
โหน โจ ง โหน จึ เท๊ท ปุ๊ท ฉุด แดง โขน ทุาม
ทหาร [เมือง]ไล ทหาร [เมือง]เจียน [เมือง]เต๊ก ไป ขุด แจ “โบม” ยาม
นน ฟึ่ นาง แทว เจ๊ด ปาน เจ๊ด เมง โจ ค๊ ปุ๊ท
นั้น เฟี้ย มาง แกว จัด บ้าน จัด เมือง ไว้ ให้ ลูก
ค๊ ทุาน ทุาม นน ฉวา เหง๋น เอา โหน เฟา มา ทุ๊ท มา
ให้ หลาน ยาม นั้น “ขวา เหงิม” เอา ทหาร เบ๊า มา ตี มา
ฉา ทาท เรา โด จึ จึ๋ จึ ค๊ น โจ ทุาม นน
ทำลาย แต่ ไม่ ได้ จึง กลับ จึง คืน ไป ยาม นั้น
ฟึ่ นาง แทว จึ แต๋ง จึ ทุา โด ฮาม ปี๋ ฮ๊ เฉา จึ
เฟี้ย มาง แกว จึง แต่ง จึง จัด ได้ สาม ปี สี่ ข้าว จึง
ฉาว ใท ค๊ ถ๊ท โอ เง๊ง โฉ่น ทิ๊น ทุาม นน ฟึ่
ติดต่อ ให้ ก็ “ดึ๊ก อง เจื่อง โซ่น” กิน ยาม นั้น เฟี้ย
นาง แทว จึ ค๊ น โจ เมง ข๊ เมง เฆ โอ
มาง แกว จึง คืน ไป เมือง ล้ำ เมือง หม้วย ท่าน
เง๊ง โฉ่น ทิ๊น ทุาม นน ปุ๊ท ทาว ฉาย ใฮ นา
เจื่อง โซ่น กิน ยาม นั้น ลูก ท้าว จ่าย ใส่ นา
ทุาน ฟึ่ ฉาย ใฮ ปาน จึ ใท โอ โด ถ๊ท ทิ๊น
หลาน เฟี้ย จ่าย ใส่ บ้าน จึง ให้ ท่าน “ดึ๊ก” กิน
ปาน ทโง เมง แท๋ง ปาน นาย โอ เมง ทิ๊น ปาน เฆโง แท๋ง
บ้าน ใน เมือง กับ บ้าน “บาย” ท่าน “เมือง” กิน บ้าน “มวง” กับ
ปาน เงา ทุาม นน ฟึ่ โท๋ง เมง โจ เพ็ง ต๊น โฉ่น เมง เท๊ท
บ้าน “งา” ยาม นั้น เฟี้ย “กง เมือง” ไป พึ่ง “เตียน คน” เมือง เต๊ก
ค๊ วา นอย จึ มา เพ็ง ถ๊ท โอ โท๋ง ข๊ง จึ ฮ๊ท จึ
ก็ ว่า น้อย จึง มา พึ่ง ดึ๊ก อง “โตง บิ่ง” จึง รัก จึง
ใฉุ ปุ๊ท แป๋ง ฉา เจ๊า นาง ค๊ แทว มา ฟ๊ง มา แด๋ง ปุ
ใคร่ ปลูก แปลง ย่า เจ้า นาง “คำ แก้ว” มา พับ มา แฝง ปู่
เจ๊า โท๋ง เมง แฉ๋ง ฮาม ทุาม นน แด๋น ถิ่น เมง ฆโจ
เจ้า กง เมือง ดี งาม ยาม นั้น แผ่น ดิน เมือง หม้วย
ถ๊ท โอ เง๊ง โฉ่น เจ๊ด ปาน เจ๊ด เมง จึ แท๋ง ใท
ดึ๊ก อง เจื่อง โซ่น จัด บ้าน จัด เมือง จึง แต่ง ให้
ฟึ่ ทวา โจ ทาว โจ เม๊ ฮ เอา ฟึ่ โท๋ง เมง มา ฮุ ปาน
“ซื้อ กว๋า” ไป กล่าว ไป เชิญ เอา เฟี้ย กง เมือง มา สู่ บ้าน
ทา เมง ปุ เจ๊า ทิ๊น เมง ทุ๋ง ฉุ๊ง โฉม ว๊ง พาว
หา เมือง ปู่ เจ้า กิน เมือง “ฮุ่ง” เซียง “สม” “วัง ปาว”

ฮอง ฉอง มา ค๊ ปุ เจ๊า โท๋ง เมง ถ๊ท โอ เง๊ง
“สอง ของ” มา เคียง ปู่ เจ้า กง เมือง ดึ๊ก อง เจื่อง
โฉ่น นึ่ง ปาน นึ่ง เมง ฆาทาว โทอ โท ทาว โฮง
โซ่น ครอง บ้าน ครอง เมือง ส่า กล่าว ไหว้ ไท กล่าว ส่ง
ฟึ่ น อง ทาว จึ ฉัด ทน ถ๊ท โอ เง๊ง โฉ่น
พี่ น้อง ท้าว จึง ผิดใจ กัน ดึ๊ก อง เจื่อง โซ่น
จึ พาย เม เพ็ง ค๊ ปาน เมง โจ ง ทาท เรา ดุอย
จึง พ่าย ไป พึ่ง คำ บาน เมือง ไล แต่กลับ ไม่ ช่วย
ค๊ ถ ดุอย อาว จึ จึ๋ จึ ค๊ น มา หา เดุา หา แท
คิด ช่วย คิดอ่าน จึง กลับ จึง คืน มา หา เฒ่า หา แก่
จึ เฉา แฉ๋ง โฉ่น โอ โถท โอ เมง จึ เฉา
จึง เข้า ค่าย โบน ท่าน ดกท่าน เมือง จึง เข้า
แฉ๋ ฉา หาน โอ เดุ๊ โฉ่น จึ มี ฮ๊ โจ หา
ค่าย “ซา ฮาน” อง เจื่อง โซ่น จึง มี หนังสือ ไป หา
ฟึ่ ขนุ ขุ๋น ฉจ๊ ฟึ่ ปุ๊ท จึ เอา โหน มา ขุ มา
เฟี้ย “บุน” “บุน ยวง” พ่อ ลูก จึง เอา ทหาร มา ห้อม มา
ถอน ทาว ฟึ่ น อง จึ พาย โจ ฟึ่ เพ็ง ฟึ่ ขุ๋น มี
ล้อม ท้าว พี่ น้อง จึง พ่าย ไป พึ่ง เฟี้ย บุน มี
เมง มโท ฟึ่ ขุ๋น ฟึ่ เพ็ง จึ ปุ๊ท จึ แป๋ง วา
เมือง มั่วะ เฟี้ย “บุน บัง” จึง ปลูก จึง แปลง ว่า
เจ๊ด โอ เง๊ง โฉ่น จึ ใท ฉั่ น ทม๋ เอา แทว
ทำ อง เจื่อง โซ่น จึง ให้ “เซี่ย เตี้ยม” เอา แกว
โจ ท๊ว ถ ทาย ฮ๋ เท๊ง โอ โถท โอ เมง
ไป สังหาร เสีย ทั้ง ท่าน ดก ท่าน เมือง
ทุาม นน เมง ปาน จึ ท๊ง จึ อาน ทุาม นน
ยาม นั้น เมือง บ้าน จึง สงบ จึง สุข ยาม นั้น
เมง ศวาย ทาว อุ๋น เม เพ็ง เมง โจ
เมือง ควาย ท้าว อุ่น ไป พึ่ง เมือง ไล
ทาท เรา ดุอย จึ เพ็ง เมง แฉ๋ง เรา ทวาด เอา
แต่ ไม่ ช่วย จึง พึ่ง เมือง แถง แล้ว กวาด เอา
ดอท เอา ดุ๊ ทาว ปาง ทาว โฮน โจ เฆ๊ด เรา
ครอบ เอา ครัว ท้าว “บ๋าง” ท้าว มน ไป หมด เขา
จึ มา หา ถ๊ท โอ เง๊ง โฉ่น จึ ค๊ ด จึ อาว
จึง มา หา ดึ๊ก อง เจื่อง โซ่น จึง คิด จึง จัดการ
เอา ฮ๋ เอา โหน โจ ทอย โจ น๊ จึ โถ ขุ๊ท โถ ม๊
เอา รี้ เอา พล ไป ตาม ไป ด้วย จึง ได้ ลูก ได้ เมีย

มา ใท ทาว ปาง ทาว โฮน เรา จึ มา ฮ๋ ดุอย
มา ให้ ท้าว บ๋าง ท้าว มน เขา จึง มา ขอ ช่วย
ท๊ง ทุ ท๊ง ฉา ทุาม นน ถ๊ท โอ เง๊ง โฉ่น
ตั้ง กระต๊อบ ตั้ง เพิง ยาม นั้น ดึ๊ก อง เจื่อง โซ่น
เจ๊ด ปาน เจ๊ด เมง ฟึ่ ง ท๊ โคม ทุาง ทา หน แค๋ง แฉ๋ง
จัด บ้าน จัด เมือง ฟัง เพียง คม ดาบ กล้า หน้า แข้ง แข็ง
เรา เอา โหน โจ ขุ โจ ถอน เมง แฉ๋ง จึ ฉัด
จึง เอา ทหาร ไป ห้อม ไป ล้อม เมือง แถง จึง ผิด
ใจ เจ๊า ดุ๊ง แด๋ง จึ มี โหน ท๊ ใท ฟึ่ ทุ๊ง
ใจ เจ้า เซียง “แดง” จึง มี ทหาร ใกล้ ใต้ เฟี้ย “ดวง
ทาง ฟึ่ โพน ฟึ่ ดุ๊ง เฆน ฮ๋ ง โจ ฮ๋ ทุาม นน
ฮ้าง” เฟี้ย “โป๊น” เฟี้ย “เจี๋ยง เมือน” ขับ ไล่ เสีย ยาม นั้น
จึ ใท แฮน ทาว ท๊ โจ เพ็ง เมง เฆา
จึง ให้ “แสน กำว หนอ” ไป พึ่ง เมือง เบ๊า
ปุ เจ๊า จึ เอา ดุ๊ โจ เพ็ง เมง ข๊ ทาว ขา
ปู่ เจ้า จึง เอา ครัว ไป พึ่ง เมือง “เบีย” ท้าว [เมือง]ลา
เรา ใจ โคด ใจ จาน จึ ใท โจ ท๊ว ถ ทวาย ปุ
กลับ ใจ คด ใจ โกง จึง ให้ ไป สังหาร ปู่
เจ๊า ทาว นาง แทว ฮ๋ เมง ปาน ตาท โจ ทุาย
เจ้า ท้าว มาง แกว เสีย เมือง บ้าน ตาก ไว้ ดาย
ทาย โจ เรา ทุาม นน ฟอง ทุ๊ท จึ ใท ทวาน แฮ
หงาย ไว้ เปล่า ยาม นั้น ป้อง “ทึก” จึง ให้ กวาน “แซ”
โฉ่ง ปาท ใท โจ ฉอท โจ ฮาว ทา ปุ เจ๊า โท๋ง
ลง ปาก ใต้ ไป เสาะ ไป สาว หา ปู่ เจ้า กง
เมง จึ เท๊น ท๊ง ข๊ ง ฟึ่ น ข๊ ง ฟาน จึ
เมือง จึง เห็น ยัง เลียบ “พิน” เลียบ “พาน”[67] จึง
ทา เดุา ทา แท โจ ทาว โจ เม๊ ฮ มา ฮุ ปาน ทา
หา เฒ่า หา แก่ ไป กล่าว ไป เชิญ มา สู่ บ้าน หา
เมง จึ มา เฉา ว๊ง ท๊ว ปาน ทโง เดุา แท
เมือง จึง มา เข้า เวียง “ติ๋ว” บ้าน “ฮ้วง” เฒ่า แก่[68]
จึ โฉม ดุ๊น ท๊น ปาน ทุาม นน เดุา แท
จึง ชม ชื่น ตื่น บาน ยาม นั้น เฒ่า แก่
จึ เอา ปุ เจ๊า โจ โจ ง ทาว ขา ทาว มโท
จึง เอา ปู่ เจ้า ไป ไหว้ ท้าว ลา ท้าว มั่วะ
จึ ปุ๊ท จึ ทู ปุ๊ท แป๋ง ฉา จึ มา
จึง ปลูก จึง ยอ ปลูก แปลง ซ้าย จึง มา

---

[67] ยังไม่สามารถแปลสำนวน “เลียบพินเลียบพาน” ได้

[68] “เฒ่าแก่” ในที่นี้หมายถึงคณะกรรมการเมือง ที่มักเรียกว่า “เฒ่าแก่รั้งเมือง”

ฉวา จึง เตา ฑามนนฺ ปู เจา จึง เฉา วัง ปฺท
ขวา จึง กลับ ยาม นั้น ปู่ เจ้า จึง เข้า เวียง “ปั๊วะ”
ฑามนนฺ พี่ จู พาย ปฺ โตท ขาว จึง โขง พนท ฑัง
ยาม นั้น เฟี้ย “จู” พ่าย ไป ตก ลาว จึง ไหว้ พระ “ยับ
เม็ด มา ทิน เมง ฟฺรย จึง ใท xอน ใท นาย ใxง ทอด
เหม็ด” มา กิน เมือง หม้วย จึง ให้ หนังสือแต่งตั้ง ส่ง ถึง
ฺาน ทอด เมง หา วา เฉา แท เฺา ฺ เฺา พุท จึง
บ้าน ถึง เมือง หา ว่า เฒ่า แก่ ไม่ สู่ ไม่ สม จึง
จึง จึง ค้น ปฺ เฉ พนท เจา ปู เจา จึง แตง ใท
กลับ จึง คืน ไป ถึง พระ เจ้า[69] ปู่ เจ้า จึง แต่ง ให้
คอน เมง ฺ เขึน นอง ใxง ตาง เน ตาง ค้ง เฉา
“คอน เมือง” ผู้ เป็น น้อง ลง ต่าง เนื้อ ต่าง ตน เฒ่า
แท จึง ใท นั้ xง นั้ ทาย จา เขน ใxง ปฺ
แก่ จึง ให้ “ซื้อ สัง” “ซื้อ ฮ้าย” จ่า เรือน ลง ไป
นาง ปฺ วุ ทอด เจา พนี ฺาน ฑามนนฺ
ขอบ ไป คุณ ยัง เจ้า พื้น บาท[70] ยาม นั้น
จึง มี จู ทูา ฺ ค้ ปุท แง ถัท ใอง ฉัว ฺาว อาน
จึง มี โองการคำ ปลูก แปลง “ดึ๊ก อง เซียว บาว อาน”
มา นัง แดน ถิน เมง ฟฺรย ฑามนนฺ จึง โถด
มา ครอง แผ่น ดิน เมือง หม้วย ยาม นั้น จึง ได้
ถิน ฺาน หฺาน เมง แท ทิน นวาง ทาง ขุ
ดิน บ้าน เขต เมือง แต่ “หิน ขวาง ทาง หลุบ”
ฝา ทา จุ ง แxด เม เขน พุ xง หฺาย งาน
“ฝา ฮ้า” “เซียง แสด” ไป เหนือ ภู “สัง ดาบ ง้าน”
พุ เต้ ถาน แถง แทว ใxม แทว นอด ใxม ฑุ
ภู “เต หิน แดง” “แกว ลม” “แกว ขอด” “โบม ยุ้ง”
ทิน ถ้ อาง แxง ทฺ แทง xอง จึง นั แท มาง
“หิน ดำ” “อาง แล้ง” “หัว แก่ง” “ล้อง จวง” น้ำ แต้[71] ฝั่ง
ใท จุ ง ฺาน วาน อาง ท้ เขน แท ทาด ทาง
ใต้ “เจี้ยง จาน” “หว่าน อ้าง” “กำ เหนือ” ตั้งแต่ “หาด หล่าง”
ทาง ทุง มา ท้ ป แดน ถิน เมง ฟฺรย ฑามนนฺ
“ทาง หลวง” มา กับ แผ่น ดิน เมือง หม้วย ยาม นั้น
ปู เจา เขึด ฺาน เขึด เมง จึง ใท ฟอง เจุ เขึด
ปู่ เจ้า จัด บ้าน จัด เมือง จึง ให้ “พอง เถ” เป็น

แxน ทาท ขุน เฺา ทูาย เพึด ฉ จึง ใท นั้
แสน หาก บุญ ไม่ หลาย ตาย เสีย จึง ให้ “ซื้อ
ฉ เขึด แxน ทิน ฺาน มอน แท ฺาน จา
สัง” เป็น แสน[72] กิน บ้าน “ม้อน” กับ บ้าน “จา”
นั้ ฺาม ใท เขึด ฟอง ทิน ฺาน ฺรท โท แย
“ซื้อ ล่าม” ให้ เป็น ป้อง กิน บ้าน “ล่วก” ทุ่ง “แย”
แท ทอน ค้ด ทุ ฺาน ตาง เมง ฑามนนฺ ปู เจา
แต่ ก่อน คิด เอา บ้าน ต่าง เมือง ยาม นั้น ปู่ เจ้า
เขึด ฺาน เขึด เมง ขุ ทุง จึง ใท มี ขุาง xาง ทาว
จัด บ้าน จัด เมือง ถุน หลวง ไป่ มี ช้าง ข้าง ท้าว
ใท มี นาง จึง ใท ปฺ ท ทั้ง ตา ออท เจา เมง มฺท จึง
ไป่ มี นาง จึง ไป รัก ณ ลุงตา แท้ๆ เจ้า เมือง มั๋วะ จึง
นา ใxง ใง ใท ฺา เจา นาง ค้ แดง มา พั๊ง มา แดง หาท
มอบ ลง ปลง ให้ ย่า เจ้า นาง “คำ แดง” มา พับ มา แฝง หาก
ใท ทุท โถง ทุท ขุ จึง ใท ทั้ง ตา ออท เจา จอม
ไป่ ครบ ดง ครบ ป่า จึง ไป รัก ณ ลุงตา แท้ ๆ เจ้า “จอม
ขุน เมง วาด จึง นา ใxง ใง ใท ฺา พา เจ้ง มา พั๊ง
บุน” เมือง วาด จึง ส่ง ลง ปลง ให้ ย่า นาง “เจือง” มา พับ
มา แดง หาท วา ขุท นุน แทวน ทูาย เขน เจา เทาว แทวน
มา แฝง หาก ว่า ลูก ขุน เคย หลาย เหน้า เจ้า ท้าว เคย
ทูาย นาง จึง เม ทั้ง ตา ออท เจา ค้ ฉ เมง จึง
หลาย นาง จึง ไป รัก ณ ลุงตา แท้ๆ เจ้า “คำ สิง” เมือง เจียน
จึง นา ใxง ใง ใท ฺา เจา นาง ค้ นอน มา พั๊ง มา แดง-
จึง มอบ ลง ปลง ให้ ย่า เจ้า นาง “คำ ซ้อน” มา พับ มา แฝง
ถัท ใอง ฉัว ฺาว อาน เขึด ฺาน เขึด เมง จึง ฉ เขึน เท้น
ดึ๊ก อง เซียว บาว อาน จัด บ้าน จัด เมือง จึง เกิด เป็น เห็น
หนา พี้ ค้ เด เจึง ดุ เจึง จุ ว เจึง โถง เจึง
หน้า เฟี้ย “คำ เฝือ” “เจื่อง ผู้” “เจื่อง เจี้ยว” “เจื่อง ดง” “เจื่อง
ฑาม เจึง ฉ เจึง นจึน นั้ หนั วน นั้ ตา ทาว อุน
นาม” “เจื่อง สิง” “เจื่อง ขวัน” “ซื่อ เหวียน” “ซื่อ ตา” ท้าว “อู่น”
ท้ นนฺ ขุท ปู เจา จั ง ขุ ง จุ ง ใหญ
เท่า นั้น ลูก ปู่ เจ้า เลี้ยง สูง จูง ใหญ่
ขุท ทาว ฺาย ใx นา ทาน พี้ ฺาย ใx ฺาน จึง
ลูก ท้าว จ่าย ใส่ นา หลาน เฟี้ย จ่าย ใส่ บ้าน จึง

[69] “พระเจ้า” ในที่นี้หมายถึงกษัตริย์หลวงพระบาง
[70] “เจ้าพื้นบาท” หมายถึงกษัตริย์หลวงพระบาง
[71] “น้ำแต้” คือชื่อเรียกแม่น้ำดำในภาษาไท
[72] “แสน” ในที่นี้คือตำแหน่งหนึ่ง

ใท ออน เมง ปฺ ทิน เมง ขั ใท โถ จาง เขึด พนี
ให้ “อ่อน เมือง” ไป กิน เมือง ล้ำ ให้ “โด จาง” เป็น พัน
โถ ขั น เขึด พอง เฺา ฑาน เขึด พั ทาว เทด
“โด เลี้ยน” เป็น ป้อง เฒ่า “ย้าน” เป็น หมอ ท้าว “เกื้อด”
ทิน จุ ง เงาม ขุน ฺรง ทิน เมง ขา ฑามนนฺ
กิน “เซียง งาม” “บุน ยวง” กิน เมือง ลา ยาม นั้น
ถัท ใอง xั ฺาว อาน เขึด ฺาน เขึด เมง ค้
ดึ๊ก อง เซียว บาว อาน จัด บ้าน จัด เมือง ก็
ฺา ง ค้ ฺา ง อาว ค้ โถ ทูาย เฺา เทา ทูาย ปี
ใxด ฉ ฺาง วาง ฉ ฺ จุ แท ฉ เทา เฺา ฉ ฺาน ฉ
ลด เสีย ปาง วาง เสีย ชั่ว แก่ เสีย เท้า เฒ่า เสีย บ้าน เสีย
ฺาน ฉ เมง ใxด ขาย ทาย โว โท ง ขุ เม เฺา พา
บ้าน เสีย เมือง เสีย เมือง ลด ลาย กาย ไว้ โก่ง ร่ม ไป ไหว้ ฟ้า
นั้ มา เม เฺา พุด เจุ ง จุ น เม จั น พาน ทุง
ขี่ ม้า ไป ไหว้ พุทธ ถึง เทียน[73] ไป นิพพาน หลวง
ท้ ทาง ฺาท เมง ฺาน โว ทูาย ทาย โว เฺา
ที่ กว้าง ปาก เมือง บ้าน ไว้ ดาย หงาย ไว้ เปล่า
ฑามนนฺ ค้ ถัท ใอง ค้ เด แท แดน ถิน
ยาม นั้น ก็ ดึ๊ก อง คำ เฝือ แต่ง แผ่น ดิน
เมง ฟฺรย ทาท วา โท ง ทุง ปฺ ท มี ขุาง xาง ทาว
เมือง หม้วย หาก ว่า โรง หลวง ไป่ มี ช้าง ข้าง ท้าว
ปฺ มี นาง จึง ใท ทั้ง ตา ออท เจา เจึง โขท
ไป่ มี นาง จึง ไป รัก ณ ลุงตา แท้ๆ เจ้า “เจื่อง หลก”
ค้ เฺา ฉ เฺา ฉั น จึง ฺา ใxง ใง ใท ฺา เจา
ก็ ไม่ ขัด ไม่ ขืน จึง มอบ ลง ปลง ให้ ย่า เจ้า
นาง ค้ อ้ น มา พั๊ง มา แดง ฑามนนฺ ปู เจา
นาง “คำ อิน” มา พับ มา แฝง ยาม นั้น ปู่ เจ้า
ค้ เด จึง ฉ เขึน เท้น หนา ปู เจา ค้ โถม
คำ เฝือ จึง เกิด เป็น เห็น หน้า ปู่ เจ้า “คำ สม”
ปู เจา ค้ เด จั ง ขุ ง จุ ง ใหญ ฑามนนฺ
ปู่ เจ้า คำ เฝือ เลี้ยง สูง จูง ใหญ่ ยาม นั้น ปู่
เจา ค้ เด เขา แท ฉ เทา เฺา ฉ ฺาน ฉ เม
เจ้า คำ เฝือ จึง แก่ เสีย เท้า เฒ่า เสีย บ้าน เสีย เมือง
ฺาท เม ฺาน โว ทูาย ทาย โว เจา ฑามนนฺ
ปาก เมือง บ้าน ไว้ ดาย หงาย ไว้ เปล่า ยาม นั้น ปู่

เจา ค้ โถม เขึด ฺาน เขึด เมง แท แดน ถิน
เจ้า คำ สม จัด บ้าน จัด เมือง แต่ง แผ่น ดิน
เมง ฟฺรย จึง ใท นั้ เท้ง เขึด แxน นั้ เด
เมือง หม้วย จึง ให้ “ซื่อ เกิ๋ง” เป็น แสน “ซื่อ เกือง”
เขึด พอง ปฺ เจา ค้ โถม เขึด ฺาน เขึด เมง
เป็น ป้อง ปู่ เจ้า คำ สม จัด บ้าน จัด เมือง
ทาท จุ ทุง ปฺ มี ขุาง xาง ทาว ปฺ มี นาง
หาก ถุน หลวง ไป่ มี ช้าง ข้าง ท้าว ไป่ มี นาง
จึง ปฺ ท ทั้ง ตา ออท เจา ค้ ค้ น จึง นา
จึง ไป รัก ณ ลุงตา แท้ๆ เจ้า “คำ เกี๊ยน” จึง มอบ
ใxง ใง ใท ฺา เจา นาง ค้ แด มา พั๊ง มา
ลง ปลง ให้ ย่า เจ้า นาง “คำ แฝง” มา พับ มา
แด ทาท ขุท นุน แทวน ทูาย เขน เจา
แฝง หาก ลูก ขุน เคย หลาย เหน้า เจ้า
ทาว แทวน ทูาย นาง จึง ใท ทั้ง ตา
ท้าว ชิน หลาย นาง จึง ไป รัก ณ ลุงตา
ออท เจา ขุน ดา จึง นา ใxง ใง ใท ฺา
แท้ๆ เจ้า บุน ฝา จึง มอบ ลง ปลง ให้ ย่า
เจา นาง ค้ นอน มา พั๊ง มา แด ปฺ เจา ค้
เจ้า นาง “คำ ซ้อน” มา พับ มา แฝง ปู่ เจ้า คำ
ใxม จึง ฉ เขึน เท้น หนา ปู เจา ค้ ขุ ปฺ เจา
สม จึง เกิด เป็น เห็น หน้า ปู่ เจ้า “คำ บ้ว” ปู่ เจ้า
ค้ โถม เขึด ฺาน เขึด เมง ทาท เฺา แมนใจ
คำ สม จัด บ้าน จัด เมือง แต่ ไม่ แม่น ใจ
ปฺ ใจ จึง จึง ปฺ ด ฺาม โว ปู เจา
กษัตริย์ ใจ ราชวัง จึง จับ ขัง ไว้ ปู่ เจ้า
จึง จั ท ขุ แทว มา เอา จุ พาย โถท เมง อ้
จึง ลัก หลบ กลับ มา เอา ครัว พ่าย ตก เมือง “อี๋”
ขุน เฺา ทูาย ปฺ ง ขั น ฉ แดน ถิน เมง ฟฺรย เฺา
บุญ ไม่ หลาย ตาย เสีย แผ่น ดิน เมือง หม้วย ไม่
มี ผู จัท แท จัท ทูา เจุ แท จึง ใท เม เอา
มี ผู้ จัก แต่ง จัก จัด เฒ่า แก่ จึง ไป เชิญ เอา
ปู เจา ค้ แทน พั๊ง เมง ขั มา แท แดน ถิน เมง
ปู่ เจ้า “คำ แท่น” แห่ง เมือง ล้ำ มา แต่ง แผ่น ดิน เมือง
ฟฺรย จึง ใท นั้ ทอง เขึด แxน ฟอง ทาง เขึด
หม้วย จึง ให้ “ซื่อ ทอง” เป็น แสน “ป้อง กาง” เป็น

[73] หมายถึง “แถน”

ฟอง ทามนน ปู่เจ๊า คำ แทน เชีด งาน เชีด เมง
ป้อง ยาม นั้น ปู่ เจ้า คำ แท่น จัด บ้าน จัด เมือง
ถุน หลวง ไป่ มี ช้าง ข้าง ท้าว ไป่ มี นาง จึง ไป
ฮัท หน็ง ตา ออท เจ๊า คัด ฮัท คัด เจา คัด เจ๊น
รัก ณ ลุงตา แท้ๆ เจ้า “คำ ฮัก” ก็ ไม่ ขัด ไม่ ขืน
จึ๊ง นา โจง โจ๊ง ใท ชา เจ๊า นาง คัด ใจ มา พัง มา
จึง มอบ ลง ปลง ให้ ย่า เจ้า นาง “คำ ใส” มา พับ มา
แฝง ปู่เจ๊า คำ แท่น จึง เกิด เป็น เห็น หน้า
ปู่เจ๊า คัด โดย ทาท ถุน หลวง ไป่ มี ช้าง ข้าง
ทาว ไป่ มี นาง จึง ไป รัก ณ ลุงตา แท้ ๆ เจ้า เมือง แจง
จึ๊ง นา โจง โจ๊ง ใท ชา เจ๊า นาง คัด พัง มา พัง
จึง มอบ ลง ปลง ให้ ย่า เจ้า นาง “คำ เพียง” มา พับ
มา แฝง ปู่เจ๊า คัด แทน จึ๊ง ฮัง เป็น เห็น หน้า
พัง ทุง เจ๊น ทามนน ปู่เจ๊า คัด แทน เชีด งาน
เฟี้ย “หลวง เทิน” ยาม นั้น ปู่ เจ้า คำ แท่น จัด บ้าน
เชีด เมง คัด โด ทาช เนา เทา ทาช ปี แท้ง
จัด เมือง ก็ ได้ หลาย ข้าว เท้า หลาย ปี แก่ เสีย
เทา เจา ง้ เมง โจด งาช ทาช โจ ทามนน จึ๊ง
เท้า เฒ่า เสีย เมือง ลด ลาย ผ่าน ไว้ ยาม นั้น จึง
ใท พัง เห็ง ฮอง แท๊ง แฝน ดิน เมง หมัวย หาก ว่า
ถุน ทุง โจ๊ง ไป่ มี ช้าง ข้าง ท้าว ไป่ มี นาง จึ๊ง โจ๊ง
ฮัท หน็ง ตา ออท เจ๊า คัด คัน จึ๊ง นา โจง โจ๊ง ใท
รัก ณ ลุงตา แท้ๆ เจ้า “ก้า กิ๋น” จึง มอบ ลง ปลง ให้
ชา เจ๊า นาง คัด เพ็ง มา พัง มา แฝง พัง ทุง จึ๊ง
ย่า เจ้า นาง “คำ เพิง” มา พับ มา แฝง เฟี้ย “หลวง จิง”
ทามนน ปู่เจ๊า เชีด งาน เชีด เมง ทาท เจา ฮัท ฮัน
ยาม นั้น ปู่ เจ้า จัด บ้าน จัด เมือง หาก ไม่ รัก หมื่น
ฮัท แขน จึ๊ง ทัด ทวาช แขน ทอง ง้ ทาง งาน ทาง เมง
รัก แสน จึง สังหาร แสน “ทอง” เสีย กลาง บ้าน กลาง เมือง
เจา แท ฝาช ฝวา จึ๊ง เจา ง้ เจา พุท จึ๊ง โจ๊ง เอา คัด งา
เฒ่า แก่ ซ้าย ขวา จึง ไม่ สู่ ไม่ สม จึง ไป เอา คำ บัว

มา ง้ มา ทา แท๊ง งาน ทุา เมง ทามนน ปู่เจ๊า คัด
มา สู่ มา หา แต่ง บ้าน จัด เมือง ยาม นั้น ปู่ เจ้า คำ
งา เชีด งาน เชีด เมง ถุน หลวง ไป่ มี ช้าง ข้าง ท้าว
บัว จัด บ้าน จัด เมือง ถุน หลวง ไป่ มี ช้าง ข้าง ท้าว
โจ๊ง มี นาง จึ๊ง โจ๊ง ฮัท หน็ง ตา ออท เจ๊า ทาง ทุ
ไป่ มี นาง จึง ไป รัก ณ ลุงตา แท้ๆ เจ้า “กว่าง หลี”
จึ๊ง นา โจง โจ๊ง ใท มา พัง มา แฝง ปู่เจ๊า คัด งา
จึง มอบ ลง ปลง ให้ มา พับ มา แฝง ปู่ เจ้า คำ บัว
จึ๊ง ง้ เจ๊น เห็น หน้า พัง ง้ ปู่เจ๊า จ๊ง ง้ง จู๊ง ใหญ่
จึง เกิด เป็น เห็น หน้า เฟี้ย “สี” ปู่ เจ้า เลี้ยง สูง จูง ใหญ่
ปู่เจ๊า คัด งา เขา แท ง้ เทา เจา ง้ เมง โจด งาช
ปู่ เจ้า คำ บัว จึง แก่ เสีย เท้า เฒ่า เสีย เมือง ลด ลาย
ทาช โจ คัด ปู่เจ๊า พัง ง้ แท๊ง แฝน ดิน เมง ฟจช
ผ่าน ไว้ ก็ ปู่ เจ้า เฟี้ย สี แต่ง แผ่น ดิน เมือง หม้วย
จึ๊ง ใท ปัง จู เชีด แขน เขา ทาช จึ๊ง ใท ท็ แท
จึง ให้ “ซื่อ เจี๊ยว” เป็น แสน แล้ว ตาย จึง ให้ “ฮอ แห”
เชีด แขน เขา ทาช จึ๊ง ใท ปัง ฮัม เชีด แขน
เป็น แสน แล้ว ตาย จึง ให้ “ซื่อ เฮี๊ยม” เป็น แสน
ปู่เจ๊า พัง ง้ เชีด งาน เชีด เมง ทาท วา ถุน ทุง
ปู่ เจ้า เฟี้ย สี จัด บ้าน จัด เมือง หาก ว่า ถุน หลวง
โจ๊ง มี นาง จึ๊ง โจ๊ง ฮัท หน็ง
ไป่ มี ช้าง ข้าง ท้าว ไป่ มี นาง จึง รัก ณ
ตา ออท เจ๊า ปุน แฟง จึ๊ง โด ชา นาง เมง มา
ลุงตา แท้ๆ เจ้า “บุน แพง” จึง ได้ ย่า นาง เมือง มา
พัง มา แฝง จึ๊ง ง้ เจ๊น เห็น หน้า เจ๊อง เจี๊ยว
พับ มา แฝง จึง เกิด เป็น เห็น หน้า “เจื่อง เจี๊ยว”
เจ๊ง ปุน ทาท วา ฮัด เจา ทวาง จาง เจา ชาว
“เจื่อง บุน” หาก ว่า คิด ไม่ กว้าง ข้าง ไม่ ยาว
จึ๊ง เจา โจม ใจ เจา ใจ แท ฮู เห็น หน้า
จึง ไม่ สม ใจ เฒ่า ใจ แก่ ยัง เห็น หน้า
พัง ฮัด ทอม ปู เป็น พ เป็น ปู่ จึ๊ง มา น็ง
เฟี้ย “คำ ตอม” ผู้ เป็น พ่อ เป็น ปู่ จึง มา ครอง
แฝน ดิน เมง ฟจช พัง ง้ พาช โจ เพ็ง เมง งา
แผ่น ดิน เมือง หม้วย เฟี้ย สี พ่าย ไป พึ่ง เมือง ลา
ทามนน ปู่เจ๊า คัด ทอม ถุน ทุง โจ๊ง มี
ยาม นั้น ปู่ เจ้า คำ ตอม ถุน หลวง ไป่ มี
งาง งาง ทาว โจ๊ง มี นาง จึ๊ง โจ๊ง ฮัท
ช้าง ข้าง ท้าว ไป่ มี นาง จึง ไป รัก

หน็ง ตา ออท เจ๊า ทวาง พาช เมง ชาง
ณ ลุงตา แท้ๆ เจ้า “กว่าง บ๊าย” เมือง “ย่าง”
จึ๊ง โด ชา เจ๊า พา เงิน มา พัง มา แฝง
จึง ได้ ย่า เจ้า แม่นาง “เงิน” มา พับ มา แฝง
ปู่เจ๊า คัด ทอม จึ๊ง ง้ เป็น เห็น หน้า เฟี้ย “ปู คำ เตา”
ทามนน ปู่เจ๊า เชีด งาน เชีด เมง จึ๊ง ใท ปัง เห็ง
ยาม นั้น ปู่ เจ้า จัด บ้าน จัด เมือง จึง ให้ “ซื่อ เต้ง”
เชีด แขน ด้ท โอง คัด ทอม คัด ทาง ท็ มาท ท็ง ด้
เป็น แสน ดึ๊ก อง คำ ตอม ก็ ทาง ชน เก่ง ตี ดี
แฝน งา แฝ เงา ท็ แฝง มนน จึ๊ง เอา โทน มา ง้ มา
พวก เจ้า แผ ไม่ ยึดถือ กฎหมาย มัน จึง เอา ทหาร มา ห้อม มา
ถอน ท็ งาน ท็ เมง ด้ท โอง คัด ทอม งาน จึ๊ง เอา เฒา
ล้อม ที่ บ้าน ที่ เมือง ดึ๊ก อง คำ ตอม กลัว จึง เอา เฒ่า
เอา แท พาช โจ โทท ฮัง โทท ทาว ฮู พาช เงา โด คัด จึ๊ง
เอา แก่ พ่าย ไป ตก “ฮั้ง” ตก “ฮ้าว” ผู้ พ่าย ไม่ ได้ ก็ จึง
ฮู ทาท วา งา เงา มี โจ โฟ เงา มี ทาว จึ๊ง เอา คัด
อยู่ หาก ว่า ปลา ไม่ มี ไข่ ไพร่ ไม่ มี ท้าว จึง เอา คำ
โถช มา แท๊ง แฝน ดิน เมง ฟจช ทามนน จึ๊ง
โดย มา แต่ง แผ่น ดิน เมือง หม้วย ยาม นั้น จึง
ใท ปัง ฝจน เชีด แขน เขา ทาช จึ๊ง ใท ฟอง
ให้ “ซื่อ ขวัน” เป็น แสน แล้ว ตาย จึง ให้ “ป้อง
ด้ง เชีด แขน ทามนน พัง ฝจน โจ๊ง มี นาง เจ๊า
ดิ่ง” เป็น แสน ยาม นั้น เฟี้ย “ขวัน” ไป่ มี นาง เจ้า
แทน เจ๊า ฟอน จึ๊ง โจ๊ง ฮัท หน็ง ตา ออท เจ๊า ทวาง ท็น เมง แฝง
แท่น เจ้า หมอน จึง ไป รัก ณ ลุงตา แท้ๆ เจ้า “กว่าง เหงียน” เมือง แจง
จึ๊ง โด ชา นาง เมง มา พัง มา แฝง ปู่เจ๊า
จึง ได้ ย่า นาง “เมือง” มา พับ มา แฝง ปู่ เจ้า
จึ๊ง ง้ เจ๊น เห็น หน้า ทาว โถช ทาว ใด ทามนน
จึง เกิด เป็น เห็น หน้า ท้าว “โดย” ท้าว “ใฝ” ยาม นั้น
ปู่เจ๊า พัง ฝจน เชีด งาน เชีด เมง ทาท วา
ปู่ เจ้า เฟี้ย ขวัน จัด บ้าน จัด เมือง หาก ว่า
น้ ทาช เทา พาท เจ๊า ทาช โฟง ทามนน ฝจ
น้ำ หลาย เต้า พระ เจ้า หลาย โรง ยาม นั้น กษัตริย์

ทวาง จึ๊ง เอา โทน มา จ๊ง มา เห็ ทาท ฉู่ ง้
ฮวาง จึง เอา ทหาร มา ตั้ง มา ตี บรรดา “ทับ จู”
ทามนน พัง ฝจน พาช ถ้ หน็ ฝอช จึ๊ง
ยาม นั้น เฟี้ย ขวัน พ่าย ลี้ หนี ถอย จึง
ใท ปัง ทวน เชีด แขน เขา ทาช จึ๊ง ใท ปัง
ให้ “ซื่อ เหงียน” เป็น แสน แล้ว ตาย จึง ให้ “ซื่อ
เฒ่า เชีด แขน ทามนน พัง ปู่เจ๊า งาน เชีด
เกือง” เป็น แสน ยาม นั้น เฟี้ย ปู จัด บ้าน จัด
เมง ทาท วา ถุน ทุง โจ๊ง มี นาง งาง ทาว โจ๊ง
เมือง หาก ว่า ถุน หลวง ไป่ มี ช้าง ข้าง ท้าว ไป่
มี นาง จึ๊ง โจ๊ง ฮัท หน็ง ตา ออท เจ๊า เมง
มี นาง จึง ไป รัก ณ ลุงตา แท้ๆ เจ้า เมือง
วาด จึ๊ง โด ชา พา คัด ฮอช มา พัง มา แฝง
วาด จึง ได้ ย่า นาง “คำ สร้อย” มา พับ มา แฝง
จึ๊ง ง้ เจ๊น เห็น หน้า เจ๊ง ทา เจ๊ง ทาม เจ๊ง โต
จึง เกิด เป็น เห็น หน้า “เจื่อง กา” “เจื่อง นาม” “เจื่อง ไต”
ฉู่ว เทง มี ท็ นน ง้ ท ปู่เจ๊า ทามนน ฉู่น เจ๊ด
“เจี๊ยว เวือง” มี เท่า นั้น ลูก ปู่ เจ้า ยาม นั้น “เทียน เจ๊ด”[74]
มนน อาง ท็ โคม ทาง ทา ทน แฝง แฝง มนน จึ๊ง ง้ ง้
มัน อ้าง เพียง คม ดาบ กล้า หน้า แข้ง แข็ง มัน จึง จากไป เสีย
งา ทวาง[75] เม ฮู เมง แฝง โด ง้ ง้ ฉู่น เจ๊ด ทาช
กษัตริย์ ฮวาง ไป อยู่ เมือง แถง ได้ สิบ ปี เทียน เจ๊ด ตาย
ทามนน คัด แฝง คัด เจา แมน ใจ ง้ ใจ จู
ยาม นั้น คำ แฝง คิด ไม่ แม่น ใจ กษัตริย์ ใจ ราชวัง
จึ๊ง ฉอด เมง ง้ จึ๊ง ใท พัง จึ๊ง ฮู เป็น ง้ ท คัด เทา
จึง ถอด เมือง เสีย จึง ให้ เฟี้ย “จิ๋ง” ผู้ เป็น ลูก “คำ เก๋า”
มา ท็น เมง ฟจช ทามนน จึ๊ง ใท ปัง เหง
มา กิน เมือง หม้วย ยาม นั้น จึง ให้ “ซื่อ เหือง”
เชีด แขน ใท ปัง ทาช เชีด ฟอง พัง จึ๊ง เชีด
เป็น แสน ให้ “ซื่อ กาย” เป็น ป้อง เฟี้ย จิ๋ง จัด
งาน เชีด เมง ทาท วา ถุน ทุง โจ๊ง มี นาง งาง ทาว
บ้าน จัด เมือง หาก ว่า ถุน หลวง ไป่ มี ช้าง ข้าง ท้าว
โจ๊ง มี นาง จึ๊ง ฮัท ฟาท ทง ฮอง นาง พัง นอง
ไป่ มี นาง จึง รัก หมาก ใน ส้อง[76] นาง พี่ น้อง

[74] หมายถึง “หว่างกงเจิ๊ด” (Hoàng Công Chất, 1706–69) กบฏชาวเวียดที่หนีขึ้นไปตั้งค่ายอาศัยอยู่ในดินแดนไท ณ เมืองแถง หรือเดียนเบียนฟู เมื่อกลางคริสต์ศตวรรษที่ 18

[75] อีกฉายานามของหว่างกงเจิ๊ด ซึ่งได้รับการยกย่องเสมือนเป็นกษัตริย์ในมุมมองของชาวไทสมัยนั้น

[76] “หมากในส้อง” หมายถึงลูกคนในเมืองเดียวกัน แทนที่จะเป็นลูกสาวจากคนต่างเมือง การแต่งงานกับ “นาง” ในเมืองเดียวกันอาจหมายถึงการแต่งงานกันระหว่างเครือญาติที่ค่อนข้างใกล้ชิดกัน เนื่องจากลูกเจ้ามักต้องแต่งกับลูกเจ้า เมื่ออยู่ในเมืองเดียวกัน ก็จึงเป็นญาติใกล้ชิดกันมากกว่าลูกเจ้าจากต่างเมือง

ทะเง เมง มา พัง มา แดง
ใน เมือง มา พับ มา แฝง
จึง ขึ้น เป็น เห็น หน้า เฟี้ย “แกว” “กง เมือง”
พี้ บุน ซุง เจา เจ้า แม่ ดัว ทน จึง มี พี้ ขึ้ง
เฟี้ย “บุน ซุง” พวก เจ้า แม่ เดียว กัน จึง มี เฟี้ย “บิ่ง”
พี้ ต้ เจา เจ้า แม่ ดัว ทน
เฟี้ย “ตือ” พวก เจ้า แม่ เดียว กัน
จึง มี พี้ อาน เจ้ง ทาด เจา เจ้า แม่ ดัว ทน
จึง มี เฟี้ย “อ่าน” “เจื่อง กาย” พวก เจ้า แม่ เดียว กัน
จึง มี พี้ ทอด เจ้ง ไฝน เจา เจ้า ผ แม ขุท
จึง มี เฟี้ย “ยอด” “เจื่อง โซ่น” พวก เจ้า คน แม่ ลูก
ขุท ปู่ เจ้า คำ เพ็ง มี ท นน ทาม นน
ลูก ปู่ เจ้า คำ พึ่ง มี เพียง นั้น ยาม นั้น
เม ง ปะ ปะ แท ทัง ทิน เขา ทาด ปะ จิ ดู ทิน
เมือง กษัตริย์ “แก่ง ฮึง” กิน แล้ว ตาย กษัตริย์ “เจี่ยว ถุง” กิน
เขา ปะ ดาด เทง มา ซ้ ปะ ซ้ ปะ ดาด ลัท ทิน
แล้ว กษัตริย์ “ถาย เวือง” มา ขับ เสีย กษัตริย์ “ถาย ดึ๊ก” กิน
เขา ทาด ปะ ทวาง ไดง ทิน เขา ทาด ทาม นน
แล้ว ตาย กษัตริย์ “ฮว่าง ทง” กิน แล้ว ตาย ยาม นั้น
ปะ เท ทู ทิน เม ง ปะ เม ง ขาง โอง ฮาน
กษัตริย์ เกือง ยิ้ง กิน เมือง ปั๋ว เมือง สาง ท่าน “ซาน
เท ทิน เขา ทาด ทาม นน วัง จัน ฟาท เจ้า นน
เตื้อง” กิน แล้ว ตาย ยาม นั้น เวียง จันทร์ พระ เจ้า “มั้น”
ทิน ทาท วา ลัด เขา แมน ใจ ไทด ใจ ไท จึง ปัด
กิน หาก ว่า คิด ไม่ แม่น ใจ โกย[77] ใจ ไย้[78] จึง จับ
เล็ม โว จึง เอา เจ้า อิน มา ทิน วัง จัน ทาม นน
คุม ไว้ จึง เอา เจ้า อิน มา กิน เวียง จันทร์ ยาม นั้น
เม ง ไข ตัว เฟ ง ทิน เขา ทาด ทาว ซิน แด ทิน
เมือง ไล “เจี๊ยว เนือง” กิน แล้ว ตาย ท้าว “สิน แซ่” กิน
เขา ทาด ตัว งอก ทิน เม ง ไข ทาม นน ปู่ เจ้า
แล้ว ตาย “เจี๊ยว ง่อก” กิน เมือง ไล ยาม นั้น ปู่ เจ้า
ลัด เพ็ง เจ้ด ฮาน เจ้ด เม ง จึง ใท ตั้ เท ง เจ้ด แขน
คำ พึ่ง จัด บ้าน จัด เมือง จึง ให้ “ซื้อ เหือง” เป็น แสน

ทาท วา เป็น ใหญ ทาท ท้ แฟน เป็น แขน ทาท เฟ
หาก ว่า เป็น ใหญ่ กลับ ถือ โล่ห์ เป็น แสน กลับ ปล้นเมือง
ทาว ปู่ เจ้า ลัด เพ็ง จึง ซ้ ปะ ซ้ จึง ใท ตั้ ไฮ ง
ท้าว ปู่ เจ้า คำ พึ่ง จึง ขับ เสีย จึง ให้ “ซื่อ โฮง”
เจ้ด แขน ทาท วา เขา ดาง ลัด ดาง อาว จึง ใท
เป็น แสน หากแต่ ว่า ไม่ ช่าง คิด ช่าง วางแผน จึง ให้
ตั้ ฮุท เจ้ด แขน ทาม นน ปู่ เจ้า ลัด เพ็ง เจ้ด
“ซื่อ ฟุ๊ก” เป็น แสน ยาม นั้น ปู่ เจ้า คำ พึ่ง จัด
ฮาน เจ้ด เม ง ดุ ทุ ง ไปปี ดาง ขาง ดาง ทาว ไปปี นาง
บ้าน จัด เมือง ถุน หลวง ไป่ มี ช้าง ข้าง ท้าว ไป่ มี นาง
จึง ซ้ ท ฟาท ทง ง อ นาง พี้ น อ ง ทะเง เม ง
จึง รัก หมาก ใน ส้อง นาง พี่ น้อง ใน เมือง
มา พัง มา แดง จึง ซ้ ง เป็น เท็น นน ลัด อ ง
มา แนบ มา เคียง จึง เกิด เป็น เห็น หน้า “คำ อิง”
มี ลัด ใง มี ลัด อิน มี ลัด เจ้ มี พี้ อาน มี
มี “คำ ใส” มี “คำ อิน” มี “คำ เชือ” มี “เฟี้ย อาน” มี
เจ้ง ทาด มี ลัด แวน มี เจ้ง ไฝน มี ท
“เจื่อง กาย” มี “ก้ำ แวน” มี “เจื่อง โซ่น” มี เพียง
นน ขุท ปู่ เจ้า ลัด เพ็ง ทาม นน ปู่ เจ้า
นั้น ลูก ปู่ เจ้า คำ พึ่ง ยาม นั้น ปู่ เจ้า
ลัด เพ็ง จึง ดาด ดาน ใท ขุท ดาด ดาด เม ง ใท
คำ พึ่ง จึง จ่าย บ้าน ให้ ลูก ชาย จ่าย เมือง ให้
ขุท ทาว ลัด อ ง ทิน เม ง ฟะ ดาด ลัด อิน ทิน
ลูก ท้าว คำ อิง กิน เมือง หม้วย คำ อิน กิน
เม ง ควาย ใท นั้ ทิว เจ้ด ฟน นั้ เท ท เจ้ด
เมือง ควาย[79] ให้ “ซื่อ หีว” เป็น พัน “ซื่อ เต๊ก” เป็น
ฟอ ง ลัด ใง ทิน เม ง ขั ขุน เขา ทาด เฟ ด ซ้
ป้อง คำ ใส กิน เมือง ล้ำ บุญ ไม่ หลาย ตาย เสีย
จึง ใท ลัด เด ทิน เม ง ขั เขา ทาด จึง ใท ลัด
จึง ให้ คำ เฝือ กิน เมือง ล้ำ แล้ว ตาย จึง ให้ คำ
แอน ทิน เม ง ขั พี้ อาน ทิน เม ง แอท ทาม นน
แอน กิน เมือง ล้ำ เพี้ย อาน กิน เมือง แอ๊ะ ยาม นั้น
เม ง ปะ ปะ จึ ว ไดง ทิน ปู่ เจ้า ลัด เพ็ง ใจ ทิน ดุ น
เมือง กษัตริย์ กษัตริย์ เจี่ยว โถง กิน ปู่ เจ้า คำ พึ่ง ใจอยาก กิน ชิ้นเนื้อ

[77] สันนิษฐานว่า “โกย” น่าจะหมายถึง “สยาม” เนื่องจากคำว่า “โกย” ในปัจจุบันนั้น ชาวโซ่งในเพชรบุรี ซึ่งถูกกวาดต้อนมาจากเมืองต่างๆ ในสิบสองจุไทในเวียดนาม ใช้เรียกชาว “ไทย” ในเชิงลบ

[78] อาจหมายถึง “สยาม” เช่นกัน ในเวียดนามมีกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ภาษาตระกูลไทกลุ่มหนึ่ง ที่ชาวเวียดเรียกว่า “Giáy” แต่เนื่องจากตามบันทึกนี้ชาว “ไย้” น่าจะมีอำนาจเหนือหลวงพระบาง จึงควรหมายถึงชาวสยามมากกว่า

[79] เมืองควายเป็นเมืองขึ้นสำคัญของเมืองหม้วย เมืองควายมีขนาดใหญ่ ปกติไม่น่าจะให้ผู้ครองเมืองหม้วยครองเมืองควายด้วยพร้อมๆ กัน เข้าใจว่าน่าจะเป็นความคลาดเคลื่อนของการคัดลอกบันทึก

ทอน หนา ใจ ทิน ปา โต ใหญ จึง ไป ปู่ ปาก ตี
ท่อน หนา ใจ กิน ปลา ตัว ใหญ่ จึง ไป อยู่ ปาก(น้ำ) ตี
ปู่ เจ้า เจ้ด ฮาน เจ้ด เม ง ลัด ได ทาด เฝา เทา ทาด
ปู่ เจ้า จัด บ้าน จัด เมือง ก็ ได้ หลาย ข้าว ถือไม้เท้า หลาย
ปี ไขด ซ้ ปาง ดาง ซ้ ดุ ทู าม นน เม ง ฟะ ดาด
ปี ลด เสีย ปาง วาง เสีย ชั่ว ยาม นั้น เมือง หม้วย
ลัด อ ง ทิน แขน ขุท เจ้ด แขน เฝ ง เทา เขา ทาด
“คำ อิง” กิน “แสน ฝุก” เป็น แสน เยี่ยง เก่า แล้ว ตาย
จึง ใท เฟ น เจ้ด แขน นั้ ตา เจ้ด ฟอ ง เขา
จึง ให้ “เหวิน” เป็น แสน “ซื่อ ตา” เป็น ป้อง แล้ว
ทาด จึง ใท นั้ ทวา เจ้ด แขน ทาท วา เขา ดาง ลัด
ตาย จึง ให้ “ซื่อ กวา” เป็น แสน หาก ว่า ไม่ ช่าง คิด
ดาง อาว ดอด ซ้ จึง ใท นั้ ไขท เจ้ด แขน เขา
ช่าง วางแผน ถอด เสีย จึง ให้ “ซื่อ โหลก” เป็น แสน แล้ว
ทาด ใท นั้ ฟู เจ้ด แขน เขา ทาด ใท นั้
ตาย ให้ “ซื่อ วู” เป็น แสน แล้ว ตาย ให้ “ซื่อ
ไขด เจ้ด เขา ทาด จึง ใท นั้ ทาง เจ้ด ฟอ ง
โบย” เป็น แล้ว ตาย จึง ให้ “ซื่อ ตาง” เป็น ป้อง
ทาม นน ปู่ เจ้า เจ้ด ฮาน เจ้ด เม ง ดุ ทุ ง
ยาม นั้น ปู่ เจ้า จัด บ้าน จัด เมือง ถุน หลวง
ปี ปี ดาง ขาง ดาง ทาว ปี นาง จึง ใท ฟาท
ไป่ มี ช้าง ข้าง ท้าว ไป่ มี นาง จึง รัก หมาก
ทะเว ง อ นาง พี้ น อ ง ทะเง เม ง จึง ใด ฮา
ใน ส้อง นาง พี่ น้อง ใน เมือง จึง ได้ ย่า
ฟา ทู ง มา พัง มา แดง จึง ซ้ ง เป็น
พระนาง ตุง มา พับ มา แฝง จึง เกิด เป็น
เท็น หน ปู่ เจ้า ลัด ฟน มี ลัด แด ง มี เจ้ง
เห็น หน้า ปู่ เจ้า “คำ พัน” มี “คำ แดง” มี “เจื่อง
จึ ว มี เจ้ง ไดง มี เจ้ง วัง มี ทาว
เจี่ยว” มี “เจื่อง โถง” มี “เจื่อง วัง” มี ท้าว
เท มี ท นน ขุท ปู่ เจ้า ทาม นน ปู่
“เหลือ” มี เพียง นั้น ลูก ปู่ เจ้า ยาม นั้น ปู่
เจ้า เจ้ด ฮาน เจ้ด เม ง ลัด ได ทาด เฝา เทา ทาด
เจ้า จัด บ้าน จัด เมือง ก็ ได้ หลาย ข้าว ถือไม้เท้า หลาย
ปี ไขด ซ้ ปาง ดาง ซ้ ดุ เม ง ฮาน ไขด
ปี ลด เสีย ปาง วาง เสีย ชั่ว เมือง บ้าน ลด
ขาด ทาด โว ลัด ปู่ เจ้า ลัด ฟน แท ง แดน
ลาย ผ่าน ไว้ ก็ ปู่ เจ้า คำ พัน แต่ง แผ่น

ถิน เม ง ฟะ ดาด จึง ใท ลัด เด ง ทิน เม ง ขั
ดิน เมือง หม้วย จึง ให้ คำ แดง ไป กิน เมือง ล้ำ
เจ้ง จึ ว ทิน เม ง ฟาด เจ้ง ไฝด ทิน เม ง แอท
เจื่อง เจี่ยว กิน เมือง พาย เจื่อง โหนย กิน เมือง แอ๊ะ
ปู่ เจ้า ลัด ฟน เจ้ด ฮาน เจ้ด เม ง ลัด ท้ ง ลัด อาน ทาท วา
ปู่ เจ้า คำ พัน จัด บ้าน จัด เมือง ก็ สงบ ก็ สุข หาก ว่า
ดุ ทุ ง ปี ปี ดาง ขาง ทาว ปี นาง จึง ไป รัก
ถุน หลวง ไป่ มี ช้าง ข้าง ท้าว ไป่ มี นาง จึง ไป รัก
ท้ ง ตา อ อท เจ้า เม ง จ้าด จึง ใด ฮา ฟา ลัด ปู่ น
ณ ลุงตา แท้ๆ เจ้า เมือง จาย จึง ได้ ย่า พระนาง คำ บุญ
มา พัง มา แดง จึง ซ้ ง เป็น เท็น หน ตู้ ว ทา
มา พับ มา แฝง จึง เกิด เป็น เห็น หน้า “เยี้ยว กา”
ทาท วา ปุ่ น เขา ทาด เฝ ด ซ้ ทาท วา ปุ่ น ทวาน แทวน
หาก ว่า บุญ ไม่ หลาย ตาย เสีย หาก ว่า ขุน กวาน เคย
ทาด เฝ เขา เจ้า ทาด แทวน ทาด นง ง จึง ไปปี ท้ ง
หลาย เหน้า เจ้า ผ่าน เคย หลาย นาง จึง ไป รัก ณ
ตา อ อท เจ้า ลัด อิน เม ง ศวาด ลัด เขา ณ ณ
ลุงตา ออก เจ้า “คำ อิน” เมือง ควาย ก็ ไม่ ขัด ไม่ ขืน
จึง ณ เขา ไข ไจ ใท ฮา ฟา ลัด อุน มา พัง มา แดง
จึง แต่ง ลง ปลง ให้ ย่า พระนาง “คำ อุ่น” มา แนบ มา เคียง
จึง ซ้ ง เป็น เท็น หน เจ้ง ตู ทาท วา มา แม ง
จึง เกิด เป็น เห็น หน้า “เจื่อง ฝู” หากแต่ ว่า ม้า แข็ง
แขน ท อน ศวาด ขุท ดาด ตาด ท อน พี้ จึง
วิ่ง ก่อน ควาย ลูก ชาย ตาย ก่อน พ่อ จึง
มี เจ้ง เท ง มี เจ้ง ดาว มี เจ้ง ท อม
มี “เจื่อง เฮือง” มี “เจื่อง ถาว” มี “เจื่อง หอม”
วา เจ้า พี้ น อ ง แม ดัว ทน จึง มี เจ้ง จู แม
พวก เจ้า พี่ น้อง แม่ เดียว กัน จึง มี “เจื่อง จู” แม่
นั้ ง มี ท นน ขุท ปู่ เจ้า ลัด พน ทาม นน ปู่
หนึ่ง มี เพียง นั้น ลูก ปู่ เจ้า คำ พัน ยาม นั้น ปู่
เจ้า เจ้ด ฮาน เจ้ด เม ง ลัด ดาด ลัด ดาด อาว
เจ้า จัด บ้าน จัด เมือง ก็ ช่าง คิด ช่าง วางแผน
ลัด ท้ ง ลัด อาน ทาม นน เม ง ปะ ปะ ตั ว ทิ
ก็ สงบ ก็ สุข ยาม นั้น เมือง กษัตริย์ กษัตริย์ “เตียว ตี”
ทิน เขา ทาด ปะ ตั ด ทิน ทาม นน แขน เท ม
กิน แล้ว ตาย กษัตริย์ “ตี ดึ๊ก” กิน ยาม นั้น แสน เติม
ฟอ ง ทาด ทาด จึง ใท นั้ เท็น เจ้ด แขน-
ป้อง ผ่าน ตาย จึง ให้ “ซื่อ เติน” เป็น แสน

ทวาง โงท เจีด ฟอง ทวาง ฒัง เจีด ท์ ทุจง
"กว่าง หลก" เป็น ป้อง "กว่าง มิง" เป็น ฮอ หลวง[80]

เงา ตาจ จึง ใท ฒัท์ง ทีน งาน งาน ตูาม
แล้ว ตาย จึง ให้ หมอ "เตี้ยง" กิน บ้าน ป้าน ยาม

นน ปุ เจ้า คำ พัน ต์ ต์ ต์ ตจจ แท ว้
นั้น ปู่ เจ้า คำ พัน พอ เหมาะ แก่ อายุ แก่ เสีย

เทา เดา ว้ เมง โงด งาจ ทาจ โว ตูาม นน
ไม้เท้า เฒ่า เสีย เมือง ลด ลาย ผ่าน ไว้ ยาม นั้น

ปุ เจ้า "คำ เจือย" แต่ง แผ่น ดิน เมือง หม้วย
จึง ให้ แสน เฮียน เป็น เยี่ยง เก่า หาก ว่า ถุน หลวง

โง มี ดาง ฆาง ทาว โง มี นาง จึง เมง ฮท ฒัง ตา
ไป มี ช้าง ข้าง ท้าว ไป มี นาง จึง ขึ้นไป รัก ณ ลุงตา

ออท เจ้า งาน งุ เมง ควาจ จึง ณา โงง โงง ใท มา
แท้ๆ เจ้า บ้าน "บุง" เมือง ควาย จึง แต่ง ลง ปลง ให้ มา

พ์ง มา แฝง ปุ เจ้า จึง เกิด เป็น เห็น หน้า ท้าว "ตวน"
พับ มา แฝง ปู่ เจ้า จึง เกิด เป็น เห็น หน้า ท้าว "ตวน"

ทาท งุน เงา ทาจ ตาจ ทอน พ์ ตูาม นน ปุ เจ้า
หาก บุญ ไม่ หลาย ตาย ก่อน พ่อ ยาม นั้น ปู่ เจ้า

ค์ เดุจ จึง งอง โงง โง ทา ง โง ต์ ด์ ท ทาท วา
"คำ เจือย" จึง ล่อง ลง ไป หา กษัตริย์ ตี ดึก หากแต่ ว่า

จึง เจีด จ้ เจ้า โด ท์ โงท ป้ จึง เฒัด ว้ ทาง
จึง เป็น "จี เจา"[81] ได้ เท่า หก ปี จึง หมด เสีย ทาง

ง โง ทาง โฆง ตูาม นน เมง ฒจจ จึง ใท ค์
กษัตริย์ ทาง โรง ยาม นั้น เมือง หม้วย จึง ให้ "คำ

แทน ดุ เป็น นอง มา แท ตูาม นน เมง ง โง
แทน" ผู้ เป็น น้อง มา แต่ง ยาม นั้น เมือง กษัตริย์ กษัตริย์

ต์ ด์ ท ทีน เจง เทา แจน ทน์ ฟอง ทาจ เจง เทา
ตี ดึก กิน เยี่ยง เก่า แสน เฮียน ป้อง สืบมา เยี่ยง เก่า

ฒัง ท์ง ทีน งาน งาน ตาจ ฒัง เต์ ต์ ม เจีด ฒัง
หมอ เตี้ยง กิน บ้าน ป้าน ตาย หมอ "เติม" เป็น หมอ

ทาท วา ดุน ทุจง ปุ เจ้า ค์ แทน โง มี ดาง ฆาง
หาก ว่า ถุน หลวง ปู่ เจ้า คำ แทน ไป่ มี ช้าง ข้าง

ทาว โง มี นาง จึง เมง ฮท ฒัง ตา ออท เจ้า เมง
ท้าว ไป่ มี นาง จึง ขึ้นไป รัก ณ ลุงตา แท้ๆ เจ้า เมือง

ควาจ จึง ณา โงง โงง ใท จา ฟา ค์ ฟาจ มา
ควาย จึง แต่ง ลง ปลง ให้ ย่า พระ คำ พาย มา

พ์ง มา แฝง ปุ เจ้า จึง ว้ เกิด เป็น เห็น หน้า "เจื่อง เต๊"
พับ มา แฝง ปู่ เจ้า จึง เกิด เป็น เห็น หน้า "เจื่อง เต๊"

ตูาม นน ง โง ต์ ด์ ท ค์ ตูง ฮท มี โฆง ใท ปุ เจ้า
ยาม นั้น กษัตริย์ ตี ดึก ก็ ยัง รัก มี การงาน ให้ ปู่ เจ้า

จึง มี จ์ ณ์ น มา ใท เจีด ต์ น อ ตูาม นน ปุ
จึง มี เอกสาร ขึ้น มา ให้ เป็น "เตียน อี" ยาม นั้น ปู่

เจ้า เจีด งาน เจีด เมง จึง ใท ทุ โฆม เจีด โดุ ทาจ
เจ้า จัด บ้าน จัด เมือง จึง ให้ "หลี โสม" เป็น "โถ่ หลาย"[82]

ทีน เมง ฟาจ ใท เจง จุ เจีด ทุ เทง ทจง เจ้า
กิน เมือง ฟ้าย ให้ "เจื่อง จู" เป็น "หลี เตื่อง"[83] ใน เมือง

ใท เจง เมง เจีด โดุ ทาจ ใท เจง ฒัง เจีด
ให้ "เจื่อง เมือง" เป็น โถ่ หลาย ให้ "เจื่อง มิง" เป็น

ฉ ทุ เจง เมง ตาจ จึง ใท เจง ต์ น งุท ดาจ
"ฝอ หลี"[84] เจื่อง เมือง ตาย จึง ให้ "เจื่อง เตียน" ลูก ชาย

ทุ ฉุ เจีด โดุ ทาจ เจง เท์ งุท ปุ เจ้า ค์ แทน
หลี ฝู่ เป็น โถ่ หลาย เจื่อง เต๊ ลูก ปู่ เจ้า คำ แทน

เจีด โฆจ โจง ตูาม นน เมง โง ต์ แจง ทีน
เป็น "โดย ไหว"[85] ยาม นั้น เมือง ไล "ตี แสง" กิน

เมง ควาจ ทุ ฒาม ทีน ดุ วง ฒัง ทีน เมง พ์ง
เมือง ควาย หลี นาม กิน เจี่ยว เหวิน กิน เมือง เพียง

เจง เทง ทีน เมง ณ์ง ตูาม นน เมง จ์ ทุ อุท
เจื่อง เตือง กิน เมือง เขียง ยาม นั้น เมือง ล้ำ "หลี อุ๊"

ตาจ จึง ใท ฉ ทุ ว์ง เจีด ทุ เทง ตูาม นน แจน
ตาย จึง ให้ ฝอ หลี บิง เป็น หลี เตื่อง ยาม นั้น แสน

ท์ น ตาจ จึง ใท ฆวาง ทาจ เจีด แจน ใท ทวาง ก์ง
เฮียน ตาย จึง ให้ "ฮวาง กาย" เป็น แสน ให้ กว่าง ดิง

[80] "ฮอหลวง" เป็นตำแหน่ง
[81] มาจากภาษาเวียดนามว่า tri châu แปลว่า "เจ้าเมือง"
[82] ชื่อตำแหน่ง
[83] คือตำแหน่งเจ้าเมือง
[84] คือตำแหน่งรองเจ้าเมือง
[85] ชื่อตำแหน่ง

เจีด ฟอง ทวาง เฆง เจีด ท์ ทุจง ใท แวน ฟอง เจีด
เป็น ป้อง กว่าง เฮือง เป็น ฮอ หลวง ให้ "แวน ฟ้อง" เป็น

อุท แจน ท์ น เจีด ฟอง ทาง ตูาม นน ปุ เจ้า เจีด
อุ๊ แสน เฮี้ยน เป็น ป้อง ทาง ยาม นั้น ปู่ เจ้า จัด

งาน เจีด เมง ค์ ทาง ท์ ท์ง ท์ อาน
บ้าน จัด เมือง ก็ กลาง ก็ สุข ก็ สงบ

เงา มา ฆอด ปี เทา ณา ดา ทาน เง เทุง
แล้ว มา ถึง ปี เต้า ซง่า หาน[86] ธง เหลือง

จึง เอา ท์ เอา โทน มา ท์ ง ทาท ด์ ง เจ้า ปุ เจ้า
จึง เอา รี้ เอา พล มา ตี บรรดา เมือง ปู่ เจ้า

ค์ แทน จึง ฟาจ โง โทท ง โทท งาว เจีน โฟ
คำ แทน จึง พ่าย ไป ตก บ่อ ตก ลาว ประชาชน ไพร่

ฟาจ เงา ก์ ฒัง เงา ณอจ
พ่าย ไม่ ดี หนี ไม่ พ้น

ฒ์ เท์ ม จึง โด เอา โพ ออท ดุ โอง จมี
หมอ เติม จึง ได้ เอา ไพร่ ออก ยอม ท่าน ซิม

ทาท วา ง เงา มี โจ โฟ เงา มี ทาว จึง โด โง
หาก ว่า ปลา ไม่ มี ไส้ ไพร่ ไม่ มี ท้าว จึง ได้ ไป

เมจ เอา ทาว จึง ทุ ฉ ทุ มา แท แจน ก์ น
เชิญ เอา ท้าว "จัง หลี" ฝอ หลี มา แต่ง แผ่น ดิน

เมง ฒจจ ตูาม นน พ์ โดุ ต์ น ฟาจ เม เพ์ง
เมือง หม้วย ยาม นั้น เฟี้ย "โถง เตียน" พ่าย ขึ้นไป พึ่ง

ท์ แจง เมง โง งุ น เงา ทาจ เฒัด ว้ ทาง เมง
"ตี แสง" เมือง ไล บุญ ไม่ หลาย สิ้น เสีย ทาง เมือง

โง ปุ เจ้า ค์ แทน ฟาจ มา จุ เมง แดุ
ไล ปู่ เจ้า คำ แทน พ่าย มา อยู่ เมือง แถง

ตูาม นน ฆา เจ้า จึง เอา ท์ เอา โทน มา ท์ ง ทาน
ยาม นั้น สองพี่น้อง จึง เอา รี้ เอา พล มา ตี หาน

เค์ เทุง ปุ เจ้า ค์ แทน ค์ มา ทอจ ฆา เจ้
ธง เหลือง ปู่ เจ้า คำ แทน ก็ มา ช่วย พี่น้อง เจื่อง

ทาน เค์ เทุง จึง ว์ด โด ปุ เจ้า ค์ แทน โง เค์ ม
จีน ธง เหลือง จึง จับ ได้ ปู่ เจ้า คำ แทน ไป คุม

โว ทา เมง ฆา ตูาม นน ง โง ต์ ด์ ท จึง ใท
ไว้ ยัง เมือง ลา ยาม นั้น กษัตริย์ ตี ดึก จึง ให้

ฉ เท์ แจง เท์ โด ท มา ทวาด เอา ทาน เค์ เทุง
"ฝ้อ เล" "แจ๋ง เล ดัก" มา กวาด เอา หาน ธง เหลือง

ออท เม เมง ทาน เฒัด ตูาม นน ง โง ท ดาน ค์ ตูง ฮท
ออก ขึ้น เมือง หาน หมด ยาม นั้น กษัตริย์ ข้าราชการ ก็ ยัง รัก

เงา วาง ว้ โท แท ปุ ค์ แทน จึง ใท ค์ ฮท มา แท
ไม่ วาง เสีย การงาน ตั้งแต่ ปู่ คำ แทน จึง ให้ "คำ ฮัก" มา แต่ง

แฝน ดิน เมง ฒจจ ตูาม นน ปุ เจ้า ค์ ฮท เจีด งาน
แผ่น ดิน เมือง หม้วย ยาม นั้น ปู่ เจ้า คำ ฮัก จัด บ้าน

เจีด เมง แจน ทาจ ตาจ จึง ใท ทวาง ก์ง เจีด แจน
จัด เมือง แสน กาย ตาย จึง ให้ "กว่าง ดิง" เป็น แสน

ทาท เงา ดาง ค์ ด ดาง อาว แท ท ว้ จึง ใท ทวาง โงท
หากแต่ ไม่ ช่าง คิด ช่าง วางแผน โกรธ เสีย จึง ให้ "กว่าง ลก"

เจีด แจน ฟอง เท์ ตาจ จึง ใท ทวาง เฆ์ น เจีด
เป็น แสน ป้อง "เกอ" ตาย จึง ให้ "กว่าง เหวิน" เป็น

ฟอง ทวาง ตา เจีด ท์ ทุจง ทุ จู ตาจ จึง ใท
ป้อง "กว่าง ตา" เป็น ฮอ หลวง "หลี จู" ตาย จึง ให้

เง ทา เป็น งุท เจีด ทุ เทง ทจง เจ้า โดุ ทาจ โจม
"เจื่อง กา" เป็น ลูก เป็น หลี เตื่อง ของ เมือง โถ่ หลาย โสม

ตาจ จึง ใท ค์ ตู เจีด โดุ ทาจ จู ทจง เจ้า ฒ์
ตาย จึง ให้ "คำ ย้อ" เป็น โถ่ หลาย อยู่ ใน เมือง หมอ

เท์ ม เฒัด ว้ จึง ใท ฒ์ พ์ง เจีด ฒ์ ตูาม นน
เติม สิ้น เสีย จึง ให้ หมอ พับ เป็น หมอ ยาม นั้น

เมง ณาจ ทุ ทาน เฒัด ว้ จึง ใท ค์ แฝง เจีด ทุ เทง
เมือง ซ้าย หลี หาน สิ้น เสีย จึง ให้ "คำ แฝง" เป็น หลี เตื่อง

เมง ข์ ทุ ง ตาจ จึง ใท ฒ์ พ์ง เจีด ทุ เทง ดุ เจ์ ท
เมือง ล้ำ หลี บิง ตาย จึง ให้ หมอ พับ เป็น หลี เตื่อง เซียง เปิ๊ก

ทุ โฆจ ตาจ จึง ใท ทวาง ดุ ข์ ทาน ปุ แจน ทน์
"หลี โหนย" ตาย จึง ให้ "กว่าง เหถียบ" หลาน ปู่ แสน เฮียน

ง โง เจีด ทุ เทง ตูาม นน ฒ์ อาน ทีน งาน งาน
ไป เป็น หลี เตื่อง ยาม นั้น หมอ "อาน" กิน บ้าน ป้าน

เมง ควาจ ทุ ฒาม ตาจ ค์ ทุน ทีน ทาท เงา ดาง
เมือง ควาย หลี นาม ตาย "คำ ทุน" กิน หากแต่ ไม่ ช่าง

ค์ ด์ ดาง อาว แฝน เมง โง ทาว โง จึง เอา โทน
คิด ช่าง วางแผน ให้ถูกใจ เมือง ไล ท้าว ไล จึง เอา ทหาร

มา งุ มา ดอม ว์ ด โด ณา ว้ ตูาม นน เมง โง
มา ล้อม มา โอบ จับ ได้ ฆ่า เสีย ยาม นั้น เมือง ไล

ท์ แจง ตาจ ทาว ทุจง ทน์ เมง โง เมง ง โง
"ตี แสง" ตาย ท้าว "หลวง" กิน เมือง ไล เมือง กษัตริย์

[86] "หาน" หมายถึงคนจีน

ปฺจ๊ ลท๊ ตาฮ ปฺจ๊ หนี๋ ฮุท หนี๋ เขา ตาฮ ปฺจ๊ ฮาม
กษัตริย์ ตี ตึก ตาย กษัตริย์ “เกี๋ยน ฟุ๊ก” กิน แล้ว ตาย กษัตริย์ “ฮาม
หนี๋ หนี๋ เมง ปฺจ๊ ฎาม นนฺ ปู๋ เจ๊า คำ ฮัท
หงี๋” กิน เมือง กษัตริย์ ยาม นั้น ปู่ เจ้า คำ ฮัก
เจ๊ด ฎาน เจ๊ด เมง จุน ทุจ๊ง โจ๊ มี ฎาง ฮาง ทาว
จัด บ้าน จัด เมือง ถุน หลวง ไป่ มี ช้าง ข้าง ท้าว
โจ๊ มี นาง จึง โจ๊ ฮท๊ ฟน๊ง ตา ออท เจ๊า เมง ฎา
ไป่ มี นาง จึง ขึ้น รัก ณ ลุงตา แท้ๆ เจ้า เมือง ลา
จึง โจ๊ด ฮา เจ๊า นาง ค๊ โฮม มา พ๊ง มา แฉ๊ง ปู๋ เจ๊า
จึง ได้ ย่า เจ้า นาง “คำ โฮม” มา แนบ มา เคียง ปู่ เจ้า
จึง ฮะ เจ๊น เท๊น หนา เจ๊ง อาน เจ๊ง อนี๋ ฮา เจ๊า แม ดว๊ หนี๋
จึง เกิด เป็น เห็น หน้า “เจื่อง อาน” “เจื่อง เอียน” สอง เจ้า แม่ เดียว กัน
ฎาม นนฺ ปู๋ เจ๊า เจ๊ด ฎาน เจ๊ด เมง ค๊ ฎาง ท๊ ทะ๊ ท๊ อาน
ยาม นั้น ปู่ เจ้า จัด บ้าน จัด เมือง ก็ กลาง เท่า สุข เท่า สงบ
ฎาม นนฺ ปฺจ๊ ฮท จึง เอา โหน มา ทั๊ ทจ๊ ทั๊ เหน๊ท
ยาม นั้น กษัตริย์ ฝรั่ง จึง เอา ทหาร มา ตี ก๊วก ตี เนื้อก[87]
จึง โจ๊ด แฉ๊ง ดนี๋ เหน๊ท หนาม เหน๊ท ฮม๊ เฟ๊ด จึง มา
จึง ได้ แผ่น ดิน เนื้อก นาม เนื้อก เซียม[88] สิ้น จึง มา
ฎะ๊ ฮะ๊ ฟน๊ง ดอน แนน เมง ฮา ทาท ทู๊ โจ๊ท เจ๊า
ตั้ง ค่ายทหาร ณ ดอน แนน เมือง ลา บรรดา หัวเมือง
จึง ออท ปฺจ๊ ฮท ฎาม นนฺ ปู๋ เจ๊า ค๊ ฮท๊ ทาท
จึง ยอม กษัตริย์ ฝรั่ง ยาม นั้น ปู่ เจ้า คำ ฮัก กลับ
ค๊ ฎะ๊ ดาง เฉา โจด ฮ๊ ปา๊ง วาง เสีย ฮั๋ จุ๊ โฎ๊ ณุ๋
ตัว กาง แก่ เฒ่า ลด เสีย ปาง วาง เสีย ชั่ว โก่ง ร่ม
เม เฉา ฟา นี๋ มา เม เฉา วุด เฉ๊ง จุ๊ เม ฮนี๋
ขึ้น ไหว้ ฟ้า ขี่ ม้า ขึ้น ไหว้ พุทธ ถึง เทพ ขึ้น นิพพาน
ทุจ๊ง ท๊ ทวาง ฎาม นนฺ ปฺจ๊ ฮท จึง ฮ๊ ฎ๊ มา
หลวง ที่ กว้าง ยาม นั้น กษัตริย์ ฝรั่ง จึง ให้ คำ ย้อ มา
นี๊ง แฉ๊ด ดนี๋ เมง ฟจ๊ฮ ปู๋ เจ๊า ค๊ ฎ๊ เจ๊ด ฎาน
ครอง แผ่น ดิน เมือง หม้วย ปู่ เจ้า คำ ย้อ จัด บ้าน
เจ๊ด เมง แฮน โจท เฟ๊ด ฮ๊ จึง ใท ฟอง อาน
จัด เมือง แสน ลก สิ้น เสีย จึง ให้ ป้อง อาน
เจ๊ด แฮน ฟอง เฟ๊น ตาฮ จึง ใท ทวาง
เป็น แสน ป้อง เหวิน ตาย จึง ให้ กว่าง
โหนฮ เจ๊ด ฟอง ท๊ ทุจ๊ตาฮ จึง ใท ทวาง ฮะ๊
โหยน เป็น ป้อง ฮอ หลวง ตาย จึง ให้ กว่าง สิง

เจ๊ด ท๊ ทุจ๊ง ฎาม นนฺ จึง ใท ทู๊ จุ๊ เจ๊ด
เป็น ฮอ หลวง ยาม นั้น จึง ให้ “หลี เถียบ” เป็น
โฎ ทาฮ เจ๊ง ตาง เจ๊ด โหฮ โฎ๊ ฎาม นนฺ เมง
โถ่ หลาย เจื่อง ตาง เป็น ยาม นั้น เมือง
นาฮ ทู๊ แฉ๊ง ตาฮ จึง ใท เจ๊ง จุ๊ง เจ๊ด ทู๊ เตง
ซ้าย “หลี แฝง” ตาย จึง ให้ “เจื่อง จุง” เป็น หลี เตื่อง
เมง ฮ๊ ฟ๊ จุน ตาฮ ฎาม นนฺ ปู๋ เจ๊า ค๊ ฎ๊ เจ๊ด ฎาน
เมือง ล้ำ เฟี้ย บุญ ตาย ยาม นั้น ปู่ เจ้า คำ ย้อ จัด บ้าน
เจ๊ด เมง จุน ทุจ๊ง โจ๊ มี ฎาง ฮาง ทาว โจ๊ มี นาง
จัด เมือง ถุน หลวง ไป่ มี ช้าง ข้าง ท้าว ไป่ มี นาง
จึง ฮท๊ ฟาท ทจ๊ง ฮอง มาง ฟ๊ นอง ทจ๊ง เมง
จึง รัก หมาก ใน ส้อง นาง พี่ น้อง ใน เมือง
จึง โจ๊ด ฮา ฟา ค๊ ทว๊ มา พ๊ง มา แฉ๊ง
จึง ได้ ย่า พระนาง คำ เกียว มา แนบ มา เคียง
ปู๋ เจ๊า จึง ฮะ๊ เจ๊น เท๊น หนา เจ๊า ฟจ๊น ทาท วา ณุ๋น
ปู่ เจ้า จึง เกิด เป็น เห็น หน้า เจ้า “มวน” หาก ว่า ขุน
ทวาน แทวน ทาฮ เหน๊า เจ๊า ทาว แทวน ทาฮ นาง
ข้าราชการ เคย หลาย เหน้า เจ้า ท้าว เคย หลาย นาง
จึง โจ๊ ฮท๊ ฟน๊ง ตา ออท เจ๊า เมง จ๊าฮ จึง ณา โจง
จึง ไป รัก ณ ลุงตา แท้ๆ เจ้า เมือง จาย จึง แต่ง ลง
โจ๊ง ใท ฮา ฟา ค๊ อนี๋ มา พ๊ง มา แฉ๊ง จึง ฮะ๊ เจ๊น
ปลง ให้ ย่า พระนาง คำ เอียน มา แนบ มา เคียง จึง เกิด เป็น
เท๊น หนา เจ๊ง จึ เจ๊ง จุ๊ เจ๊ง ฟ๊ ฮา เจ๊า พี นอง
เห็น หน้า “เจื่อง จิง” “เจื่อง เถียบ” “เจื่อง นำ” สาม เจ้า พี่ น้อง
แม ดว๊ หนี๋ ฎาม นนฺ เมง ปฺจ๊ ปฺจ๊ โจง แฉ๊ง หนี๋ เขา
แม่ เดียว กัน ยาม นั้น เมือง กษัตริย์ กษัตริย์ “ลง แขวง” กิน แล้ว
ตาฮ ปฺจ๊ แจุด จุ๊ ฮ หนี๋ เมง ปฺจ๊ ฎาม นนฺ เมง ฮา
ตาย กษัตริย์ “แถง ถาย” กิน เมือง กษัตริย์ ยาม นั้น เมือง ลา
ค๊ ทวน หนี๋ วาน เจ๊ด ทวอน ฮุ๋ ดุ๋ ทาท เจ๊า ค๊ ทวน อาน
“คำ วัน หงวาน” เป็น “กวน ฝู่”[89] ดู บรรดา เมือง(ไท) คำ วัน อาน
ค๊ ว๊ น เจ๊า เมง ฮา ฮุ๋ ฎาน จึ๊ ฎาม นนฺ ปู๋ เจ๊า เจ๊ด
ครอง เจิว เมือง ลา อยู่ บ้าน “เจี๋ยน” ยาม นั้น ปู่ เจ้า จัด
ฎาน เจ๊ด เมง ฮุ๋ ปฺจ๊ ฮุ๋ ทวาน ค๊ ฮท๊ ใท ทจ๊ฮ แฮว
บ้าน จัด เมือง สู่ กษัตริย์ สู่ ข้าราชการ ก็ เรียกว่า ใกล้ อายุขัย แล้ว
เฎา โจ๊ด โฟท เฟ๊ด ใจ๋ จึ ใท ฮฮ๊ น จ๊ง ฮ๊
ไม่ ได้ อก พึง ใจ จึง ให้ การงาน หยุด เสีย

[87] “ก๊วกเนื้อก” มาจากภาษาเวียดนามว่า quốc nước แปลว่า “ประเทศ”
[88] “เนื้อกเซียม” หมายถึง “ประเทศสยาม”
[89] “กวาน ฝู่” มาจากภาษาเวียดนามว่า quan phủ เป็นตำแหน่งเทียบได้กับเจ้าเหนือเจ้าเมืองทั้งหลาย

เมง ฟจ๊ฮ ตาท โจ๊ ทาฮ ทาฮ โจ๊ เฎา ปฺจ๊ โจ๊ ต
เมือง หม้วย ตาก ไว้ ดาย หงาย ไว้ เปล่า กษัตริย์ ฝรั่ง
จึ ใท ค๊ จุ๊ ม มา แฉ๊ง แฉ๊น ดนี๋ เมง ฟจ๊ฮ
จึง ให้ “คำ จูม” มา แต่ง แผ่น ดิน เมือง หม้วย
ปู๋ เจ๊า ค๊ จุ๊ ม จุน ทุจ๊ง โจ๊ มี ฎาง ฮาง ทาว โจ๊
ปู่ เจ้า คำ จูม ถุน หลวง ไป่ มี ช้าง ข้าง ท้าว ไป่
มี นาง จึ โจ๊ ฮท๊ ฟน๊ง ตา ออท เจ๊า ทวาง เฮง
มี นาง จึง ไป รัก ณ ลุงตา แท้ๆ เจ้า กว่าง เกือง
ฟาท ทจ๊ง ฮอง ฟ๊ นอง ทจ๊ง เมง จึ โจ๊ด ฟา ค๊
หมาก ใน ส้อง พี่ น้อง ใน เมือง จึง ได้ พระนาง “คำ
เท๊น มา พ๊ง มา แฉ๊ง ปู๋ เจ๊า จึ ฮ๊ง เท๊น เท๊น
เหิน” มา พับ มา แฝง ปู่ เจ้า จึง เกิด เป็น เห็น
หนา เจ๊ง เจ๊า ปู๋ เจ๊า ค๊ ฎ๊ ปู๋ น เฎา ทาฮ เฟ๊ด ฮ๊
หน้า “เจื่อง เจา” ปู่ เจ้า คำ ย้อ บุญ ไม่ หลาย สิ้น เสีย
โฎ ทาฮ จุ๊ ตาฮ จึ ใท ทาว ฟ๊ ฮุท ฎาฮ ทู๊ ทา
โถ่ หลาย “เถียบ” ตาย จึง ให้ ท้าว “เพียง” ลูก ชาย “หลี ก้า”
เจ๊ด โฎ ทาฮ ใท ฮ๊ ทู๊ ฟจ๊น เจ๊ด ทู๊ เตง ใท
เป็น โถ่ หลาย ให้ ฝอ หลี “มวน” เป็น หลี เตื่อง ให้
เจ๊ง จึ เจ๊ด ฮ๊ ทู๊ ฎาม นนฺ ปู๋ เจ๊า เจ๊ด ฎาน
“เจื่อง จิง” เป็น ฝอ หลี ยาม นั้น ปู่ เจ้า จัด บ้าน
เจ๊ด เมง แฮน อาน ตาฮ จึ ใท ทวาง ท๊ เจ๊ด แฮน
จัด เมือง แสน “อาน” ตาย จึง ให้ “กว่าง ตือ” เป็น แสน
ฟอง โหนฮ ตาฮ จึ ใท ทวาง ตุง เจ๊ด ฟอง ทวาง
ป้อง “โหนย” ตาย จึง ให้ “กว่าง ตุง” เป็น ป้อง กว่าง
ทั๊ เจ๊ด ท๊ ทุจ๊ง ฎาม นนฺ ปู๋ เจ๊า เจ๊ด ฎาน เจ๊ด เมง ค๊
เตียม เป็น ฮอ หลวง ยาม นั้น ปู่ เจ้า จัด บ้าน จัด เมือง ก็
ทั๊ ค๊ อาน แจ๊ง ฎาม ปู๋ เจ๊า เจ๊ด ฎาน เจ๊ด เมง ค๊ ทาง
สุข ก็ สงบ ดี งาม ปู่ เจ้า จัด บ้าน จัด เมือง ก็ “กาง
ท๊ มาท ทั๊ ถ๊ ทาท วา ปฺจ๊ ทวาน ค๊ ฮท๊ เฎา ดาง โฟท
ถือ ดาบ กับ ดี”[90] หาก ว่า กษัตริย์ ข้าราชการ ก็ เรียกว่า ไม่ สม อก
เฟ๊ด ใจ๋ ใท ฮ๊ จ๊ จึ ใท เจ๊ง เจ๊า ฮุท ปู๋ เจ๊า
พึง ใจ ให้ หยุด เสีย จึง ให้ เจื่อง เจา ลูก ปู่ เจ้า
ค๊ จุ๊ ม นนฺ แฉ๊ง ดนี๋ เมง ฟจ๊ฮ ค๊ ฎ๊ แฮน ท๊
คำ จูม ครอง แผ่น ดิน เมือง หม้วย ก็ ยัง แสน “ตือ”

ฟอง ตาง เฮง เทา ท๊ ทุจ๊ง ทั๊ ตาฮ จึ ใท ท๊
ป้อง “ตาง” เยี่ยง เก่า ฮอ หลวง “เตียม” ตาย จึง ให้ ฮอ
ทุจ๊ง แฟง เจ๊ด ฟ๊ ฮ๊ ฟ๊ โฎ ทาฮ เท๊น ทู๊ ฟจ๊น
หลวง “แพง” เป็น หมอ สืบ พ่อ โถ่ หลาย “เติม” หลี มวน
โหฮ ตาง เฮง เทา โฎ ทาฮ ฟ๊ โจ๊ด โจ๊ จึ โจ๊
“โดย ตาง”[91] เยี่ยง เก่า โถ่ หลาย “เพียง” ได้ ไป ครอง ไป
นี๊ง จึ เจ๊า อนี๋ เจ๊า ทั๊ โจ๊ด จึ ท๊ ทอง ฎาด เฮ๊ม
ตำแหน่ง เจ้า เมือง “เอียน เจิว”[92] ตี ได้ ตำแหน่ง “ทอง บาด”[93] “เฝิม
ทวน จาฮ ฮ๊ ทู๊ จึ นนี๋ เจ๊ด โฎ ทาฮ เมง ฮ๊
วัน ชาย” ฝอ หลี จึง ขึ้น เป็น โถ่ หลาย เมือง ล้ำ
ทู๊ อาน ตาฮ จึ ใท เจ๊ง เท๊น เจ๊ด ทู๊ เตง ฎาม
หลี อาน ตาย จึง ให้ เจื่อง เหิน เป็น หลี เตื่อง ยาม
นนฺ เมง ฮวาฮ เจ๊ง อนี๋ เจ๊ด แจ๊ง โตง ทาท วา
นั้น เมือง ควาย “เจื่อง เอียน” เป็น แจ๋ง ตง หาก ว่า
โฮน แท ทวาน ทุจ๊ง ค๊ ฮท๊ เฎา โจ๊ด โฟท เฟ๊ด ใจ๋
คน แก่ ข้าราชการ หลวง ก็ เรียกว่า ไม่ ได้ อก พึง ใจ
ฮ๊ จ๊ จึ ใท ฮุท ฎาฮ เจ๊ด แจ๊ง โตง ฎาม นนฺ
หยุด เสีย จึง ให้ ลูก ชาย เป็น แจ๋ง ตง ยาม นั้น
เมง ทจ๊ท ตาท โจ๊ ทาฮ ทาฮ โจ๊ เฎา จึ ใท ทู๊ เตง
เมือง ฮ๊วะ ตาก ไว้ ดาย หงาย ไว้ เปล่า จึง ให้ หลี เตื่อง
ฎู๊ เจ๊ท เมง ทนี๋ เมง ทจ๊ท ฎู๊ เจ๊ท จึ ใท
เซียง เปิ๊ก ขึ้น กิน เมือง ฮ๊วะ เซียง เปิ๊ก จึง ให้
เจ๊ง อาน ฮุท ฎาฮ ทู๊ เทง ทนี๋ โจ๊ด ฮาม ฮ๊ เณา
เจื่อง อาน ลูก ชาย “หลี เหือง” กิน ได้ สาม ปี สี่ ข้าว
ทาท เฎา ฎาง ค๊ ฎา ง อาว ทวาน ทุจ๊ง จึ แทท ฮ๊
แต่ว่า ไม่ ช่าง คิด ช่าง วางแผน ราชการ หลวง จึง โกรธ เสีย
จึ ใท ทั๊ น นอง ฎาฮ เจ๊ด ทู๊ เตง ทาท
จึง ให้ “เหงวียน” น้อง ชาย เป็น หลี เตื่อง หาก
วา จึ โจ๊ด ท๊ เณา นี๋ ฮ๊ ฟ๊ จาฮ ฮุ๋ น เฎา ทาฮ
ว่า จึง ได้ ตำแหน่ง เข้า หนึ่ง ปี กว่า บุญ ไม่ หลาย
เฟ๊ด ฮ๊ จึ ใท ฮ๊ ทู๊ ฟจ๊ฮ มา เจ๊ด ทู๊ เตง ฎาม นนฺ
สิ้น เสีย จึง ให้ ฝอ หลี หม้วย มา เป็น หลี เตื่อง ยาม นั้น
ปู๋ เจ๊า เจ๊ด ฎาน เจ๊ด เมง ค๊ อาน ฎาม นนฺ เมง
ปู่ เจ้า จัด บ้าน จัด เมือง ก็ สงบ ยาม นั้น เมือง

[90] ผู้แปลยังไม่เข้าใจสำนวนนี้
[91] ผู้แปลยังไม่เข้าใจสำนวนนี้
[92] ชื่ออำเภอหนึ่ง คนไทเรียกเมืองนี้ว่า “เมืองวาด”
[93] ผู้แปลยังไม่เข้าใจสำนวนนี้

ᥖᥲᥖᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
กษัตริย์ กษัตริย์ “แถง ถาย เยือง โหง่ย” ให้ ลูก ชาย เปลี่ยน กษัตริย์ ชิว

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
เดิน กิน เมือง กษัตริย์

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
มา ถึง ปี ก้าบ ยี่ ประชาชน ใน สี่ เมือง

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
ก่อ กบฏ กัน ได้ สอง ร้อย คน ขึ้น ยึด บรรดา ผู้ มี

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
ตำแหน่ง ถึง จังหวัด กษัตริย์ ข้าราชการ จึง ให้ “อำน ย้า”[94] “คำ เจา”

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
จัดการ ปู่ เจ้า จึง คิด ไม่ มา ตา ไม่ ได้ ปู่ เจ้า

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
จึง ส่ง มอบ บ้าน เมือง เสีย กษัตริย์ ข้าราชการ จึง แห่

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
หลี เตื่อง เมือง ซ้าย “จึ๊ก หิง” ลูก ชาย ปู่ เจ้า คำ ฮัก

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
ขึ้น ครอง แผ่น ดิน เมือง หม้วย ปู่ เจ้า คำ อาน จัด

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
บ้าน จัด เมือง บรรดา ตำแหน่ง ใด อำนาจ นั้น เยี่ยง เก่า

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
ก็ สุข ก็ สงบ ดี งาม ปู่ เจ้า จัด บ้าน จัด

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
เมือง ถุน หลวง ไป่ มี ช้าง ข้าง ท้าว ไป่ มี นาง

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
จึง มา รัก กับ ลุงตา แท้ๆ เจ้า กวาน หลวง จังหวัด เมือง ลา

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
ก็ ไม่ ขัด ไม่ ขืน จึง แต่ง ลง ปลง ให้ ย่า เจ้า

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
พรา ก็ แพง มา พ้ง มา แต่ง ปู่ เจ้า จึง เกิด

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
เป็น เห็น หน้า ดึ๊ก อง “คำ กุ๋ย” มี เจ้า “ยอด”

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
มี ท้าว “หวย” มี ท้าว “จิง” มี ท้าว “ขาน” มี เพียง

นี้ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
นี้ ลูก ปู่ เจ้า คำ อาน เลี้ยง สูง จูง ใหญ่ มา ถึง

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
ปี 1913 (พัน หนึ่ง เก้า ร้อย สิบ สาม) ปี ก้าบ ยี้

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
ปี 1913 (พัน หนึ่ง เก้า ร้อย สิบ สาม) ปี ก้าบ ยี้

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
ผู้ หาน[95] อยู่ ณ จังหวัด เมือง ซ่า[96] ก่อ กบฏ ฆ่า กวาน

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
แจ้ง[97] จังหวัด เมือง ซ่า เสีย กวาน แจ้ง จังหวัด

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
เซอน ลา จึง ให้ ดึ๊ก อง คำ อาน เอา ทัพ เอา ทหาร

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
ออก ไป เวียง แดน ดิน จึง ไป ตั้ง ค่ายทหาร ณ

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
“เซียง เขือง” หาก ว่า “คำ เจา” กับ “หลี เหิน” เมือง ล้ำ

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
เป็น พี่ เขย น้อง น้า[98] กัน กลับ ใจ คด ใจ โกง

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
เข้า หาน จึง ให้ คน ไป ต้อน สังหาร ปู่

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
เจ้า คำ อาน เสีย ยาม นั้น เมือง ควาย ตาก

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
ไว้ ดาย หงาย ไว้ เปล่า กวาน หลวง แจ้ง จึง ให้

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
โถ่ หลาย เตียม เจ้า คำ กุ๋ย ก็ ยัง อายุ หนุ่ม ยัง

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
หนุ่ม กวาน หลวง แจ้ง จึง เอา ไป เรียน ไป สอบ

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
ได้ แปด ข้าว เก้า ปี

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
ยาม นั้น เมือง ล้ำ ปลา ไม่ มี ไส้ ไพร่ ไม่ มี ท้าว เฒ่า

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
แก่ จึง ไป ขอ เอา น้อย เอา นอก ขอ เอา ลูก ชาย เฟี้ย

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
โท ยาม นั้น กวาน หลวง แจ้ง จึง ให้ “เลื้อง วัน” นั่ง เป็น

[94] “อำนย้า” เป็นคำไทดำ หมายถึง “เจ้าเมือง”

[95] “ผู้หาน” หมายถึงชาวจีน

[96] “เมืองซ่า” หมายถึงซ่าเหนือ

[97] ในสมัยนั้น ฝรั่งเศสปกครอง “กวานแจ้ง” ในที่นี้จึงน่าจะเป็นชาวฝรั่งเศสที่มาปกครองดินแดนนี้ มีอำนาจเหนือบรรดาเจ้าเมืองไท

[98] “น้องน้า” หมายถึงน้องเมีย

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
ฝอ หลี ยาม นั้น เมือง หม้วย ก็ จัดงาน เมือง ถือ เช่น

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
เล่น ฟ้อน เช่น ด้ำ[99] ห้ำ จา กวาน หลวง แจ้ง จึง

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
ให้ ดึ๊ก อง คำ กุ๋ย มา ครอง แผ่น ดิน เมือง หม้วย

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
ยาม นั้น กวาน หลวง แจ้ง จึง เอา แกว “เซ้อ หมก”

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
มา ตั้ง เรือน ตึก ให้ ดึ๊ก อง คำ กุ๋ย หากแต่ ว่า

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
ถุน หลวง ไป่ มี ช้าง ข้าง ท้าว ไป่ มี นาง จึง

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
ฮัก หมาก ใน ส้อง นาง พี่ น้อง ใน เมือง

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
ณ ลุงตา แท้ๆ เจ้า “อวิ๋ย” ก็ ไม่ ขัด ไม่ ขืน จึง แต่ง

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
ลง ปลง ให้ ย่า เจ้า พระนาง “คำ จอม” มา พับ มา แฝง จึง

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
เกิด เป็น เห็น หน้า ดึ๊ก อง “คำ บ่าว” ยาม นั้น ดึ๊ก อง

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
คำ กุ๋ย จัด บ้าน จัด เมือง แสน “ตือ” มา ตาย จึง

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
ให้ “กว่าง วิง” เป็น แสน “เลือง วัน แพง” เป็น “ป้องล้อ”

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
วัน เดิม” เป็น ฮอ หลวง “กว่าง เต้” เป็น ป้อง

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
กลาง “กว่าง กาย” ลูก ชาย แสน ตื้อ ขึ้น กิน เมือง แอ๊ะ

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
ยาม นั้น สอง เจ้า ลูก แสน ตื้อ “กว่าง ซิง” เป็น ฮอ กลาง

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
“กว่าง จูง” เป็น ฮอ ให้ “เลือง วัน ยอด” เป็น อง ป๊ะ

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
กว่าง ซิง เป็น จ่า เรือน แล้ว ตาย ยาม นั้น

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
เป็น เยี่ยง นั้น นา

29-9-1965 xong
29-9-1965 แล้วเสร็จ
Lương văn Thích
เลือง วัน ทิก[100]

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
ยาม นั้น เมือง ไล “แดว วัน ลอง” กิน ดิน ไท

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
จึง ป้น ออก เป็น สอง จังหวัด ดึ๊ก อง คำ กุ๋ย จึง

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
ได้ ไป ครอง จังหวัด เซอน ลา ยาม นั้น เมือง หม้วย

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
“คำ กำ” กิน “คำ ยวง” เป็น หลี เตื่อง ใน เมือง “คำ แดง” กิน

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
เมือง ควาย “แจ้ง กง” กิน เมือง แถง จึง ถ่าย อำนาจ

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
ให้ ลูก เขย กิน เมือง แถง ยาม นั้น

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
เมือง มั๋วะ “คำ ซุง” (---)[101] กิน

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
เมือง แจง “คำ ปูย” กิน ยาม นั้น เมือง หม้วย “คำ

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
ท์ ค้ด เขา แมน ใจ ใจ ใจ ทวาน จึง ให้

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
กำ” คิด ไม่ ตรง ใจ กษัตริย์ ใจ ข้าราชการ จึง ให้

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
ค้วใ ที่ เต๊ เมใ ข้ มา แต๊ แต่น

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
“คำ วิง” หลี เตื่อง เมือง ล้ำ มา แต่ง แผ่น

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
ดนิ เมใ หม้วย ได้ เข้า หนึ่ง ปี กว่า ยาม นั้น

ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ ᥑᥳᥒᥴᥱᥒᥲ
เขา มา ถึง ปี พัน หนึ่ง เก้า ร้อย ห้า สิบ สอง

แล้ว มา ถึง ปี พัน หนึ่ง เก้า ร้อย ห้า สิบ สอง

[99] “ด้ำ” หมายถึงบรรพบุรุษ

[100] “เลือง วัน ทิก” ลงชื่อว่าเป็นผู้คัดลอกเสร็จเมื่อวันที่ 29 เดือนกันยายน คริสต์ศักราช 1965 ตรงกับพุทธศักราช 2508 ปกติหากในเอกสารรุ่นเก่า จะไม่มีชื่อผู้บันทึก เกิ่มจ่อง (Câm Trọng) นักวิชาการเวียดนามเชื้อสายไทดำที่คนไทยรู้จักชื่อว่า “คำจอง” ให้ความเห็นว่า เนื่องจากการปกครองในยุคศักดินาของคนไทในเวียดนามสิ้นสุดลงตั้งแต่ปี ค.ศ. 1954 จึงไม่มีการบันทึกเอกสาร “ความโต้เมือง” นับแต่นั้นมาแล้ว ดังนั้น สันนิษฐานว่าข้อความต่อจากนี้ไปจะเป็นเนื้อหาที่ เลือง วัน ทิก เขียนขึ้นเอง หรืออาจจะเป็นเนื้อหาที่เขียนขึ้นหลังปี ค.ศ. 1965 แล้ว เลือง วัน ทิก คัดลอกมา

[101] ยังไม่สามารถแปลข้อความในวงเล็บได้

จึ ฉุ เมืองวัด นามมี โฮ จี มิงห์ เป็นโทท
รัฐบาล เมือง เวียด นาม มี โฮ จิ มิงห์ เป็น หัวหน้า
จึ มี ทิ มีโทน มา ต่อ มา ชน มา ห้อม มา ล้อม ข้าศึก
โต จึ หนี จึ ฮะ ฑามน มา ทอด ปี 1954
ฝรั่ง จึง พ่าย จึง แพ้ ยาม นั้น มา ถึง ปี 1954
เฮ้ท โต จึ เอา ทิ เอา โทน มา แทว ญู โขง
ข้าศึก ฝรั่ง จึง เอา รี้ เอา พล มา โดด ร่ม ลง
เมือง แถง ใหม่ ยาม นั้น ข้าศึก ฝรั่ง จึง ออก หน้า
ทา จึ ฉุ เมืองวัด นามเณา ต เณา โณน
ท้า รัฐบาล เมือง เวียด นาม เข้า ต่อ เข้า ชน
วา ทั่ง เขา โด เมือง แถง จึ วาง แฉน ดนี โดง เซือง
ว่า สู้ ไม่ ได้ เมือง แถง จะ วาง แผ่น ดิน ดง เซือง[102]
ใท เหมด ฑามน ฑามนน จึ ฉุ เมืองวัด
ให้ หมด ยาม นั้น ยาม นั้น รัฐบาล เมือง เวียด
นามมี ปู โฮ จี มิงห์ มิง นำ ชี้ จึง
มี ทิ มีโทน เณา ต เณา โณน
มี รี้ มี พล เข้า ต่อ เข้า ชน
ต จึ โทน โณน จึ แฟ มา ทอด มี
ต่อ จึง ร่น ชน จึง ชนะ มา ถึง วัน
7 ค่ำ เขน 5 ปี 1954 จึ ทั่ โด แฉน ดิน
7 ค่ำ เดือน 5 ปี 1954 จึง ตี ได้ แผ่น ดิน
เมือง แถง ฑามนน จึ แท โณ โด
เมือง แถง ยาม นั้น จึง แก้ ไข ได้
ฟน ฟท วัด นามมี จึ แต จึ ทา
เหมี่ยน บัก[103] เวียด นาม จึง แต่ง จึง ตั้ง
จึ อน จึ ทาน แจ้ง งาม ทาง แขว
จึง สงบ จึง สุข ดี งาม หลาย แล้ว
เขา มา ทอด ปี 1955 จึ ฉุ ฟท จึ แฟ
ต่อมา มา ถึง ปี 1955 รัฐบาล ปลูก จึง แปลง
ใท ดนี โท เขน แอน ฑ ฮะ ทา ฑามน
ให้ ดิน ไท เป็น เขต หนึ่ง ตนเอง ปกครอง ยาม นั้น

มี ฮิ ฟ แฟด เจิว จู เมือง เรา คู
มี สิบ แปด เจิว จู เมือง เรา คู
ต จี โท แมว ฮี ปู ฮา ทอน ฟี
ตี จิ ไท แม้ว[104] โดย ปู่ "ส่า วัน มิง"
เจิด จู ทิท จ ทอน ทิท เจิด ฉี ฑามน
เป็น ประธาน "ลอ วัน ฮัก" เป็น รอง ยาม นั้น
ปู เจ้า ส่า วัน มิง ก็ เพียง พอ แก่ อายุ
เขา โขด ฮ ฟาง วาง เสีย ชั่ว ละไปเสีย
เณา ทาง ฮี จ เป็น ฑามนน เอน เมือง
เข้า กาบ คำ ลำตัว เงิน ยาม นั้น เขต เมือง
ฮะ เน ทา โท แมว ฮี โอง จ - ทอน - ทิท
ตนเอง ปกครอง ไท แม้ว โดย ท่าน ล้อ วัน ฮัก
เจิด จู ทิท ฑามน เมือง ฟะ ฮ ถิท โอง
เป็น ประธาน ยาม นั้น เมือง หม้วย ดึ๊ก อง
เฉง ดุด เจิด จู ทิท โอง ฉา ฮุง
"เฝือง ดุด" เป็น ประธาน ท่าน "ฝา สุง"
เจิด ฉี มา ทอด ปี 1960 เจิว เมือง ฟะ ฮ
เป็น รอง มา ถึง ปี 1960 เจิว เมือง หม้วย
จึ โต จึ ท แอง ทอท ใท เจิน เมือง ทู จึ
จึง จัด ตั้ง การเรียน กรสอน ให้ ประชาชน เมือง รู้ จริง
แฮท เจิด ทิน โท โฮม ฑามน ทาท ฟาน ทาท
เสาะ ทำ กิน ร่วม รวม ยาม นั้น บรรดา บ้าน บรรดา
ฮา จึ ต แต เจิน เท ฟ ตาท ฮา มะ เน ทอม
ตำบล จึง ตั้ง แต่ง เป็น สหกรณ์ ตำบล สุข สบาย
ทอง โฮม ลิ ทา ฑามน มา ทอด ปี 1962
กอบ รวม ดี จัดการ ยาม นั้น มา ถึง ปี 1962
ดนี โท จึ ฟน ออท เจิด ฮาม ทิ ต ฮี ทนี
ดิน ไท จึง ปั้น ออก เป็น สาม จังหวัด "คำ เลียน"
เจิด จู ทิท ทิ เฮ้น ทา ถ ท โอง เฉง ดุ จึ
เป็น ผู้ว่าการ จังหวัด เซอนลา ดึ๊ก อง "เฝือง ดุง" จึง
โด โฟ จ ท ฑนี เม เจิด ฉี ทิ ต ทาง เจ้า
ได้ ไป รับตำแหน่ง ขึ้นไป เป็น รอง จังหวัด ลาย เจิว

ฮี หฮวาน เจิด จู ทิท ทิ ต เมือง จ ฑามน
"คำ หงวาน" เป็น ประธาน จังหวัด เมือง ลอ ยาม นั้น
ฑามน เมือง ฟะ ฮ ถ ท โอง ฉา ฮุ ต เจิด จู ทิท
ยาม นั้น เมือง หม้วย ดึ๊ก อง "ฝา สุง" เป็น ประธาน
จ ทอน อ เจิด ฉี ทิ โฟ ต จี ทิ ต เฮ้น ทา
"ลอ วัน ออ" เป็น รอง หัวหน้าฝ่าย เกษตร กรรม จังหวัด เซอน ลา
ฑามนน เมือง ฟะ ฮ ถ ท โอง จ ทอน ฮาน
ยาม นั้น เมือง หม้วย ดึ๊ก อง "ลอ วัน สาน"
เจิด จู ทิท จ เท ต ฉิ ต เจิด ฉี จ ฉิ นอฮ
เป็น ประธาน "ลอ เกื่อง ทิง" เป็น รอง "ลอ ถิ น้อย"
เจิด ฉี เฮ ต ฉิ จี เจิด อ วี ฮ ทอ้น ฑามน
เป็น รอง "เลือง ถิ ซอ" เป็น สมาชิก พรรคฯ ยาม นั้น
ฑามนน ฉุ ฮา ฉุ ฟาน ฉี ฟ โน ฉี ทอม แต
ยาม นั้น ทุก ตำบล ทุก บ้าน ก็ สุข ก็ สบาย แต่ง
ฟาน ดา เมือง ฉี ทิ ต ฉี อาน เจิ้น แจ้ง เจิ้น
บ้าน สร้าง เมือง ก็ สุข ก็ สงบ เป็น ดี เป็น
ง าม ทา ฮ แฮว ฉุ เจิ้น เมือง ทาท ฟน ฮ
งาม หลาย แล้ว ทุก ชน เมือง บรรดา พันธุ์ คน
ฑู ใ ฮา ฮ มี ฮ ว้น เจิ้ง ฟ ใ แต เมือง ทา ฟาน ฑามน
หญิง ชาย มี สิทธิ์ ทัด เทียม แต่ง เมือง สร้าง บ้าน ยาม นั้น
เฝ้ด 5-11-1967
หมด 5 พฤศจิกายน 1967
ทอน ฉิ ท
วัน ทิก

[102] "ดง เซือง" มาจากคำว่า Đông Dương เป็นภาษาเวียดนาม หมายถึง "อินโดจีน" ซึ่งรวมทั้งเวียดนาม ลาว และกัมพูชา
[103] "เหมี่ยน บัก" มาจากคำว่า miền bắc เป็นภาษาเวียดนาม หมายถึง "ภาคเหนือ"
[104] "คู ตี จิ ไท แม้ว" มาจากคำว่า Khu tự trị Thái-Mèo หมายถึง "เขตปกครองตนเองไท-แม้ว"

ความโทเมือง
จากเมืองหม้วย
James R. Chamberlain

ความโทเมือง จากเมืองหม้วย*

James R. Chamberlain

บทนำ

ความโทเมือง ของชาวไทดำ เป็นตำราชนิดหนึ่ง ซึ่งกล่าวถึงประวัติของชาวไท ตาม "จู้" หรือ "เมือง" หน่วยการปกครองที่เรียกว่า "จู้" หรือ "เมือง" นี้แต่แรกว่ามีจำนวน ๑๒ เมือง ดังนั้นดินแดนทางตะวันตกเฉียงเหนือของเวียตนาม จึงได้ชื่อว่า "สิบสองจู้ไท" อย่างไรก็ตามมีความเห็นที่แตกต่างกันไปเกี่ยวกับชื่อเมือง ๑๒ เมืองในชั้นเดิม และชาวไทส่วนใหญ่จะกล่าวว่าจำนวนเมืองเพิ่มขึ้นเป็น ๑๖ เมือง หลังจากการเข้ามาของฝรั่งเศส[๑]

"จู้" หรือ "เมือง" นี้ไม่ได้มีใช้ในหมู่ชาวไทดำเท่านั้น แต่รวมถึงชาวไทขาว (ไทด่อน) ไทแดง และไทกลุ่มอื่นด้วย เป็นต้นว่า เมืองซำเหนือในเขตหัวพัน

*ความโทเมือง จากเมืองหม้วยที่นำมาเสนอนี้ มาจากบทความภาษาอังกฤษของ James R. Chamberlain เรื่อง "The Black Tai Chronicle of *Muang Muay, Part I: Mythology* ซึ่งจะตีพิมพ์ในรวมบทความเกี่ยวกับการศึกษาเรื่องของคนไท โดยสำนักพิมพ์ Pandora ในบทความดังกล่าว นอกจากจะมีรูปถ่ายตัวหนังสือภาษาไทดำของ **ความโทเมือง** การปริวรรตตัวอักษรไทดำเป็นตัว phonemic บทแปลเป็นภาษาอังกฤษและบทนำแล้ว Chamberlain ยังได้พยายามอธิบายที่มาของตำนานนี้ในบริบทของประวัติศาสตร์อีกด้วย

การนำเสนอในที่นี้ ได้นำรูปถ่ายของ**ความโทเมือง** ที่เป็นตัวหนังสือภาษาไทดำมาลง และได้แปลส่วนของบทนำ เชิงอรรถประกอบบทนำ กับเชิงอรรถประกอบตัวตำนาน โดยได้ปรับข้อความแต่เพียงเล็กน้อยเพื่อความเหมาะสมกับการนำเสนอเป็นภาษาไทย นอกจากนี้ได้ขอให้คุณ Chamberlain ช่วยปริวรรตตัวอักษรไทดำเป็นอักษรไทยขึ้นอีกด้วย และบรรณาธิการได้ทำคำแปลศัพท์ภาษาไทดำเป็นภาษาไทยประกอบ เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายของตำนานได้โดยสะดวกขึ้น โดยคุณ Chamberlain ได้กรุณาช่วยในการแปลคำศัพท์ภาษาไทดำเป็นภาษาไทยเป็นอย่างมาก – บรรณาธิการ

ประเทศลาว ก็ถูกเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "จู้ซำ"

หนังสือ **ความโทเมือง** นี้เริ่มต้นด้วยตำนานการสร้างโลก แล้วกล่าวถึงอดีตในลักษณะนิทานปรัมปรา เรื่อยมาจนถึงสมัยก่อนประวัติศาสตร์และสมัยประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบัน แต่หนังสือนี้เป็นส่วนหนึ่งของหนังสือที่ใช้ประกอบพิธีศพ ซึ่งรู้จักกันโดยรวมว่า "พับโสส่งสานเทง" หรือหนังสือศักดิ์สิทธิ์สำหรับการ "ส่งคำ" ซึ่งจะถูกอ่านเฉพาะในพิธีศพเพื่อนำทางให้วิญญาณกลับไปสู่สรวงสวรรค์ ส่วนที่สองของหนังสือซึ่งเรียกว่า "ความสานส่ง" กล่าวถึงพิธีกรรมเกี่ยวกับการเซ่นไหว้ศพ ซึ่งยังไม่เคยมีใครศึกษามาก่อนและกล่าวถึงตำนานสร้างโลกของหนังสือส่วนแรกซ้ำอีกด้วย ตามประเพณีแล้วชายไทดำแต่ละคนจะมีหนังสือนี้ประจำตัวและเขาจะบันทึกสถานที่ต่าง ๆ ที่ได้เดินทางตลอดช่วงชีวิตของเขาลงไปด้วย

ข้อความที่นำมาเสนอ ณ ที่นี้เป็นการปริวรรตข้อความจากภาษาไทดำเป็นอักษรไทย จากส่วนของหนังสือที่เป็นนิทานปรัมปราของ**ความโทเมือง** จากเมืองหม้วยใน "จู้" หรือ "เมือง" ลา Maspéro (1950) เป็นผู้พบว่าเมื่อปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 เมืองหม้วยเป็น "seigneurie fondamentale" หรือเมืองกก ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดของบรรดา "ท้าว" ชาวไทดำ ถ้าเป็นเช่นนั้นจริง ข้อความที่นำเสนอนี้ก็จะยิ่งมีความหมายและคุณค่ามาก หนังสือนี้เป็นฉบับส่วนตัวของคุณบักกำ บิง ผู้อาวุโสตระกูลลอ–คำ ซึ่งได้กรุณาอ่านตำรานี้ลงเทปที่บ้านของเขาที่หนองบัวทอง เมืองเวียงจันทน์ เมื่อปี ค.ศ. 1973 ส่วนตัวหนังสือนั้นได้ถ่ายเอกสารไว้ด้วย

ต้นฉบับของหนังสือนี้เป็นผลของความพยายามร่วมกันของผู้อาวุโสชาวไทดำ จากเมืองหม้วย ซึ่งต่างก็ต้องหลบหนีจากบ้านเมืองของตนหลังเดียนเบียนฟูแตก บรรดาผู้อาวุโสเหล่านี้ได้ร่วมกันบันทึกข้อความของหนังสือจากความทรงจำ ทั้งนี้เพราะว่าไม่มีใครจากเมืองหม้วยที่หนีมาได้พร้อมกับหนังสือดังกล่าว เท่าที่สามารถประเมินได้การบันทึกใหม่ครั้งนี้นับว่าสมบูรณ์พอใช้ เพราะส่วนที่คลุมเครือ ไม่ชัดเจนก็เป็นส่วนเดียวกับสำนวนจากเมืองแถงที่ Colonel

Roux (1954) ได้มา และยังเหมือนกับฉบับย่อของ Maspéro (1950) ที่ได้จากเมืองลออีกด้วย[๒] เป็นที่แน่นอนว่าควรได้มีความพยายามเสาะหาสำนวนต่าง ๆ ที่หลงเหลืออยู่ของหนังสือนี้และนำมาศึกษาเปรียบเทียบ เพราะว่าหนังสือนี้นับว่าเป็นงานที่สำคัญและพิเศษยิ่ง ที่อาจจะเพิ่มความเข้าใจประวัติศาสตร์และตำนานของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และจีนตอนใต้ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น พิจารณาจากสิ่งที่รู้เพียงเล็กน้อยจากหลักฐานเช่นที่ Maspéro (1950) และ Bourlet (1907) ได้มาจาก Phu–Qui และ Hôi Xuan (Nghê–An และ Thanh–Hoa ตามลำดับ) แสดงให้เห็นว่ามีความหลากหลายมาก ซึ่งก็เป็นสถานการณ์ที่พึงคาดหมายเมื่อพิจารณาถึงความหลากหลายของภาษาถิ่นของชาวไทในเขตบริเวณนั้น ในบันทึกของ Finot (1917) ก็ชี้ให้เห็นถึงความหลากหลายของระบบการเขียนของชาวไท ไม่เฉพาะจาก "สิบสองจู้ไท" แต่จากบริเวณทางใต้ตามแม่น้ำ Sông Ma และ Sông Ca ด้วย ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าจารีตทั้งทางคำบอกเล่าและการเขียนของชาวไทกลุ่มต่าง ๆ ในบริเวณนี้มีเป็นจำนวนมากและมีความหลากหลาย

ข้อความที่แปลจาก **ความโทเมือง** จากเมืองหม้วยส่วนที่นำมาเสนอนี้ เป็นส่วนที่เป็นนิทานปรัมปรา กล่าวคือ กล่าวถึงตำนานการสร้างโลกและวีรกรรมของปู่ล้านเชือง ซึ่งเป็นบรรพบุรุษในบรรดาที่ถูกเรียกขานว่า "ปู่" คนสุดท้าย หลังจากนี้แล้วคำนำหน้าที่ใช้เรียกขานอาจจะเป็น "ขุน" "ท้าว" "เจ้า" หรือ "ปู่เจ้า" แต่ไม่ใช่เป็นคำว่า "ปู่" ลอย ๆ สมัยต่อจากนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ซึ่งจะเป็นเนื้อเรื่องส่วนที่จะนำมาเสนอในโอกาสต่อไป

ภาษาไทดำ ไม่มีความแตกต่างระหว่างสระเสียงสั้นกับสระเสียงยาว ยกเว้นสระอะกับสระอา ดังนั้นในการปริวรรตอักษรไทดำเป็นภาษาไทย จะใช้สระเสียงยาวสำหรับพยางค์เปิดและสระเสียงสั้นสำหรับพยางค์ปิด ยกเว้นสระโอ สระออ สระเอ และสระแอ ส่วนสระผสมนั้นจะถ่ายเป็นสระเสียงยาว มีข้อสังเกตอีกประการหนึ่งคือ ตัว ค ในภาษาไทดำจะออกเสียงเป็น ตัว ก ตัว ท ในภาษาไทดำจะออกเสียงเป็นตัว ต ตัว พ ในภาษาไทดำจะออกเสียงเป็นตัว ป และตัว ช ในภาษาไทดำจะออกเสียงเป็นตัว จ

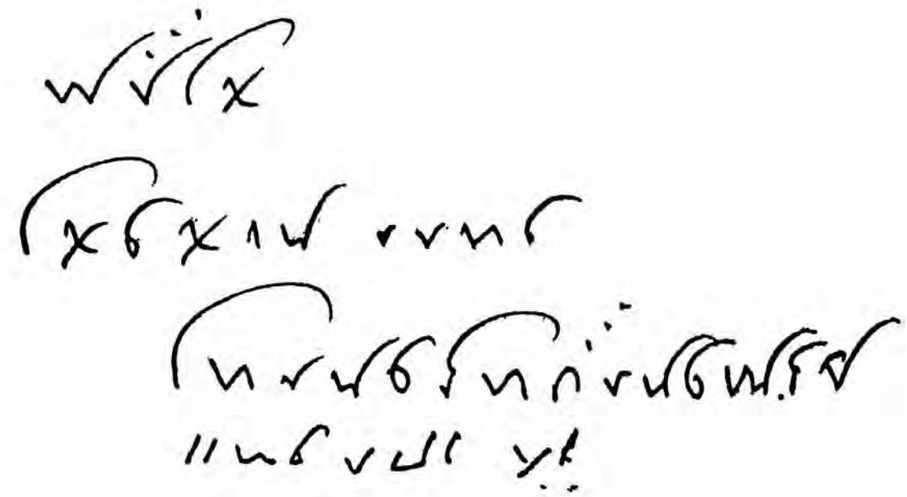

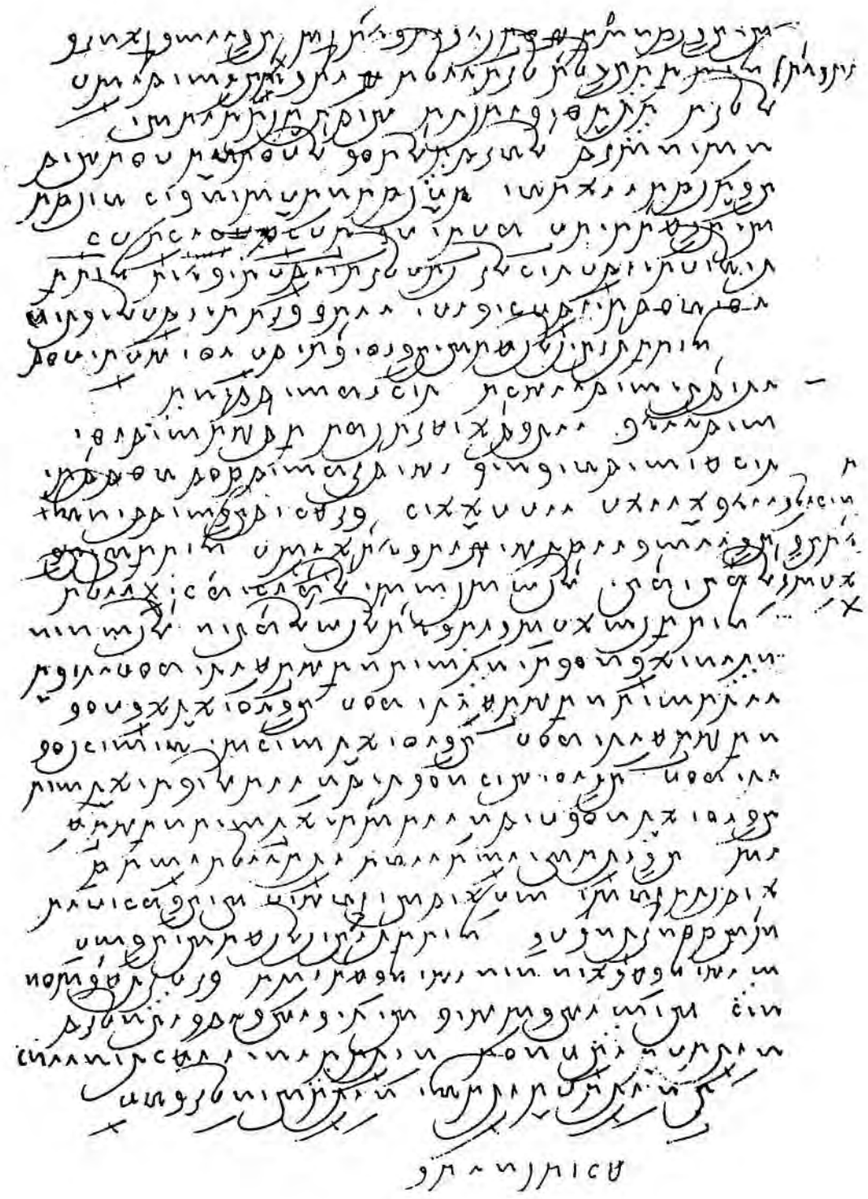

142 ใบลานเรื่องการจัดระเบียบการปกครองเมืองเชียงใหม่ ตอนที่ ๑ : ๑๓๑๓ ๑๓๑๔-๑๓๑๕ ๑๓๑๖ ๑๓๑๗ ๑๓๑๘ ๑๓๑๙ ๑๓๒๐ ๑๓๒๑ ๑๓๒๒ ๑๓๒๓ ๑๓๒๔ ๑๓๒๕ ๑๓๒๖ ๑๓๒๗ ๑๓๒๘ ๑๓๒๙ ๑๓๓๐ ๑๓๓๑ ๑๓๓๒ ๑๓๓๓ ๑๓๓๔ ๑๓๓๕ ๑๓๓๖ ๑๓๓๗ ๑๓๓๘ ๑๓๓๙ ๑๓๔๐ ๑๓๔๑ ๑๓๔๒ ๑๓๔๓ ๑๓๔๔ ๑๓๔๕ ๑๓๔๖ ๑๓๔๗ ๑๓๔๘ ๑๓๔๙ ๑๓๕๐ ๑๓๕๑ ๑๓๕๒ ๑๓๕๓ ๑๓๕๔ ๑๓๕๕ ๑๓๕๖ ๑๓๕๗ ๑๓๕๘ ๑๓๕๙ ๑๓๖๐ ๑๓๖๑ ๑๓๖๒ ๑๓๖๓ ๑๓๖๔ ๑๓๖๕ ๑๓๖๖ ๑๓๖๗ ๑๓๖๘ ๑๓๖๙ ๑๓๗๐ ๑๓๗๑ ๑๓๗๒ ๑๓๗๓ ๑๓๗๔ ๑๓๗๕ ๑๓๗๖ ๑๓๗๗ ๑๓๗๘ ๑๓๗๙ ๑๓๘๐ ๑๓๘๑ ๑๓๘๒ ๑๓๘๓ ๑๓๘๔ ๑๓๘๕ ๑๓๘๖ ๑๓๘๗ ๑๓๘๘ ๑๓๘๙ ๑๓๙๐ ๑๓๙๑ ๑๓๙๒ ๑๓๙๓ ๑๓๙๔ ๑๓๙๕ ๑๓๙๖ ๑๓๙๗ ๑๓๙๘ ๑๓๙๙ ๑๔๐๐ ๑๔๐๑ ๑๔๐๒ ๑๔๐๓ ๑๔๐๔ ๑๔๐๕ ๑๔๐๖ ๑๔๐๗ ๑๔๐๘ ๑๔๐๙ ๑๔๑๐ ๑๔๑๑ ๑๔๑๒ ๑๔๑๓ ๑๔๑๔ ๑๔๑๕ ๑๔๑๖ ๑๔๑๗ ๑๔๑๘ ๑๔๑๙ ๑๔๒๐ ๑๔๒๑ ๑๔๒๒ ๑๔๒๓ ๑๔๒๔ ๑๔๒๕ ๑๔๒๖ ๑๔๒๗ ๑๔๒๘ ๑๔๒๙ ๑๔๓๐ ๑๔๓๑ ๑๔๓๒ ๑๔๓๓ ๑๔๓๔ ๑๔๓๕ ๑๔๓๖ ๑๔๓๗ ๑๔๓๘ ๑๔๓๙ ๑๔๔๐ ๑๔๔๑ ๑๔๔๒ ๑๔๔๓ ๑๔๔๔ ๑๔๔๕ ๑๔๔๖ ๑๔๔๗ ๑๔๔๘ ๑๔๔๙ ๑๔๕๐ ๑๔๕๑ ๑๔๕๒ ๑๔๕๓ ๑๔๕๔ ๑๔๕๕ ๑๔๕๖ ๑๔๕๗ ๑๔๕๘ ๑๔๕๙ ๑๔๖๐ ๑๔๖๑ ๑๔๖๒ ๑๔๖๓ ๑๔๖๔ ๑๔๖๕ ๑๔๖๖ ๑๔๖๗ ๑๔๖๘ ๑๔๖๙ ๑๔๗๐ ๑๔๗๑ ๑๔๗๒ ๑๔๗๓ ๑๔๗๔ ๑๔๗๕ ๑๔๗๖ ๑๔๗๗ ๑๔๗๘ ๑๔๗๙ ๑๔๘๐ ๑๔๘๑ ๑๔๘๒ ๑๔๘๓ ๑๔๘๔ ๑๔๘๕ ๑๔๘๖ ๑๔๘๗ ๑๔๘๘ ๑๔๘๙ ๑๔๙๐ ๑๔๙๑ ๑๔๙๒ ๑๔๙๓ ๑๔๙๔ ๑๔๙๕ ๑๔๙๖ ๑๔๙๗ ๑๔๙๘ ๑๔๙๙ ๑๕๐๐ ๑๕๐๑ ๑๕๐๒ ๑๕๐๓ ๑๕๐๔ ๑๕๐๕ ๑๕๐๖ ๑๕๐๗ ๑๕๐๘ ๑๕๐๙ ๑๕๑๐ ๑๕๑๑ ๑๕๑๒ ๑๕๑๓ ๑๕๑๔ ๑๕๑๕ ๑๕๑๖ ๑๕๑๗ ๑๕๑๘ ๑๕๑๙ ๑๕๒๐ ๑๕๒๑ ๑๕๒๒ ๑๕๒๓ ๑๕๒๔ ๑๕๒๕ ๑๕๒๖ ๑๕๒๗ ๑๕๒๘ ๑๕๒๙ ๑๕๓๐ ๑๕๓๑ ๑๕๓๒ ๑๕๓๓ ๑๕๓๔ ๑๕๓๕ ๑๕๓๖ ๑๕๓๗ ๑๕๓๘ ๑๕๓๙ ๑๕๔๐ ๑๕๔๑ ๑๕๔๒ ๑๕๔๓ ๑๕๔๔ ๑๕๔๕ ๑๕๔๖ ๑๕๔๗ ๑๕๔๘ ๑๕๔๙ ๑๕๕๐ ๑๕๕๑ ๑๕๕๒ ๑๕๕๓ ๑๕๕๔ ๑๕๕๕ ๑๕๕๖ ๑๕๕๗ ๑๕๕๘ ๑๕๕๙ ๑๕๖๐ ๑๕๖๑ ๑๕๖๒ ๑๕๖๓ ๑๕๖๔ ๑๕๖๕ ๑๕๖๖ ๑๕๖๗ ๑๕๖๘ ๑๕๖๙ ๑๕๗๐ ๑๕๗๑ ๑๕๗๒ ๑๕๗๓ ๑๕๗๔ ๑๕๗๕ ๑๕๗๖ ๑๕๗๗ ๑๕๗๘ ๑๕๗๙ ๑๕๘๐ ๑๕๘๑ ๑๕๘๒ ๑๕๘๓ ๑๕๘๔ ๑๕๘๕ ๑๕๘๖ ๑๕๘๗ ๑๕๘๘ ๑๕๘๙ ๑๕๙๐ ๑๕๙๑ ๑๕๙๒ ๑๕๙๓ ๑๕๙๔ ๑๕๙๕ ๑๕๙๖ ๑๕๙๗ ๑๕๙๘ ๑๕๙๙ ๑๖๐๐ ๑๖๐๑ ๑๖๐๒ ๑๖๐๓ ๑๖๐๔ ๑๖๐๕ ๑๖๐๖ ๑๖๐๗ ๑๖๐๘ ๑๖๐๙ ๑๖๑๐ ๑๖๑๑ ๑๖๑๒ ๑๖๑๓ ๑๖๑๔ ๑๖๑๕ ๑๖๑๖ ๑๖๑๗ ๑๖๑๘ ๑๖๑๙ ๑๖๒๐ ๑๖๒๑ ๑๖๒๒ ๑๖๒๓ ๑๖๒๔ ๑๖๒๕ ๑๖๒๖ ๑๖๒๗ ๑๖๒๘ ๑๖๒๙ ๑๖๓๐ ๑๖๓๑ ๑๖๓๒ ๑๖๓๓ ๑๖๓๔ ๑๖๓๕ ๑๖๓๖ ๑๖๓๗ ๑๖๓๘ ๑๖๓๙ ๑๖๔๐ ๑๖๔๑ ๑๖๔๒ ๑๖๔๓ ๑๖๔๔ ๑๖๔๕ ๑๖๔๖ ๑๖๔๗ ๑๖๔๘ ๑๖๔๙ ๑๖๕๐ ๑๖๕๑ ๑๖๕๒ ๑๖๕๓ ๑๖๕๔ ๑๖๕๕ ๑๖๕๖ ๑๖๕๗ ๑๖๕๘ ๑๖๕๙ ๑๖๖๐ ๑๖๖๑ ๑๖๖๒ ๑๖๖๓ ๑๖๖๔ ๑๖๖๕ ๑๖๖๖ ๑๖๖๗ ๑๖๖๘ ๑๖๖๙ ๑๖๗๐ ๑๖๗๑ ๑๖๗๒ ๑๖๗๓ ๑๖๗๔ ๑๖๗๕ ๑๖๗๖ ๑๖๗๗ ๑๖๗๘ ๑๖๗๙ ๑๖๘๐ ๑๖๘๑ ๑๖๘๒ ๑๖๘๓ ๑๖๘๔ ๑๖๘๕ ๑๖๘๖ ๑๖๘๗ ๑๖๘๘ ๑๖๘๙ ๑๖๙๐ ๑๖๙๑ ๑๖๙๒ ๑๖๙๓ ๑๖๙๔ ๑๖๙๕ ๑๖๙๖ ๑๖๙๗ ๑๖๙๘ ๑๖๙๙ ๑๗๐๐ ๑๗๐๑ ๑๗๐๒ ๑๗๐๓ ๑๗๐๔ ๑๗๐๕ ๑๗๐๖ ๑๗๐๗ ๑๗๐๘ ๑๗๐๙ ๑๗๑๐ ๑๗๑๑ ๑๗๑๒ ๑๗๑๓ ๑๗๑๔ ๑๗๑๕ ๑๗๑๖ ๑๗๑๗ ๑๗๑๘ ๑๗๑๙ ๑๗๒๐ ๑๗๒๑ ๑๗๒๒ ๑๗๒๓ ๑๗๒๔ ๑๗๒๕ ๑๗๒๖ ๑๗๒๗ ๑๗๒๘ ๑๗๒๙ ๑๗๓๐ ๑๗๓๑ ๑๗๓๒ ๑๗๓๓ ๑๗๓๔ ๑๗๓๕ ๑๗๓๖ ๑๗๓๗ ๑๗๓๘ ๑๗๓๙ ๑๗๔๐ ๑๗๔๑ ๑๗๔๒ ๑๗๔๓ ๑๗๔๔ ๑๗๔๕ ๑๗๔๖ ๑๗๔๗ ๑๗๔๘ ๑๗๔๙ ๑๗๕๐ ๑๗๕๑ ๑๗๕๒ ๑๗๕๓ ๑๗๕๔ ๑๗๕๕ ๑๗๕๖ ๑๗๕๗ ๑๗๕๘ ๑๗๕๙ ๑๗๖๐ ๑๗๖๑ ๑๗๖๒ ๑๗๖๓ ๑๗๖๔ ๑๗๖๕ ๑๗๖๖ ๑๗๖๗ ๑๗๖๘ ๑๗๖๙ ๑๗๗๐ ๑๗๗๑ ๑๗๗๒ ๑๗๗๓ ๑๗๗๔ ๑๗๗๕ ๑๗๗๖ ๑๗๗๗ ๑๗๗๘ ๑๗๗๙ ๑๗๘๐ ๑๗๘๑ ๑๗๘๒ ๑๗๘๓ ๑๗๘๔ ๑๗๘๕ ๑๗๘๖ ๑๗๘๗ ๑๗๘๘ ๑๗๘๙ ๑๗๙๐ ๑๗๙๑ ๑๗๙๒ ๑๗๙๓ ๑๗๙๔ ๑๗๙๕ ๑๗๙๖ ๑๗๙๗ ๑๗๙๘ ๑๗๙๙ ๑๘๐๐ ๑๘๐๑ ๑๘๐๒ ๑๘๐๓ ๑๘๐๔ ๑๘๐๕ ๑๘๐๖ ๑๘๐๗ ๑๘๐๘ ๑๘๐๙ ๑๘๑๐ ๑๘๑๑ ๑๘๑๒ ๑๘๑๓ ๑๘๑๔ ๑๘๑๕ ๑๘๑๖ ๑๘๑๗ ๑๘๑๘ ๑๘๑๙ ๑๘๒๐ ๑๘๒๑ ๑๘๒๒ ๑๘๒๓ ๑๘๒๔ ๑๘๒๕ ๑๘๒๖ ๑๘๒๗ ๑๘๒๘ ๑๘๒๙ ๑๘๓๐ ๑๘๓๑ ๑๘๓๒ ๑๘๓๓ ๑๘๓๔ ๑๘๓๕ ๑๘๓๖ ๑๘๓๗ ๑๘๓๘ ๑๘๓๙ ๑๘๔๐ ๑๘๔๑ ๑๘๔๒ ๑๘๔๓ ๑๘๔๔ ๑๘๔๕ ๑๘๔๖ ๑๘๔๗ ๑๘๔๘ ๑๘๔๙ ๑๘๕๐ ๑๘๕๑ ๑๘๕๒ ๑๘๕๓ ๑๘๕๔ ๑๘๕๕ ๑๘๕๖ ๑๘๕๗ ๑๘๕๘ ๑๘๕๙ ๑๘๖๐ ๑๘๖๑ ๑๘๖๒ ๑๘๖๓ ๑๘๖๔ ๑๘๖๕ ๑๘๖๖ ๑๘๖๗ ๑๘๖๘ ๑๘๖๙ ๑๘๗๐ ๑๘๗๑ ๑๘๗๒ ๑๘๗๓ ๑๘๗๔ ๑๘๗๕ ๑๘๗๖ ๑๘๗๗ ๑๘๗๘ ๑๘๗๙ ๑๘๘๐ ๑๘๘๑ ๑๘๘๒ ๑๘๘๓ ๑๘๘๔ ๑๘๘๕ ๑๘๘๖ ๑๘๘๗ ๑๘๘๘ ๑๘๘๙ ๑๘๙๐ ๑๘๙๑ ๑๘๙๒ ๑๘๙๓ ๑๘๙๔ ๑๘๙๕ ๑๘๙๖ ๑๘๙๗ ๑๘๙๘ ๑๘๙๙ ๑๙๐๐ ๑๙๐๑ ๑๙๐๒ ๑๙๐๓ ๑๙๐๔ ๑๙๐๕ ๑๙๐๖ ๑๙๐๗ ๑๙๐๘ ๑๙๐๙ ๑๙๑๐ ๑๙๑๑ ๑๙๑๒ ๑๙๑๓ ๑๙๑๔ ๑๙๑๕ ๑๙๑๖ ๑๙๑๗ ๑๙๑๘ ๑๙๑๙ ๑๙๒๐ ๑๙๒๑ ๑๙๒๒ ๑๙๒๓ ๑๙๒๔ ๑๙๒๕ ๑๙๒๖ ๑๙๒๗ ๑๙๒๘ ๑๙๒๙ ๑๙๓๐ ๑๙๓๑ ๑๙๓๒ ๑๙๓๓ ๑๙๓๔ ๑๙๓๕ ๑๙๓๖ ๑๙๓๗ ๑๙๓๘ ๑๙๓๙ ๑๙๔๐ ๑๙๔๑ ๑๙๔๒ ๑๙๔๓ ๑๙๔๔ ๑๙๔๕ ๑๙๔๖ ๑๙๔๗ ๑๙๔๘ ๑๙๔๙ ๑๙๕๐ ๑๙๕๑ ๑๙๕๒ ๑๙๕๓ ๑๙๕๔ ๑๙๕๕ ๑๙๕๖ ๑๙๕๗ ๑๙๕๘ ๑๙๕๙ ๑๙๖๐ ๑๙๖๑ ๑๙๖๒ ๑๙๖๓ ๑๙๖๔ ๑๙๖๕ ๑๙๖๖ ๑๙๖๗ ๑๙๖๘ ๑๙๖๙ ๑๙๗๐ ๑๙๗๑ ๑๙๗๒ ๑๙๗๓ ๑๙๗๔ ๑๙๗๕ ๑๙๗๖ ๑๙๗๗ ๑๙๗๘ ๑๙๗๙ ๑๙๘๐ ๑๙๘๑ ๑๙๘๒ ๑๙๘๓ ๑๙๘๔ ๑๙๘๕ ๑๙๘๖ ๑๙๘๗ ๑๙๘๘ ๑๙๘๙ ๑๙๙๐ ๑๙๙๑ ๑๙๙๒ ๑๙๙๓ ๑๙๙๔ ๑๙๙๕ ๑๙๙๖ ๑๙๙๗ ๑๙๙๘ ๑๙๙๙ ๒๐๐๐ ๒๐๐๑ ๒๐๐๒ ๒๐๐๓ ๒๐๐๔ ๒๐๐๕ ๒๐๐๖ ๒๐๐๗ ๒๐๐๘ ๒๐๐๙ ๒๐๑๐ ๒๐๑๑ ๒๐๑๒ ๒๐๑๓ ๒๐๑๔ ๒๐๑๕ ๒๐๑๖ ๒๐๑๗ ๒๐๑๘ ๒๐๑๙ ๒๐๒๐ ๒๐๒๑ ๒๐๒๒ ๒๐๒๓ ๒๐๒๔ ๒๐๒๕ ๒๐๒๖ ๒๐๒๗ ๒๐๒๘ ๒๐๒๙ ๒๐๓๐ ๒๐๓๑ ๒๐๓๒ ๒๐๓๓ ๒๐๓๔ ๒๐๓๕ ๒๐๓๖ ๒๐๓๗ ๒๐๓๘ ๒๐๓๙ ๒๐๔๐ ๒๐๔๑ ๒๐๔๒ ๒๐๔๓ ๒๐๔๔ ๒๐๔๕ ๒๐๔๖ ๒๐๔๗ ๒๐๔๘ ๒๐๔๙ ๒๐๕๐ ๒๐๕๑ ๒๐๕๒ ๒๐๕๓ ๒๐๕๔ ๒๐๕๕ ๒๐๕๖ ๒๐๕๗ ๒๐๕๘ ๒๐๕๙ ๒๐๖๐ ๒๐๖๑ ๒๐๖๒ ๒๐๖๓ ๒๐๖๔ ๒๐๖๕ ๒๐๖๖ ๒๐๖๗ ๒๐๖๘ ๒๐๖๙ ๒๐๗๐ ๒๐๗๑ ๒๐๗๒ ๒๐๗๓ ๒๐๗๔ ๒๐๗๕ ๒๐๗๖ ๒๐๗๗ ๒๐๗๘ ๒๐๗๙ ๒๐๘๐ ๒๐๘๑ ๒๐๘๒ ๒๐๘๓ ๒๐๘๔ ๒๐๘๕ ๒๐๘๖ ๒๐๘๗ ๒๐๘๘ ๒๐๘๙ ๒๐๙๐ ๒๐๙๑ ๒๐๙๒ ๒๐๙๓ ๒๐๙๔ ๒๐๙๕ ๒๐๙๖ ๒๐๙๗ ๒๐๙๘ ๒๐๙๙ ๒๑๐๐ ๒๑๐๑ ๒๑๐๒ ๒๑๐๓ ๒๑๐๔ ๒๑๐๕ ๒๑๐๖ ๒๑๐๗ ๒๑๐๘ ๒๑๐๙ ๒๑๑๐ ๒๑๑๑ ๒๑๑๒ ๒๑๑๓ ๒๑๑๔ ๒๑๑๕ ๒๑๑๖ ๒๑๑๗ ๒๑๑๘ ๒๑๑๙ ๒๑๒๐ ๒๑๒๑ ๒๑๒๒ ๒๑๒๓ ๒๑๒๔ ๒๑๒๕ ๒๑๒๖ ๒๑๒๗ ๒๑๒๘ ๒๑๒๙ ๒๑๓๐ ๒๑๓๑ ๒๑๓๒ ๒๑๓๓ ๒๑๓๔ ๒๑๓๕ ๒๑๓๖ ๒๑๓๗ ๒๑๓๘ ๒๑๓๙ ๒๑๔๐ ๒๑๔๑ ๒๑๔๒ ๒๑๔๓ ๒๑๔๔ ๒๑๔๕ ๒๑๔๖ ๒๑๔๗ ๒๑๔๘ ๒๑๔๙ ๒๑๕๐ ๒๑๕๑ ๒๑๕๒ ๒๑๕๓ ๒๑๕๔ ๒๑๕๕ ๒๑๕๖ ๒๑๕๗ ๒๑๕๘ ๒๑๕๙ ๒๑๖๐ ๒๑๖๑ ๒๑๖๒ ๒๑๖๓ ๒๑๖๔ ๒๑๖๕ ๒๑๖๖ ๒๑๖๗ ๒๑๖๘ ๒๑๖๙ ๒๑๗๐ ๒๑๗๑ ๒๑๗๒ ๒๑๗๓ ๒๑๗๔ ๒๑๗๕ ๒๑๗๖ ๒๑๗๗ ๒๑๗๘ ๒๑๗๙ ๒๑๘๐ ๒๑๘๑ ๒๑๘๒ ๒๑๘๓ ๒๑๘๔ ๒๑๘๕ ๒๑๘๖ ๒๑๘๗ ๒๑๘๘ ๒๑๘๙ ๒๑๙๐ ๒๑๙๑ ๒๑๙๒ ๒๑๙๓ ๒๑๙๔ ๒๑๙๕ ๒๑๙๖ ๒๑๙๗ ๒๑๙๘ ๒๑๙๙ ๒๒๐๐ ๒๒๐๑ ๒๒๐๒ ๒๒๐๓ ๒๒๐๔ ๒๒๐๕ ๒๒๐๖ ๒๒๐๗ ๒๒๐๘ ๒๒๐๙ ๒๒๑๐ ๒๒๑๑ ๒๒๑๒ ๒๒๑๓ ๒๒๑๔ ๒๒๑๕ ๒๒๑๖ ๒๒๑๗ ๒๒๑๘ ๒๒๑๙ ๒๒๒๐ ๒๒๒๑ ๒๒๒๒ ๒๒๒๓ ๒๒๒๔ ๒๒๒๕ ๒๒๒๖ ๒๒๒๗ ๒๒๒๘ ๒๒๒๙ ๒๒๓๐ ๒๒๓๑ ๒๒๓๒ ๒๒๓๓ ๒๒๓๔ ๒๒๓๕ ๒๒๓๖ ๒๒๓๗ ๒๒๓๘ ๒๒๓๙ ๒๒๔๐ ๒๒๔๑ ๒๒๔๒ ๒๒๔๓ ๒๒๔๔ ๒๒๔๕ ๒๒๔๖ ๒๒๔๗ ๒๒๔๘ ๒๒๔๙ ๒๒๕๐ ๒๒๕๑ ๒๒๕๒ ๒๒๕๓ ๒๒๕๔ ๒๒๕๕ ๒๒๕๖ ๒๒๕๗ ๒๒๕๘ ๒๒๕๙ ๒๒๖๐ ๒๒๖๑ ๒๒๖๒ ๒๒๖๓ ๒๒๖๔ ๒๒๖๕ ๒๒๖๖ ๒๒๖๗ ๒๒๖๘ ๒๒๖๙ ๒๒๗๐ ๒๒๗๑ ๒๒๗๒ ๒๒๗๓ ๒๒๗๔ ๒๒๗๕ ๒๒๗๖ ๒๒๗๗ ๒๒๗๘ ๒๒๗๙ ๒๒๘๐ ๒๒๘๑ ๒๒๘๒ ๒๒๘๓ ๒๒๘๔ ๒๒๘๕ ๒๒๘๖ ๒๒๘๗ ๒๒๘๘ ๒๒๘๙ ๒๒๙๐ ๒๒๙๑ ๒๒๙๒ ๒๒๙๓ ๒๒๙๔ ๒๒๙๕ ๒๒๙๖ ๒๒๙๗ ๒๒๙๘ ๒๒๙๙ ๒๓๐๐ ๒๓๐๑ ๒๓๐๒ ๒๓๐๓ ๒๓๐๔ ๒๓๐๕ ๒๓๐๖ ๒๓๐๗ ๒๓๐๘ ๒๓๐๙ ๒๓๑๐ ๒๓๑๑ ๒๓๑๒ ๒๓๑๓ ๒๓๑๔ ๒๓๑๕ ๒๓๑๖ ๒๓๑๗ ๒๓๑๘ ๒๓๑๙ ๒๓๒๐ ๒๓๒๑ ๒๓๒๒ ๒๓๒๓ ๒๓๒๔ ๒๓๒๕ ๒๓๒๖ ๒๓๒๗ ๒๓๒๘ ๒๓๒๙ ๒๓๓๐ ๒๓๓๑ ๒๓๓๒ ๒๓๓๓ ๒๓๓๔ ๒๓๓๕ ๒๓๓๖ ๒๓๓๗ ๒๓๓๘ ๒๓๓๙ ๒๓๔๐ ๒๓๔๑ ๒๓๔๒ ๒๓๔๓ ๒๓๔๔ ๒๓๔๕ ๒๓๔๖ ๒๓๔๗ ๒๓๔๘ ๒๓๔๙ ๒๓๕๐ ๒๓๕๑ ๒๓๕๒ ๒๓๕๓ ๒๓๕๔ ๒๓๕๕ ๒๓๕๖ ๒๓๕๗ ๒๓๕๘ ๒๓๕๙ ๒๓๖๐ ๒๓๖๑ ๒๓๖๒ ๒๓๖๓ ๒๓๖๔ ๒๓๖๕ ๒๓๖๖ ๒๓๖๗ ๒๓๖๘ ๒๓๖๙ ๒๓๗๐ ๒๓๗๑ ๒๓๗๒ ๒๓๗๓ ๒๓๗๔ ๒๓๗๕ ๒๓๗๖ ๒๓๗๗ ๒๓๗๘ ๒๓๗๙ ๒๓๘๐ ๒๓๘๑ ๒๓๘๒ ๒๓๘๓ ๒๓๘๔ ๒๓๘๕ ๒๓๘๖ ๒๓๘๗ ๒๓๘๘ ๒๓๘๙ ๒๓๙๐ ๒๓๙๑ ๒๓๙๒ ๒๓๙๓ ๒๓๙๔ ๒๓๙๕ ๒๓๙๖ ๒๓๙๗ ๒๓๙๘ ๒๓๙๙ ๒๔๐๐ ๒๔๐๑ ๒๔๐๒ ๒๔๐๓ ๒๔๐๔ ๒๔๐๕ ๒๔๐๖ ๒๔๐๗ ๒๔๐๘ ๒๔๐๙ ๒๔๑๐ ๒๔๑๑ ๒๔๑๒ ๒๔๑๓ ๒๔๑๔ ๒๔๑๕ ๒๔๑๖ ๒๔๑๗ ๒๔๑๘ ๒๔๑๙ ๒๔๒๐ ๒๔๒๑ ๒๔๒๒ ๒๔๒๓ ๒๔๒๔ ๒๔๒๕ ๒๔๒๖ ๒๔๒๗ ๒๔๒๘ ๒๔๒๙ ๒๔๓๐ ๒๔๓๑ ๒๔๓๒ ๒๔๓๓ ๒๔๓๔ ๒๔๓๕ ๒๔๓๖ ๒๔๓๗ ๒๔๓๘ ๒๔๓๙ ๒๔๔๐ ๒๔๔๑ ๒๔๔๒ ๒๔๔๓ ๒๔๔๔ ๒๔๔๕ ๒๔๔๖ ๒๔๔๗ ๒๔๔๘ ๒๔๔๙ ๒๔๕๐ ๒๔๕๑ ๒๔๕๒ ๒๔๕๓ ๒๔๕๔ ๒๔๕๕ ๒๔๕๖ ๒๔๕๗ ๒๔๕๘ ๒๔๕๙ ๒๔๖๐ ๒๔๖๑ ๒๔๖๒ ๒๔๖๓ ๒๔๖๔ ๒๔๖๕ ๒๔๖๖ ๒๔๖๗ ๒๔๖๘ ๒๔๖๙ ๒๔๗๐ ๒๔๗๑ ๒๔๗๒ ๒๔๗๓ ๒๔๗๔ ๒๔๗๕ ๒๔๗๖ ๒๔๗๗ ๒๔๗๘ ๒๔๗๙ ๒๔๘๐ ๒๔๘๑ ๒๔๘๒ ๒๔๘๓ ๒๔๘๔ ๒๔๘๕ ๒๔๘๖ ๒๔๘๗ ๒๔๘๘ ๒๔๘๙ ๒๔๙๐ ๒๔๙๑ ๒๔๙๒ ๒๔๙๓ ๒๔๙๔ ๒๔๙๕ ๒๔๙๖ ๒๔๙๗ ๒๔๙๘ ๒๔๙๙ ๒๕๐๐ ๒๕๐๑ ๒๕๐๒ ๒๕๐๓ ๒๕๐๔ ๒๕๐๕ ๒๕๐๖ ๒๕๐๗ ๒๕๐๘ ๒๕๐๙ ๒๕๑๐ ๒๕๑๑ ๒๕๑๒ ๒๕๑๓ ๒๕๑๔ ๒๕๑๕ ๒๕๑๖ ๒๕๑๗ ๒๕๑๘ ๒๕๑๙ ๒๕๒๐ ๒๕๒๑ ๒๕๒๒ ๒๕๒๓ ๒๕๒๔ ๒๕๒๕ ๒๕๒๖ ๒๕๒๗ ๒๕๒๘ ๒๕๒๙ ๒๕๓๐ ๒๕๓๑ ๒๕๓๒ ๒๕๓๓ ๒๕๓๔ ๒๕๓๕ ๒๕๓๖ ๒๕๓๗ ๒๕๓๘ ๒๕๓๙ ๒๕๔๐ ๒๕๔๑ ๒๕๔๒ ๒๕๔๓ ๒๕๔๔ ๒๕๔๕ ๒๕๔๖ ๒๕๔๗ ๒๕๔๘ ๒๕๔๙ ๒๕๕๐ ๒๕๕๑ ๒๕๕๒ ๒๕๕๓ ๒๕๕๔ ๒๕๕๕ ๒๕๕๖ ๒๕๕๗ ๒๕๕๘ ๒๕๕๙ ๒๕๖๐ ๒๕๖๑ ๒๕๖๒ ๒๕๖๓ ๒๕๖๔ ๒๕๖๕ ๒๕๖๖ ๒๕๖๗ ๒๕๖๘ ๒๕๖๙ ๒๕๗๐ ๒๕๗๑ ๒๕๗๒ ๒๕๗๓ ๒๕๗๔ ๒๕๗๕ ๒๕๗๖ ๒๕๗๗ ๒๕๗๘ ๒๕๗๙ ๒๕๘๐ ๒๕๘๑ ๒๕๘๒ ๒๕๘๓ ๒๕๘๔ ๒๕๘๕ ๒๕๘๖ ๒๕๘๗ ๒๕๘๘ ๒๕๘๙ ๒๕๙๐ ๒๕๙๑ ๒๕๙๒ ๒๕๙๓ ๒๕๙๔ ๒๕๙๕ ๒๕๙๖ ๒๕๙๗ ๒๕๙๘ ๒๕๙๙ ๒๖๐๐ ๒๖๐๑ ๒๖๐๒ ๒๖๐๓ ๒๖๐๔ ๒๖๐๕ ๒๖๐๖ ๒๖๐๗ ๒๖๐๘ ๒๖๐๙ ๒๖๑๐ ๒๖๑๑ ๒๖๑๒ ๒๖๑๓ ๒๖๑๔ ๒๖๑๕ ๒๖๑๖ ๒๖๑๗ ๒๖๑๘ ๒๖๑๙ ๒๖๒๐ ๒๖๒๑ ๒๖๒๒ ๒๖๒๓ ๒๖๒๔ ๒๖๒๕ ๒๖๒๖ ๒๖๒๗ ๒๖๒๘ ๒๖๒๙ ๒๖๓๐ ๒๖๓๑ ๒๖๓๒ ๒๖๓๓ ๒๖๓๔ ๒๖๓๕ ๒๖๓๖ ๒๖๓๗ ๒๖๓๘ ๒๖๓๙ ๒๖๔๐ ๒๖๔๑ ๒๖๔๒ ๒๖๔๓ ๒๖๔๔ ๒๖๔๕ ๒๖๔๖ ๒๖๔๗ ๒๖๔๘ ๒๖๔๙ ๒๖๕๐ ๒๖๕๑ ๒๖๕๒ ๒๖๕๓ ๒๖๕๔ ๒๖๕๕ ๒๖๕๖ ๒๖๕๗ ๒๖๕๘ ๒๖๕๙ ๒๖๖๐ ๒๖๖๑ ๒๖๖๒ ๒๖๖๓ ๒๖๖๔ ๒๖๖๕ ๒๖๖๖ ๒๖๖๗ ๒๖๖๘ ๒๖๖๙ ๒๖๗๐ ๒๖๗๑ ๒๖๗๒ ๒๖๗๓ ๒๖๗๔ ๒๖๗๕ ๒๖๗๖ ๒๖๗๗ ๒๖๗๘ ๒๖๗๙ ๒๖๘๐ ๒๖๘๑ ๒๖๘๒ ๒๖๘๓ ๒๖๘๔ ๒๖๘๕ ๒๖๘๖ ๒๖๘๗ ๒๖๘๘ ๒๖๘๙ ๒๖๙๐ ๒๖๙๑ ๒๖๙๒ ๒๖๙๓ ๒๖๙๔ ๒๖๙๕ ๒๖๙๖ ๒๖๙๗ ๒๖๙๘ ๒๖๙๙ ๒๗๐๐ ๒๗๐๑ ๒๗๐๒ ๒๗๐๓ ๒๗๐๔ ๒๗๐๕ ๒๗๐๖ ๒๗๐๗ ๒๗๐๘ ๒๗๐๙ ๒๗๑๐ ๒๗๑๑ ๒๗๑๒ ๒๗๑๓ ๒๗๑๔ ๒๗๑๕ ๒๗๑๖ ๒๗๑๗ ๒๗๑๘ ๒๗๑๙ ๒๗๒๐ ๒๗๒๑ ๒๗๒๒ ๒๗๒๓ ๒๗๒๔ ๒๗๒๕ ๒๗๒๖ ๒๗๒๗ ๒๗๒๘ ๒๗๒๙ ๒๗๓๐ ๒๗๓๑ ๒๗๓๒ ๒๗๓๓ ๒๗๓๔ ๒๗๓๕ ๒๗๓๖ ๒๗๓๗ ๒๗๓๘ ๒๗๓๙ ๒๗๔๐ ๒๗๔๑ ๒๗๔๒ ๒๗๔๓ ๒๗๔๔ ๒๗๔๕ ๒๗๔๖ ๒๗๔๗ ๒๗๔๘ ๒๗๔๙ ๒๗๕๐ ๒๗๕๑ ๒๗๕๒ ๒๗๕๓ ๒๗๕๔ ๒๗๕๕ ๒๗๕๖ ๒๗๕๗ ๒๗๕๘ ๒๗๕๙ ๒๗๖๐ ๒๗๖๑ ๒๗๖๒ ๒๗๖๓ ๒๗๖๔ ๒๗๖๕ ๒๗๖๖ ๒๗๖๗ ๒๗๖๘ ๒๗๖๙ ๒๗๗๐ ๒๗๗๑ ๒๗๗๒ ๒๗๗๓ ๒๗๗๔ ๒๗๗๕ ๒๗๗๖ ๒๗๗๗ ๒๗๗๘ ๒๗๗๙ ๒๗๘๐ ๒๗๘๑ ๒๗๘๒ ๒๗๘๓ ๒๗๘๔ ๒๗๘๕ ๒๗๘๖ ๒๗๘๗ ๒๗๘๘ ๒๗๘๙ ๒๗๙๐ ๒๗๙๑ ๒๗๙๒ ๒๗๙๓ ๒๗๙๔ ๒๗๙๕ ๒๗๙๖ ๒๗๙๗ ๒๗๙๘ ๒๗๙๙ ๒๘๐๐ ๒๘๐๑ ๒๘๐๒ ๒๘๐๓ ๒๘๐๔ ๒๘๐๕ ๒๘๐๖ ๒๘๐๗ ๒๘๐๘ ๒๘๐๙ ๒๘๑๐ ๒๘๑๑ ๒๘๑๒ ๒๘๑๓ ๒๘๑๔ ๒๘๑๕ ๒๘๑๖ ๒๘๑๗ ๒๘๑๘ ๒๘๑๙ ๒๘๒๐ ๒๘๒๑ ๒๘๒๒ ๒๘๒๓ ๒๘๒๔ ๒๘๒๕ ๒๘๒๖ ๒๘๒๗ ๒๘๒๘ ๒๘๒๙ ๒๘๓๐ ๒๘๓๑ ๒๘๓๒ ๒๘๓๓ ๒๘๓๔ ๒๘๓๕ ๒๘๓๖ ๒๘๓๗ ๒๘๓๘ ๒๘๓๙ ๒๘๔๐ ๒๘๔๑ ๒๘๔๒ ๒๘๔๓ ๒๘๔๔ ๒๘๔๕ ๒๘๔๖ ๒๘๔๗ ๒๘๔๘ ๒๘๔๙ ๒๘๕๐ ๒๘๕๑ ๒๘๕๒ ๒๘๕๓ ๒๘๕๔ ๒๘๕๕ ๒๘๕๖ ๒๘๕๗ ๒๘๕๘ ๒๘๕๙ ๒๘๖๐ ๒๘๖๑ ๒๘๖๒ ๒๘๖๓ ๒๘๖๔ ๒๘๖๕ ๒๘๖๖ ๒๘๖๗ ๒๘๖๘ ๒๘๖๙ ๒๘๗๐ ๒๘๗๑ ๒๘๗๒ ๒๘๗๓ ๒๘๗๔ ๒๘๗๕ ๒๘๗๖ ๒๘๗๗ ๒๘๗๘ ๒๘๗๙ ๒๘๘๐ ๒๘๘๑ ๒๘๘๒ ๒๘๘๓ ๒๘๘๔ ๒๘๘๕ ๒๘๘๖ ๒๘๘๗ ๒๘๘๘ ๒๘๘๙ ๒๘๙๐ ๒๘๙๑ ๒๘๙๒ ๒๘๙๓ ๒๘๙๔ ๒๘๙๕ ๒๘๙๖ ๒๘๙๗ ๒๘๙๘ ๒๘๙

144 ประชุมศิลาจารึก : กทม.๑๑๑

ความโทเมือง (ปริวรรตเป็นอักษรไทย)

จี่

ก่อ เปน ดิน เปน หย้า[๓]

ก่อ เปน ฟ้า ท่อ ถวง เหด[๔]

ก่อ เปน ดิน เจด ก้อน

ก่อ เปน น้ำ เก้า แคว ปาก แท ทาว[๕]

ฟ้า ต่ำ เซื่อง หม้อ ขาง

ฟ้า บาง เอยื่อง เบือก ถ้วย

ตำ เข้า ยัง คุ้ง สาก

ตาก เข้า ยัง คุ้ง เพิน

งัว ดำ ไป คุ้ง หนอก

หมู ผอก ไป คุ้ง ดัง

ยาม นั้น ปู่ เจ้า โช โค้ม ฟ้า[๖]

จั่ง ตัด สาย โบน ให้ หม้า

ตัด สาย ฟ้า ให้ ขาด[๗]

ฟ้า จั่ง ฮวาด เมือ เหนือ

จั่ง เปน ฟ้า เตม เหน

เปน แถน เตม ผ่อ[๘]

จั่ง เอา สิบ กอง ด้าย ท่อ แม่ หมู

มา สืบ ตาม กัน ขึ้น

ก่อ เบ่า ฮอด

จั่ง เอา ซาว กอง บาย ท่อ แม่ ช้าง

มา สืบ ตาม กัน ขึ้น

ก่อ เบ่า ฮอด

จั่ง เอา สิบ ตาว หน้า ห้า ตาว โอง

แบ่น ตาม กัน ขึ้น

ก่อ เบ่า ฮอด

จั่ง เอา สิบ เสียง ด้อง กับ เก้า เสียง กอง

มา ทับ ตาม กัน ขึ้น

ก่อ เบ่า ฮอด เบ่า งิน

ยาม นั้น โต สัด หนั่ง เมือง ลุ่ม

ชู่ โต ชู่ ฮู้ ปาก

ชู่ โต ทาก ฮู้ จา

ชู่ โต หมู โต หมา

ชู่ ฮู้ เว้า ฮู้ ว่า

โต สัด หนั่ง เมือง ลุ่ม จั่ง เมือ ก่าว เถิง แถน

แถน จั่ง แต่ง แผบ ข้า โคน เมือง ลุ่ม เสีย เหมด[๙]

ยาม นั้น ฟ้า จั่ง แล้ง สี แสด แดด สี สาว

งัว ควาย จั่ง ตาย อยาก หย้า

บ่าว ค้า ตาย ห่าง ทาง
เข้า อยู่ ไฮ่ ตาย ผอย
หอย อยู่ นา ตาย แล้ง
แบ้ง อยู่ สา ควน โฮม
มัน อยู่ ขุม ตาย เอ้า
เบ้า อยู่ บ่า ตาย แขวน[๑๐]
บ่าว เฮือ ตาย อยาก น้ำ

ยาม นั้น ปู่ เจ้า โซ โค้ม ฟ้า
เอา งู มา เอยิยด
เอา เขียด มา ดอย[๑๑]
เอา หอย มา เยด ว่าง เด้า
แมง งวน มา เยด ช่าง ปาด
ปา หลาด มา เยด บ่าว ชัว
โนก ถัว มา เยด นาง ล่าม

ยาม นั้น ฟ้า จั้ง คุ้ม มา มืด
ฮืด มา ดัง
มื้ เดียว ค่ำ เวน เดียว
จั้ง มี โผน แสน ห่า
มิด โผน ท่อ มิด หมาก งว่า[๑๒]
ห่า โผน ท่อ หมาก หม้วย
ชู่ ห้วย น้ำ ชู่ หนอง

ชู่ ดอน ดิน ดอน ซาย
ชู่ ถ้วม น้ำ บีน อาง เมือ โบน
ซ่าย บีน โบน เมือ ฟ้า
ยาม นั้น น้ำ จั้ง ถุม ถ้วม เถิง แถน
โคน หนั้ง เมือง ลุ่ม จั้ง ตาย เหมด

ฟ้า จั้ง ฟอก พัน โคน อื่น โลง เมือง ลุ่ม ใหม่
จั้ง แต่ง ใส่ กวง หน่วย หมาก เต้า พุ่ง[๑๓]
เหมด ชู่ โต ชู่ เอยื่อง
มี เทง โส โมด โส หมอ
โส หมอ โส เอยื่อง

มี สาม ฮ้อย สาม สิบ พัน โคน
มี สาม ฮ้อย สาม สิบ สิ่ง เข้า ใน นา
สาม ฮ้อย สาม สิบ สิ่ง ปา ใน น้ำ
แตง ใส่ กวง หน่วย หมาก เต้า พุ่ง เหมด

แถน จั้ง ให้ ปู่ ท้าว สวง ท้าว เงิน
เอา หมาก เต้า พุ่ง โลง มา แปด หน่วย
แปด เสา ทอง ค้ำ ฟ้า[๑๔]
เอา มา ฮอด เมือง โอม เมือง อาย[๑๕]
หาก น้ำ ไปร่ แห้ง ไปร่ โลง
จั้ง ได้ ห่าง สอก ห่าง ทาง
ได้ สาม เบือน น้ำ จั้ง โตก

ได้ โหก เบือน น้ำ จั่ง แห้ง
จั่ง เมือ ฮอด

ฟ้า แค้ว เอื้อง ถี โถบ
ฟ้า โขบ เอื้อง ถี เถือก[๑๖]

จั่ง เอา สาม สิบ โมด แม่ บ้า มา ห้าม[๑๗]
ฟ้า ก่อ เบ่า ยา
มา ว่า ฟ้า ก่อ เบ่า ฟัง

จั่ง เอา สาม สิบ หาบ หมาก พุก งา แขวน
สาม สิบ หาบ หมาก แฟน งา อยอย[๑๘]
มา ถิ้ม ใส่
ฟ้า จั่ง งิน โส้ม งิน เผด เสือง ฮึน
ฟ้า จั่ง ย้าง (อย้าง) จั่ง ค่าย

จั่ง ให้ ควาย โลง ก่อน
เขา ควาย จั่ง ตาก คืน ดัง
ควาย จั่ง ฮ้อง งา งา

จั่ง ให้ งัว โลง ใหม่
งัว อย้าน งัว จั่ง บีน ก้น โลง ก่อน
เขา งัว จั่ง โช ไป หน้า
งัว จั่ง ฮ้อง อา โว

จั่ง ให้ หมู เสี ดิด (สะดิด) โลง
หมู จั่ง ฮ้อง อิด อิด

จั่ง ให้ ม้า โลง เตีม
ม้า จั่ง ดอน เขา เสีย
กวาง โลง ดัง กวาง ได้

ยาม นั้น จั่ง โลง มา ฮอด เมือง โอม เมือง อาย
จั่ง บ๋น หมาก เต้า พุ่ง เมือ เมือง หาน โหก หน่วย
โหก เสา ทอง ค้ำ ฟ้า

จั่ง บ๋น ไป เมือง มาน เมือง ลื้อ เมือง แกว เมือง ลาว เมือง โกย[๑๙] เมือง ย้อ[๒๐]
เมือง บาง[๒๑] สอง หน่วย
สอง เสา ทอง ค้ำ ฟ้า

ปู่ ท้าว สวง ท้าว เงิน จั่ง มา ฮอด เมือง ลอ
ท้าว เงิน คืน ไป เมือง โอม เมือง อาย
ท้าว สวง กิน เมือง ลอ
จั่ง เอา เมีย มี ลุก ชื่ ท้าว ขุน ลอ[๒๒]
ขุน ลอ เอา เมีย มี ลุก ชื่ ตา ลุก ตา เหลา
ปู่ ตา ลุก มี ลุก สอง เก้า

ปู่ ตา เหลา มี ลุก ซาว ชาย
เลี้ยง สุง จั่ง ใหญ่ ลุก ท้าว จั่ง อย้าย ใส่ นา
หลาน เพีย อย้าย ใส่ บ้าน

ปู่ ลอบ ลี กิน เมือง ชา
ลี ลอน กิน เมือง อยา
ขุน อวน กิน เมือง ลุง
ปู่ ลาง งาง กิน เมือง มิน
ลาง กวาง กิน เมือง พุก เมือง แหมง
กาย ฮี เมือ กิน ทาง น้ำ ทาว น้ำ แดง เหมด

ยาม นั้น จั่ง มี ปู่ ล้าน เชือง
ผู้ เปน ลุก หล้า ลุก ลุน
ลุก ลุน เบ่า มี นา
ลุก หล้า เบ่า มี เมือง[๒๓]
จั่ง เอา พึง พี่ น้อง
ขุน ลอ ขุน เลือง ขุน ควาง ขุน ทอง ขุน แลว
ขึ้น สาว ท่อ เมือง[๒๔]

เอา บิง โกน มา ฮอด เมือง เจียน
หาก เมือง เลก ปู่ เบ่า อ่อย
เมือง น้อย ปู่ เบ่า โสม ใจ

จั่ง เอา บิง กน ขึ้น มา ฮอด อิด ออง เชียง แท
จั่ง ให้ บ่าว ใช้ พื่น แพ บาย ข้าม น้ำ แท
มา ฮอด เมือง บู
เมือง เลก ปู่ เบ่า อ่อย
เมือง น้อย ปู่ เบ่า กิน

จั่ง โตบ ติน ขึ้น เขา ผา มา เมือง ลา
มา ฮอด น้ำ บ่อ กา เชียง เงิน
ปู่ จึง ให้ ขุน ควาง กิน เมือง ลา
แปง บ้าน ส้าง เมือง

ปู่ จั่ง ขึ้น มา ฮอด เชียง เบีก
เมือง เลก ปู่ เบ่า อ่อย
เมือง น้อย ปู่ เบ่า กิน

จั่ง กาย มา ฮอด เมือง หม้วย
จั่ง เหม้อ ได้ ปู่ เจ้า อำ พอย[๒๕]
เมือง หม้วย ดี ดาย เมือง ฮี ฮาย เลียบ น้ำ
เมือง มี ถ้ำ อยา มอน อยา วาย[๒๖]
เมือง โบ่ง กว้าง กิ่ว กาง
เมือง เลก ปู่ เบ่า อ่อย ปู่ เบ่า กิน
จั่ง ให้ ขุน ลอ กิน เมือง หม้วย[๒๗]

ปู่ ล้าน เชือง จั่ง เอา บิง กน ขึ้น มา กาย เมือง แอก

เมือง แอก ติบ เอยื่อง หับ คับ เอยื่อง ส้อง

จั่ง กาย มา ฮอด เมือง ไคว

เมือง ไคว มี สาม ขา ปาง งาง

มี พู เขา พาง ปาน โลม

พู เขา โกม มุง ชู

มี เขา ทู เขา กุด มุง เมือง

หาก ว่า เมือง เลก ปู่ เบ่า อ่อย

เมือง น้อย ปู่ เบ่า กิน

จั่ง เมือ ฮอด เมือง หวก

ปู่ จั่ง ได้ งิน เตียง กับ เสียง ค่าว

เฮียก ว่า มี เมือง นึ่ง กว้าง โลง โอง

มี โท่ง กว้าง บีด ปอง เมือง ดี กว้าง

มี นา สอง ฟาก เมือง มาก สู้ โกน แสน โกน พัน ปู่ ได้

ปู่ จั่ง ได้ งิน ม่วน

ปู่ จั่ง ให้ โกน หมื่น ย้อ แพน

โกน แสน ย้อ ด้าง

ข้าม แกว สอย ฮอง ซอก เมือ ฮอด เมือง อ้าง

เมือง อ้าง น้อย ปู่ เบ่า กิน

จั่ง กาย มา ฮอด เมือง พั่ง

เมือง พั่ง ชัน น้ำ ไค ฮาก

เมือง ปาก ฟ้า หนาว ดาย เมือง ดี ดาย[๒๗]

หาก ไพ่ ไท เบ่า สู้

นอน ตื่น เช้า เอา หอก แทง ดัว

ปู่ จั่ง ให้ โกน หมื่น ย้อ แพน

โกน แสน โกน พัน ย้อ ด้าง โตบ ติน โลง พู

ฟ้า เบ่า แคน ไกว แขน โลง พู

ฟ้า เบ่า เหนื่อย เดื้อย เสือ[๒๙]

โลง โตก เมือง แถง

เมือง แถง เมือง โมน เอยื่อง โกบ โด้ง

เมือง โด้ง โค้ง เขา ควาย

เมือง ดี เมือง กว้าง มี นา สอง ฟาก

เมือง มาก สู้ โกน แสน โกน พัน ปู่ ได้

ปู่ เจ้า จั่ง แต่ง แผ่น ดิน เมือง แถง

จั่ง ตั้ง เฮือน หนั่ง บ้าน แพ

ปู่ จั่ง เอา เมิย หนั่ง บ้าน แพ

มี ลุก ชาย นึ่ง ชื่ ขุน แพ[๓๐]

เชิงอรรถ

๑) กล่าวตามผลงานที่ดีเยี่ยมเกี่ยวกับ ระบบการปกครองของไทดำ ของ คุณบ่น ผมสมบัท นักวิชาการลาว (Phomsombath 1975) ๑๒ "จู้" หรือ "เมือง" ในชั้นเดิม ได้แก่

๑. จู้ลอ	=	Nghia Lô (เรียกตามภาษาเวียตนาม)
๒. จู้หม้วย	=	Thuan (Tuan) Chau
๓. จู้ไล	=	Lai Chau
๔. จู้แถง	=	Dien Bien Phu
๕. จู้ลา	=	Son La
๖. จู้ลา	=	?
๗. จู้สาง	=	Moc Chau
๘. จู้สอ	=	Phong Tho
๙. จู้เติก	=	Van Yen
๑๐. จู้หวาด	=	Yen Chau
๑๑. จู้เจียน	=	Quynh Nhai
๑๒. จู้ถาน	=	Tuan Uyen

หลังจากการเข้ามาของฝรั่งเศส มีอีก "๔ จู้" เพิ่มเติม คือ

๑๓. จู้ขวา	=	Binh Du (เรียกตามภาษาเวียตนาม)
๑๔. จู้ไคว	=	Tuan Giao (?)
๑๕. จู้จัน	=	?
๑๖. จู้น้ำมา	=	?

แต่รายชื่อ " 16 จู้" ตามคำบอกของชาวเมืองหวาด ต่างไปจากรายชื่อข้างบน ดังนี้

๑. เมืองหม้วย
๒. เมืองลา
๓. เมืองม้ว (ไม้สอน)
๔. เมืองหวาด
๕. เมืองขวา
๖. เมืองสาง
๗. เมืองเติก
๘. เมืองลอ
๙. เมืองไล
๑๐. เมืองสอ
๑๑. เมืองแถง
๑๒. เมืองสบพบ (?)
๑๓. เมืองจัน
๑๔. เมืองบาง (?)
๑๕. เมืองขวาย (หรือ Tuan Giao ในภาษาเวียตนาม)
๑๖. เมืองอาง (?)

๒) มีผู้ศึกษาประวัติและตำนานสร้างโลกของพวกไทดำหลายคน คือ Lafont (๑๙๕๕) Condominas (๑๙๘๐) และ Hartmann (๑๙๘๑) ซึ่งเสนอสำนวนที่ปรากฏมีการแต่งเติมที่ค่อนข้างใหม่ แต่ก็น่าสนใจ อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีผู้ใดเสนอภาพที่สมบูรณ์ของตำนานของชาวไทดำสำนวนต่าง ๆ ที่มีหลงเหลืออยู่ และให้คำอธิบายบริบททางประวัติศาสตร์และสังคม ที่จะช่วยให้เข้าใจหน้าที่ของตำนานเหล่านี้ที่มีต่อชาวไทดำ เท่าที่ผ่านมารองศาสตราจารย์สุมิตร ปิติพัฒน์และคณะ (๑๙๗๘) ได้ให้คำอธิบายที่ดีที่สุดของบริบททางพิธีกรรม ที่เกี่ยวกับพิธีศพของชาวไทดำ คือ พวก **"ลาวโซ่ง"**

ในประเทศไทย โดยเฉพาะหน้าที่ของ "เขยกก" แต่ยังมีความจำเป็นที่จะต้องแปลตำรา ดังกล่าว

๓) **ความโทเมือง** นี้มีลักษณะการเขียนที่เป็นร้อยกรอง บางครั้งก็ปรากฏเป็นโคลง ๒ บรรทัด ที่มีการส่งสัมผัสอย่างเป็นแบบแผน เช่น

ตำ เข้า ยัง คุ้ง **สาก**
ตาก เข้า ยัง คุ้ง เพิน

หรือ เช่นสำนวนที่กล่าวซ้ำ ๆ คือ

เมือง เลก ปู่ เบ่า **อ่อย**
เมือง **น้อย** ปู่ เบ่า กิน

และในอีกหลายแห่งที่มีการใช้คำซ้ำ ๆ หรือสำนวนซ้ำ ๆ เพื่อเป็นเครื่องช่วยในการจำ

๔) "ฟ้า" ในตำนานและในความนึกคิดของชาวไทดำเป็นเหมือนเทวดา **ดอกเห็ดหรือ** ต้นไม้ชนิดอื่น ๆ [(เช่น ต้นไม้ที่ปรากฏในต้นฉบับของ Bourlet (๑๙๐๗)] เป็นมโนภาพที่ใช้กล่าวถึง ฟ้า หรือสวรรค์ ที่ติดต่อถึงกันกับพื้นโลกในตำนานสร้างโลกของชาวไท ลักษณะของมโนภาพดังกล่าวนี้ ทำให้นึกถึงแนวคิดของจีนโบราณเกี่ยวกับต้นไม้ที่ให้กำเนิดชีวิต (***fu – sang*** = ต้นหม่อน) ในที่นี้จะไม่เขียนขยายถึงเรื่องนี้ เพราะข้อจำกัดของเนื้อที่ ความสลับซับซ้อนของตำนานที่เกี่ยวกับต้นไม้ดังกล่าวจะปรากฏอยู่ในอีกบทความหนึ่งต่างหาก ซึ่งพยายามอธิบายที่มาของตำนานไท เรื่อง **"ขูลูนางอั้ว"**

๕) ในภาษาของชาวสิบสองจู้ไท จะเรียกแม่น้ำแดงว่า "ทาว" และแม่น้ำดำว่า "แท" แต่ที่มาของคำทั้งสองยังคงมืดมนอยู่ รวมทั้งคำว่า "โกย" ซึ่งเป็นคำเรียกแม่น้ำแดงที่ปรากฏในต้นฉบับของ Diffloth (1984) บางทีคำว่า "โกย" จะเกี่ยวเนื่องกับคำว่า "กวี" ของ Phu Qui ใน Nghê–An

๖) ตัวผู้ตัด "สายฟ้า" นี้เป็นปริศนา ในตำนานนี้เรียกว่า "ปู่เจ้าโชโค้มฟ้า" แต่ในต้นฉบับของ Roux (๑๙๕๔) เรียกว่า "Pu Chô Kung Fa" ถึงแม้ว่าในตำนานฉบับดังกล่าวจะไม่กล่าวถึงการตัดสายฟ้าก็ตาม แต่ในฉบับของ Hartmann ซึ่งใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ช่วยในการเรียงพิมพ์ (๑๙๘๑) ปรากฏเป็นสองคนด้วยกันคือ /pu^{2} caa^{1} (cong^{1})–kong^{1} faa^{6} kap^{2} yaa^{5} caa^{1} (cong^{1})–kong^{1} din^{1}/ ส่วนในต้นฉบับเดิมซึ่งเป็นภาษาไทดำเรียกว่า /pu^{1} caa kông faa^{2} kap pu^{1} nhaa^{2} cô kông din/ (ความแตกต่างดังกล่าวไม่แน่ว่าเป็นเพราะความผิดพลาดของคนหรือเครื่องคอมพิว-เตอร์) แต่ที่นี้ /cô/ ใช้พยัญชนะต้นเป็นอักษรสูงแทนที่จะเป็นอักษรต่ำ อีกอย่างหนึ่ง /cô/ เป็นผู้หญิง ซึ่งทำให้นึกถึงหญิงหม้ายในต้นฉบับของ Maspéro

ความสับสนที่ว่าจะมีเป็นสองคนหรือหนึ่งคนนี้ เกือบจะเหมือนกับกรณีของ ***Sho*** (saub) ของพวกม้ง (cf. Lemoine 1983 : 88 ff) ความคล้ายคลึงกันในการออกเสียงของชื่อบรรพบุรุษของทั้งพวกไทดำ และพวกม้ง ดังกล่าว ไม่น่าที่จะถือว่าเป็นการบังเอิญ เมื่อพิจารณาถึงการที่คนทั้งสองกลุ่มนี้ยึดถือบรรพบุรุษอย่างเหนียวแน่น ดังนั้นการตรวจสอบ **ความโทเมือง** ฉบับอื่น ๆ เพิ่มเติมจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง

๗) การตัดสายฟ้าให้ขาด การฟั่นสายโยงฟ้าโดยหญิงหม้าย และการตัดต้นไทรและมะเดื่อต่างก็เป็นข้อแตกต่างเพียงเล็กน้อยของเรื่องเดียวกัน เป็นการเปรียบเทียบให้เห็นภาพการตัดสายสะดือ ซึ่งให้กำเนิดท้องฟ้า

ตำนานของหญิงหม้าย จากฉบับของ Maspéro (๑๙๕๐ : ๑๘๕) กล่าวว่า

> กาลครั้งหนึ่ง มีแม่หม้ายนางหนึ่งไม่มีฉาง ไม่มีแผงไม้ไผ่ รวงข้าวจึงปลิวมาติดที่ข้างหู มาปะทะกับนัยน์ตา นางก็เลยโกรธ นางก็ฉวยเอารวงข้าวแล้วเที่ยวเดินหามีดเพื่อมาตัดมาสับรวงข้าว แล้วนางก็วิ่งไล่ข้าวไปที่ทุ่งนาแห้ง พลางบอกว่า "รอเดี๋ยวเถอะ จะมีคนมา

เกี่ยว" นางวิ่งไล่ข้าวต่อไปจนถึงทุ่งนาน้ำขัง และร้องว่า "คอยเดี๋ยวเถอะ แล้วชาวบ้านจะมาพาเจ้าไปที่หมู่บ้าน ถ้าคนเขาขี้เกียจมาพาไป เจ้าก็จะไม่มีบ้านอยู่" แล้วหญิงหม้ายก็หยิบมีดเล็กมาด้ามหนึ่ง ใช้มีดเล็กนั้นตัดสายโยงฟ้า ใช้มีดเล็กนั้นเฉือนสายโยงฟ้า เมื่อสายโยงฟ้าถูกตัดขาดออกแล้ว ฟ้าก็ลอยขึ้นไปเบื้องบน ก็กลายเป็นท้องฟ้าที่เราเห็น*

ตำนานนี้มาจากเมืองลอ ในที่อื่น (หน้า ๑๙๑) Maspéro เล่าเรื่องตำนานของชาวไทดำซึ่งเขาเรียกว่า " ไทขาวจาก Phu–Qui " (ถึงแม้ว่าการเรียกว่า ไทขาว จะไม่ถูกต้องนัก) ในเรื่องดังกล่าวต้นไทรถูกตัดลงเพราะเป็นที่อาศัยของนกและหนู เพื่อป้องกันพืชพันธุ์ธัญญาหารจากสัตว์ทั้งสอง ต่อมาเทพยดา "ปู่เยอ" ได้แปลงตัวเองเป็นต้นไม้ยักษ์และเป็นที่เคารพบูชาของฝูงชน เพราะได้กลายมาเป็นเทพารักษ์ปกป้องบ้านเมือง

เรื่องเกี่ยวกับการตัดต้นไทรยังมีอีก ดังปรากฏในต้นฉบับของ Bourlet (๑๙๐๗) จาก Hôi–Xuan ใน Thanh–Hoa (ซึ่งไม่ไกลจาก Phu–Qui) แต่ในที่นี้มีต้นไม้ ๒ ต้น คือ ต้นหว้าจากฟ้าและต้นไทรจากโลก ต้นไม้ทั้งสองถูกตัดลงโดยบรรพบุรุษดั้งเดิม สิ่งที่น่าสะดุดใจที่สุดของตำนานนี้ คือ เรื่องของพระจันทร์ ๙ ดวง และพระอาทิตย์ ๘ ดวง ซึ่งทำให้เกิดความแห้งแล้ง แต่ถูกเบ็ดกำจัดไปตามคำสั่งของ "พ่อแถน" หลังจากที่ไก่ไม่ยอมปฏิบัติตาม เกี่ยวกับเรื่องนี้ ในความเห็นของ Maspéro เชื่อว่าเป็นตำนานการสร้างโลกของจีนโบราณที่ถูกเก็บรักษาผ่านพวกคนไท ตามตำนานจีน พระอาทิตย์และพระจันทร์ ซึ่งเป็นจำนวนเกินถูกกำจัดโดย นักยิงธนูชื่อ **อี๋** (*I*) โดย

*บรรณาธิการขอขอบคุณ น.ต. หญิง สุมาลี วีระวงศ์ ที่ได้สละเวลาช่วยแปลข้อความตอนนี้จากภาษาฝรั่งเศส และ ผ.ศ. พรเพ็ญ ชั้นตระกูล ที่ได้ช่วยในการแปลข้อความตอนนี้ด้วย

การยิงนกศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นตัวต้นเหตุ ส่วนตำนานของพวกม้งนั้นปรากฏใน Lemoine (1983 : 46 ff)

ในตำนานสร้างโลกของชาวไทอีกอันหนึ่ง ซึ่งบันทึกโดยผู้เขียน ความแห้งแล้งมีสาเหตุมาจากความขัดแย้งระหว่างชนเผ่า กล่าวคือหลังจากพวกผู้ไทไล่พวกข่าออกไป เกิดมีความแห้งแล้งขึ้นเป็นเวลา ๗ เดือน ในที่สุดพวกผู้ไทต้องขอร้องให้พวกข่ากลับมา เพราะพวกผู้ไทเองไม่มีอำนาจที่จะควบคุมเทพยดาประจำถิ่นซึ่งทำให้เกิดความแห้งแล้งได้ (ดูเชิงอรรถที่ ๙ ด้วย)

๘) ถึงแม้คำว่า **แถน** (ในภาษาจีนเทียน *T'ien*) จะใช้แทนกันได้ กับคำว่า "ฟ้า" หรือ "สวรรค์" แต่ "ฟ้า" มักจะถูกกล่าวถึงในฐานะที่เป็น หนึ่ง ซึ่งยิ่งใหญ่กว่าและครอบคลุมทุกสิ่งทุกอย่างมากกว่า **แถน** ซึ่งเป็นเสมือน เทวดา ซึ่งอาจมีเป็นจำนวนมาก คำว่า "ฟ้า" (จาก *vaa C) จะปรากฏเฉพาะในภาษาของตระกูลภาษาไทสาขาตะวันตกเฉียงใต้ และสาขากลางเท่านั้น บางภาษาของตระกูลภาษาไทสาขากลางและภาษาของสาขาเหนือทั้งหมด จะมีคำอื่น (/min, bin, bɤn, etc./ จากคำ *?b–) ซึ่งเทียบกับคำภาษาไทยว่า " บน " (เหนือ) และหมายความถึง "ฟ้า" ภาษา Gelao มีคำว่า /vlei/ ซึ่งใกล้เคียงกับคำว่า / *vaa C/ ซึ่งเป็นคำโบราณของตระกูลภาษาไท ใต้–กลางที่สร้างขึ้นใหม่

๙) ไม่ปรากฏเหตุผลของการที่จะต้องฆ่ามนุษย์ในตำนานฉบับที่นำเสนอในที่นี้ แต่ตามต้นฉบับของ Roux จากเมืองแถง มีการกล่าวอย่างชัดแจ้งถึงการที่จะต้องแก้แค้นพวกมนุษย์ซึ่งฆ่าและทำลายพวกสัตว์

ตามฉบับของ Bourlet สาเหตุมาจากการที่มนุษย์ตัดต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของพวกสัตว์ ต้นไม้ถูกตัดโดยพี่น้องทั้งเจ็ด (ดูเชิงอรรถที่ ๒๓) จะเห็นได้ว่าความแห้งแล้งซึ่งมาก่อนน้ำท่วมดูเหมือนจะเกี่ยวพันกับตำนานเกี่ยวกับพระจันทร์ ๙ ดวง และพระอาทิตย์ ๘ ดวง ดังปรากฏในฉบับของ Bourlet และในตำนานของพวกชานหรือไทยใหญ่ด้วย (Milne and Cochrane 1910)

๑๐) เบ้า = ***Discorea*** หรือ ***Croton sp.*** (Vidal 1959)

๑๑) ตามความที่กล่าวในที่นี้ ทำให้นึกถึงสำนวนลาวที่ว่า "ตายอย่างเขียด" ซึ่งมีลีลาท่าทางมากก่อนตาย อย่างไรก็ตามข้อความซึ่งโยงถึงสิ่งลึกลับมหัศจรรย์ในตอนนี้ก็ยากที่จะเข้าใจ

๑๒) ภาษาไทดำ /งว่า/ ไทขาว (Donalson 1970) /ngoā/ "wild fig" ภาษาไทนุง /ngo̤a/ "fig" (Hoang 1974) เท่ากับภาษาเวียตนามว่า và แต่ไม่ใช่คำไททั่วไป ซึ่งหมายถึงต้นมะเดื่อ (Và ในภาษาเวียตนาม คือ ***Salix tetrasperma*** ซึ่งได้แก่ India Willow หรือ White Willow) เป็นไปได้อย่างมากว่าต้น "งว่า" นี้เกี่ยวพันกับ "หว้า" (***Eugenia jambolana***) ของไทยและลาว

๑๓. ชื่อโบราณของพื้นที่บริเวณที่เป็น สิบสองจู้ไท นี้คือ ***P'yong*** ในภาษาจีนสมัยกลาง (Schafer 1967) คำนี้ไม่ต้องสงสัยเลยว่าเป็นการอ่านออกเสียงภาษาจีนตามชื่อท้องถิ่น ชื่อนี้เป็นชื่อที่เก่ามากและยังคงปรากฏหลงเหลืออยู่ในตำนาน และติดเป็นชื่อของพื้นที่ในบริเวณแถบนี้ ไม่เป็นที่แน่นอนว่าอาณาเขตทางทิศตะวันตกของดินแดนนี้ไปถึงไหน แต่ตำนานแถบหัวพันและบริเวณทางตอนเหนือของหลวงพระบางกล่าวถึงอาณาจักรของพวก Pungs (cf. Robequain 1929, Macey 1907, Plunian 1950, etc.) และชื่อนี้ยังคงปรากฏอยู่ในชื่อต่าง ๆ เหล่านี้ Phong–Tho, Phong–Saly, Tai–Pong และ Kha–Pong นอกจากนี้ พวกอาหมยังกล่าวว่าพวกตนแต่เดิมมาจากอาณาจักร "Pong" (Gait 1933)

๑๔) เสาสัมฤทธิ์อันแรกกล่าวกันว่า ถูกตั้งขึ้นโดย Ma Yüan ในอันนัม (Eberhard 1968 : 369) ในราชวงศ์ถังมีบันทึกว่า มีการตั้งเสาสัมฤทธิ์ที่ ยูนนาน หูหนาน ยุงโจว (กวางสี) และที่อื่นอีกในบริเวณจีนตอนใต้ เป็นที่น่าสนใจว่าเสาสัมฤทธิ์ที่ถูกตั้งโดย Ma Yuan ใน Ai–Chou (เมืองอาย) ได้รับการกราบไหว้บูชาโดยคนพื้นเมือง (เรื่องเดิม) Eberhard ยังชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของความแตกต่างระหว่างเสาสัมฤทธิ์

ทางตอนใต้ซึ่งชาวจีนถือว่าเป็นเขตป่กป้นแดนและซึ่งมีจารึกที่ลึกลับสลักอยู่ กับเสาสัมฤทธิ์ทางตอนเหนือของจีนซึ่งถูกสร้างขึ้นเป็นของประดับ

ไม่เป็นการยากที่จะจินตนาการว่าเสาสัมฤทธิ์ลึกลับซึ่งใช้เป็นเขตป่กป้นแดนนี้จะกลายมามีความหมายเดียวกับหมากเต้าพุ่ง ซึ่งถูกใช้ในการแบ่งเผ่าพันธุ์ของคนในบริเวณนี้

Taylor (1976) ได้อ้างถึงหนังสือจากจักรพรรดิ์องค์แรกของราชวงศ์สุ้งของจีนที่มีถึงหัวหน้ากบฏที่ Hoa–lü ส่วนหนึ่งของหนังสือดังกล่าวมีความดังนี้

> ....ขณะนี้บริเวณพื้นที่ทั้งเก้าและทะเลทั้งสี่ล้วนมีความสมบูรณ์และแข็งแรง มีความสงบสุขและปลอดภัย ยังคงเหลือแต่เขตของเจ้าที่ Giao ซึ่งอยู่ห่างไกลสุดเขตของฟ้า นอกบริเวณเขตทั้งห้าแต่ก็เป็นดินแดนที่เราได้รับมรดกตกทอดมาเป็นแขนและขาเปรียบเสมือนหนึ่งเป็นนิ้วมือและนิ้วเท้าของร่างกาย นักปราชญ์รีจะละเลยนิ้วเท้าที่เจ็บ ถ้าเป็นเช่นนั้นก็มีแต่เผยให้เห็นความโง่เขลาของเจ้า ซึ่งก็จะนำความไม่บริสุทธิ์มาสู่เรา เจ้าเข้าใจหรือไม่ ไม่จำเป็นจะต้องกล่าวถึงโบราณกาลในสมัยราชวงศ์ชางและโจว เมื่อพวกเจ้านำนกยูงขาวมาเป็นเครื่องบรรณาการและในสมัยราชวงศ์ฮั่น เมื่อเสาสัมฤทธิ์ได้กลายเป็นสนิม

๑๕) อาณาเขตของเมืองอาย ซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของ Giao และ Trương มักจะเข้าใจกันว่าคืออาณาเขตของ Thanh – Hoa ในปัจจุบัน ซึ่งก็คงจะใกล้เคียงความจริง ยกเว้นบริเวณชายแดนทางตะวันตกซึ่งจะต้องรวมพื้นที่ส่วนใหญ่ของหัวพัน รวมทั้งที่ตั้งของอาณาจักรโบราณที่เรียกว่าอ้ายลาว (cf. Robequain 1929, Chamberlain 1972) ส่วนเมืองโอมนั้นยังไม่สามารถบอกได้ว่าอยู่ที่ใด

๑๖) ข้อความตอนนี้ผิดธรรมดาตรงที่ใช้สัมผัสอักษรที่แสดงถึงความรุนแรง สิ่งที่พยายามอธิบายคือการกำเนิดท้องฟ้า แต่ข้อความที่ตามมากลับเป็นกำเนิดของสัตว์

๑๗. เหมือนกับวัฒนธรรมของชาวไทกลุ่มอื่น ที่มักใช้คนทรงผู้หญิงเป็นตัวสื่อติดต่อกับผีหรือวิญญาณ สำหรับข้ออภิปรายเกี่ยวกับแม่มดหมอผีของชาวไทดำ ดู สุมิตร ปิติพัฒน์ (๑๙๗๕) และ สีเสวย สุวันนี (๑๙๗๕)

๑๘) หมากแฟน = ***Protium serratum*** ใช้เป็นยาแก้พิษ (Vidal 1959)

๑๙) (ดูเชิงอรรถที่ ๕ ด้วย) ยังไม่สามารถชี้ชัดได้ว่าเมืองโกยอยู่ที่ใด อาจจะอยู่บริเวณพื้นที่รอบ ๆ Phu Qui (กล่าวคือ โกย=Qui) มีชาวบ้านผู้หนึ่งจากเมืองแสน ซึ่งอยู่ตอนเหนือของ Sông Ca เรียกพวกไทจาก Phu Qui ว่าไทโกย

๒๐) คำว่า "ย้อ" ดูเหมือนว่าจะมาจาก Thanh–Hoa (Chamberlain 1984) เชื่อว่าชื่อนี้เป็นคำไทที่ใช้เรียกคำจีนว่า ***Nqeou*** (Ou) หรือคำเวียตนามว่า Âu

๒๑) "บาง" ยังบอกไม่ได้ว่าอยู่ที่ใด คำว่า "บาง" ในภาษาเขียนของไทดำ อาจอ่านเป็น "วาง" ก็ได้ รายชื่อเมืองที่ปรากฏนี้ ที่สำคัญคือจำนวน ๗ รายชื่อเมืองจากต้นฉบับต่าง ๆ จะต่างกันไป จากการไต่ถามหมอผีจากเมืองหวาด ที่วัดท้ายน้อยในเวียงจันทน์ ปรากฏว่าหมอผีผู้นั้นได้ใส่ชื่อฝรั่งเศสและอเมริกา รวมอยู่ในบรรดารายชื่อเมืองเหล่านี้ในฉบับของตนด้วย แต่ที่สำคัญคือ จำนวน ๗ ยังคงที่ไม่เปลี่ยนแปลง (ดูเชิงอรรถที่ ๒๓ ด้วย)

๒๒) ขอให้สังเกตว่าตระกูลลอนั้นไม่ได้ถือกำเนิดมาจากหมากเต้าพุ่งเหมือนกลุ่มอื่น ๆ อาจเป็นไปได้อย่างมากว่า เชื้อสายของพวกไทมีกำเนิดมาจากชนเผ่าอื่น ซึ่งถูกปราบปรามลงในห้วงเวลาของประวัติศาสตร์ ชื่อเช่น "กวาง" / "ขวาง" (จาก Ghwang) "เหลือง" (จาก Hwang) หรือ "วี" (จาก Wei) เป็นชื่อชนเผ่าที่พบอยู่เสมอในประวัติศาสตร์ของจีนทางตะวันออกเฉียงใต้ (cf. Schafer 1967)

๒๓) นามว่า "เชือง" นี้จะปรากฏเป็นลูกคนสุดท้องเสมอ ไม่ว่าจะเป็นลูกคนที่ ๒ (คือท้าวยี่) อย่างในกาพย์ของลาว และในตำนานพวกขมุ หรือเป็นลูกคนที่ ๗ เช่นใน **ความโทเมือง** นี้ ในตำนานต่างฉบับกัน ชื่อของลูกคนที่ ๑–๖ อาจต่างกันหรือไม่ตรงกัน แต่คนที่ ๗ จะชื่อ เชือง เสมอ ในตำนานนิทานของคนไทเลข ๗ เป็นตัวเลขที่ถูกใช้แพร่หลาย ในตำนานของชาวภูไทจากกาฬสินธุ์มีเรื่องของปู่คำแดง ซึ่งมีลูกชาย ๗ คน คนสุดท้องชื่อ ดอกเหล้า ได้แต่งงานกับเจ้าหญิงของพวกข่า เป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ของชนทั้งสองเผ่าเข้าด้วยกัน นอกจากนี้ยังอาจเป็นได้ว่า "๗" ยังถูกใช้เป็นชื่อตำแหน่งโดยเฉพาะในเขตเมืองเชียงขวาง เช่น เจ็ดเชือง เจ็ดไห เป็นต้น ดูรายชื่อการสืบตระกูลของเขตเชียงขวางและชื่อกษัตริย์ได้จาก Archaimbault (๑๙๖๗)

ดังได้กล่าวแล้วว่ามีดินแดน ๗ แห่ง ที่ตำนาน **ความโทเมือง** นี้กล่าวถึงในตอนต้น และหมากเต้าพุ่ง ก็ถูกแบ่งไปยังแหล่งต่าง ๆ ๗ แห่ง งานเทศกาลที่มีในเดือน ๗ ในบริเวณตอนใต้ของจีนก็มีการฉลองน้ำเต้า ในวันที่ ๗ ของเดือน ๗ และยังมีพิธีบวงสรวงแม่น้ำให้แก่วิญญาณของผู้ที่ตายไปแล้วด้วย (Eberhard) นี่ทำให้นึกถึงพิธีศพของชาวไทดำและพิธีบวงสรวงแม่น้ำซึ่งจะกระทำโดย **บ่าวเขย** ก่อนการอ่านตำนานสร้างโลก ประการสุดท้ายตามประเพณีของลาว เดือน ๗ ยังเป็นเดือนที่ทำพิธีบวงสรวงผีบ้านผีเมือง หรือเทพารักษ์ มเหสัก หลักเมือง หูเมือง ตาเมือง เสื้อเมือง ทรงเมือง (Mahasila 1974)

๒๔) ข้อความข้างบนมีปัญหาอยู่บ้าง จากเนื้อหาไม่สามารถบอกได้ว่า ล้านเชืองเป็นหลานปู่หรือลูกชายของขุนลอ นอกจากนี้ขุนลอยังมาปรากฏอีกครั้งหนึ่ง คือได้มาติดตามล้านเชืองไปตามที่ต่าง ๆ ในหนังสือประวัติศาสตร์ของพวกลาวและพวกพวน เชืองจะเป็นน้องชายของขุนลอ ส่วนหนึ่งของปัญหาอาจเกี่ยวเนื่องจากความคลุมเครือของคำว่าอ้าย ซึ่งในภาษาไทดำอาจแปลว่า พี่ชายหรือพ่อ ก็ได้

ในกาพย์ของลาว ขุนลอได้กลายเป็นแถนลอ และถูกอ้อนวอนโดยเจ้าฟ้าฮวนให้รบกับเชือง Lafont (๑๙๕๕) ได้กล่าวถึงต้นฉบับอีกอันหนึ่งจากเมืองลอว่า ***Lang Trường*** เป็นลูกชายคนที่ ๗ ของท้าวลอ ซึ่งมีอีกชื่อหนึ่งว่า **ลอคำลอ**

ในกาพย์ของลาว อ้ายควางเป็นสหายหรือขุนพลของท้าวเชือง หลังจากเอาชนะท้าวกวาได้แล้ว อ้ายควางได้ไปครองเมืองลาเป็นรางวัล ในตำนานของพวกไทดำ ขุนควางได้ไปครองเมืองลา (เชียงเงิน) เชื้อสายตระกูลควาง เป็น ๑ ใน ๓ ตระกูล ได้แก่ "ควาง" "เหลือง" และ "กำ" ที่จะเป็นหมอหรือมดได้ พวกผู้นำแต่ละคนจะมีหัวหน้าหมอประจำ และอ้ายควาง/ขุนควาง จะเป็นผู้ทำหน้าที่นี้ ตระกูลแดว (แหลว) ดูเหมือนจะมีฐานะทางชนชั้นเป็นพระ ทำนองเดียวกับพวก **แดวไท**ของอาหม นอกจากนี้ เชือง ยังมีความหมายถึงฟ้าดั้งเดิม หรือเทวดาองค์แรกซึ่งเรียกว่าฟ้าตัวเจือง (Grierson 1904)

ประการสุดท้าย ก่อนที่จะละจากเรื่องของเชือง ควรตั้งข้อสังเกตการสะกดตัวในภาษาไทดำของคำว่า เชือง กล่าวคือ ꪀꪊ นั้น ใช้พยัญชนะต้นที่เป็นอักษรต่ำซึ่งตรงกับภาษาลาวว่า ᨠᩥᩅᩁᩣᨡᩣᨾ หรือ เชือง ในภาษาไทย Hartmann ได้บันทึกเสียงวรรณยุกต์ของพยางค์นี้ว่าเป็น C Class ถ้า Hartmann ถูกจะทำให้ข้อสันนิษฐานของข้าพเจ้าที่ได้กล่าวไว้ก่อนนี้ ที่ว่าชื่อลานซางนั้น ในภาษาลาวแต่เดิมคือลานเชือง (คือ จาก ᨣᩣᨾᨠᩥᩅᩁᩣᨡᩣᨾ) เป็นไปได้ ในภาษาลาวและภาษาพวนชื่อนี้สะกด ᨠᩥᩅᩁᩣᨡᩣᨾ ด้วยพยัญชนะต้นที่เป็นอักษรกลาง นี่จะเป็นสิ่งชี้ให้เห็นว่ามีการบอกเล่าสืบปากกันหลังจากที่เกิดการเปลี่ยนเสียงที่เป็นโฆษะ เป็นอโฆษะ ซึ่งทำให้เกิดพยัญชนะต้นที่เป็นชุดขึ้น ดังนั้นพยัญชนะต้นแต่เดิมจะเป็นเสียงโฆษะ ซึ่งเข้ากันได้กับทฤษฎีที่ว่าคำว่าเชืองสัมพันธ์กับคำโบราณที่สร้างขึ้นใหม่ว่า /*,g i̯ʷang/ โดย Karlgren (1923 # 1298) ซึ่งมีความหมายว่า บ้า โกรธเคือง รุนแรง เป็นต้น และเขียนด้วยตัวหนังสือจีน ที่หมายถึง สุนัข + กษัตริย์ (犭王) ซึ่งหมายถึงกษัตริย์ผู้ซึ่งมีความอาฆาตแค้น ซึ่งก็เป็นแก่นของเรื่องของ เชือง

๒๕) ตามตำนานของพวก Laha Đặng Nghiêm Vạn et. al. 1972) อำปอยต่อต้านการโจมตีของล้านเชืองที่เมืองหม้วยอย่างแข็งแรง ชื่อจริงของอำปอยนั้น พวก Laha ว่าชื่อขุน Piên

> .....ล้านเชืองต่อสู้อยู่เป็นเวลานานแต่ก็ยังเอาเมืองหม้วยไม่ได้ ในที่สุด เขาต้องนำทหารไปที่เมืองสาย แล้วขอสงบศึกกับขอแต่งงานกับลูกสาวของอำปอยที่ชื่อ Hao อำปอยเห็นเป็นข้อเสนอที่ตรงไปตรงมาจึงตกลง ล้านเชืองเชิญอำปอยมางานเลี้ยงฉลองแต่งงาน เมื่ออำปอยมางานเลี้ยง เขานำทหารมาด้วย ๕๐ คนเป็นองค์รักษ์ ล้านเชืองขอให้ทหารของอำปอยวางอาวุธ แล้วเชิญให้นั่งลงกินอาหาร อำปอยไม่รู้ว่าเป็นกลลวง จึงสั่งให้ทหารของตนวางอาวุธ เมื่ออำปอยเมา ล้านเชืองสั่งทหารของตนให้ไปดึงราวเก็บอาวุธให้ลอยขึ้นไปในอากาศ แล้วฆ่าอำปอยเสีย ลูกสาวของอำปอยที่ชื่อ Hao โกรธเคืองสามีของเธอที่ฆ่าบิดามากจนพูดไม่ออก ได้แต่ร้องว่า "เออ..เออ.." ดังนั้นผู้คนจึงเรียกเธอว่า "Ur Hang girl"
>
> หลังจากที่ล้านเชืองฆ่าอำปอยได้แล้ว จึงได้เมืองหม้วย ประชาชนต่อต้านอย่างดุเดือด แต่ก็สู้ไม่ไหว จึงอพยพไปอยู่ที่อื่น...

เรื่องของหญิงสาวที่ตกใจและโกรธจนพูดไม่ออกนี้ เข้ากับตำนานจากเมืองแถงที่ Roux ได้มาเป็นอย่างดี ในตำนานนี้เรียกอำปอยว่า Uk Ak Am Poi ซึ่งคำว่า Uk Ak ก็แปลว่าตกใจจนพูดไม่ออกนั่นเอง

ตามเอกสารของเวียตนามชั้นนี้ยังกล่าวว่า มีพิธี "เซ่นจา" ทุก ๔ ปี ในบริเวณ ๔ เพี้ย ของเมืองหม้วยเพื่อระลึกถึงชัยชนะของล้านเชืองที่มีต่อพวกล่าจา (Laha) แต่ในระหว่างพิธีนี้จะต้องมีการบวงสรวงขุนจาและขุนอ้วง บรรพบุรุษของพวก Laha ให้เป็นที่พอใจด้วย

๒๖) "อยา มอน อยา วาย" อาจแปลตามตัวได้ว่า "ความใคร่ (ถ้ำ) หม่อน ความใคร่ตาย" ในวรรณคดีและจารีตของไท ถ้ำและป่าหม่อนเป็นที่นัดหมายของคู่รัก โดยเฉพาะในระหว่างงานบุญในช่วงต้นฤดูฝน ซึ่งการพบปะในทางชู้สาวไม่เป็นสิ่งต้องห้าม มีการกล่าวถึงป่าหม่อนเสมอใน**ตำนานร้อยกรอง** (***Shi Ching***) สมัยราชวงศ์ฮั่น (Karlgren 1950) และในตำนานลาวเรื่อง**ขูลูนางอั้ว** ดูเรื่องที่เกี่ยวกับถ้ำใน Maspéro (1950) และ Roux (1954)

๒๗) กล่าวคือ ขุนลอ เป็นบรรพบุรุษของเมืองหม้วย ซึ่งเป็นศูนย์กลางการปกครองของพวกไทดำ

๒๘) คำว่า **ปากฟ้า** คงหมายถึง ประตูไปสู่สรรค์ หรือ ฟ้า จากภูเขาศักดิ์สิทธิ์

๒๙) ข้อความตรงนี้เป็นปริศนา และการอ้างถึง เสือ ก็คลุมเครือ

๓๐) ณ จุดนี้ ล้านเชืองได้เคลื่อนย้ายจากทิศตะวันออกสุดของเขตแดนของพวกไทดำในเมืองลอ ไปสู่ทิศตะวันตกสุด คือ เมืองแถง (เดียนเบียนฟู)

บรรณานุกรม

Archaimbault, Charles. 1967. Les annals de l'ancien royaume de S'ieng Khwang. ***BEFEO*** LIII. 2. 557–674.

Bourlet, A. 1907. Les Thay. ***Anthropos*** II. 921–32.

Boutin, André. 1937. Monographie de la Province des Houa–Phan, ***BAL*** I. 69–119.

Chamberlain, James R. 1984. The Tai dialects of Khammouan : their history and origins. ***Science of Language Papers*** 4. 62–95. Department of Linguistics, Chulalongkorn University.

———. 1972. The origin of the Southwestern Tai. ***BARL*** 7–8. 233–44.

Condominas, Georges. 1980. ***L'Espace Social : A Propos de l' Asie du Sud–Est.*** Flammarion, Paris.

Đặng Nghiêm Vạn, et. al. 1972. ***Ethnic Groups of the South Asian System in Northwest Vietnam.*** (Laha section trans. by Nhu Quynh and John C. Schafer) Hanoi, Social Science Publishing House.

Diffloth, Gérard. 1984. The Nyah Kur Language, Old Mon, and the Kingdom of Drāravati. ***Science of Language*** 4. 46–61. Department of Linguistics, Chulalongkorn University.

Donaldson, Jean and Dien Chinh Nhiu, 1970. ***Tai–Vietnamese–English Dictionary.*** (White Tai). Bo Giao–duc Xuat Ban, Saigon.

Eberhard, Wolfram. 1968. ***Local Cultures of South and East China.*** Leiden, Brill.

Finot, Louis. 1917. ***Recherches sur la Litérature Laotienne.*** BEFEO XVII. 5. Hanoi.

Gait, Edward. 1933. ***A History of Assam.*** Thacker Spink & Co... Calcutta. (Revised by Borua and Murthy)

Grierson, G.A. 1904. An Ahom cosmogony. ***JRAS*** n.s. 36. 181–202.

Hartmann, John. 1981. Compilations on a Tai Dam origin myth. ***AL*** May, 183–201.

Hoang Van Ma, et. al. 1974. ***Tu Dien Tay–Nung–Viet.*** Social Science Committee of Vietnam, Institute of Linguistics. Hanoi.

Karlgren, Bernard. 1950. ***Book of Odes.*** BMFEA, Stockholm.

———. 1923. ***Analytic Dictionary of Chinese and Sino–Japanese.*** Dover, New York (reprint 1974)

Lafont, P–B. 1955. Notes sur les familles Thai Noires de Son–la et Nghia–lô ***Anthropos*** 50. 797–809.

Lemoine, Jaques. 1983. ***L' Initiation du Mort Chez les Hmong.*** Hommes et Mythes I. Pandora, Bangkok.

Macey, Paul. 1907. Etude ethnographique et linguistique sur les K'Katiam–pong –houk, dits : Thai Pong (Province de Cammon–Laos) ***RI*** 5. 1411–1424.

Maha Sila Viravong. 1974. ***Hiit Sip Song.*** Phay Naam Press, Vientiane.

Maspéro, Henri. 1950. ***Les Religions Chinoises : Mélanges Posthumes sur les Religions et l' Histoire de la Chine.*** Publications du Musée Guimet, Bibliotèque de Diffusion, Tomb LVII. Civilizations du Sud. SAEP, Paris.

Milne, L. and Cochrane, W. 1910. ***Shans at Home.*** Paragon Book Reprint Corp. New York 1970.

Panh Phomsombath. 1975. ***Kaan Pôk Khong Thay Dam.*** Ethnic Groups Development Project Papers No. III. Division of Resettlement, Ministry of Social Welfare and Interior, Vientiane.

Plunian, A. 1905. Le Royaume des Pungs. ***RI.*** I. 126–131.

Robequain, Charles 1929. ***Le Thanh–Hoa.*** Publications de EFEO XXIII. Paris et Bruxelles.

Roux, H and Trân Van Chu. 1954. ***Quelques Minorités Ethniques du Nord Indochine. FA*** (numéro special)

Schafer, Edward. 1967. ***The Vermillion Bird.*** University of California Press, Berkeley.

Sisavoey Souvanny. 1975. ***Phiithii Thaang Saatsanaa Khong Phaw Thai Dam.*** Ethnic Groups Development Project Papers No. II. Division of Resettlement, Ministry of Interior and Social Welfare, Vientiane.

Sumitr Pitiphat, et.al. 2521. ***Lao Sông.*** Department of Sociology and Anthropology. Thammasat University, Bangkok.

Sumitr Pitiphat. 1975. ***Khwaam Sia Thii, Labôp Sangkhom le ? Sêthakit Khong Thai Dam.*** Ethnic Groups Development Project Papers No. I. Division of Resettlement, Ministry of Interior and Social Welfare, Vientiane.

Taylor, Keith. 1976. The rise of Dại Viêt and the establishment of Thanh–Long. in ***Explorations in Early Southeast Asian History : The Origins of Southeast Asian Statecraft.*** ed. Hall and Whitmore. Michigan Papers on South and Southeast Asia. No. 11 CSSEAS, University of Michigan.

Vidal, Jules. 1959. Noms Vernaculaires de Plantes (Lao, Mèo, Kha) en usage au Laos. ***BEFEO*** XLIX. 2. (extrait), Paris.

คำแปลศัพท์

กวง	=	กลวง (ใน)	โคน	=	คน
กอง	=	กลอง	ไค	=	ตะไคร่
ก่อ	=	ก็	งา งา	=	เสียงควายร้อง
กาง	=	กลาง	งว่า	=	หว้า
กาย	=	กลาย	งิน	=	ยิน, รู้สึก
ก่าว	=	กล่าว	จั๋ง	=	จัก
แกวสอย	=	หุบเหว	จา	=	พูด
โกน	=	คน	จึ่ง	=	จึง
โกบ	=	กบ	จี่	=	จ่ำ
ขุม	=	หลุม	เจด	=	เจ็ด
ข้า	=	ฆ่า	ชัว	=	ครัว
ขาง	=	โลหะชนิดหนึ่ง, เหล็กกระทะ	ชี่	=	ชื่อ
			ชู่	=	ทุก
ขึ้นสาว	=	ตั้งขึ้น	โช	=	โค้ง
เข้า	=	ข้าว	ซาย	=	ทราย
โขบ	=	ขบ	ซ่าย	=	แผ่
ควนโฮม	=	เขม่า	ซาว	=	ยี่สิบ
ค่าย	=	สงบ	เซื่อง	=	เยี่ยง; อย่าง, เหมือน
คืน	=	คืน	ด้อง	=	กลองไม้
คุ้ง	=	ตลอด, ตราบเท่าถึง	ดอน	=	หลุด, หล่น
แคน	=	ขัดขวาง	ดอย	=	ห่อ (ห่อศพ)
แค้วเอื้อง	=	บด, สี, ถูกัน	ดัง	=	ดั้ง (จมูก), หลัง

ดัว	=	?
ดาย	=	หลาย
ด้าง	=	โล่ห์
เดียว	=	เดียว
เดื้อย	=	ด้วย
โด้ง	=	ดัง (กระดัง)
ดาว	=	ลักษณะนามของธนู, ลูกปืน
ดิบ	=	ตีบ
ดื่น	=	ตื่น
เดม	=	เต็ม
เดิม	=	เติม
เดียง	=	เสียง
โต	=	ตัว
โตก	=	ตก
โตบดิน	=	ปืน
ดวง	=	ดวง
ถ้วม	=	ท่วม
ถัว	=	ชื่อนกชนิดหนึ่ง
ถิ้ม	=	ทิ้ม, ขว้าง
ถี	=	ส่วนของสำนวน "แค้ว-เอื้องถีโถบ โขบเอื้อง-ถีเถือก"
เถิง	=	ถึง
ถุม	=	ไปรอบ ๆ
ท่อเมือง	=	ตั้งเป็นบ้านเป็นเมือง
ท่อ	=	เท่า, เสมอ
ทับ	=	กลอง
เทง	=	บน, เหนือ
โท	=	เล่า, บอก
โท่ง	=	ทุ่ง
นางล่าม	=	หญิงที่ทำหน้าที่ต้อนรับ
นำ	=	ด้วย
นึ่ง	=	หนึ่ง
โนก	=	นก
บาย	=	หวาย
บิงโกน	=	ทหาร, กองทหาร
เบ่า	=	ไม่
เบือน	=	เดือน
แบ่น	=	ยิง
โบน	=	บน
ปา	=	ปลา
ปางงาง	=	แยก
ปาด	=	กวาด
ปิ่น	=	หัน
ปิ่นอาง	=	ลมบ้าหมู, ลมวน

เปน	=	เป็น
เปือก	=	เปลือก
แปง	=	แปลง
ไปร่	=	ยังไม่, ไม่
ผ่อ	=	มอง, เห็น
ผอก	=	หมูตัวผู้
ผอย	=	ผลอย, ร่วงหล่น
เผด	=	เผ็ด
แผบ	=	แผน
โผน	=	ฝน
พึง	=	พวก
พู	=	ภู (ภูเขา)
เพิ่น	=	เสื่อ
เพีย	=	เพี้ย (ตำแหน่งผู้ปกครอง, เขตการปกครอง)
แพน	=	ทวน
ไพ่	=	ไพร่
ฟอก	=	โยนลง, ทิ้งลง, ปล่อยลงมา
มอน	=	หม่อน
ม่วน	=	สนุก
มิด	=	เม็ด
มืด	=	มืด
มื้	=	มื้อ (วัน)
เมิย	=	เมีย
เมือ	=	ไป
โมด	=	มด (หมอผีผู้หญิง)
โมน	=	มน (กลม)
ย้อ	=	ยก
ยา	=	เชื่อฟัง
ย้าง	=	ดีขึ้น
เยด	=	ทำ
ลุก	=	ลูก
ลุน	=	หลัง (ที่หลัง)
เลก	=	เล็ก
โลง	=	ลง
โลม	=	ลม
วาย	=	หมด, สิ้น, ตาย
ว่างเด้า	=	เหล้า
เวน	=	วัน
เว้า	=	พูดคุย
สอก	=	ส่วนของสำนวน "ห่างสอกห่างทาง" หมายความว่า "ไม่ถึง"
สัด	=	สัตว์
สา	=	ชั้น
สีสาว	=	ไอแดด

ส้าง	=	สร้าง
สึบ	=	สืบ
สุง	=	สูง
เสีย	=	เสีย
เสียง	=	เสียง
เสี ดิด	=	วิ่ง
โส	=	สือ (หนังสือ)
โส้ม	=	ส้ม
ส้อง	=	ซ่อง
หนั่ง	=	นั่ง, อยู่
หน้า	=	หน้าไม้, ธนู
หมากพุก	=	ส้มโอ
หม้า	=	ฟู, ลอยขึ้น
หย้า	=	หญ้า
หล้า	=	ล่า, สุดท้าย, สุดท้อง (ลูกหล้า = ลูกคนสุดท้อง)
หมื่น	=	หมื่น
เหด	=	เห็ด
เหน	=	เห็น
เหมด	=	หมด
เหม้อ	=	ชนะ
โหก	=	หก
อยอย	=	กวัดแกว่ง
อย้ายใส่	=	ไปปกครอง
อ่อย	=	สนใจ
อยา	=	ความใคร่
อย้าน	=	กลัว
เอ้า	=	อ้าว (อบอ้าว)
เอยิยด	=	เหยียด
เอยื่อง	=	เยี่ยง, อย่าง, เหมือน
โอง	=	ลูกบึน
ฮองซอก	=	หุบเขา
ฮอด	=	รอด, ถึง
ฮ้อง	=	ร้อง
ฮ้อย	=	ร้อย
ฮวาด	=	เสียงดังครั่นครืน
ฮาก	=	ราก
ฮาย	=	ราย
ฮู้	=	รู้
ฮึด	=	ฟ้าผ่า
ฮึน	=	เสียงฮึน (ฟ้าร้อง)
ฮี	=	รี
ฮื	=	ฮือ
เฮียก	=	เรียก
เฮือ	=	เรือ
เฮือน	=	เรือน
ไฮ่	=	ไร่
อาโว	=	เสียงวัวร้อง
อิด อิด	=	เสียงหมูร้อง